ERZURUM/İSPİR İLÇESİNDE GELENEKSEL EV MİMARİSİ

Raziye Çiğdem ÖRNEK

Yüksek Lisans Tezi
Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ
2015
Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

Raziye Çiğdem ÖRNEK

ERZURUM/İSPİR İLÇESİNDE GELENEKSEL EV MİMARİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ

ERZURUM–2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

25/12/2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "ERZURUM/İSPİR İLÇESİNDE GELENEKSEL EV MİMARİSİ" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir. .

☐ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

25.12.2015

Raziye Çiğdem ÖRNEK

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ danışmanlığında, Raziye Çiğdem ÖRNEK tarafından hazırlanan bu çalışma 25/12/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ İmza: .....

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ İmza: .....

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK İmza: .....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. ..... / ..... / .....

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **V**
ABSTRACT ..... **VI**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **VII**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **VIII**
HARİTALAR DİZİNİ ..... **IX**
GRAFİKLER DİZİNİ ..... **X**
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ ..... **XI**
ÇİZİMLER DİZİNİ ..... **XXVII**
ÖNSÖZ ..... **XXXI**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
İSPİR İLÇESİNİN COĞRAFİ KONUMU VE KISA TARİHÇESİ

1.1. İSPİR İLÇESİNİN COĞRAFİ KONUMU **4**
1.2. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE İSPİR **7**

İKİNCİ BÖLÜM
GELENEKSEL EV MİMARİSİ

2.1. EV TANIMI VE İNSAN İÇİN BARINAK OLGUSU **15**
2.2. BARINAKLARIN GELİŞİM SÜRECİ **19**
2.2.1. Orta Asya'da Barınak 19
2.2.2. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Barınak 25
2.2.3. Osmanlı Döneminde Barınak 28
2.3. TÜRK EVİNDE MİMARİYİ BELİRLEYEN ANA UNSURLAR **32**
2.3.1. Odalar 32
2.3.2. Sofalar 35
2.3.3. Hizmet Alanları 36
2.4. TÜRK EVİ PLAN TİPLERİ **38**
2.4.1. Sofasız Plan Tipi 39
2.4.2. Dış Sofalı Plan Tipi 40
2.4.3. İç Sofalı Plan Tipi 42

2.4.4. Orta Sofalı Plan Tipi....44
2.5. TÜRK EVİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ....46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATAOLOG

3.1. İSPİR İLÇE MERKEZİ....59
3.1.1. Hamza Cimilli Evi....59
3.1.2. Süheyla Cimilli Evi....74
3.1.3. Eşref Erdem Evi....84
3.1.4. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi....100
3.1.5. Mustafa Korkmaz Evi....117
3.2. AKSU MAHALLESİ....125
3.2.1. Yaşar Aksu Evi....125
3.3. ÇAMLIKAYA MAHALLESİ....142
3.3.1. İbrahim Erdoğan Evi....142
3.3.2. Muharrem Erdoğan Evi....152
3.3.3. Ahmet Erdoğan Evi....164
3.3.4. Fazıl Erdoğan Evi....179
3.3.5. Şükrü Yavuz Evi....194
3.4. DEVEDAĞI MAHALLESİ....205
3.4.1. Arif Küçük Evi....205
3.4.2. Şamil Polat Evi....216
3.5. DURUKÖY MAHALLESİ....225
3.5.1. Kahraman Çalık Evi....225
3.6. NUMANPAŞA MAHALLESİ....231
3.6.1. Numan Paşa Konağı....231
3.7. SANDIKLI MAHALLESİ....250
3.7.1. Süleyman Karakaya Evi....250
3.8. SIRAKONAKLAR MAHALLESİ....258
3.8.1. Nazım Yurtsever Evi....258
3.8.2. Mehmet Yurtseven Evi....266
3.8.3. Necati Yurtseven Evi....273
3.8.4. Doğan Çalışır Evi....282

3.8.5. Namık Aksu Konağı 293
3.8.6. Ali Aksu Konağı 300
3.8.7. Ethem Bayram Evi 312
3.8.8. Şevket Totoş Evi 325
3.8.9. Hasan Alkan Evi 334
3.8.10. Zihni Kumbasar Evi 344
3.9. YEDİGÖL MAHALLESİ 354
3.9.1. Reşit Doğan Evi 354
3.9.2. Bahri Doğan Evi 363
3.9.3. İbrahim Danış Evi 374
3.9.4. Şahin - Rüstem Danış Evi 387

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMA VE DEGERLENDİRME

4.1. PLAN TİPLERİ VE KAT SAYILARI 395
4.1.1. Sofasız Tek Katlı Evler 399
4.1.2. Sofasız İki Katlı Evler 401
4.1.3. Sofasız Üç Katlı Evler 402
4.1.4. Dış Sofalı Tek Katlı Evler 402
4.1.5. Dış Sofalı İki Katlı Evler 405
4.1.6. Dış Sofalı Üç Katlı Evler 407
4.1.7. İç Sofalı İki Katlı Evler 409
4.1.8. İç Sofalı Üç Katlı Evler 412
4.2. PLANI OLUŞTURAN ELEMANLAR 412
4.2.1. İç Mimari Elemanları 413
4.2.1.1. Odalar 413
4.2.1.2. Sofalar 419
4.2.1.3. Tandırevleri 421
4.2.1.4. Kilerler ve Ambarlar 429
4.2.2. Dış Mimari Elemanları 431
4.2.2.1. Bahçeler 432
4.2.2.2. Ahırlar 433

4.2.2.3. Merekler....434
4.3. YAPI ELEMANLARI....436
4.3.1. Dış Yapı Elemanları....436
4.3.1.1. Dış Duvarlar....436
4.3.1.2. Üst Örtüler....439
4.3.1.3. Dış Kapılar....442
4.3.1.4. Pencereler....451
4.3.1.5. Balkonlar....453
4.3.2. İç Yapı Elemanları....454
4.3.2.1. İç Duvarlar....454
4.3.2.2. Merdivenler....455
4.3.2.3. Ocaklar ve Nişler....455
4.3.2.4. Makatlar ve Sekiler....456
4.3.2.5. Kehrizler ve Gusülhaneler....457
4.3.2.6. Yüklükler ve Dolaplar....460
4.4. CEPHE DÜZENLEMESİ....463
4.5. SÜSLEME....465
4.5.1. Dış Süsleme....465
4.5.2. İç Süsleme....466
4.6. MALZEME VE TEKNİK....469
4.6.1. Taş....475
4.6.2. Tuğla....476
4.6.3. Toprak....477
4.6.4. Ahşap....477
4.6.5. Metal....478
4.7. İSPİR'DE TESPİT EDİLEN GELENEKSEL EVLER....480

SONUÇ....490
SÖZLÜK....493
KAYNAKÇA....495
ÖZGEÇMİŞ....506

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERZURUM/İSPİR İLÇESİNDE GELENEKSEL EV MİMARİSİ

Raziye Çiğdem ÖRNEK

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ

2015, 506 sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ (Danışman)
Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ
Prof. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK

"Erzurum/İspir İlçesinde Geleneksel Ev Mimarisi" konulu bu çalışmada araştırma kapsamına alınan evler, plan, mimari ve süsleme özellikleri açısından ele alınmıştır. İspir ilçe merkezi ve merkeze bağlı 101 köye (mahalleye) gidilerek tescilli ya da tescilsiz toplam 140 ev/konak tespit edilmiştir. Kayıt altına alınan bu evlerden bölgesel özellikleri bünyesinde barındıran 30 evin planları çıkarılmış, geleneksel evler fotoğraflarıyla birlikte katalog bölümünde ayrıntılıca anlatılmıştır. Bu evlerin Türk Ev Mimarisi'ndeki yeri, farklı yerleşim yerlerinde bulunan fakat aynı özelliklere ve tipolojiye sahip örneklerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Araştırma sahasında, Doğu Anadolu Bölgesi'ne has tandırevi ve çevresinde gelişen tipolojiye uygun tek katlı evler tespit edildiği gibi, alt katında tandırevi ve üst katında yaşam alanları bulunan çok katlı evler de bulunmaktadır. Sadece tandırevi ve etrafındaki hizmet birimlerinden oluşan ve günümüze kadar ulaşan evler XVIII. yüzyıl sonunda yapılan evlerdir. Tek katlı, düz damlı olan bu evler zamanla ekonomik ve sosyal şartlar ile beraber değişmiştir.

İspir geleneksel evlerinde ana unsur olan sofa ve sofa etrafında gelişen evler çoğunluktadır. Sofanın olup olmamasına ya da bulunduğu konuma göre sofasız, iç sofalı ve dış sofalı plan tipine ait evler ise bir, iki veya üç katlı olarak yapılmıştır. İçinde yaşayan ailelerin büyüklüğüne ve ekonomilerinin gücüne göre şekillenen bu çok katlı evler genel olarak XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başlarına tarihlendirilen evlerdir. Bu evler, Geleneksel Türk Evi özelliklerinin yanı sıra bölgesel özellikler ile harmanlanarak mimariye kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, İspir, Geleneksel Türk Evi, Tandırevi, İspir Evleri

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

TRADITIONAL HOUSE OF ARCHITECHTURE IN ERZURUM İSPİR COUNTY

Raziye Çiğdem ÖRNEK

Advisor: Assist. Prof. Zerrin KÖŞKLÜ

2015, pages: 506

Jury: Assist. Prof. Zerrin KÖŞKLÜ (Advisor)
Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ
Prof. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK

In this "Tradıtıonal House Of Archıtechture In Erzurum İspir County", themed study, research has covered by houses plan, architectural and decorative features. 101 villages (neighbourhood) are visited in İspir county town and registered or nonregistered totally 140 houses/mansions are determined. Thirty houses of these registered houses which have charesteristic regional features, plans are prepared and their detailed information are explained with their photographs in catalogue section. Results are written by comparing to houses which are in different settlement but have same features and typology.

In research area both tandoor* which is indigenous to Eastern Anatolia Region, suitable for typology developed its around one floor houses are determined and also houses which have tandoor on ground floor and living quarters on upstairs. Houses composed of only tandoor and service units are extant, built in eighteenth century. These single floor and flat roof houses have changed with economic and social conditions in time.

Antreroom is the main factor of Traditional Turkish House in İspir and houses developed around antreroom are predominant. Whether there is antreroom or not, or without antreroom to its location, houses have interior antreroom and exterior antreroom plan are built as single floor, two storey or triplex. Multistorey houses shaping to family size and their economic potential, are generally built in nineteenth and beginning of twentieth century. These houses beside their Traditional Turkish House features by blending with regional features are brought to architecture.

Key Words: Erzurum, İspir, Traditional Turkish House, Tandoor, İspir Houses

* Tandoor which is traditional oven made in a hole in the earth

KISALTMALAR DİZİNİ

A.B.D.	: Ana Bilim Dalı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
H.	: Hicri
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
M.	: Miladi
Mad.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu
TÜBAR	: Türklük Bilimi Araştırmaları
Vd	: Ve diğerleri
ZfWT	: Zeitschrift für die Welt der Türken

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. Plan Tiplerine ve Kat Sayılarına Göre Evlerin Dağılımı 397
Tablo 4.2. Tek Odalı Evlerde Bulunan İç Yapı Elemanları 415
Tablo 4.3. İki Odalı Evlerde Bulunan İç Yapı Elemanları 416
Tablo 4.4. Üç Odalı Evlerde Bulunan İç Yapı Elemanları 417
Tablo 4.5. Dört Odalı Evlerde Bulunan İç Yapı Elemanları 417
Tablo 4.6. Marmara Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı 472
Tablo 4.7. Ege Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı 472
Tablo 4.8. Akdeniz Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı 473
Tablo 4.9. İç Anadolu Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı 473
Tablo 4.10. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı 473
Tablo 4.11. Doğu Anadolu Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı 474
Tablo 4.12. Karadeniz Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı 474
Tablo 4.13. İspir'de Bulunan Evlerin Mahallelere Göre Dağılımı 480
Tablo 4.14. İspir İlçe Merkezinde Bulunan Evler 481
Tablo 4.15. İspir İlçe Merkezinde Bulunan Evler 482
Tablo 4.16-4.17. İspir Aksu ve Bademli Mahallesinde Bulunan Evler 483
Tablo 4.18. İspir Çatakkaya Mahallesinde Bulunan Evler 483
Tablo 4.19. İspir Devedağı Mahallesinde Bulunan Evler 483
Tablo 4.20. İspir Çamlıkaya Mahallesinde Bulunan Evler 484
Tablo 4.21. İspir Geçitağzı Mahallesinde Bulunan Evler 485
Tablo 4.22. İspir Geçitağzı Mahallesinde Bulunan Evler 485
Tablo 4.23-4.24. İspir Duruköy ve Koçköy Mahallesinde Bulunan Evler 486
Tablo 4.25. İspir Güllübağ Mahallesinde Bulunan Evler 486
Tablo 4.26-4.27. İspir Numanpaşa ve Sandıklı Mahallesinde Bulunan Evler 486
Tablo 4.28. İspir Irmakköy Mahallesinde Bulunan Evler 487
Tablo 4.29. İspir Kavaklı Mahallesinde Bulunan Evler 487
Tablo 4.30. İspir Yeşilyurt Mahallesinde Bulunan Evler 487
Tablo 4.31. İspir Sırakonaklar Mahallesinde Bulunan Evler 488
Tablo 4.32. İspir Sırakonaklar Mahallesinde Bulunan Evler 489
Tablo 4.33. İspir Yedigöl Mahallesinde Bulunan Evler 489

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1.1. İspir İlçesi ve Köyleri 4
Harita 2.1. Orta Asya 19
Harita 4.1. Yöresel Malzeme Kullanımı 469
Harita 4.2. Bölgelere Göre Kullanılan Malzemeler (Tanyeli ve Kazmaoğlu'ndan) 470

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1.1. Yıllara Göre İspir Nüfusu 5
Grafik 4.1. Plan Tiplerine ve Kat Sayılarına Göre Evlerin Dağılımı 397

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 2.1. Orta Asya Çadırlarına Örnek....21
Fotoğraf 2.2. Orta Asya Türklerinin Kullandığı Kışlık Ev Örneği 22
Fotoğraf 2.3. Keykubadiye Sarayı 26
Fotoğraf 2.4. Kubadabad Sarayı 26
Fotoğraf 2.5. Haydar Bey Köşkü 27
Fotoğraf 2.6. Hızır İlyas Bey Köşkü 27
Fotoğraf 2.7. Topkapı Sarayı Sofa Köşkü (Barok üslubun en güzel örneklerinden)....31
Fotoğraf 2.8. Mimar Vedat Tek Evi (Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi örneklerinden)....32
Fotoğraf 2.9. Türk Evinde Oda Örneği 34
Fotoğraf 2.10. Türk Evinde Oda Örneği 35
Fotoğraf 2.11. Türk Evinde Sofa ve Balkon Örneği 36
Fotoğraf 2.12. Türk Evinde Sofaya Ulaştıran Merdiven Örneği 37
Fotoğraf 2.13. Tandırbaşından Bir Görünüm (Erzurum Evleri) 55
Fotoğraf 2.14. Tandırevinde Bulunan Kurun (Z. Köşklü'den) 56
Fotoğraf 2.15-2.16. Tandırevinde Kırlangıç Örtü (Z. Köşklü'den) 58
Fotoğraf 3.1. Hamza Cimilli Evi Batı Cephe....65
Fotoğraf 3.2. Hamza Cimilli Evi Giriş Kapıları....65
Fotoğraf 3.3. Hamza Cimilli Evi Kuzey Cephe 66
Fotoğraf 3.4. Hamza Cimilli Evi Güney Cephe....66
Fotoğraf 3.5. Hamza Cimilli Evi Giriş Kapıları Üstündeki Ahşap Tek Parça Lento 67
Fotoğraf 3.6. Hamza Cimilli Evi Güney Cephede Ahıra Giriş Kapısı 67
Fotoğraf 3.7. Hamza Cimilli Evi Sofada Bulunan Merdiven ve Üst Örtü....68
Fotoğraf 3.8. Hamza Cimilli Evi Mutfak Dolabı ve Terekleri....68
Fotoğraf 3.9. Hamza Cimilli Evi Tandır Bacası ve Kepenk 69
Fotoğraf 3.10. Hamza Cimilli Evi Un Ambarına Unun Boşaltıldığı Pencere Açıklığı .69
Fotoğraf 3.11. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Makat 70
Fotoğraf 3.12. Hamza Cimilli Evi Kehriz Gideri....70
Fotoğraf 3.13. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Tandır Bacası 71
Fotoğraf 3.14. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Kehriz....71
Fotoğraf 3.15. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Ocak 71

Fotoğraf 3.16. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Çatıya Çıkış Açıklığı 72
Fotoğraf 3.17. Hamza Cimilli Evi Balkon 72
Fotoğraf 3.18. Hamza Cimilli Evi Balkon Saçağı 73
Fotoğraf 3.19. Süheyla Cimilli Evi Batı Cephe 78
Fotoğraf 3.20. Süheyla Cimilli Evi Doğu Cephe 79
Fotoğraf 3.21. Süheyla Cimilli Evi Kuzey Cephe 80
Fotoğraf 3.22. Süheyla Cimilli Evi Alt Katta Bulunan Çiçeklik 81
Fotoğraf 3.23. Süheyla Cimilli Evi Tandırevi Terekleri 82
Fotoğraf 3.24. Süheyla Cimilli Evi Balkon 82
Fotoğraf 3.25. Süheyla Cimilli Evi Kehriz 83
Fotoğraf 3.26. Süheyla Cimilli Evi Bağdadi Örgülü Baca 83
Fotoğraf 3.27. Eşref Erdem Evi Batı Cephe 90
Fotoğraf 3.28. Eşref Erdem Evi Doğu Cephe 90
Fotoğraf 3.29. Eşref Erdem Evi Kuzey Cephe 91
Fotoğraf 3.30. Eşref Erdem Evi Güney Cephe 91
Fotoğraf 3.31. Eşref Erdem Evi Alt Kat Sofa 92
Fotoğraf 3.32. Eşref Erdem Evi Tandırevi Terekleri 93
Fotoğraf 3.33. Eşref Erdem Evi Tandır Bacası 93
Fotoğraf 3.34. Eşref Erdem Evi Un Ambarının Bulunduğu Taş Seki 94
Fotoğraf 3.35. Eşref Erdem Evi Batı Cepheye Sonradan Eklenen Bölüm 94
Fotoğraf 3.36. Eşref Erdem Evi Üst Kat Ana Giriş Kapısı ve Kilit Sistemi 95
Fotoğraf 3.37. Eşref Erdem Evi Üst Kat Sofa 95
Fotoğraf 3.38. Eşref Erdem Evi Oda 96
Fotoğraf 3.39. Eşref Erdem Evi Üst Kat Odada Bulunan Gusülhane ve Kapatılan Pencereler 96
Fotoğraf 3.40. Eşref Erdem Evi Gusülhane İçinden 97
Fotoğraf 3.41. Eşref Erdem Evi Balkon ve Ahşap Merdiven 97
Fotoğraf 3.42. Eşref Erdem Evi Balkon Tavan Süslemesi 98
Fotoğraf 3.43. Eşref Erdem Evi Balkon Tavan Süslemesi ve Kemer Alınlıkları 98
Fotoğraf 3.44. Eşref Erdem Evi Balkon Sütun Başlığı 99
Fotoğraf 3.45. Eşref Erdem Evi Balkon Kemer Alınlıkları 99
Fotoğraf 3.46. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Güney Cephe 107

Fotoğraf 3.47. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Doğu Cephe ve Ahır 107
Fotoğraf 3.48. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Batı Cephe 108
Fotoğraf 3.49. Mustafa Bektaş Evi Tandırevinde Bulunan Ahşap Seki 108
Fotoğraf 3.50. Mustafa Bektaş Evi Tandırbaşı 109
Fotoğraf 3.51. Mustafa Bektaş Evi Alt Kat Üst Örtü 109
Fotoğraf 3.52. Mustafa Bektaş Evi Üst Kat Sofa ve Ocak 110
Fotoğraf 3.53. Mustafa Bektaş Evi Kapı Yanlarının Yüklük ve Dolap Olarak Değerlendirilmesi 110
Fotoğraf 3.54. Mustafa Bektaş Evi Başodada Bulunan Kehriz 111
Fotoğraf 3.55. Mehmet Efeoğlu Evi Tandırbaşı 111
Fotoğraf 3.56. Mehmet Efeoğlu Evi Üst Kat Sofada Bulunan Ocak 112
Fotoğraf 3.57. Mehmet Efeoğlu Evi Üst Kat Sofada Bulunan Gusülhane 113
Fotoğraf 3.58. Mehmet Efeoğlu Evi Üst Kat Oda 114
Fotoğraf 3.59. Mustafa Bektaş Evi Tavan Kaplaması ve Göbeği 114
Fotoğraf 3.60-61. Mustafa Bektaş Evi Tavan Kaplaması ve Göbeklerden Ayrıntı 115
Fotoğraf 3.62. Mustafa Bektaş Evi Kapı Üstü Alınlık 115
Fotoğraf 3.63. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Cephe ve Pencere Ayrıntısı 116
Fotoğraf 3.64. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Üst Örtü 116
Fotoğraf 3.65. Mustafa Korkmaz Evi Güney Cephe 121
Fotoğraf 3.66. Mustafa Korkmaz Evi Güney Cephe 121
Fotoğraf 3.67. Mustafa Korkmaz Evi Kuzey Cephe 122
Fotoğraf 3.68. Mustafa Korkmaz Evi Alt Kat 122
Fotoğraf 3.69. Mustafa Korkmaz Evi Sofa (Mutfak) 123
Fotoğraf 3.70. Mustafa Korkmaz Evi Baş Oda 123
Fotoğraf 3.71. Mustafa Korkmaz Evi Yatak Odalarından 124
Fotoğraf 3.72. Mustafa Korkmaz Evinin Üst Örtüsü ve Malzeme Kullanımı 124
Fotoğraf 3.73. Yaşar Aksu Evi Rakamların Yazılı Olduğu Pencereler 132
Fotoğraf 3.74. Yaşar Aksu Evi Ocak Nişi Alınlığı 132
Fotoğraf 3.75. Yaşar Aksu Evi Batı Cephe 133
Fotoğraf 3.76. Yaşar Aksu Evi Doğu Cephe 134
Fotoğraf 3.77. Yaşar Aksu Evi Kuzey Cephe 134
Fotoğraf 3.78. Yaşar Aksu Evi Güney Cephe 135

Fotoğraf 3.79. Yaşar Aksu Evi Alt Kat Sofa 136
Fotoğraf 3.80. Yaşar Aksu Evi Ahşap Kapı Kilidi 137
Fotoğraf 3.81. Yaşar Aksu Evi Alt Kat Odanın Tavan Süslemesi 137
Fotoğraf 3.82. Yaşar Aksu Evi Tandır Bacası ve Kepenk 138
Fotoğraf 3.83. Yaşar Aksu Evi Balkon 138
Fotoğraf 3.84. Yaşar Aksu Evi Misafir Odası Ocak Nişinde Bulunan Monogramlar 139
Fotoğraf 3.85. Yaşar Aksu Evi Üst Kat Oda 139
Fotoğraf 3.86. Yaşar Aksu Evi Un Ambarı 140
Fotoğraf 3.87. Yaşar Aksu Evi Oda Raflarından Ayrıntı 140
Fotoğraf 3.88. Yaşar Aksu Evi Tandırevi Terekleri 141
Fotoğraf 3.89. Yaşar Aksu Evi Tandırevi Tereklerinden Ayrıntı 141
Fotoğraf 3.90. İbrahim Erdoğan Evi Kuzey Cephe 146
Fotoğraf 3.91. İbrahim Erdoğan Evi Güney Cephe 146
Fotoğraf 3.92. İbrahim Erdoğan Evi Batı Cephe 147
Fotoğraf 3.93. İbrahim Erdoğan Evi Doğu Cephe 147
Fotoğraf 3.94. İbrahim Erdoğan Evi Tandırevi 148
Fotoğraf 3.95. İbrahim Erdoğan Evi Oda 148
Fotoğraf 3.96. İbrahim Erdoğan Evi Başoda 149
Fotoğraf 3.97. İbrahim Erdoğan Evi Sofadan Geçilen Ara Bölüm 149
Fotoğraf 3.98. İbrahim Erdoğan Evi Oda 150
Fotoğraf 3.99. İbrahim Erdoğan Evi Oda 150
Fotoğraf 3.100. İbrahim Erdoğan Evi Un Ambarı 151
Fotoğraf 3.101. İbrahim Erdoğan Evi Üst Örtü 151
Fotoğraf 3.102. Muharrem Erdoğan Evi Güney Cephe 155
Fotoğraf 3.103. Muharrem Erdoğan Evi Kuzey Cephe 155
Fotoğraf 3.104. Muharrem Erdoğan Evi Doğu Cephe 156
Fotoğraf 3.105. Muharrem Erdoğan Evi Giriş Kapısı ve Ahşap Kilit 156
Fotoğraf 3.106. Muharrem Erdoğan Evi Kapı Tokmağı 157
Fotoğraf 3.107. Muharrem Erdoğan Evi Alt Kat Oda Ocak ve Dolaplar 158
Fotoğraf 3.108. Muharrem Erdoğan Evi Alt Kat Oda Makat ve Kehriz 158
Fotoğraf 3.109. Muharrem Erdoğan Evi Alt Kat Odada Duvara Kazınan Yapım Tarihi 159

Fotoğraf 3.110. Muharrem Erdoğan Evi Tandırbaşı 159
Fotoğraf 3.111. Muharrem Erdoğan Evi Tandır ve Külve 160
Fotoğraf 3.112. Muharrem Erdoğan Evi Tandır Bacası ve Kepengi 160
Fotoğraf 3.113. Muharrem Erdoğan Evi Tandırevi Terekleri 161
Fotoğraf 3.114. Muharrem Erdoğan Evi Kademeli Tandır Bacası 161
Fotoğraf 3.115. Muharrem Erdoğan Evi Un Ambarı ve Sonradan Eklenen Oda 162
Fotoğraf 3.116. Muharrem Erdoğan Evi Teras/Balkon 162
Fotoğraf 3.117. Muharrem Erdoğan Evi Üst Örtü 163
Fotoğraf 3.118. Muharrem Erdoğan Evi Üst Örtü 163
Fotoğraf 3.119. Ahmet Erdoğan Evi Güney Cephe 170
Fotoğraf 3.120. Ahmet Erdoğan Evi Batı Cephe 170
Fotoğraf 3.121. Ahmet Erdoğan Evi Kuzey Cephe 171
Fotoğraf 3.122. Ahmet Erdoğan Evi Tandırevi Giriş Kapısı 172
Fotoğraf 3.123. Ahmet Erdoğan Evi Ahşap Kilit 172
Fotoğraf 3.124. Ahmet Erdoğan Evi Tandırbaşı 173
Fotoğraf 3.125. Ahmet Erdoğan Evi Tandırevi Terekleri 173
Fotoğraf 3.126. Ahmet Erdoğan Evi Oda Üst Örtüsü 174
Fotoğraf 3.127. Ahmet Erdoğan Evi Üst Kat İlk Oda 174
Fotoğraf 3.128. Ahmet Erdoğan Evi Üst Katta Bulunan İkinci Oda 175
Fotoğraf 3.129. Ahmet Erdoğan Evi Çatı Katı ve Üst Örtü 175
Fotoğraf 3.130. Ahmet Erdoğan Evi Tandır Kaşında Süsleme 176
Fotoğraf 3.131. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Tavan ve Pencere Süslemesi 176
Fotoğraf 3.132. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Tavan Göbeği 177
Fotoğraf 3.133 -134. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Dolap Kapakları 177
Fotoğraf 3.135. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Yüklük ve Gusülhane Kapakları 178
Fotoğraf 3.136. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Yüklük Kapağından Detay 178
Fotoğraf 3.137. Fazıl Erdoğan Evi Güney Cephe 184
Fotoğraf 3.138. Fazıl Erdoğan Evi Batı Cephe 185

Fotoğraf 3.139. Fazıl Erdoğan Evi Kuzey Cephe 185
Fotoğraf 3.140. Fazıl Erdoğan Evi Yapım Yılını Veren Kitabe 186
Fotoğraf 3.141. Fazıl Erdoğan Evi Ahır ve Merek Giriş Kapıları 186
Fotoğraf 3.142. Fazıl Erdoğan Evi Merek 187
Fotoğraf 3.143. Fazıl Erdoğan Evi Ahır 187
Fotoğraf 3.144. Fazıl Erdoğan Evi Yuvarlak Kemerli Tandırbaşı 188
Fotoğraf 3.145. Fazıl Erdoğan Evi Tandır Bacası 188
Fotoğraf 3.146. Fazıl Erdoğan Evi Tandırevi Terekleri 189
Fotoğraf 3.147. Fazıl Erdoğan Evi Tandırevinden Odalara Geçiş Kapıları 189
Fotoğraf 3.148. Fazıl Erdoğan Evi Orta Katta Bulunan Küçük Oda 190
Fotoğraf 3.149. Fazıl Erdoğan Evi Orta Katta Bulunan Büyük Oda 190
Fotoğraf 3.150. Fazıl Erdoğan Evi Üst Kata Götüren Merdiven 191
Fotoğraf 3.151. Fazıl Erdoğan Evi Geçiş Holündeki Çatıya Götüren Merdiven 191
Fotoğraf 3.152. Fazıl Erdoğan Evi Üst Katta Bulunan Baş Oda 192
Fotoğraf 3.153. Fazıl Erdoğan Evi Baş Odada Bulunan Makat, Kehriz, Yüklük ve Dolap 192
Fotoğraf 3.154. Fazıl Erdoğan Evi Balkonun Cephedeki Konumu 193
Fotoğraf 3.155. Fazıl Erdoğan Evi Balkonun Trabzanları 193
Fotoğraf 3.156. Şükrü Yavuz Evi Doğu Cephe 200
Fotoğraf 3.157. Şükrü Yavuz Evi Batı Cephe 200
Fotoğraf 3.158. Şükrü Yavuz Evi Ahır Giriş Kapısı 201
Fotoğraf 3.159. Şükrü Yavuz Evi Giriş Kapısında ki Kemer Alınlığı 201
Fotoğraf 3.160. Şükrü Yavuz Evi Giriş Kapısı 202
Fotoğraf 3.161. Şükrü Yavuz Evi Kapı Tokmağı 203
Fotoğraf 3.162. Şükrü Yavuz Evi Üst Kat Sofa 203
Fotoğraf 3.163. Şükrü Yavuz Evi Başoda 204
Fotoğraf 3.164. Şükrü Yavuz Evi Kurun 204
Fotoğraf 3.165. Arif Küçük Evi Doğu Cephe 210
Fotoğraf 3.166. Arif Küçük Evi Batı Cephe 210
Fotoğraf 3.167. Arif Küçük Evi Güney Cephe 211
Fotoğraf 3.168. Arif Küçük Evi Tandırevi/Mutfak 211
Fotoğraf 3.169. Arif Küçük Evi Alt Katta Bulunan Oda 212

Fotoğraf 3.170. Arif Küçük Evi Un Ambarının Dış Cepheden Görünüşü 212
Fotoğraf 3.171. Arif Küçük Evi Un Ambarının Ayvana Açılan Kapısı 213
Fotoğraf 3.172. Arif Küçük Evi Ayvanın Dış Cepheden Görünüşü 213
Fotoğraf 3.173. Arif Küçük Evinı Sofayı Ayvana Bağlayan Kapı 214
Fotoğraf 3.174. Arif Küçük Evi Yatak Odası Gusülhane ve Yüklük 214
Fotoğraf 3.175. Arif Küçük Evi Yatak Odası Tavanı 215
Fotoğraf 3.176. Arif Küçük Evi Yatak Odası Tavan Göbeği 215
Fotoğraf 3.177. Şamil Polat Evi Batı Cephe 219
Fotoğraf 3.178. Şamil Polat Evi Doğu Cephe 219
Fotoğraf 3.179. Şamil Polat Evi Güney Cephe 220
Fotoğraf 3.180. Şamil Polat Evi Alt Kat Sofa 220
Fotoğraf 3.181. Şamil Polat Evi Tandırevi 221
Fotoğraf 3.182. Şamil Polat Evi Üst Kata Ulaştıran Merdiven 221
Fotoğraf 3.183. Şamil Polat Evi Üst Kat Odalarında Bulunan Yüklük ve Gusülhane 222
Fotoğraf 3.184. Şamil Polat Evi Üst Kat Odalarında Bulunan Yüklük ve Gusülhane 222
Fotoğraf 3.185. Şamil Polat Evi Üst Kat Odalarında Bulunan Ocak ve Dolaplar 223
Fotoğraf 3.186. Şamil Polat Evi Çatı Katında Bulunan Un Ambarları 223
Fotoğraf 3.187. Şamil Polat Evi Çatı Katı Teras 224
Fotoğraf 3.188. Şamil Polat Evi Tavan Göbeği 224
Fotoğraf 3.189. Kahraman Çalık Evi Giriş Kapısı 228
Fotoğraf 3.190. Kahraman Çalık Evi Tandırevi 228
Fotoğraf 3.191. Kahraman Çalık Evi Tandır ve Külve 229
Fotoğraf 3.192. Kahraman Çalık Evi Tandır Bacas 229
Fotoğraf 3.193. Kahraman Çalık Evi Tandırevini Örten Kırlangıç Örtü 230
Fotoğraf 3.194. Kahraman Çalık Evi Kilerin Üst Örtüsü 230
Fotoğraf 3.195. Numan Paşa Köyü Genel Görüntü 238
Fotoğraf 3.196. Numan Paşa Konağı Kuzey Cephe 238
Fotoğraf 3.197. Numan Paşa Konağı Batı Cephe 239
Fotoğraf 3.198. Numan Paşa Konağı Ana Giriş Kapısı 239
Fotoğraf 3.199. Numan Paşa Konağı Avlu 240

Fotoğraf 3.200. Numan Paşa Konağı Kapı Kilidi 240
Fotoğraf 3.201. Numan Paşa Konağı Ahşap Tavan Göbeği 241
Fotoğraf 3.202. Numan Paşa Konağı Selamlıkta Bulunan Seyirlik Mekân 241
Fotoğraf 3.203. Numan Paşa Konağı Avludan Sofaya Açılan Kapı 242
Fotoğraf 3.204. Numan Paşa Konağı Hamamın Ilıklığına Giriş 243
Fotoğraf 3.205. Numan Paşa Konağı Kubbeye Geçiş Pandantifleri 244
Fotoğraf 3.206. Numan Paşa Konağı Hamamın Sıcaklık Kubbesi 244
Fotoğraf 3.207. Numan Paşa Konağı Mahzen 245
Fotoğraf 3.208. Numan Paşa Konağı Tandırevi 246
Fotoğraf 3.209. Numan Paşa Konağı Üst Kata Götüren Merdiven 247
Fotoğraf 3.210. Numan Paşa Konağı Üst Katta Kullanılan Taş Seki 248
Fotoğraf 3.211. Numan Paşa Konağı Kehriz 248
Fotoğraf 3.212. Numan Paşa Konağı Seyirlik Alandaki Kahve Ocağı 249
Fotoğraf 3.213. Süleyman Karakaya Evi Kuzey Cephe 253
Fotoğraf 3.214. Süleyman Karakaya Evi Kuzey Cephede Bulunan Ana Giriş Kapıları 253
Fotoğraf 3.215. Süleyman Karakaya Evi Sofa 254
Fotoğraf 3.216. Süleyman Karakaya Evi Oda 254
Fotoğraf 3.217. Süleyman Karakaya Evi Yüklük ve Gusülhane 255
Fotoğraf 3.218. Süleyman Karakaya Evi Tandırevi 255
Fotoğraf 3.219. Süleyman Karakaya Evi Tandırevi 256
Fotoğraf 3.220. Süleyman Karakaya Evi Kırlangıç Örtü 256
Fotoğraf 3.221. Süleyman Karakaya Evi Odunluk Giriş Kapısı 257
Fotoğraf 3.222. Süleyman Karakaya Evi Hilal Motifleri 257
Fotoğraf 3.223. Nazım Yurtsever Evi Kitabe 262
Fotoğraf 3.224. Nazım Yurtsever Evi Güney Cephe 262
Fotoğraf 3.225. Nazım Yurtsever Evi Kuzey Cephe 263
Fotoğraf 3.226. Nazım Yurtsever Evi Batı Cephe 263
Fotoğraf 3.227. Nazım Yurtsever Evi Doğu Cephe 264
Fotoğraf 3.228. Nazım Yurtsever Evi Üst Katta Bulunan Büyük Oda 264
Fotoğraf 3.229. Nazım Yurtsever Evi Yüklük ve Gusülhane 265
Fotoğraf 3.230. Nazım Yurtsever Evi Balkon 265

Fotoğraf 3.231. Mehmet Yurtseven Evi Doğu Cephe 270
Fotoğraf 3.232. Mehmet Yurtseven Evi Güney Cephe 270
Fotoğraf 3.233. Mehmet Yurtseven Evi Kuzey Cephe 271
Fotoğraf 3.234. Mehmet Yurtseven Evi Güney Cephe 271
Fotoğraf 3.235. Mehmet Yurtseven Evi Ahır Kapısı 272
Fotoğraf 3.236. Mehmet Yurtseven Evi Kapı Kolu ve Tokmağı 272
Fotoğraf 3.237. Necati Yurtseven Evi Güney Cephe 277
Fotoğraf 3.238. Necati Yurtseven Evi Doğu Cephe 277
Fotoğraf 3.239. Necati Yurtseven Evi Kuzey Cephe 278
Fotoğraf 3.240. Necati Yurtseven Evi Batı Cephe 279
Fotoğraf 3.241. Necati Yurtseven Evi Kitabe 279
Fotoğraf 3.242. Necati Yurtseven Evi Ara Katta Bulunan Oda Pencereleri 280
Fotoğraf 3.243. Necati Yurtseven Evi Ahşap Kilit 280
Fotoğraf 3.244. Necati Yurtseven Evi Ahır ve Merek 281
Fotoğraf 3.245. Necati Yurtseven Evi Un Ambarı 281
Fotoğraf 3.246. Doğan Çalışır Evi Kitabe 287
Fotoğraf 3.247. Doğan Çalışır Evi Sonradan Eklenen Fırın ve Kitabesi 287
Fotoğraf 3.248. Doğan Çalışır Evi Doğu Cephe 288
Fotoğraf 3.249. Doğan Çalışır Evi Güney Cephe 288
Fotoğraf 3.250. Doğan Çalışır Evi Ana Giriş Kapısı 289
Fotoğraf 3.251. Doğan Çalışır Evi Üst Kat Sofa 290
Fotoğraf 3.252. Doğan Çalışır Evi Çatıya Ulaştıran Merdiven ve Dolaplar 290
Fotoğraf 3.253. Doğan Çalışır Evi Üst Kat Oda 291
Fotoğraf 3.254. Doğan Çalışır Evi Balkon 291
Fotoğraf 3.255. Doğan Çalışır Evi Ahır ve Merek 292
Fotoğraf 3.256. Doğan Çalışır Evi Pencere Muhafazaları ve Duvar Örgüsü 292
Fotoğraf 3.257. Namık Aksu – Ali Aksu Konaklarının Genel Görüntüsü 297
Fotoğraf 3.258. Namık Aksu Konağı Kitabe 297
Fotoğraf 3.259. Namık Aksu Konağı Güney Cephe 298
Fotoğraf 3.260. Namık Aksu Konağı Batı Cephe 298
Fotoğraf 3.261. Namık Aksu Konağı Ahır Kapısı ve Ana Giriş Kapısına Götüren Merdiven 299

Fotoğraf 3.262. Namık Aksu Konağı Ocak Bacası....299
Fotoğraf 3.263. Ali Aksu Konağı Ana Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Kitabe....305
Fotoğraf 3.264. Ali Aksu Konağı Güney ve Doğu Cephe....305
Fotoğraf 3.265. Ali Aksu Konağı Kuzey Cephe....306
Fotoğraf 3.266. Ali Aksu Konağı Batı Cephe....307
Fotoğraf 3.267. Ali Aksu Konağı Kitabeli Ana Giriş Kapısı....308
Fotoğraf 3.268. Ali Aksu Konağı Alt Kat Sofa....308
Fotoğraf 3.269. Ali Aksu Konağı Üst Kata Götüren Merdiven....309
Fotoğraf 3.270. Ali Aksu Konağı Alt Kat Odalarından....310
Fotoğraf 3.271. Ali Aksu Konağı Üst Kat Sofadan....310
Fotoğraf 3.272. Ali Aksu Konağı Üst Kat Sofada Bulunan Çatıya Ulaştıran Merdiven....311
Fotoğraf 3.273. Ali Aksu Konağı Tavan Göbeği....311
Fotoğraf 3.274. Ethem Bayram Evi Güney Cephe....317
Fotoğraf 3.275. Ethem Bayram Evi Batı Cephe....317
Fotoğraf 3.276. Ethem Bayram Evi Zemin Kat Giriş Kapısı....318
Fotoğraf 3.277. Ethem Bayram Evi Doğu Cephede Un Ambarı ve Yapılan Ekleme..318
Fotoğraf 3.278. Ethem Bayram Evi Doğu Cephe Kapısı....319
Fotoğraf 3.279. Ethem Bayram Evi Batı Cephe Kapısı....320
Fotoğraf 3.280. Ethem Bayram Evi Alt Kat Sofa....321
Fotoğraf 3.281. Ethem Bayram Evi Üst Kata Götüren Merdiven....322
Fotoğraf 3.282. Ethem Bayram Evi Alt Kat Odalarından....323
Fotoğraf 3.283. Ethem Bayram Evi Üst Kat Sofa....323
Fotoğraf 3.284. Ethem Bayram Evi Üst Kat Odalarından....324
Fotoğraf 3.285. Ethem Bayram Evi Üst Kat Odalarında Kullanılan Yüklük ve Dolaplar....324
Fotoğraf 3.286. Şevket Totoş Evi Kitabe....329
Fotoğraf 3.287. Şevket Totoş Evi Doğu Cephe....329
Fotoğraf 3.288. Şevket Totoş Evi Batı ve Güney Cephe....330
Fotoğraf 3.289. Şevket Totoş Evi Kuzey Cephe....330
Fotoğraf 3.290. Şevket Totoş Evi Kapı Kilidi....331
Fotoğraf 3.291. Şevket Totoş Evi Tandırbaşı....331

Fotoğraf 3.292. Şevket Totoş Evi Kehriz 332
Fotoğraf 3.293. Şevket Totoş Evi Sofada Bulunan Baca ve Tuvalet Kapısı 332
Fotoğraf 3.294. Şevket Totoş Evi Sofada Bulunan Balkon Kapısı 333
Fotoğraf 3.295. Şevket Totoş Evi Balkon 333
Fotoğraf 3.296. Hasan Alkan Evi Yapım Yılını Veren Lento Taşı 338
Fotoğraf 3.297. Hasan Alkan Evi Güney Cephe 338
Fotoğraf 3.298. Hasan Alkan Evi Kuzey Cephe 339
Fotoğraf 3.299. Hasan Alkan Evi Ahşap Kilit 340
Fotoğraf 3.300. Hasan Alkan Evi Sofayı Aydınlatan Pencereler 340
Fotoğraf 3.301. Hasan Alkan Evi Tandırbaşı 341
Fotoğraf 3.302. Hasan Alkan Evi Tecir 341
Fotoğraf 3.303. Hasan Alkan Evi Üst Kat Sofa 342
Fotoğraf 3.304. Hasan Alkan Evi Üst Kat Oda 342
Fotoğraf 3.305. Hasan Alkan Evi Tuvalet 343
Fotoğraf 3.306. Hasan Alkan Evi Ahşap Tavan Göbeği 343
Fotoğraf 3.307. Zihni Kumbasar Evi Kuzey Cephe 349
Fotoğraf 3.308. Zihni Kumbasar Evi Zemin Kata Giriş Kapısı 349
Fotoğraf 3.309. Zihni Kumbasar Evi Ana Giriş Kapısı Üzerindeki Pencere 350
Fotoğraf 3.310. Zihni Kumbasar Evi Alt Kat Sofa 350
Fotoğraf 3.311. Zihni Kumbasar Evi Alt Kat Odalarından 351
Fotoğraf 3.312. Zihni Kumbasar Evi Mutfak 351
Fotoğraf 3.313. Zihni Kumbasar Evi Tandır Bacası 352
Fotoğraf 3.314. Zihni Kumbasar Evi Üst Kat Oda 352
Fotoğraf 3.315. Zihni Kumbasar Evi Tavan Göbeği 353
Fotoğraf 3.316. Zihni Kumbasar Evi Balkon 353
Fotoğraf 3.317. Reşit Doğan Evi Orijinal Kitabe 357
Fotoğraf 3.318. Reşit Doğan Evi Onarım Kitabesi 357
Fotoğraf 3.319. Reşit Doğan Evi Doğu ve Güney Cephe 358
Fotoğraf 3.320. Reşit Doğan Evi Batı Cephe 358
Fotoğraf 3.321. Reşit Doğan Evi Kuzey Cephe 359
Fotoğraf 3.322. Reşit Doğan Evi Ahır ve Merek Giriş Kapıları 359
Fotoğraf 3.323. Reşit Doğan Evi Odalara Geçişi Sağlayan Balkon ve Merdiven 360

Fotoğraf 3.324. Reşit Doğan Evi Üst Kat Güney Odadan 360
Fotoğraf 3.325. Reşit Doğan Evi Üst Kat Kuzey Odadan 361
Fotoğraf 3.326. Reşit Doğan Evi Üst Kat Kuzey Odadan 361
Fotoğraf 3.327. Reşit Doğan Evi Üst Kat Kuzey Odada Bulunan Ocak 362
Fotoğraf 3.328. Bahri Doğan Evi Kitabe 367
Fotoğraf 3.329. Bahri Doğan Evi Güney Cephe 367
Fotoğraf 3.330. Bahri Doğan Evi Kuzey Cephe 368
Fotoğraf 3.331. Bahri Doğan Evi Doğu Cephe 368
Fotoğraf 3.332. Bahri Doğan Evi Batı Cephe 369
Fotoğraf 3.333. Bahri Doğan Evi Odada Bulunan Seki 369
Fotoğraf 3.334. Bahri Doğan Evi Tandır Bacası 370
Fotoğraf 3.335. Bahri Doğan Evi Üçüncü Ev Giriş Kapısı Kitabeleri 370
Fotoğraf 3.336. Bahri Doğan Evi Üçüncü Evin Doğu Cephedeki Kapısı 371
Fotoğraf 3.337. Bahri Doğan Evi Üst Kata Götüren Merdiven 372
Fotoğraf 3.338. Bahri Doğan Evi Üst Katlar ve Tandır Bacası 373
Fotoğraf 3.339. Bahri Doğan Evi Çatı Örgüsü 373
Fotoğraf 3.340. İbrahim Danış Evi Kitabe 379
Fotoğraf 3.341. İbrahim Danış Evi Doğu Cephe 380
Fotoğraf 3.342. İbrahim Danış Evi Batı Cephe 380
Fotoğraf 3.343. İbrahim Danış Evi Güney Cephe 381
Fotoğraf 3.344. İbrahim Danış Evi Kuzey Cephe 381
Fotoğraf 3.345. İbrahim Danış Evi Alt Kat Giriş Kapısı 382
Fotoğraf 3.346. İbrahim Danış Evi Tandırevi 383
Fotoğraf 3.347. İbrahim Danış Evi Sofa 383
Fotoğraf 3.348. İbrahim Danış Evi Üst Kat Odada Bulunan Makat ve Ahşap Duvar Kaplaması 384
Fotoğraf 3.349. İbrahim Danış Evi Üst Kat Odada Kapı Yanında Bulunan Makat 384
Fotoğraf 3.350. İbrahim Danış Evi Üst Kat Odada Bulunan Raf ve Çiçeklikler 385
Fotoğraf 3.351. İbrahim Danış Evi Orijinal Tuvalet 385
Fotoğraf 3.352. İbrahim Danış Evi Un Ambarı 386
Fotoğraf 3.353. İbrahim Danış Evi Üst Örtü 386
Fotoğraf 3.354. Şahin - Rüstem Danış Evi Kitabe 390

Fotoğraf 3.355. Şahin - Rüstem Danış Evi Güney Cephe 390
Fotoğraf 3.356. Şahin - Rüstem Danış Evi Güney ve Doğu Cephe.....391
Fotoğraf 3.357. Şahin - Rüstem Danış Evi Kuzey Cephe.....391
Fotoğraf 3.358. Şahin Danış Evi Alt Kat Giriş Kapısı.....392
Fotoğraf 3.359. Şahin Danış Evi Tandırbaşı.....393
Fotoğraf 3.360. Şahin Danış Evi Tandır Bacası Üzerinde Bulunan Kapak.....393
Fotoğraf 3.361. Şahin Danış Evi Makatta Bulunan Kehriz 394
Fotoğraf 3.362. Şahin Danış Evi Üst Kat Odada Bulunan Terek Saçağı.....394
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.1. Samsun/Alaçam Muhsin Bolat Evi (S. Bolat'dan).....401
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.2. Erzurum Ali Bayram Evi (Z. Köşklü'den).....404
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.3. Rize Evlerinden Örnek 408
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.4. Erzurum Abdulhamid Bey Konağı (Z. Köşklü'den) 411
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.5. Ormana Yöresinden Oda İçinde Raf Uygulaması (M. Davulcu'dan) 418
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.14.-4.15.-4.16. Erzurum Abdulhamid Bey, Hanağası ve Muhsin Efe Evlerinden Terek Örnekleri (Z. Köşklü'den) 424
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.17.-4.18. Erzurum Avni Bey ve Mehdi Efendi Mahallesinde Bulunan Evin Ahşap Tandırkaşı Örnekleri (Z. Köşklü'den).....425
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.19. Erzurum Hanağası Evi Tandırbaşı (Z. Köşklü'den)...425
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.20. Erzurum Muhsin Efe Evi Domuzluk (Z. Köşklü'den) 426
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.21. Bayburt Kırsalından Örtü Biçimi (H. Özkan'dan) 426
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.22-4.23. Erzurum Bahaddin Ceylan Evi ve Fikri Evin Evi Kırlangıç Örtü (Z. Köşklü'den) 427
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.24-4.25. Erzurum Hanağası Evi ve Muhsin Efe Evi Kırlangıç Örtü (Z. Köşklü'den) 427
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.26-4.27. Gümüşhane Özbeyli Köyü ve Bayburt'tan Kırlangıç Örtü Örnekleri (H. Özkan'dan) 428
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.28-4.29. Eskişehir/Sivrihisar ve Afyon Sandıklı'dan Mertekli Örtü Örnekleri (H. Kocakelle ve H. Özgürler'den).....428
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.30-4.31. Bayburt Tandırevlerinden Örnekler (H. Özkan'dan) 429

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.32. Gümüşhane/Torul Yücebelen Köyü'nden Ambar(Serender) Örneği 431
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.33. Artvin Camikapı Mevkii Evlerinden Çatıdaki Ambar Örneği 431
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.34. İspir Şahin-Rüstem Danış Evi Önünde Bulunan Doğu Karadeniz Etkili Ahır ve Merek 435
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.35. Artvin Yayla Evleri (N. Özhan'dan) 436
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.36. İspir İbrahim Danış Evi 437
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.37. İspir Necati Yurtseven Evi 438
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.38. İspir Ethem Bayram Evi 438
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.39. İspir Doğan Çalışır Evi 439
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.40. Şavşat Köy Meskenlerinin Çatıları (H. Doğanay-F.Orhan'dan) 441
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.41-4.42-4.43. Erzurum Nusret Gedik Evi (Z. Köşklü'den), Çankırı /Çerkeş Ahmet Sopacıoğlu Evi(S.Türkoğlu'ndan), Ayvalık (B.Akın'dan) Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri 443
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.44-4.45-4.46. Elazığ Ömer Arığ Evi (S. Karakaş'dan), Gümüşhane Mehmet Aksoy Evi (V. Şenel'den), Bitlis Hacı Muzaffer Evi (Y.Sayan'dan) Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri 444
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.47-4.48-4.49. Kayseri/Germir (Ş. Tali'den), Ayvalık'dan Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri 444
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.50-4.51-4.52. Kayseri/İmamoğlu Evi (V.İmamoğlu'dan), Tekirdağ (Ö. Gümüş'den) ve Gaziantep'den (S.S.Erbaş'dan) Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri 444
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.53-4.54-4.55. Birgi (F. Diri'den), Bergama (B. Kırlar'dan) ve Malatya'dan (B.Bingöl'den) Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri 445
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.56. Erzurum Hanağası Evi Top Başlı Çivilerin Çakıldığı Giriş Kapısı (Z. Köşklü'den) 445
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.57-4.58. İspir Şükrü Yavuz Evi ve Trabzon Meydan Sokak'da Bulunan Evin (Z. Köşklü'den) Kartal Figürlü Kapı Tokmakları 446

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.59-4.60-4.61. Erzurum Evlerinden Kapı Tokmakları 446
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.62-4.63-4.64. Nevşehir Göreme (Z. Köşklü'den), Uşak (Y.Sayan'dan) ve Sakarya'dan (Y.Çetin'den) Oval Kapı Tokmakları447
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.65-4.66-4.67. Isparta (D. Demirci'den), Ankara Beypazarı (R. Girgin'den) Oval Kapı Tokmakları 448
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.68-4.69-4.70. Bolu (E. Eroğlu'ndan), Malatya (İ. Aytaç'dan) Bursa Cumalı Kızık'dan (Z. Köşklü'den) Oval Kapı Tokmakları.....448
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.71-4.72-4.73. Erzurum ve Sinop'dan (Z. Köşklü'den) Oval Kapı Tokmakları 448
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.74-4.75-4.76. Erzurum (Z. Köşklü'den) ve Elazığ (A. Yünkül'den) Evlerinden Tırhıçlar 449
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.77-4.78 Kırıkkale (Ö. Özbey'den) ve Kilis (R. Savaşçıoğlu'ndan) Evlerinden Metal Kapı Kilitleri 450
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.79-4.80 Trabzon Beşikdüzü (F. Turt'dan) ve İspir Evlerinden Ahşap Kapı Kilitleri 450
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.81. Elazığ Sara Hatun Evi Şevli Pencere Örneği (S. Karakaş'dan).....452
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.82. Kilis Salihoğlu Evi Şevli Pencere Örneği (S. Karakaş'dan).....452
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.83-4.84. Erzurum Evlerinden Balkon Örnekleri (Z. Köşklü'den) 453
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.85. Artvin/Yusufeli Ersis Köyü Evlerinde Balkon.....454
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.86-4.87-4.88. Erzurum Evlerinden Kahve Ocağı Örnekleri (Z. Köşklü'den) 455
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.89-4.90. Elazığ ve Harput'dan Kahve Ocağı Örnekleri (S. Karakaş'dan) 456
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.91-4.92. Bitlis (Y. Sayan'dan) ve Afyon/Hocalar'dan (A. İlhan'dan) Makat Örnekleri.....457
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.93-4.94. Erzurum Hanağası ve Fikri Evin Evi Seki Örnekleri (Z. Köşklü'den) 457

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.95-4.96. Erzurum Şakir Paşa ve Menzilci Haşim Bey Evi kehriz örnekleri (Z. Köşklü'den) 458
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.97-4.98. Kahramanmaraş/Göksun'dan suluk (F. Demirdelen'den) ve Artvin'den mil örnekleri.....458
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.99-4.100.-4.101. Yozgat Gusülhane/Sivas Çark, Ahlat Çol Örneği 459
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.102-4.103-4.104. Çorum Gusüllük (C. Uğurdağ'dan), Divriği Yunmalık (S. Ünlüdil'den), Sakarya Gusül Dolabı (Y. Çetin'den).....460
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.105-4.106. Çankırı Hamamlık (F. İlkül'den), Mut Gusülhane (İ, Oral'dan) Örneği.....460
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.107-4.108. Erzurum Narmanlı Hafız Efendi ve Fikri Evin Evi Yüklükler (Z. Köşklü'den) 461
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.109-4.110. Divriği'den (S. Ünlüdil ve S. Şenol'dan) Yüklükler.....461
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.111-4.112. Gaziantep (E.N. Kılıç'dan) ve Bolu'dan Yüklükler.....462
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.113-4.114. Kayseri (Ş. Tali'den) ve Isparta'dan (D. Demirci'den) Yüklükler 462
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.115-4.116. Mersin/Mut'dan Yüklük Örnekleri (A. İnce'den).....462
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.117. Artvin Kırsalından Cephe Düzenlemesine Örnek 464
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.118. Erzurum Müceldili Konağı Cephe Düzenlemesi (Z. Köşklü'den) 466
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.119-4.120. Safranbolu Gökçüoğlu Evi (F.Pamuk'dan) Divriği Recep Tuhutluoğlu Evi (S. Ünlüdil'den) Tavan Kaplaması ...468
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.121-4.122. Erzurum Hanağası Evi ve Abdulhamit Bey Konağı (Z. Köşklü'den) Tavan Kaplaması.....468
Karşılaştırma Foto. 4.123-4.124. Divriği Uzungil Evi (S. Ünlüdil'den) Erzurum Semih Bey Evi (Z. Köşklü'den) Tavan Göbeği 469

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 2.1. Çadır Planı ve Görüntüsü (Şener İlgün'den Aktarılarak) 20
Çizim 2.2. Orta Asya Çadırlarının İçten Görünüşü 21
Çizim 2.3. Uygur Resimlerinde Görülen Ev Detayları 24
Çizim 2.4. Türk Evi Plan Tipleri (M. Sözen'den) 38
Çizim 2.5. Sofasız 2 Odalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den) 39
Çizim 2.6. Sofasız 4 Odalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den) 40
Çizim 2.7. Dış Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den) 41
Çizim 2.8. Dış Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den) 42
Çizim 2.9. İç Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den) 43
Çizim 2.10. İç Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den) 44
Çizim 2.11. Dört Köşeli Orta Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den) 45
Çizim 2.12. Pahlı ve Yuvarlak Orta Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den) 45
Çizim 2.13. Eski Bir Türk Evinin İnşai Kısımları (C. E. Arseven'den) 48
Çizim 2.14. Erzurum Evinde Tandırevi Kesiti (Y. Gök-A. Kayserili'den) 54
Çizim 2.15. Tandır Planı ve Kesiti (Ş. Öztürk'den) 55
Çizim 2.16. Tandırbaşının Dikey Kesiti (B.Ögel'den) 57
Çizim 3.1. Hamza Cimilli Evi Alt Kat Planı 63
Çizim 3.2. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Planı 64
Çizim 3.3. Süheyla Cimilli Evi Alt Kat Planı 77
Çizim 3.4. Süheyla Cimilli Evi Üst Kat Planı 77
Çizim 3.5. Eşref Erdem Evi Alt Kat Planı 88
Çizim 3.6. Eşref Erdem Evi Üst Kat Planı 89
Çizim 3.7. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Alt Kat Planı 104
Çizim 3.8. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Üst Kat Planı 105
Çizim 3.9. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Kapı Yanında Dolap Uygulaması 106
Çizim 3.10. Mustafa Korkmaz Evi Alt Kat Planı 119
Çizim 3.11. Mustafa Korkmaz Evi Üst Kat Planı 120
Çizim 3.12. Yaşar Aksu Evi Alt Kat Planı 129
Çizim 3.13. Yaşar Aksu Evi Üst Kat Planı 130
Çizim 3.14. Yaşar Aksu Evi Tandırevi Terekleri 131
Çizim 3.15. İbrahim Erdoğan Evi Alt Kat Planı 145

Çizim 3.16. İbrahim Erdoğan Evi Üst Kat Planı 145
Çizim 3.17. Muharrem Erdoğan Evi Planı 154
Çizim 3.18. Ahmet Erdoğan Evi Alt Kat Planı 167
Çizim 3.19. Ahmet Erdoğan Evi Üst Kat Planı 167
Çizim 3.20. Ahmet Erdoğan Evi Tavan Göbeği 168
Çizim 3.21-3.22. Ahmet Erdoğan Evi Dolap Kapakları 168
Çizim 3.23. Ahmet Erdoğan Evi Yüklük ve Gusülhane Kapakları 169
Çizim 3.24. Fazıl Erdoğan Evi Zemin Kat Planı 182
Çizim 3.25. Fazıl Erdoğan Evi Birinci Kat Planı 182
Çizim 3.26. Fazıl Erdoğan Evi İkinci Kat Planı 183
Çizim 3.27. Şükrü Yavuz Evi Alt Kat Planı 197
Çizim 3.28. Şükrü Yavuz Evi Üst Kat Planı 198
Çizim 3.29. Şükrü Yavuz Evi Giriş Kapısı 199
Çizim 3.30. Arif Küçük Evi Alt Kat Planı 208
Çizim 3.31. Arif Küçük Evi Üst Kat Planı 209
Çizim 3.32. Şamil Polat Evi Alt Kat Planı 218
Çizim 3.33. Şamil Polat Evi Üst Kat Planı 218
Çizim 3.34. Kahraman Çalık Evi Planı 227
Çizim 3.35. Numan Paşa Konağı Alt Kat Planı 235
Çizim 3.36. Numan Paşa Konağı Üst Kat Planı 236
Çizim 3.37. Numan Paşa Konağı Bezemeli Niş Alınlığı 237
Çizim 3.38. Süleyman Karakaya Evi Planı 252
Çizim 3.39. Nazım Yurtsever Evi Alt Kat Planı 260
Çizim 3.40. Nazım Yurtsever Evi Üst Kat Planı 261
Çizim 3.41. Mehmet Yurtseven Evi Alt Kat Planı 269
Çizim 3.42. Mehmet Yurtseven Evi Üst Kat Planı 269
Çizim 3.43. Necati Yurtseven Evi Zemin Kat Planı 276
Çizim 3.44-3.45. Necati Yurtseven Evi Birinci ve İkinci Kat Planı 276
Çizim 3.46. Doğan Çalışır Evi Alt Kat Planı 285
Çizim 3.47. Doğan Çalışır Evi Üst Kat Planı 286
Çizim 3.48. Namık Aksu Konağı Alt Kat Planı 296
Çizim 3.49. Ali Aksu Konağı Alt Kat Planı 303

Çizim 3.50. Ali Aksu Konağı Üst Kat Planı.....304
Çizim 3.51. Ethem Bayram Evi Alt Kat Planı.....315
Çizim 3.52. Ethem Bayram Evi Üst Kat Planı 316
Çizim 3.53. Şevket Totoş Evi Alt Kat Planı.....327
Çizim 3.54. Şevket Totoş Evi Üst Kat Planı 328
Çizim 3.55. Hasan Alkan Evi Alt Kat Planı 336
Çizim 3.56. Hasan Alkan Evi Üst Kat Planı.....337
Çizim 3.57. Zihni Kumbasar Evi Alt Kat Planı.....347
Çizim 3.58. Zihni Kumbasar Evi Üst Kat Planı 348
Çizim 3.59. Reşit Doğan Evi Alt Kat Planı.....356
Çizim 3.60. Reşit Doğan Evi Üst Kat Planı 356
Çizim 3.61. Bahri Doğan Evi Alt Kat Planı 366
Çizim 3.62. Bahri Doğan Evi Üst Kat Planı.....366
Çizim 3.63. İbrahim Danış Evi Alt Kat Planı.....377
Çizim 3.64. İbrahim Danış Evi Üst Kat Planı 378
Çizim 3.65. Rüstem - Şahin Danış Evi Alt Kat Planı.....389
Çizim 3.66. Rüstem - Şahin Danış Evi Üst Kat Planı 389
Karşılaştırma Çizimi 4.2. Erzurum Ali Bayram Evi Planı (H. Karpuz'dan).....404
Karşılaştırma Çizimi 4.3.-4.4. Bitlis İsa Kalkan Evi, Bitlis Abdulmecid Eren Evi (Ş. Öztürk'den) 406
Karşılaştırma Çizimi 4.5. Uşak İsmail Göker Evi (A. İnce'den) 406
Karşılaştırma Çizim 4.6. Ordu Zeynep Konyalı Evi (Ş. Şahin'den).....408
Karşılaştırma Çizimi 4.7. Abdulhamid Bey Konağı (H. Karpuz'dan).....410
Karşılaştırma Çizimi 4.8.-4.9. Elazığ Ömer Arığ Evi (S. Karakaş'dan), Aksaray Hacı Ünsal Evi (Z. Erdal'dan).....411
Karşılaştırma Çizimi 4.10. Çadır ile Oda-Sofa İlişkisi (Ö.Küçükerman ve Ş. İlgün'den) 413
Karşılaştırma Foto 4.6.-4.7. Bitlis A. Eren Evinden Oda (Y. Sayan'dan), Mardin Savur'dan Oda (Halifeoğlu ve Dalkılıç'dan).....419
Karşılaştırma Foto 4.8.-4.9. Harran'dan Evinde Oda (M. Baran'dan), Ankara Çubuk'dan Oda (M. Al'dan) 419

Karşılaştırma Foto 4.10.-4.11. Harran'dan Tandırlık (M.Baran'dan), Elazığ Sandalcı Evinden Tandır (S. Karakaş'dan) 423
Karşılaştırma Foto 4.12.-4.13. Kırşehir/Mucur A. Gafa (S. Özcan'dan), Mersin Tarsus E. Bozdağ Evi (H. Bozdağ'dan) 424
Karşılaştırma Çizimi 4.11. Ahşap Yığma Teknik 435
Karşılaştırma Çizimi 4.12. Evlerde Çatı Çeşitleri (M.R. Sümerkan'dan).....440
Karşılaştırma Çizimi 4.13. Oval Kapı Tokmağı Çizimi (Ö. Gümüş'den) 447

ÖNSÖZ

İspir, Erzurum il merkezine 144 km mesafede bulunan, Doğu Anadolu ile Doğu Karadeniz Bölgesi arasında geçiş özelliği gösteren bir ilçedir. Önemli ticari - askeri yolların kavşak noktasında bulunması ve insanların ihtiyaç duyduğu bütün doğal kaynaklara sahip olması sebebiyle eski çağlardan beri yoğun yerleşmelere sahne olmuştur. Türk hâkimiyetinin başladığı XI. yüzyıldan itibaren gözde merkezlerden biri olan İspir, bütün siyasi olaylara rağmen mağrur kimliğini kaybetmeden günümüze kadar gelebilmiştir. Bu kimliği en bariz yansıtan unsurlarından biri de geleneksel özelliklere sahip evleridir.

Bu çalışmanın amacı, değişen ve gelişen dünya şartları ile kaybolmaya yüz tutan geleneksel İspir evlerini gelecek kuşaklara tanıtma isteğidir. Her geçen gün köylerden kentlere olan göçler sebebiyle eski evler boşaltılmakta ve kaderine terkedilmektedir. Belki de bizim kuşağın bile görmeye yetişemediği bu evler, eğer gerekli koruma çalışmaları yapılmazsa ortadan kaybolacaktır. Herkesin hatırında farklı anıların yer ettiği eski evler ile ilgili çalışma fikri danışman hocam tarafından önerildiğinde ilk aklıma gelen, babaannemin beni etrafa su sıçratarak kehrizde yıkadığı ve ısınmam için makatta uyuyan dedemin yanına yatırdığı an olmuştu. Yüklükten her gece rahat uyumamız için döşek indiren, buram buram kokusu ile tandır ekmeği ve ketesi tattıran rahmetli babaannemi ve babacan tavrı ile her şeyin en güzelini yaşatan rahmetli dedemi özlemle anarken,

Çalışmalarım boyunca benden bilgilerini ve yardımlarını esirgemeyen yol göstericim saygıdeğer danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Zerrin KÖŞKLÜ, değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ, Sayın Prof. Dr. Haldun ÖZKAN ve Sayın Prof. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK'a teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca çalışmam boyunca bana sürekli destek olan değerli meslektaşım Ahmet YUKA'ya, varlığını sürekli yanımda hissettiğim yol arkadaşım Salih ÖNAL'a ve hiç tereddüt etmeden bana evlerini açan ve özel ilgi gösteren misafirperver İspir halkına teşekkür ederim. Maddi ve manevi desteğini her an üzerimde bulunduran sevgili anneme ve sevgili babama…

Erzurum - 2015 **Raziye Çiğdem ÖRNEK**

GİRİŞ

İnsan ırkının binlerce yıllık tarihi içerisinde en dikkat çeken uğraşılarından birisi yaşadığı doğal çevreyi çeşitli ihtiyaçları doğrultusunda düzenlemesi ve değiştirmesidir. Konutların ortaya çıkmasındaki amaç da budur. Doğadaki tüm canlılar gibi insanlar da dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı bir yere, bir şeye sığınma ihtiyacı duymuşlardır. Doğal olarak ortaya konulan ilk eserler tapınak, saray, hisar gibi anıtsal mimari ürünler değil basit barınaklar olmuştur. Barınaklar, sadece fiziki ihtiyaçların karşılandığı maddi öğeler değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve duygusal ihtiyaçlarımızı da karşılayan, insana ait olma hissini aşılayan ortamlardır.

Dünyanın her yerinde öncelikli olarak sahip olunmak istenen barınaklar insanoğlunun içinde bulunduğu ortama, ekonomik koşullarına ve ihtiyaçlarına yönelik olarak tasarlanmıştır. Farklılaşan şartlar, ayırt edici farklı özellikler doğurmuştur. Anadolu'da ise her farklı bölgede farklı tiplerde karşımıza çıkan Türk Evi, zaman içerisinde türlü sanat akımlarına ayak uyduran kent evleri ve taşra da daha çok ihtiyaca yönelik olarak yapılan köy evleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılış amaçlarındaki farklılıklar, bölgesel üslup farklılıkları, kullanılan malzeme ya da teknik gibi değişimler olsa da tamamına bütünlük kazandıran birtakım gelenekler vardır. Bunlar, geniş aile düzeninin toplum yapısı içerisindeki yeri, geleneksel hayat tarzı ve İslam inancıdır.

Amaç ve Kapsam

Kültür varlıklarının bilimsel kurallara göre incelenerek tüm ayrıntılarıyla ortaya konulması Sanat Tarihi açısından ayrı bir önem taşımakta ve yeni nesillere ışık tutma hususunda önemli bir görev üstlenmektedir.

Erzurum İspir ilçe merkezi ve bağlı köylerde (mahallelerde) yer alan evler, Türk kültür tarihi açısından oldukça önemlidir. İslami dönemden sonra yapılan bu konutlar hala yapılmış olduğu dönemin izlerini taşımakta ve kültürel değerlerimizi ortaya koymaktadır. Bu sebeple günümüze sağlam ya da küçük değişikliklerle ulaşmış olan evlerin tarihçesini araştırmak malzeme, teknik, plan ve kesitleri üzerine yapılan bu çalışma ile gelecek kuşaklara kültürün aktarılması amaçlanmıştır. Ayrıca bölgesel üslup anlayışlarını bünyesinde toplayan evlerin dönemin mimari gelişiminden nasıl etkilendiği ve çevresini ne derecede etkilediği de ele alınmıştır.

Materyal ve Yöntem

"Erzurum/İspir İlçesinde Geleneksel Ev Mimarisi" adı altında yapılan bu çalışmanın ilk aşamasında, konu hakkındaki gerekli kaynak ve dokümanlar toplanmıştır. Bu amaç doğrultusunda başta Erzurum'daki ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden çalışma ile ilgili veriler elde edilmiştir.

Araştırma konusu ile ilgili olarak öncelikle T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Milli Kütüphane, Atatürk Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi kütüphaneleri ile Erzurum ve diğer illerin İl Kültür Müdürlüklerine bağlı kütüphanelerde literatür taraması yapılarak kaynaklar temin edilmiştir. İspir ilçe merkezi ve köylerinde geçmiş dönemlerde yaşanan köy yangınları ve depremler gibi doğal afetlerle ilgili yapılan yazışmalar için T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün online kayıtları taranmıştır. İspir ile ilgili güncel bilgiler ve haritalar için internet verileri kullanılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde İspir ilçesinin coğrafi özellikleri ve tarihçesi anlatılmıştır. Bu bölüm oluşturulurken Ali Murat Aktemur ve İshak Umut Kukaracı tarafından hazırlanan "Kültür Varlıkları ile İspir" ve Mustafa Yılmaz Çağlayan'ın "Şu Bizim İspir" isimli kitaplarının yanısıra çeşitli makale, lisans, yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları ve yayımlanmış sempozyum bildirilerinden faydalanılmıştır.

İkinci bölümde Geleneksel Konut Mimarisi üzerinde durulmuştur. Ev mimarisinin gelişimi ve yapıldıkları dönemin ihtiyaçlarına ne şekilde cevap verdiği ve nasıl kullanıldıkları hakkında bilgi verilmiştir. İnsanın barınak ihtiyacı ve yüzyıllar içinde ki değişimlerinden bahsedilerek Türk Evi'nin gelişimi detaylandırılmıştır. Yine bu bölümde Türk Evi'ndeki mimari detaylar ve plan şekillerine ayrıntılıca değinilmiştir. Bu bölüm oluşturulurken, "Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmeler" adlı kitabın geniş içeriğinden faydalanıldığı gibi, Sedad Hakkı Eldem'in "Türk Evi Plan Tipleri" ve "Türk Evi Osmanlı Dönemi", Metin Sözen'in "Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü", Önder Küçükerman'ın "Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi", Tuncer Baykara'nın "Türk Kültür Tarihine Bakışlar", E.Olcay İmamoğlu ve Vacit İmamoğlu tarafından yazılan " İnsan, Evi ve Çevresi" kitaplarının yanısıra çeşitli bilimsel yazılardan yararlanılmıştır.

Üçüncü bölüm, tespit edilen ve ayrıntılı çalışmaları yapılan otuz evin anlatıldığı katalog bölümüdür. İlçe merkezi ve ilçeye bağlı köylerde tespit edilen evlerin fotoğrafları çekilip, planı olmayan yapıların ölçüleri alınarak AutoCad programıyla çizimleri yapılmıştır. Kitabesi bulunan evlerin kitabeleri orijinal olarak kaleme alınarak Türkçe çevirileri yapılmıştır. Kitabesi olmayan evlerin tarihlendirilmesi için bölgede yaşayan kişilerden fikir edinilmiştir. Corel programı kullanılarak evlerde bulunan özellikle ahşaba yansıtılan süsleme ayrıntıları çizilmiştir. Tespiti gerçekleştirilip üzerindeki çalışmaları bitirilen evler mahallelerin alfabetik sıralamasına göre gruplandırılıp katalog haline getirilmiştir.

Dördüncü bölümde ise kataloğa alınan 30 evin, bulundukları yerlere göre plan, konum, malzeme, yapım tekniği, mimari elemanlar olarak her biri kendi içerisinde başlıklar halinde özgün diğer Anadolu örnekleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Benzerlik ve farklılıklar ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu değerlendirmeler yapılırken, araştırmacıların Anadolu'da ki evler üzerine yazdığı kitap, makale, doktora ve yüksek lisans tezleri ile il yıllıklarından faydalanılmıştır. Ayrıca İspir'de kayıt altına alınan 140 evin tamamı bulundukları mahalleye göre gruplandırılarak fotoğrafları eklenmiştir.

Tezin sonuç bölümünde, yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar yazılarak konunun Sanat Tarihi disiplini içerisinde ki önemi üzerinde durulmuştur. Sonuç bölümünden sonra sözlük başlığı altında Türk Evi ve yöresel İspir evleri ile ilgili genel terimler açıklanmıştır. Son olarak çalışma kaynakça ve kısa özgeçmiş ile tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSPİR İLÇESİNİN COĞRAFİ KONUMU VE KISA TARİHÇESİ

1.1. İSPİR İLÇESİNİN COĞRAFİ KONUMU.

Bağlı bulunduğu Erzurum ilinin kuzeyinde yer alan İspir, kuzeyden Rize ve Artvin illeri, doğudan Tortum, batıdan Pazaryolu ilçeleri ile sınırlanmıştır[1] (Harita 1.1). Anadolu'nun kuzeydoğusunda, Çoruh Nehri kenarında bulunan İspir, deniz seviyesinden 1200 metre yükseklikte kurulmuş olup, yüzölçümü 2805 km^{2}' dir[2].

Harita 1.1. İspir İlçesi ve Köyleri

[1] Ali Murat Aktemur, İshak Umut Kukaracı, *Kültür Varlıkları ile İspir*, T.C. İspir Kaymakamlığı Kültür Yayınları, Erzurum 2004, 3.
[2] Mustafa Yılmaz Çağlayan, *Şu Bizim İspir,* İspir Turizm Kültür ve Kalkındırma Derneği İstanbul 1981, 9.

İspir Bölgesi'nin en önemli özelliklerinden birisi dağlık bir alan olmasıdır. Doğu Karadeniz kıyısından itibaren başlayan dağlık sahalar, Çoruh nehri havzası hududunda yüksekliğini daha da artırarak, Doğu Anadolu Bölgesi ayrı tutulursa yurdumuzun en büyük sivriliğini meydana getirir[3]. Bölgenin Karadeniz'e yakınlığı her ne kadar Karadeniz iklimine yakın bir iklimde olmasını akla getirse de, kuzeyde yer alan Barhar Dağları'nın denizle ilişiği kesmesi, Karadeniz ikliminin etkilerini azaltmaktadır[4]. Buna karşılık Çoruh Vadisi'nin Karadeniz'e açılan kesimlerinde ılıman deniz ikliminin etkileri hissedilirken Orta Çoruh havzasında bu etki büyük ölçüde kaybolmaktadır[5]. Dolayısıyla bölge, Karadeniz iklimi ile Karasal iklim arasında geçiş özelliği gösteren ılık bir iklime sahiptir[6].

Artvin, Bayburt ve Rize ile yakın bir kültürel ilişki içerisinde bulunan İspir halkı çoğunluk itibariyle köylerde yaşamaktadır[7]. Son sayımlara göre İspir ilçesinin nüfusu köylerle beraber 16.869'dur. Bunun % 47.96'sını erkek nüfus, % 52.04'ünü kadın nüfus oluşturmaktadır (Grafik 1.1).

Yıllara Göre İspir Nüfusu

Yıl	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Toplam Nüfus
2014	8.091	8.778	**16.869**
2013	7.954	8.294	**16.248**
2012	8.049	8.289	**16.338**
2011	8.028	8.523	**16.551**
2010	8.121	8.620	**16.741**
2009	8.182	8.703	**16.885**
2008	8.611	9.011	**17.622**
2007	8.824	9.557	**18.381**

Grafik 1.1. Yıllara Göre İspir Nüfusu

[3] Çağlayan, 105.
[4] Aktemur ve Kukaracı, 3.
[5] Abdullah Köse, *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991, 32.
[6] Aktemur ve Kukaracı, 3.
[7] İbrahim Yılmaz, "İspir Köy Kültürü: Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım", *İspir- Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:* 26- 28 Haziran 2008, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, 89-94.

Erzurum'un Tortum ve Oltu gibi kuzey ilçeleri grubunda yer alan, arazi varlığı olarak Aşkale ve Pasinler gibi ilçelere göre çok sınırlı olan ve fakat mikro klima alanı olarak yaz dönemi daha uzun süren İspir'in ekonomisi, 2000'li yıllar itibariyle önemli ölçüde tarıma dayalıdır. İspir'in tarımı, Çoruh Vadisi etrafındaki vadi köylerinde meyve ve sebze ağırlıklı bitkisel üretime, dağ köylerinde ise peynir ve tereyağının üretildiği aile hayvancılığına dayanmaktadır. Çoruh boyunca 800 m ile 1600 m rakım aralığında yerleştiğinden flora çeşitliliği ve çok sayıda yerel ürünler öne çıkmaktadır. Civil peynir, kurun peyniri, kahvaltılık tereyağı ve bal hayvancılıktan elde edilen ürünler iken, kuru fasulye, dut kurusu, dut pekmezi, dut pestili, elma, kayısı kurusu, reyhan, çaşur ve kızılcık bitkisel yerel ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır[8].

Kâtip Çelebi, İspir'i etrafında yüksek dağları ve kalesi olan bir şehir olarak tanıtmakta ve şehrin içinden akan Çoruh nehrinin her iki tarafında bağ ve bahçelerin bolca bulunduğunu söylemektedir. Meyve yönünden buranın zenginliğini de "… *ispir miyvekânidir*.." şeklinde özetlemektedir[9]. XVII. yüzyıl Osmanlı tarih yazarlarından Kâtib Çelebî'nin İspir kazası hakkındaki yazısı şu şekildedir: *"liva-i ispir, bu şehr, Erzurum'dan iki merhaledir. Maşrık ve şimal yerde içinde bir mikdar düz yerde etrafda yüksek dağları ve kal'ası ve şehri vardır ve akan nehrin iki tarafı bağ ve bağçe ve nehr-i mezbûr Bayburd'dan akub andan Karadeniz'e dökülür ve meyve ganidir ve Karadeniz tarafına düşmüş karyelerde küffar-ı Rûm sâkindir, zımmîlerdir. Miriye altı yüz kantar şem'i asel virirler. Ve anların yerleri ormanlu ve ağulu çiçeklü yerler olmağla delüce bal çok olur, kömi eşcardan cem' iderler. Ve ispir semtlerinde kaymağı balla basdurma idüb küçük fıçulara bir kat kaymak ve bir kat bal döşerler, yazdan kışa kalur, lezzetden toplamaz ve bal hıfz idüb bozulmaz"*. İspir'in dağlık bir arazi yapısına sahip olduğu, Çoruh nehri boyunca bağ ve bahçelerin yer aldığı, nehrin kuzeyinde kalan köylerde ormanların bulunduğunu kaydetmiştir. Buna ilave olarak Kâtib Çelebî'nin bahsetmiş olduğu deli bal günümüzde de üretilmektedir. Yemek kültürü hakkında da, sütten yapılan kaymağın, bal ile karıştırılarak yenildiği anlatılmaktadır. Aynı yemek

[8] Fahri Yavuz, "İspir ve Pazaryolu'nun Ekonomik Kalkınması Üzerine Düşünceler", *İspir- Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:* 26- 28 Haziran 2008, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, 171-176.

[9] Yunus Özger, "*XIX. Yüzyılın İlk Yarısında İspir ve Köylerinin Nüfusu"*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü, Erzurum 2004, S.34, 278.

kültürünün İspir'de günümüzde dahi muhafaza edildiği, özellikle misafir ağırlamada önemli bir yeri olduğu bilinmektedir[10].

Son yıllarda ise tarım ve hayvancılığın yanısıra seracılıktan ilçe ekonomisine girdi sağlanmaktadır. Soğuk su kaynakları bakımından zengin olan ilçede kırmızı benekli alabalık, doğal ortamlarında bol miktarda bulunmakta ve birkaç yerde de suni balıkçılık yapılmaktadır. Çoruh Nehri'nin üzerinde rafting sporunun yapılabilmesi nedeniyle rafting turizminin ilçe ekonomisine katkısı vardır. Bununla beraber, ilçenin dağlık ve ormanlık alanları yaban keçisi av turizmi bakımından potansiyel teşkil etmektedir. İspir'in 200 milyon ton jeolojik rezervli bakır damarlarında zaman zaman üretim yapıldığı da bilinmektedir[11].

1.2. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE İSPİR

İspir ve çevresi tarih öncesi çağlar içerisinde Son Kalkolitik ve özellikle Eski Tunç Çağı'ndan itibaren yoğun yerleşmelere ve siyasi örgütlenmelere sahne olmuştur. Bunun sebepleri arasında en eski çağlardan beri önemli ticari ve askeri yolların kavşak noktasında yer alması ve Çoruh Nehri'ni sınırları içerisinde bulundurmasıdır. Bunun yanında tarım ve hayvancılığa elverişli olmasından dolayı Eskiçağ insanının ihtiyaç duyduğu tüm kaynaklara sahip olması sonucu bu iskânlar gerçekleşmiştir[12].

Tarihi süreç içerisinde İspir, Hurriler, Urartular, Sakalar (İskitler), Medler, Persler, Partlar ve halefleri; Romalılar, Bizanslılar, Sasaniler, Araplar (Dört Halife Devri), Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Moğollar-İlhanlılar, Karakoyunlular, Timurlular, Akkoyunlular, Gürcü Krallığı, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hükümranlığında kalmıştır. Kısaca isimleri sıralanan devletler zamanında kurulan tali derecede ki -ömürleri az- küçük devletlerin de bölgeyi geçici olarak istila ettikleri olmuştur[13].

---

[10] İbrahim Etem Çakır, "1642 Tarihli Avarız Defterine Göre İspir Sancağı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C. 2/8, İstanbul 2009, 113.

[11] Fatma Gündoğdu, "İspir Ekonomisine Genel Bir Bakış ve Potansiyel Yatırım Alanları", *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu*: 26-28 Haziran 2008, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, 177-184.

[12] Veli Ünsal, *Eskiçağ' da İspir ve Çevresi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000, 76.

[13] Çağlayan, 11.

Bölgenin bilinen en eski kavmi Hurriler olup M.Ö. 4000 yıllarında Doğu Anadolu'da egemenlik kurmuşlar bir kısmı da Azzi (Gümüşhane-Rize) bölgesine yerleşmişlerdir. Daha sonra Sami kavimlerinin ve M.Ö. 3000 yıllarında Frigler'in istilasına uğrayan Khulkhi, Khalkid, Khaldi olarak tanınan bölge, M.Ö. 753 yılından itibaren, M.Ö. IX. yüzyılda kurulan Urartu Krallığı egemenliğine girmiştir[14].

M.Ö. 680 yılında Kimmer, İskitler (Sakalar) ve Med ordularının baskılarına dayanamayan Urartu Devleti yıkılmış ve bölgeye Sakalar yerleşmiştir[15]. Atlı-göçebe olup at eti yiyen, kısrak sütü içen, yaylak-kışlak hayatı süren, yaman okçu ve savaşçı Sakalar'ın "Saspir Boyu" İspir bölgesine yerleşmiş ve bölgeye de kendi boylarının isimlerini vermişlerdir[16].

M.Ö. 626 yılında Medlerin (İran) daha sonra da Perslerin istilasına uğrayan Saspir Bölgesi, M.Ö. 250-226 tarihleri arasında Doğu Anadolu'da imparatorluk kuran Arsaklılar'ın egemenliğinde kalmış ve M.S. 65 tarihinden sonra Romalılar'a bağlanmıştır[17]. Arsaklılar ile Romalılar arasında ki savaşlarda, sürekli el değiştiren Çoruh boyları 430 yılından sonra Bizanslıların eline geçmiş ve Bağarat (Bagrat) sülalesinin ülkesi olarak kalmıştır[18]. Bizans İmparatorluğu'na bağlı Bagratlılar idaresindeki bölge; 528 yılında Sasanilerin, 646-745 yılları arasında Araplar'ın ve daha sonra Hazarların egemenliğine girmiş, 949 yılında ise yeniden Bizanslıların eline geçmiştir[19].

Erzurum, Bizans Devleti'nin eline geçmesine karşın Bizans'ın bir savunma merkezi olmaktan ileriye gidememiş, İspir ve çevresi ise Bizans Devleti'nin Anadolu'nun kuzeydoğusunda uç bölgesi olmuştur. İspir Kalesi'nin içinde bulunan kilise kalıntısı bölgedeki Bizans İmparatorluğu hâkimiyetini kanıtlar niteliktedir. Bu kilise ya Bizanslılar döneminde yapılmıştır ya da Bizans İmparatorluğu'nun İspir bölgesindeki mutlak hâkimiyetinden önceki dönemde Bizans'a tabi Ermeni asıllı Bagratlı Hanedanı zamanında yapılmıştır[20].

---

[14] Köse, *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü,* 153.
[15] Köse, *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü,* 154.
[16] Çağlayan, 12.
[17] Köse, *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü,* 154.
[18] Çağlayan, 14.
[19] Köse, *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü,* 154.
[20] Kemal Taşçı, *İspir ve Çevresinin Ortaçağ Tarihi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008, s.63.

Türklerin Anadolu'da fethettikleri ve yerleştikleri ilk yerleşim yerlerinden biri olan İspir ve çevresi, İbrahim Yınal komutasındaki Selçuklu ordusunun 1048 zaferi ile Türklerin eline geçmiştir. Bu tarihten sonra Bizans-Selçuklu mücadelelerine sahne olan ve sık sık el değiştiren İspir ve çevresi, Sultan Alparslan'ın 26 Ağustos 1071 Malazgirt Zaferi ile kesin Türk yurdu olmuştur[21].

Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan, kumandanlarından her birine Anadolu'nun muhtelif bölgelerini fethetme görevini verirken, Erzurum ve havalisini zapt etme görevini de Emir Ebu'l-Kasım Saltuk'a vermiştir. 1071'de Ebu'l Kasım Saltuk ile başlayan Saltuklu hâkimiyeti 1102'de yerine geçen oğlu Emir (Melik) Ali ile devam etmiştir[22]. Saltuk Bey ve oğlu Emir Ali zamanında sakin bir hayat geçiren Çoruh Havzası, Saltukluların üçüncü hükümdarı Emir Gazi zamanında Gürcülerin saldırılarına maruz kalmıştır. Gürcü Kralı David, ilk defa bu dönemde meydana çıkarak 1115'de Türklere karşı taarruza başlamıştır[23].

Bu dönemden sonra sırasıyla Saltuklu beyliğinin başına geçen İzzettin Saltuk, İzzettin II. Saltuk ve Nasreddin Muhammed dönemlerinde de Gürcüler ile olan anlaşmazlıklar devam etmiştir. Gürcülerin İslam beldelerini istilaları ve son olarak da Anadolu'nun doğuda Türk-İslam dünyası ile kapısını teşkil eden Erzurum'u tehdit etmeleri, Türkiye Selçuklu tahtına çıkan kudretli sultan Süleyman Şah üzerinde çok ağır tesir yaratmıştır. Anadolu'da ki bazı beylikleri ortadan kaldıran Süleyman Şah, 1202'de Nasreddin Muhammed'i tahtından indirerek Saltuklu hâkimiyetine de son vermiştir[24].

Saltuklu hâkimiyetini ortadan kaldıran Selçuklu hükümdarı Rükneddin Süleyman Şah, kendisine bağlı bulunan ve Elbistan'da hüküm süren kardeşi Mugiseddin Tuğrul Şah'ı Erzurum meliki olarak tayin etmiştir. 1202-1225 yılları arasında bölge Erzurum Selçuklularına bağlı olarak yönetilmiştir. O dönemde İspir Sancak Beyliği'ne Emir Atabeğ Erdemşah atanmıştır. 1225-1230 yılları arasında ise hükümdarlığı Tuğrulşah'ın oğlu Rükneddin Cihanşah yürütmüştür[25].

---

[21] Aktemur ve Kukaracı, 2004, 8.
[22] Çağlayan, 18-19.
[23] Ahmet Toksoy, "Anadolu Üzerine Yapılan Türk Akınları ve İspir Bölgesi", *İspir- Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:26- 28 Haziran 2008*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, 16.
[24] Çağlayan, 20.
[25] Çağlayan, 21.

Bu yıllarda başlayan Moğol İstilası karşısında Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubat, Anadolu'da bulunan küçük Türk devletlerini kaldırarak çevrede birlik sağlamış ve dışarıya karşı sağlam bir cephe kurmuştur. 1228'de Erzincan'ı alarak Mengücekler Devleti'ne son veren Keykubat, 1230 yılında da Erzurum'u alarak Erzurum Selçuklularına son vermiştir. Böylelikle İspir'de artık kati olarak Selçuklu Türkiye'sine dâhil olmuştur[26].

Anadolu Selçuklu Devleti sultanı Alaeddin Keykubad'ın, Moğol tehlikesinin arifesinde vefat etmesi (1237), oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in (1237-1264) yönetimi devralmasına neden olmuştur. 13,5 yaşında tahta çıkan bu sultan ise Anadolu Selçuklu Devleti için bir felaket olmuştur. Zira Moğollar, hem Doğu Anadolu'da ki Babai İsyanını hem de Selçuklu hükümdarının çocuk yaşta olmasını fırsat bilerek Baycu Noyan komutasında Gürcü ve Ermeniler' den mürekkep bir ordu ile Erzurum üzerine harekete geçmişlerdir[27].

1242 yılında Moğol istilasına uğrayan Erzurum ve çevresi, 1243 Kösedağ bozgunu ile Moğol tabiiyetine girmiştir. Sırasıyla, İlhanlı (1242-1335), Eretnalı (1335-1360), Karakoyunlu (1360-1469), Timurlu, Akkoyunlu (1300-1508), Gürcü Krallığı (1500-1514) hâkimiyetlerinin yaşandığı İspir ve çevresi, Yavuz Sultan Selim'in 1514 yılında Çaldıran Zaferi dönüşünde fethedilerek Osmanlı topraklarına katılmıştır[28].

1514 yılında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde, bir ucu Kafkasya'da bulunan iki tampon beylik bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi, Sa-Atabago (Atabek Yurdu) beyliğidir. Bu beylik Yukarı Kür boyunda; Ahılkelek, Ahıska, Altunkal'a, Çıldır, Ardahan, Göle, Çoruh boyunda; Şavşat, Artvin, Ardanuç, Oltu, Barduz, Narman, Tortum, Pertekrek (Yusufeli) ve İspir bölgelerini içine alan alanda hüküm sürmüştür. Bu Ortodoks kıpçaklı beyliğinin başında Mirza Çabuk bulunuyordu ve Osmanlılara bağlıydı. İkincisi ise başında Celalüddevle Sevindük Han bulunan ve Safavîler tabi olan, doğuda Elegez'den batıda Kop Dağı'na kadar olan bölgede göçebe Avşarlu-Türkmen Beyliği denilen hükümet idi. Yavuz Sultan Selim Çaldıran Seferine giderken bu iki beyliğe de dokunmamıştır. Dönerken her iki beylikten de ordusu için satılık ihtiyaç maddeleri istemiştir. Sevindük Han, bunu yerine getirmezken Atabek Mirza Çabuk

[26] Çağlayan, 21.
[27] Aktemur ve Kukaracı, 9.
[28] Aktemur ve Kukaracı, 9.

gecikmeli de olsa bu ihtiyaçları karşılamıştır. Kendisinin affedilmesi için de İspir Kalesi'nin anahtarlarını gönüllü olarak Osmanlılara teslim etmiştir. Böylece, İspir ve yakın çevresi Osmanlı hâkimiyetine girmiştir[29]. 1515 yılında sancak olan İspir[30], o dönemde Erzurum Beylerbeyliği henüz teşkil edilmediği için Trabzon Sancak Beyliği'ne bağlanmıştır. Daha sonra ki dönemlerde sırasıyla, Erzincan, Bayburt, Diyarbekir, Karaman Beylerbeyliği' ne bağlanan İspir 1535 yılında oluşturulan Erzurum Beylerbeyliği'ne dâhil edilmiştir[31]. 1892-1898 yılları itibariyle 143 köyü olan İspir Kazası'nın merkezi ve büyük olan 13 yerleşim yerinin nahiyeye dönüştürülmüş, fakat bu nahiyeler, hiçbir zaman teşkilatlandırılmamıştır. Uzun süre sadece Kırık ve Norgah teşkilatlı nahiye olarak yönetilmiştir. 1899-1900 yıllarında İspir Kazası'nın köy sayısı azalarak 115 köye inmiştir. 1900-1909 yıllarında köy sayısında bir artış gerçekleşerek 134 köye ulaşmıştır. İspir Kazası'nın zaman içinde köy sayısı ve sınırları değişse de, Erzurum vilayetine tabi kaza-ilçe statüsü aynı kalmıştır[32]. Erzurum Beylerbeyliği kurulduğu günden beri Erzurum Beylerbeyliği'ne bağlı olan İspir ve çevresi, bir sancak-kaza ve liva olarak varlığını huzur içerisinde devam ettirmiştir. Ancak bu huzur 20 Şubat 1916 tarihinde vuku bulan Rus işgali ile son bulmuştur[33].

Ruslar, 25 Haziran 1829 yılında Erzurum'u işgal etmiş ancak İspir'e girmemişlerdir. 13 Temmuz 1878 Berlin Antlaşması ile Artvin, Batum, Oltu, Şenkaya, Olur, Ardahan, Kars ve Sarıkamış Ruslara harp ödeneği olarak bırakılmıştır. Böylece Rus hududu İspir'e 100 km kadar yaklaşmıştır. 1 Kasım 1914'de Rusların doğu sınırlarımıza saldırması ile I. Dünya Savaşı'na katılan Osmanlı Devleti, mukabil taarruza geçerek fiilen harbe girmiştir. Enver Paşa komutasında ki Osmanlı ordusu ise Ruslara karşı harekete geçmiştir[34].

Bütün bu işgaller süresince Rusların kendilerine vadettikleri "Ermenistan" hayaliyle Rus işgallerine yardım eden Ermeniler, Türk ordularına ve savunmasız olan Türk halkına karşı her türlü sabotajı yapmış ve akıl almaz katliamlarda bulunmuşlardır. Bu şekilde zalimce davranmaya devam eden Ermenilere karşı bir tedbir almak da

[29] Çağlayan, 31-32.
[30] M. Fahrettin Kırzıoğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas Ellerini Fethi (1451-1590),* T.T.K., Ankara 1998, 115.
[31] Taşçı, 142.
[32] Şaban Bayrak, "XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda İspir'in İdarî Statüsü ve Bazı Önemli Olaylar", *TÜBAR 24,* T.T.K, Ankara 2008, 21-35.
[33] Çağlayan, 36.
[34] Fuat Erkan, *İspir Sıra Konaklar Köyü Evleri*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Erzurum 2001, 11-12.

Osmanlı Devleti'nin en meşru hakkıydı ve bu hakkı da 1915'de Sevk ve İskân Kanunu'nu çıkararak kullanmıştır. Bu kanun gereği doğu illerimiz de hıyanetleri görülen Ermeniler güneybatı istikametine tehcir edilmişlerdir[35].

26 Aralık 1914'den 2 Ocak 1915 tarihine kadar devam eden Bardız-Sarıkamış arasında ki yürüyüşte ve Sarıkamış'ın kuşatılması esnasında hâkim olan kötü hava şartları yüzünden Türk ordusu donma tehlikesiyle karşılaşmış ve çok sayıda zayiat vermiştir. Bu durum ordumuzun yenilmesine ve kaybedilen kuvvetlerin yerinin doldurulamamasına neden olmuştur. Takviye kuvvetleriyle güçlenen Ruslar, 21 Ocak 1916'da Tortum'a, 20 Şubat 1916'da da İspir'e girmişlerdir[36]. Rusların bölgeyi ele geçirmesinin ardından İspir'den Rusya'ya kaçmış olan Ermeniler' de geri dönerek Hodiçor (Sırakonaklar), Mohurgot (Karakale) ve Hunut (Çamlıkaya) köylerinde oturan Ermenilerle birleşmişler ve yoğun katliamlarına devam etmişlerdir[37].

Rusya'da Çarlığın devrilmesi ile 7 Kasım 1917'de patlak veren Bolşevik İhtilali'nden kısa bir müddet sonra Rus cephesinde çözülmeler başlamıştır. Bu çözülme bölgede yaşayan Ermeni Komitelerine ve "Ermenistan" hayalcilerine bir umut olmuştur. Ayrıca Ermeniler, Rusların boşalttığı cephelere yerleşerek Müslüman halka zulmetmeye devam etmişlerdir. Bu duruma kayıtsız kalamayan ve o güne kadar gerçekte Müslüman olduğunu hiç kimseye söylemeyen Rus birliği komutanı İspir'in önde gelenlerine Ermenilerin planlarını anlatarak, Müslüman halkın akıbetinin çok fena olacağını, bu bakımdan hemen birlik olup teşkilatlanmalarını ve İspir'den çekilirken bırakacakları ağırlıklara sahiplenilmesini söylemiştir[38].

Bu gelişmeler üzerine Müftü Hacı Hafız Mustafa (Başkapan) Efendi, 20 Ocak 1918 tarihinde Şuralar Cemiyeti'ni kurmuş ve Rusların İspir'den çekildiği 3 Şubat 1918'e kadar gizlice teşkilatlanmalarını sürdürerek çevre köylerle haberleşmeye başlamıştır. Rusların ve Ermenilerin mezalimlerinden ve bizzat yaşadıkları olaylardan muzdarip olan ve hırslanan ahali, Müftü Efendi'nin emrini alınca oluşturulan 4 ayrı

[35] Çağlayan, 40-41.
[36] Erkan, 12.
[37] Çağlayan, 41.
[38] Çağlayan, 41.

cephede, emrine verildiği şahsın yanında tutmakla görevli bulunduğu geçide koşmaya başlamıştır[39].

Cephelere tayin edilen kumandanlar ve köy halkı şu şekilde bölünmüştür:

1) **Bayburt Cephesi:**
   a) Traht (Kozlu) Boğazı: Koçuktur'lu Feyruz Bey emrinde o bölge halkı
   b) Karakoç Boğazı: Şeyhin Hacı Bey yönetiminde önde gelen kişiler ve o bölge köy halkı
   c) Vartinik (Mescitli) Boğazı: Ortaverenli Rüşen Ağa emrindeki kuvvetler
2) **Erzurum Cephesi:** Karahan Köyü'nden Suluka Hasan Efendi, Kompurlu Hacı Tosun, Koblatlı Mustafa Hoca, Dansutlu Mustafa Hoca, Aynalı Kaleli Hacı Ali Bey ve Koşmuşatlı Hasan Çavuş emrinde Kırık nahiyesine bağlı köyler ile Kompur, Koblat, Koçkisor, Kanasor, Abciris ve bütün Şerdere köylerinin halkı
3) **Mohurgot-Hodiçor Cephesi:** Hacı Şeyh Mehmet Efendi, Gürcüoğlu Mahmut Ağa, Hacı Ali'nin Mehmet Efendi ve önde gelen diğer isimlerin emrinde çevre köylerin halkı
4) **Fısirik Tarafı:** Mail Bey, Şamil Ağa ve Limon Ali kuvvetleri[40].

İspir halkının bu kadar kısa sürede teşkilatlanması ve bütün geçitlerin sarılmış olması Ermenileri telaşa düşürmüştür. Bayburt'tan ilerleyen Ermeniler Traht üzerine yürümeyip bütün kuvvetlerini Karakoç Boğazı'na yöneltmişlerdir. İspir halkı kuvvetleri birleştirerek bu bölgeye mevzilenmişler ve Ermeniler bölgeyi geçemeyeceklerini anlayıp geri çekilerek Kop Dağı- Aşkale üzerinden Erzurum'a yönelmişlerdir[41].

Ermenilerin İspir istikametinde ilerleyecekleri tek yol Dal'ı Kavak Boğazı idi. Bu boğaz Suluka Hasan yönetiminde Erzurum'un ova köyleri halkı tarafından tutulmuştu ve üstün bir gayret gösterilip sadece 4 şehit verilerek bölge Norşen'e kadar Ermenilerden arındırılmıştır. Bu hadise üzerine Ermeniler Norşen Köyü'nü top ateşine tutmuş ve Hodiçor Ermenilerini kurtarmayı planlayarak akşama kadar savaşmışlardır.

[39] Çağlayan, 44-47.
[40] Çağlayan, 44-47.
[41] Çağlayan, 48.

Fakat başarılı olamayacaklarını anlayarak verilen ağır kayıplarla geri çekilmek zorunda kalmışlardır[42].

Bütün boğazlardan Ermeni tehlikesi atlatıldıktan sonra sadece Hodiçor-Mohurgat'da çevrilmiş Ermeniler kalmış ve çarpışmalar geceli gündüzlü devam etmiştir. Türk milis kuvvetleri, Kudreşen, Hodiçor ve Aşağı Mohurgat'a girince Ermeniler çok sarp olan Mohurgat Kalesi'ne sığınmışlardır. Eldeki imkânlarla orayı kuşatmanın imkânsız olduğunu düşünen İspir halkı çaresizce beklemeye başlamışlardır. 25 Şubat 1918'de Türk ordusu bölgeye gelerek Yüzbaşı Ziya Bey komutasında kuşatma gerçekleştirilerek İspir tamamen Ermenilerden arındırılmıştır. Cumhuriyetin ilanından beri Türk bayrağının dalgalandığı İspir'de kayda değer tarihi bir olay yaşanmamıştır[43].

[42] Çağlayan, 48.
[43] Çağlayan, 50-53.

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL EV MİMARİSİ

2.1. EV TANIMI VE İNSAN İÇİN BARINAK OLGUSU

Barınma sosyal bir varlık olan insan için en temel ihtiyaçtır ve genel anlamıyla bir ailenin oturabileceği şekil ve büyüklükte olan barınaklara ev denir[44]. Ev kelimesinin Türkçe aslı "iv" veya "yiv" dir. Evler, insanların soğuk, sıcak ve dışarıdan gelecek olan her türlü etkiden korunur olarak yaşamak için yapılan binalardır[45]. Türkçe'nin en eski metinlerinde ise "eb" diye geçmektedir ve eb kelimesi Türkçe'nin bilinen en eski kelimelerinden birisidir[46]. Türk topluluklarının kullanmış olduğu değişik lehçelerdeki ev, iv, üy, öy, ep, öm, eb gibi karşımıza çıkan kelimelerin sözcük anlamı "barınak-çadır" olup bazı lehçelerde "kadın ve aile" anlamına da geliyordu. Eski Türkler'de ise ev denilince daima çadır anlaşılmaktadır[47].

Anadolu'nun bazı yörelerinde "ev" anlamında kullanılan dünek/tünek kelimesi ise tüne - mek (gecelemek) fiilinden türemiştir. Buna benzer bir ilişki Arapça'daki bâte (gecelemek) fiiliyle beyt (ev) kelimesi arasında görülür; bâte Türkçe'de olduğu gibi "evlenmek, yuva kurmak" anlamını da taşımaktadır. Arapça'da dâr ve mesken kelimeleri de "ev" manasında kullanılır. Ev ismi bir mimari yapıdan çok içinde insan, aile, hatta hayvan barındıran mekânı ifade eder; bu basit bir çerge olabileceği gibi bir saray da olabilir. Kur'an'daki, "Allah hayvanların derilerinden sizin için evler (büyût) yaptı" âyetinde (en-Nahl 16/80) deri çadırlar ev olarak nitelendirilmiştir. Ahd-i Atîk'in bazı yerlerinde de çadırın ev (yuva) anlamında kullanıldığı görülmektedir. Eski Türkler'de ise ev denilince hemen daima çadır anlaşılır[48].

Ev, yapıldığı gerece, bulunduğu yere ya da ait olduğu kişiye bağlı olarak çeşitli adlar alır: Kent dışında bağ ve bahçe içine yapılmış eve "bağ evi"; dağlara kurulan

---

[44] Doğan Hasol, "Ev" Mad., *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1990, 184.
[45] Celal Esat Arseven, ''Ev'' Mad., *Sanat Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, İstanbul 1975, I, 546.
[46] Tuncer Baykara, *Türk Kültür Tarihine Bakışlar,* Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001, 75.
[47] Bahattin, Ögel, *Türk Kültürünün Gelişim Çağları*, Ankara, 1987, 133.
[48] Nebi Bozkurt, "Ev" Mad., *İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1995, XI, 502 .

genellikle ahşap olan evlere "dağ evi"; akarsu, göl ve denizlerde kendiliğinden yüzen ya da başka bir deniz aracıyla çekilen tek katlı eve "deniz evi"; bir yörenin ileri gelenlerinden olan kişilerin oturduğu evlere "eşraf evi"; kış aylarında oturulan eve " kışlık ev" yaz aylarında oturulan evlere de "yazlık ev" denir. Ev, tasarım biçimine göre de çeşitli adlar alır: Aynı plan özellikleri gösteren bitişik iki evden oluşan birime "ikiz ev"; aynı ya da benzer planlı evlerin yanyana gelerek oluşturduğu ev dizisine "sıra ev"; bir tek ailenin oturması için yapılmış eve " tek ev " denir. [49] Evlerin daha büyük boyutlu, çok odalı ve süslü olan yapı gruplarına "konak" denmektedir. Konaklar evlere göre büyük ve oldukça süslü yapılar olup haremlik ve selamlık denilen, kadın ve erkeklere özgü çok katlı yapılardır. Bu tip yapılar genellikle maddi anlamda üst düzey yaşayan insanlar tarafından yapılmaktadır[50].

İnsan, çevresine uyum sağlayan, doğaya karşı zorlukları aşmak zorunda olan ve hayatta kalmak için tabiatı yenen bir varlıktır. Mimarlık faaliyeti içerisinde her zaman kendisi için elverişli bir yaşama ortamı hazırlamaya çalışan insanoğlu, yüzyıllardır ailesi ile birlikte yaşayabileceği, bütün yönlerden korunmuş bir ortam hazırlamaya çalışmıştır ve yaşadığı fiziksel çevreyi değiştirerek barınağını da sahip olduğu çevre ve kültür ortamına göre şekillendirmiştir.

Milyonlarca yıl süren bu yaşam süreci içerisinde insan, biyolojik olarak evrim geçirmiş, teknolojisi, yetenekleri, düşünsel gücü gelişmiş; karmaşık bir dil de dâhil olmak üzere soyutlama becerisi ortaya çıkmıştır. Uygarlık, bu uzun süreç içinde yaşanan deneyim ve arayışların birikimi ile biçimlenmiştir. Bu değişim dönemlerinin sonunda yaşam yeniden biçimlenmekte, toplumsal ilişkilerden ekonomiye, mimarlıktan teknolojiye kadar kültürü oluşturan öğeler tümü ile değişmekte ve yeni bir düzen kurulmaktadır[51].

Barınak olgusu yaşanılan döneme, iklime, beşeri ihtiyaca vb. özelliklere göre şekillenmiştir ve barınak adı altında birçok farklı alan kullanılmıştır. Bunların en başında mağaralar ve ağaç kovuklarından oluşan tabii barınaklar gelmektedir. Bunların

---

[49] Nur Akın, "Ev" Mad., *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1997, I, 568-569.
[50] *Meydan Laurosse*, "Konak" Mad. İstanbul 1971, IX, 429.
[51] Mehmet Özdoğan, "Kulübeden Konuta: Mimarlıkta İlkler", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmeler, Habitat II*, İstanbul 1996, 19.

yanı sıra insan eliyle yapılan göçürülebilir seyyar evler ve çadırlarda barınak olarak kullanılmıştır. Göçürülebilir barınakların dışında devamlı barınaklar da vardır ki bunlar:

- Mağara gibi tabii barınaklara eklentiler yapılarak oluşturulan, genellikle yamaçlarda kurulanlar
- Mevsimlik barınakların desteklenmesi ile oluşturulanlar (çok soğuk yerlerde, özellikle rüzgârın belli bir yönden estiği zamanlarda evlerin içine dayak ya da dış taraflarına tek taraflı duvar yapılması)
- Eski devirdeki yapılanlardan yararlanılarak oluşturulanlar,
- Doğrudan yeni bir barınak yapılması suretiyle oluşturulan barınaklardır[52].

İnsan için ev sadece barınak değil, hayatı boyunca dünyaya baktığı bir pencere, evreni izlediği bir köşe, sahiplendiği ve kendini yansıttığı bir yuvadır. Yaşamın sosyal, psikolojik ve kültürel boyutlarının temelleri çoğunlukla evlerde atılır, yapıları evlerde kurulur. Güven ve korkunun, sevgi ve sevgisizliğin, samimiyet ve dayanışmanın dereceleri evlerde belirlenir, toplumlara ve dünyaya evlerden yayılır. Ev, öznel ve kişisel bir yerdir ve toplumda ki farklı insanların farklı ev anlayışları ve imgeleri vardır. Hem fiziki hem bilişsel boyutlar içeren ev kavramının fiziki boyutu diğer boyutuna kıyasla oldukça sınırlıdır[53].

Evin sahip olduğu bu tür insani boyutlardan bazıları kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- **Sığınak, Koruyan ve Korunmaya Değer Olarak Görülen Bir Mekân; İnsanın Öz Alanı**

Ev, insanın kendini güvende hissettiği, dış dünyaya karşı koruduğu sınırlarını savunduğu bir "öz alan", bir anlamda kalesidir. Korunma kavramı yalnız fiziki değil aynı zamanda psikolojiktir. Evler, sınırları çitler, duvarlar, kilitli kapılarla iyice belirlenmiş; nerede başlayıp nerede bittiği bilinen, kimlerin nerelere girip nerelere giremeyeceği örf ve adetlerle tanımlanmış, öznel ve kişisel bir dünyadır. Evler,

[52] Baykara, 76-81.
[53] E. Olcay İmamoğlu-Vacit İmamoğlu, *İnsan, Evi ve Çevresi: Ankara'da Bir Toplu Konut Araştırması*, T.C. Başbakanlık Konut Araştırmaları Dizisi 15, Ankara 1996, 2.

bireylerin en rahat ettikleri, tamamen kendilerine ve ailelerine ait bir yer, başlı başına bir dünyadır[54].

- **Bireyin ve Ailenin Kimlik Simgesi ve Dışa Vurum Aracı**

Ev, insanın kendini nasıl gördüğünü, nasıl görmek istediğini ya da başkalarının kendisini ve ailesini nasıl görmelerini istediğini en iyi yansıtan araçlardan biridir. Bu haliyle ev, insanın kendi zevk ve ilgilerini kolayca ifade edebildiği bir mekân olmakta, belirgin ve gizli kalmış estetik tercihlerini ortaya koyabileceği bir ortama dönüşmektedir[55].

- **Kafamızdaki Dünyayı Düzenlerken Kullandığımız Nirengi Noktası**

Evler, bireylerin mekâna ilişkin kararlarında en önemli belirleyicilerden biridir. İnsanlar, gezilerine evlerinden başlar, işleri bitince evlerine dönerler. Evin bulunduğu yer fiziki çevrede yön bulmak için bir nirengi noktasıdır; uzaklıklar yönler, ön-arka, aşağı-yukarı kavramları ona göre belirlenir. İnsanlar fiziki dünyasını düzenlerken ve fiziki çevreye ilişkin tavrını belirlerken evini referans noktası olarak alır. Çevreye ilişkin standartlarının temel ölçütü de yine kendi evidir[56].

- **Olayları, Geçmişle Geleceği, Bireyin Bilişsel ve Duygusal Bütünlüğünü Toparlayıcı Yer**

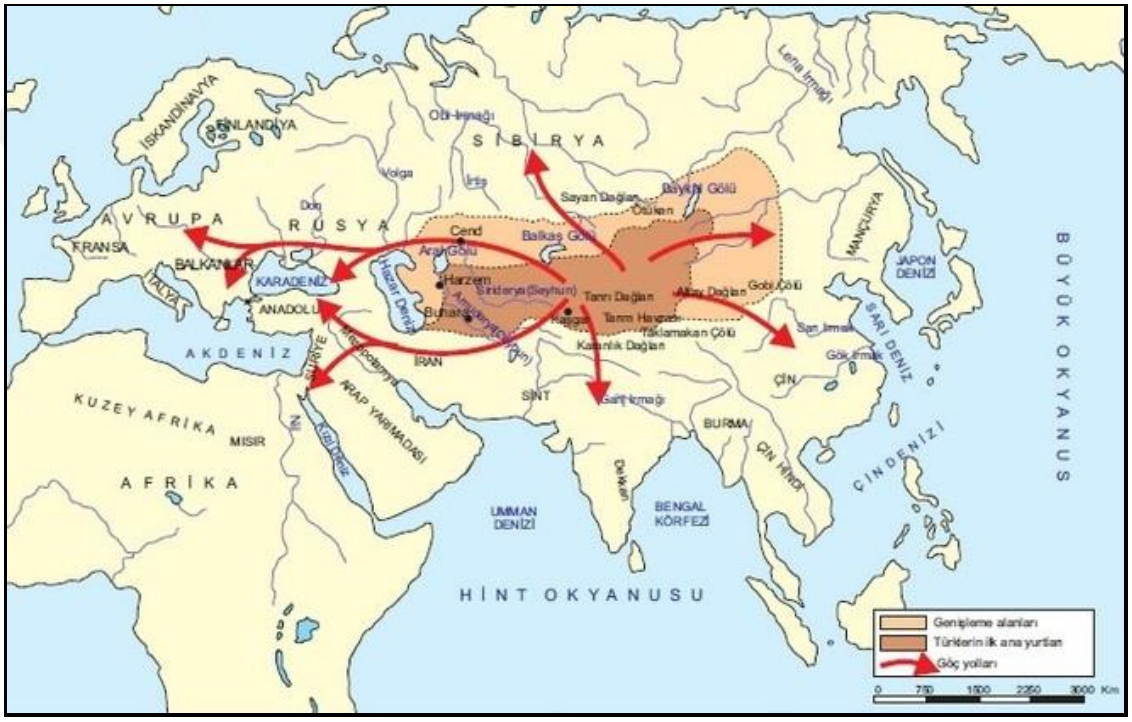
Ev, insan ve dünya arasındaki bir dizi ilişkinin kurulmasında; yer duygusuyla ilgili düzen, bütünlük ve anlamların kazanılmasında önemli bir role sahiptir. Evler, geçmiş ve gelecekle ilgili olan bağlardır; geçmişe ait anılar, kazanılan alışkanlıklar ve bu alışkanlıkların devamlılığı ile geleceğe yönelik umut ve düşler çoğunlukla evlerden kaynaklanır. Aynı şekilde insanın belli bir yere yerleşip kök salabilmesi, gittiği yerlerde kimliğini ve kişiliğini koruyabilmesi ve fiziki çevrede yol yordam öğrenmesi yine evlerinde ki ortam ve birikimle bağlantılıdır. Kısacası ev, insanın geçmişi ile geleceğini birleştiren fiziki çevre, sosyal, kültürel ve duygusal dünyası arasında bağlar kurmasına yardımcı olan, yol gösteren, şekil veren, bütünleştirici bir araçtır[57].

[54] E. Olcay İmamoğlu-Vacit İmamoğlu, 3.
[55] E. Olcay İmamoğlu-Vacit İmamoğlu, 3.
[56] E. Olcay İmamoğlu-Vacit İmamoğlu, 4.
[57] E. Olcay İmamoğlu-Vacit İmamoğlu, 4.

2.2. BARINAKLARIN GELİŞİM SÜRECİ

2.2.1. Orta Asya'da Barınak

Orta Asya, Asya kıtasının ortalarında etrafı genelde yüksek dağlarla çevrelenmiş ve kapalı havza karakterinin ağır bastığı bölgedir. Kuzeyinde Sibirya, doğusunda Çin, güneyinde Himalaya Dağları ve Hindistan, batısında Hazar denizi, Ural dağları ve Avrupa kıtası yer almaktadır (Harita 2.1).

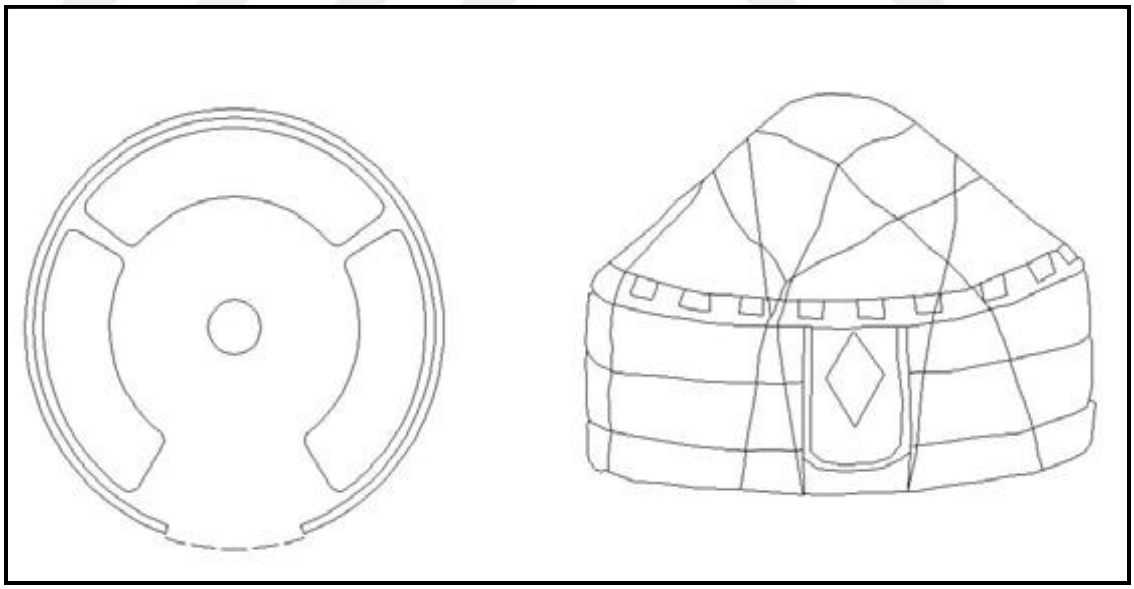

Harita 2.1. Orta Asya

Türkler Orta Asya'da uzun yıllar göçebe ve yarı-göçebe bir hayat sürmüşlerdir. Bu konar – göçer yaşayış içinde daima hazır bir durumda bulundurmaları gereken olgu ise barınaklarıydı. Pazırık Kurganları'ndan çıkarılan malzemeden sonra, Orta Asya'da yaşayan Hunlar'ın o devirde birkaç çeşit çadır kullandıkları gün yüzüne çıkarılmıştır. En basiti, sırıkların birbirleriyle çatışarak konik bir biçim meydana getiren ve "Çum" veya "Kapa" isimleri ile bilinenidir. Bu konik yapılı karkasın üzeri o dönemde keçe olmadığından, karaçam veya kayın ağacı kabuğu ile kaplanmaktaydı. Barınak olarak kullanılan diğer çadır tipi ise, yüzyıllar boyu bozkırda göçebe Türk topluluklarında

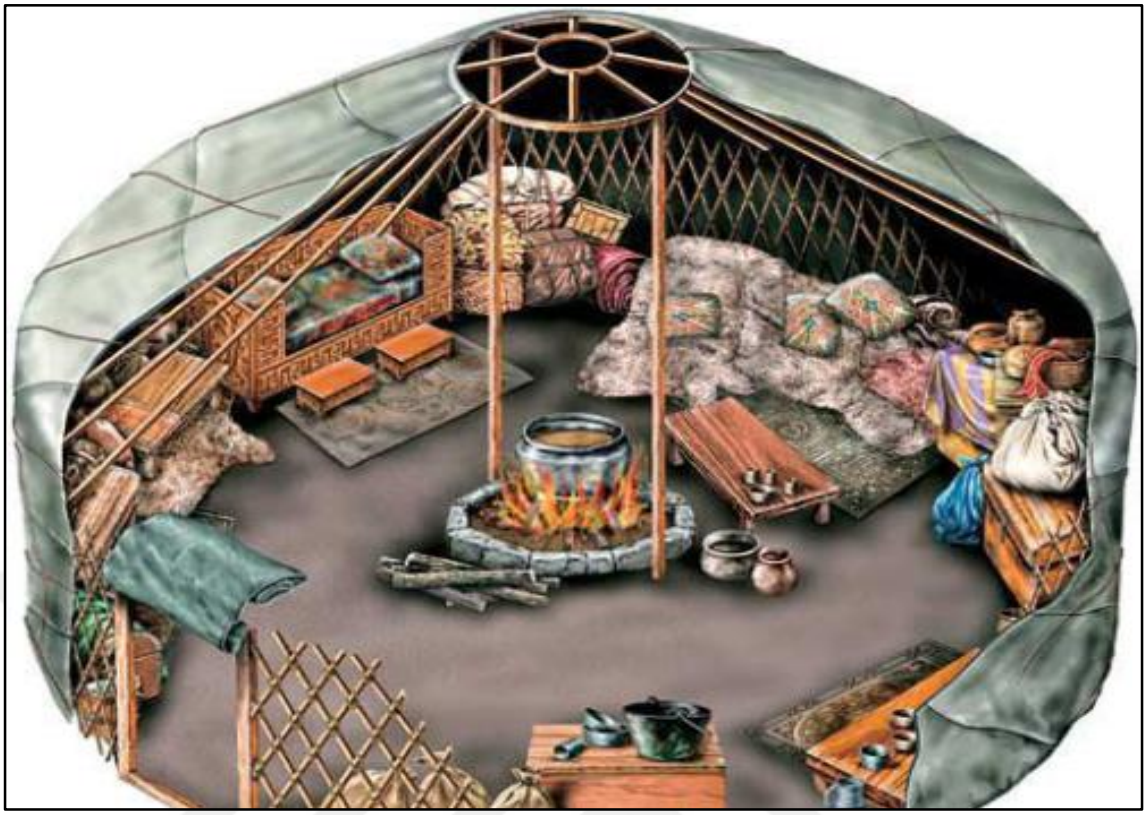
görülen "Yurd", "Topak Ev", "Alaçik" ismi verilen çadırdır. Ahşap konstrüksiyondan meydana getirilen yuvarlak planlı ve toparlak örtülü, ortası delik olan ve o dönemlerde "Keregü" adını taşıyan bu çadırlar göçer Türklerin evi olarak yüzyıllarca kullanılmıştır[58]. Hunlarda olduğu gibi Göktürklerde de en yaygın olan meskenler, Orta Asya'da bugün daha çok ak-öy veya boz-üy gibi isimlerle anılan "yurt" tipi çadırlardır[59].

Yaşama koşullarına bağlı olarak iç düzenleri kesinlik kazanan bu çadırların ortasında "ateş yeri" ya da "korluk" denilen ateş yakacak yer bulunurdu. Girişin tam karşısına denk gelen ve "tör" denilen bölüm genel olarak sandıklar, hurçlar, keçe ve halıdan yapılmış bohçaların ve heybelerin dizildiği bir alandı. Girişin sağ tarafında "saba" denilen ve bir ya da iki at derisinden yapılmış büyük bir kımız tulumu bulunurdu. Bunun yanında çadır sahibinin yatağı bulunur ve tek çadırlı ailelerde gelin ve oğulun yatağı sol tarafta yer alırdı. Yatağın yanında değerli araç-gereçlerin ve silahların asıldığı demir kazık, sol tarafında ise eyerler ve koşumlar bulunurdu. Ayrıca her çadırda, tahta tekneler, deriden tulum ve su kapları, halı ve dokuma tezgâhları bulunurdu[60] (Çizim 2.1, 2.2), (Fotoğraf 2.1).

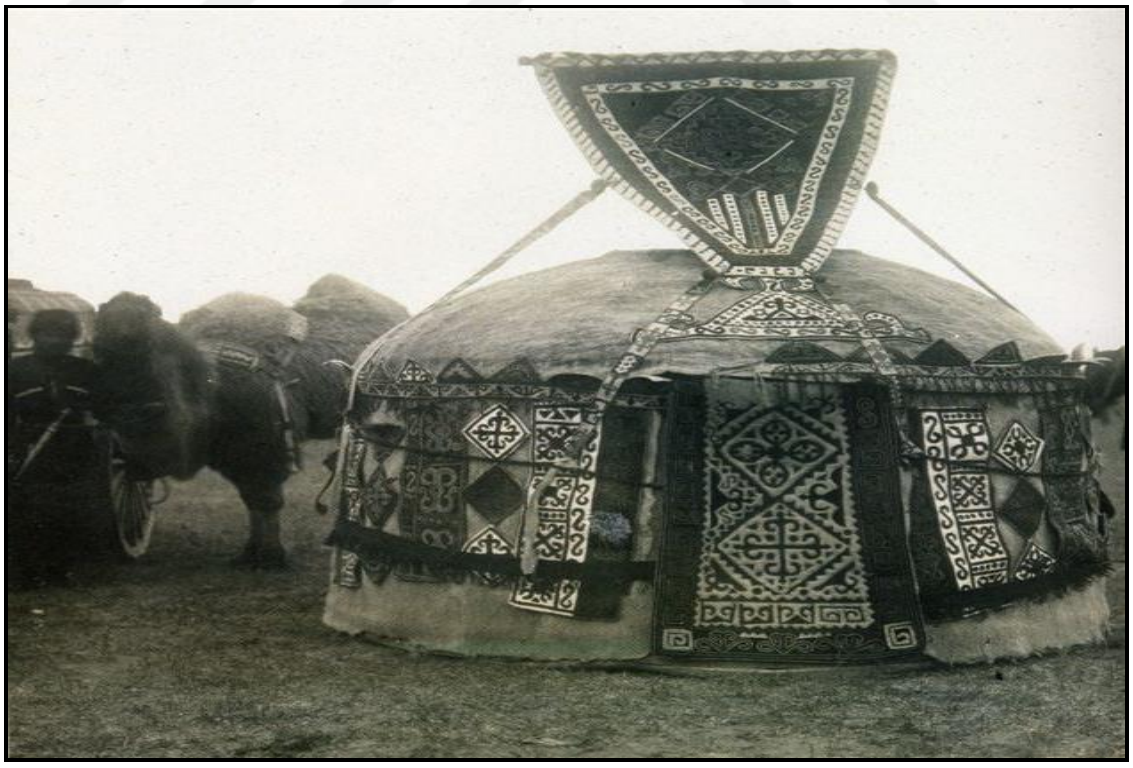

Çizim 2.1. Çadır Planı ve Görüntüsü (Şener İlgün'den Aktarılarak)

[58] Nejat Diyarbekirli, *Hun Sanatı*, MEB Kültür Yayınları, İstanbul 1972, 42.
[59] Yaşar Çoruhlu, *Erken Devir Türk Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, Ekim 2007, 158
[60] Önder Küçükerman, *Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul 2007, 35.

Çizim 2.2. Orta Asya Çadırlarının İçten Görünüşü

Fotoğraf 2.1. Orta Asya Çadırlarına Örnek

Türklerin yaşadığı bölgelerin büyük bölümü tarıma elverişli olmadığından, hayvancılık ister istemez öncelikli uğraş alanı olmuştur. Yaz aylarında hayvanların daha iyi beslenebilmesi için bol otlaklı yaylalara çıkılmakta, soğuk mevsimlerde ise kışlıklara dönülmektedir. Kışlık sözcüğünün, bir köy ya da bir kent yerleşmesini tanımlamaktan öte, kışın barınılabilen soğuk olmayan, rüzgârdan korunmuş yerleri de kapsayan geniş bir anlamı vardır. Yaz ve kış arasında bu denli hareketli bir yaşam süren toplulukların evlerinin, barınma sorunlarına en uygun çözümü getirir nitelikte olması gerekmektedir. Kışlaklarda çevre ve iklim koşullarına göre korunmuş evlerin, yaylalarda ise hafif ve taşınabilir barınakların kullanılması, böyle bir coğrafyada kaçınılmaz olmuştur. İnsanlar, çevre koşullarına uygun korunaklı mekânlar oluşturmak ya da kendi yaşamlarıyla çelişmeyen uygun çevre koşullarını aramak durumundadırlar. Eski Türklerde, hayvanlarını besleme ve barındırmada da kolaylık sağlandığından, ikinci çözüm daha geçerli olmuştur. Yaylaya çıkma geleneği, insanlara, yazın bunaltıcı sıcağından kurtulmanın yanı sıra, uygun bir yaşam ortamı oluşturma olanağını sunmuştur[61]. Barınak ihtiyaçlarını yazı geçirdikleri yaylaklarda yurd adı verilen bu çadırlarda geçiren Orta Asya Türkleri, kışı geçirdikleri kışlaklarda ise ahşap, kerpiç veya farklı malzemelerle yaptıkları geçici evlerle gidermişlerdir (Fotoğraf 2.2).

Fotoğraf 2.2. Orta Asya Türklerinin Kullandığı Kışlık Ev Örneği .

[61] İlgün, 25.

Orta Asya'da kazılarla ortaya çıkarılan İvolga, Dureny I ve Dureny II, Moğolistan Aimak Töv bölgesinde kazılarla bazı yerleşmeler ortaya çıkarılmıştır. Bu verilerden anlaşıldığı üzere sanıldığının aksine Hunlarda, Göktürklerde ve genel anlamda proto-Türklerde ve Türk topluluklarında çadır tipi meskenlerin yanı sıra farklı meskenlerin de kullanıldığı anlaşılmaktadır[62].

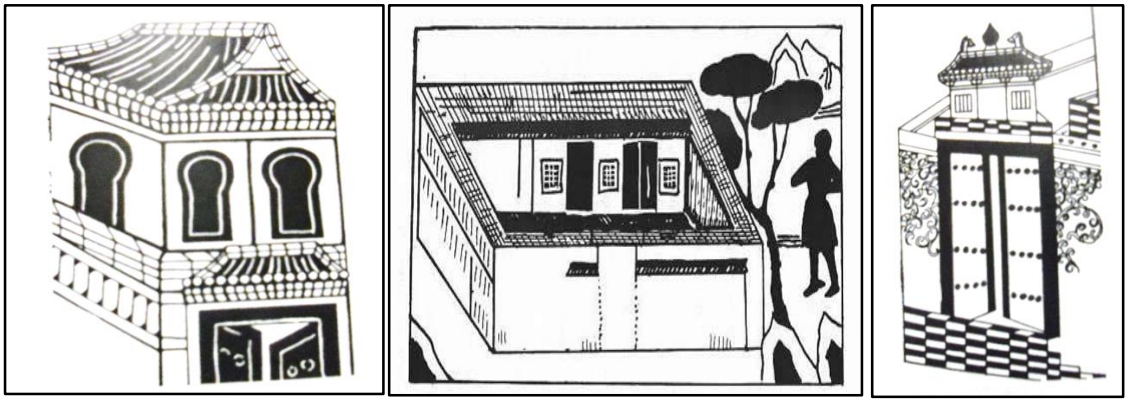
Bu yerleşim yerleri Türklerin göçebe olduğu tezini tamamen çürütmektedir. Fakat Türklerin hem çadır kültürünü hem de kalıcı barınak anlayışını bir arada kullandıkları açıkça ortadadır. Bu sebeple Türklerin yaşam kültürünü ifade etmek için "bozkır medeniyeti" ifadesini kullanmak yerinde olacaktır[63].

Türklerin tamamen yerleşik yaşamı benimsemeleri Uygurlar döneminde olmuştur. Uygur Sanatı, Türk sanat tarihinde özgün bir konuma sahiptir. Çünkü yarı yerleşik yaşam tarzının varlığını sürdürmesine rağmen bu devirde egemen olan yerleşik yaşam tarzı sanatımızda devrim sayılabilecek gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Böylece Türk sanatı, ilk kez yerleşik bir sanat olma özelliğini kazanmıştır. Bu devirde geliştirilen sanat ve mimarlık unsurları İslamiyetten sonraki Türk sanatına büyük etkilerde bulunmuştur[64].

Uygur devri şehircilik açısından önemli bir devirdir. O dönemdeki en önemli şehirler, Barkul, Kuça, Hami, Beşbalık, Lukşun Turfan, Toksun, Aksu, Sengim, Hoço, Bezeklik, Karaşehir, Kotan, Niya ve Miran'dır. Eski Uygur başkenti Karabalgasun harabeleri bugün hala Moğolistan'da görülebilmektedir[65].

Uygur evleri, genellikle kaplumbağa çatı denilen kıvrık çatılara sahip, etrafı duvarlarla çevrili, masif örgülü, dört köşe veya yuvarlak kemerli pencereleri olan yapıların benzeriydi. Çatılarında hayvan biçimli çörtenler ya da koruyucu hayvan figürleri bulunan rulo şeklinde kiremitler vardı. Evlerin etrafında genellikle bir avlu ya da bahçe bulunurken giriş kapıları çift kanatlıydı[66] (Çizim 2.3).

[62] Çoruhlu, 115-117.
[63] Çoruhlu, 115-117.
[64] Çoruhlu, 237-257.
[65] Çoruhlu, 237-257.
[66] Çoruhlu, 237-257.

Çizim 2.3. Uygur Resimlerinde Görülen Ev Detayları

İnsanlık tarihinde evlerin ilk ortaya çıkışı Neolitik dönemde olmuştur. En kapsamlı olanı Ön Asya'dır. Neolitik Çağın başlangıcı Çatalhöyük'te yapılan kazılarda en eski evlerin C14 yöntemiyle incelenmesi sonucu M.Ö. 6800 dolaylarına verilir. Güneydoğu Anadolu'da Çayönü tepesindeki ilk yerleşe 10 bin yıl önce gerçekleşmiştir. Burada evler bitişik düzlemde yapılmış ve evlerin duvarlarının bağımsız olduğu görülmüştür. Ortak tasarlama ve ortak kuruluş ortadan kalkmıştır. Bu evler başlangıçta bağımsız birbirinden uzak yapılmıştı. Nüfusun çoğalması ile birlikte boşluklara evler yapılarak doldurulmuş ve çatıların yerleştirilmesi için her evin duvarları bitişik olarak yapılmıştır. Evlerin tabanı biraz kaldırılarak altının havalandırılması ve nemden korunması sağlanmıştır. Çatılar evlerin yandan ışık almasını sağlayacak biçimde çeşitli yüksekliklerde düzenlenmiştir[67].

Tunç Çağı'nda Anadolu tamamen iskân edilmiş, megaron tipi evler yaygınlaşmıştır. M.Ö. 2000'de Boğazköy, Acem Höyük ve Kültepe'de 2 avlulu, odalı evler görülürken, M.Ö. 1000' de geçitli evler görülmüştür. Doğu Anadolu'da Urartularda, ön avlulu, 2 odalı evler tespit edilmiştir. Batı Anadolu'da Klasik Çağdan, Roma Dönemine kadar "prostaslı" evler yani önünde sütun dizisi bulunan veya önü açık avlu şeklinde bulunan evler görülür. Hellenistik Çağ'da görülen revaklı avlu " peristilli" evler avlunun etrafındaki odalardan meydana gelmekteydi. Roma ve Bizans döneminde de avlulu "atriumlu" ev planı devam ettirilmiştir[68].

[67] *Meydan Laurosse*, "Konak" Mad., İstanbul 1971,IX, 445.
[68] Doğan Kuban, "Türk Evi Geleneği Üzerine Gözlemler" *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, İstanbul 1982, 192-196.

Bugünkü Kazakistan ve Kırgızistan sınırları içinde kalan bölgeler, ılıman iklimi, verimli toprakları, kolay sulama olanaklarıyla yerleşik düzene geçebilmek için uygun koşullar sağlamaktaydı. Kırgızistan da ilk konutlar, çağımızdan 2000 yıl önce yapılmaya başlanmıştır. 1964 yılında Çu Ovasındaki Karabaltı suyu çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda, M.Ö. III. yüzyıla tarihlenen Wu-Sun (Usun) dönemi konutları ortaya çıkarılmıştır. Çu Ovasındaki Sarığ kenti ve Talas Ovasındaki Aktepe yerleşmesinde yapılan incelemelerde duvarları dövülmüş kilden yapılı 18x17 m ebatlarında bir avlu içerisinde 6 odadan oluşan bir ev tespit edilmiştir. Bu evin üç odasının yaşama amaçlı ve diğer odaların üretim ve depolama amaçlı olduğu anlaşılmıştır[69].

Türkmenistan'da Merv ve Tirmiz çevresinde bulunan evlerin en ilgi çekici yönü, ortada bir sofanın yer alması ve sofanın çevresinde dört eyvanın ya da eyvanımsı mekânların bulunmasıdır. Bu evlerin ikinci ilgi çekici yönüyse, odaların köşelerde yer alışıdır. Saraylarda, bu üstü örtülü sofanın yerini avlu almıştır. Eyvanlı plan şeması, XI. ve XII. yüzyıllarda Merv ve diğer kentlerdeki Selçuklu saraylarında, Gazneliler döneminin ünlü Leşkeri Bazar'ında ve Gazne' deki III. Mesut sarayında kullanılmıştır[70]. Anadolu'da günümüze ulaşabilen orta ve iç sofalı plan tiplerinin, Anadolu öncesi Türklerde uygulanmış olması, Anadolu'da da değişik boyutlarda uygulanmasını sağlamıştır. Türklerden önceki eski Anadolu ev tiplerinde böylesi simetrik bir düzene rastlanmamaktadır. Türklerin uygarlık ve yaşama kültürlerinin mekân örgütlenmesi açısından, Anadolu evi üzerindeki etkileri de, bugün daha açık belirlenebilmektedir. Bu nedenle sofalı ve eyvanlı plan tiplerinin Anadolu'da yaygınlaşmasında Türklerin büyük payı olduğunu söylenebilir[71].

2.2.2. Anadolu Selçuklu ve Beylikler Döneminde Barınak

XI. yüzyıldan başlayarak kararlı bir biçimde Anadolu'ya yayılan Türkler, karşılarında feodal bir yönetim yapısına sahip Bizans Devleti'ni buldular. Kısa sürede yönetici konumuna geçen Selçuklu beyleri ele geçirdikleri kentlerde zaman yitirmeden kendileri için yönetim ve yaşama mekânları oluşturmuşlardır. Erzurum, Afyon, Kayseri,

[69] İlgün, 26.
[70] Sözen, 20.
[71] İlgün, 27.

Sivas gibi Anadolu'da ki yerleşim merkezlerindeki Selçuklu dönemi yönetim yapıları çoğunlukla merkezde değil, sur duvarına bitişik olarak ya da kentin varoşlarında yapılmıştır. Öte yandan kimi saray ve evlerde kırsal alanlarda yer almaktadır. Kayseri yakınlarındaki Keykubadiye ve Beyşehir Gölü kıyısındaki Kubadabad, bu uygulamanın örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır[72](Fotoğraf 2.3, 2.4).

Fotoğraf 2.3. Keykubadiye Sarayı

Fotoğraf 2.4. Kubadabad Sarayı

Selçuklu ve beylikler dönemi evleri konusunda yeterince bilgi verecek örneklerin günümüze ulaşmamış olması, farklı mimari eserlerden faydalanmamızı gerektirmektedir. Bu mimari eserlerin dayanıksız yapı malzemelerinin kullanılması, çoğunun bütünüyle günümüze ulaşmasını engellemiştir. Ancak Kayseri Haydar Bey Köşkü, Hızır İlyas Bey Köşkü gibi kesme taşla yapılmış ve günümüze ulaşmış eserlerden anlaşıldığı kadarıyla Selçuklular ilk dönemlerde var olan kale ve surların yakınlarına evlerini konumlandırırken sonrasında kentlere yeni mahalleler eklenmesi suretiyle yerleşimi devam ettirmişlerdir[73] (Fotoğraf 2.5, 2.6).

[72] Metin Sözen, *Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü*, Çekül Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, 23 – 24.
[73] Sözen, 25.

Fotoğraf 2.5. Haydar Bey Köşkü

Fotoğraf 2.6. Hızır İlyas Bey Köşkü

Selçukluların Anadolu'ya ilk yayılma dönemlerinde yaygın yapı tipi olan zaviyeler, evlerle yakın ilişkilidir. Evler ve saraylar, diğer anıtsal yapıların yanında daha yalın olması gereken yapı türleri olarak ele alınmıştır. Çok sınırlı boyutlarda, köşk niteliğinde ki yapılarla yetinilmiştir. Selçuklu sultanlarının sürekli bir hareketlilik içinde olmaları tek konut seçeneğinin çadır olması, anıtsal evlerin üretilmesini ikinci plana atmıştır[74].

Beylikler döneminin kamusal yapıları genel olarak değerlendirildiğinde birkaç örnek dışında boyutları açısından anıtsallıktan uzak olduğu görülmektedir. Bu yapılar hem sayıca az hem de sınırlı boyutlarda inşa edilmişlerdir. Dönemin evleriyle ilgili yeterli bilgi olmasa da genel çerçeveye uygun evler yapılmış olmalıdır. XIV. yüzyılda Anadolu'yu gezen İbn Battuta'dan varlığı öğrenilen bey yapıları da aynı özelliklerde yapılmış olmalıdır[75]. Bu döneme ait günümüze ulaşan eserler olmasına karşın ev/konut yapılarının gelmemiş olması bu yapıların daha özensiz olduğu ve tamamen ihtiyaca yönelik yapıldığını da akla getirmektedir.

Selçuklu ve Beylikler dönemindeki ev ve saraylar değerlendirildiğinde özellikle Diyarbakır Artukoğulları Sarayı ve diğer örneklerde olduğu gibi ev, saray, kervansaray ve medrese gibi sürekli kullanılan yapılara benzer şekilde avlu ve eyvan çevresinde gelişmiştir[76]. Bu dönemlerde halkın kullandığı evler, derin temeller kazılarak yapılıyordu. Yapı malzemesi olarak kerpiç ve tuğla kullanılıyordu. İnşaat sırasında ahşap da ana yapı malzemesi idi. Evin kiriş, direk gibi unsurları, kapı-pencere söveleri, kapı kanatları, odaların tavan ve döşemeleri çok defa ahşaptan yapılıyordu. Evlerin önünde çoğunlukta bir avlu ve çitle çevrilmiş bir bahçe bulunuyordu. Ana kapıdan evin

[74] Sözen, 26.
[75] Sözen, 26.
[76] Sözen, 27.

başlıca bölümlerinden olan "begküm" denen sofaya geçilirdi. Mutfakta Selçuklu evinin bir bölümüydü ve "aşlık", "aş ocağı", "aş damı" gibi adlarla anılıyordu. Mutfak içerisinde "görünçlük" veya "sergen" denilen raflar, ocak, tandır yer alırdı ve kadınlar buradaki sedirlere otururlardı[77].

2.2.3. Osmanlı Döneminde Barınak

Türk Evi, Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde Anadolu'da ve Rumeli'de gelişen bir ev tipidir. Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'nın bazı bölgelerinde XV. ve XVI. yüzyıllardan başlayarak var olan öteki ev tiplerinin yerine geçtiği söylenmektedir. Etkilerinin Kırım'a, Irak'a, Mısır'a ve Sudan'a kadar uzandığı görülmektedir. Batıda böylesine yaygınlık gösteren Türk Evi plan tipi, doğuda Anadolu sınırları içinde kalmış, bir yandan Kafkasya ve Irak'a kadar uzanan İran etkisi, öte yandan Suriye'yi içine alan Arap eviyle daha ilerilere gidebilme olanağını yitirmiştir. Ama yine de yer yer Rodos, Girit ve Kıbrıs Adaları'ndaki kentlerde de Türk Evi'nin benimsenen ev tipi olduğu görülmektedir[78].

Osmanlı İmparatorluğu'nun beylik ve imparatorluk dönemlerinde saray ve ev mimarlığında belirgin bir gelişim çizgisi olduğu görülmektedir. Devletin, beylikten imparatorluğa geçişte ki merkezi yönetim anlayışı, mimarlık ortamına da yansımıştır. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemi Türk şehirciliğinde planlama anlayışı ve belediye hizmetlerini karşılayacak bir kurum yoktu, kentlerin gelişmesi, toplumsal dinamiğin iradesine bağlı kalmıştır. Tek tek mimarlık ürünlerine ve özellikle saray ve ev yapılarına bakıldığında, giderek gelişen toplumsal hiyerarşinin, sanatın biçimlenmesine de yansıdığı görülmektedir[79].

Erken dönem Osmanlı saraylarının ilk örneklerine Bursa, Yenişehir ve Edirne'de rastlanmaktadır. Belgelerden ve kalıntılardan anlaşıldığı kadarıyla bu saraylar büyük boyutlu ve Anadolu'da gelişen konutların genel özelliklerini yansıtır niteliktedir. İstanbul'un alınmasıyla birlikte Osmanlı devlet yönetiminde ve bunun doğal sonucu olarak saray tasarımında bazı değişiklikler söz konusu olmuş olabilir fakat kentin

---

[77] Haşim Karpuz, *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984, 11.
[78] Akın, 570.
[79] Sözen, 28.

varoşunda yer alma, belirgin bir savunma duvarıyla çevrili bulunma gibi temel öğelerin varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır[80].

Osmanlı Klasik Dönemi'nden ise günümüze sınırlı sayıda geleneksel konut örneği ulaşmıştır. Çeşitli kentlerde ki bazı evlerin tek veya asma kat ilaveli, sokağa çıkma yapmayan, çatısı geniş saçaklı ve dört eğimli, direkli dış sofası bulunan yapılar olduğu görülmektedir. Evlerde iki oda arasında eyvan olması, merdivenin sofa cephesinde olması, pencerelerin sokağa değil sofaya bakması, duvarlarının kalın ve kerpiç malzemeden yapılmış olması, dolap-ocak ve nişlerin duvar kalınlığı içinde yer alması, odaya girişin dolaylı ve kapının alçak olması, pencerelerin camsız, parmaklıklı ve kapaklı olması, tepe pencerelerinin küçük olması diğer özellikleridir[81].

Türk Evi asıl gelişimini, Osmanlı Klasik Dönemi'ni izleyen XVII. ve XVIII. yüzyıllarda göstermiştir. Bu dönemlerde aynı plan sisteminin devam ettiği iki katlı evlerde kışlık kullanım için ara katların yapıldığı görülmektedir. Kalın taş ve kerpiç malzemeden yapılan duvarlar evi üç yönden sarmakta, dış cephede ki pencere sayısı ise sınırlı kalmaktadır. Odaların sofalara bakan duvarları çatkı-dolgu tekniğinde yapılmıştır. Boydan boya devam eden açık dış sofa önündeki direkler iki ucu oymalı düz başlıklarla veya Bursa kemeri ile birbirine bağlanmıştır. Odalar arasında eyvan ve sofanın iki yanında birinde "çıralık" denen aydınlatma ocağının bulunduğu sekiler vardır. Bu sekiler XVIII. yüzyılda çıkmalı köşk odalarına dönüşmüştür ve sofalar küçülmüştür. Aynı zamanda çatkı yöntemi bütün duvarlara uygulanarak pencere sayıları artırılmıştır[82].

Planda önemli bir değişiklik yapılarak odaların orta sofa çevresine dizildiği "orta sofalı plan tipi" yaygınlaşmıştır. Eyvan sayısı arttıkça sofa T biçimli, dışa açık veya haç biçimli olarak tasarlanmıştır. Sofa direkleri kemerli, Bağdadi sıvalı ve nakışlıdır. Bu dönemde açık sofanın direkleri ilk kez kapanmaya başlamış, köşk odaları çıkmalarla sofadan taşırılmış, odalar büyütülmüş ve iki yöne çıkma yaparak dış cephe hareketlendirilmiştir. Bu ortamda oda kapıları pahlı köşelere yerleştirilmiş, ocaklar dışa

[80] Sözen, 29.
[81] Sözen, 30.
[82] Sözen, 31.

taşırılmış, dolap sayısı artırılmış ve çıkmalar uzun desteklere taşıtılmış ve cephenin üst bölümüne tepe penceresi yerleştirilmiştir[83].

Osmanlı döneminde kentler iki merkeze ayrılmıştır. Bunlardan birincisi; büyük caminin etrafındaki külliye ve bedestenlerin çevresindeki ticaret merkezleridir. Bu düzende evler, çevreye ya da mahallenin her tarafına yayılır ve sokaklar ağaçların çatılarının üzerinden görünebileceği kadar alçaktır. Bu uygulama da kentler özeldir ve yüksek blok fikri reddedilmiştir. İkinci bir düzenleyici unsur kayıtlı tarih öncesinden miras alınan pazardır. Bu, tek bir bütünü oluşturan iki biçim alır: Açık ve kapalı çarşı. Bu uygulamada da evler, Pazar yerine yürüme mesafesinde konumlandırılmış ve gelişigüzel bir şekilde araziye uygunluğa göre serpiştirilmiştir[84].

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Barok etki, başlangıçta süsleme ağırlıklı olarak Osmanlı mimarlık ve sanat ortamını etkilemiştir. Plan aynı kalsa bile, yapı ve oda öğeleri, zamanla Barok sanatın biçim ve süslemesini en yoğun biçimde yansıtmıştır (Fotoğraf 2.7). Kalem işi süslemeler, duvarlarda, özellikle raf üstünde çerçeveli bölmeler içinde demetler, vazolar sepet veya kâse içinde meyveler, perde desenleri ince yapraklı kıvrımlı dallar, akantuslar, girlantlar, volütler görülmeye başlamıştır. Dış cephede bu süsler daha az oranda uygulanmış, yüklük üzerindeki duvara manzara resimleri yapılmıştır. Ahşap oymalarda Barok kıvrımlardan etkilenmiş, çıkma altları ve saçaklar eğri yüzeyli, Bağdadi sıvalı yapılmaya başlanmış ve nakışlarla süslenmiştir. Sofa direkleri de artık Bursa kemerli değil, daire ve S biçimli Barok kemerli, Bağdadi sıvalı ve nakışlı olarak ele alınmış ve köşe kapılarının üzerindeki pahlı yüzeyler kavisle tavana birleştirilmiştir. Yüzyılın sonlarına doğru Barok etki planda da kendini göstermiş ve İstanbul'da ilk kez oval sofalar uygulanmaya başlamıştır[85].

Yaygın Barok uygulamalarının ardından Ampir üslubun etkisi, XIX. yüzyılda II. Mahmut döneminde ortaya çıkmış ve bu etki ile beraber cepheler daha yalın ele alınarak eğri yüzeyler azaltılmıştır. Merkezi sofalı plandan vazgeçilip iç sofalı plan yaygınlaşmıştır. Ahşap çatkı, sıvalı veya ahşap kaplı olarak ele alınmış çıkmalar azaltılmış, saçaklar ise daraltılmıştır. Artık camlı olan pencereler büyümüş, çoğalmış ve sofalarda yere kadar alçalmış, üstleri dairesel kemerli yapılarak, tepe penceresi ve tahta

[83] Sözen, 31, 32.
[84] Godfrey Goodwin (Çev: Müfit Günay), *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*, İstanbul 2012, 580-581.
[85] Sözen, 32.

kapaklar kaybolmuştur. Cephelerde yarım gömme sütunlar, üçgen alınlıklar, daire ve düz kemerler, kabartma kilit taşları bazen sıvayla da yapılmış, bezemesiz, ama iri silmeler, şemseler, rozetler, çevresi ışınsal madalyonlar, tuğralar, girlantlar, akantus ve defne yaprakları, silahlar, bayraklar ve meşalelerle yapılan armalar, müzik aletleri, vazolar ve çiçeklerin uygulandığı Ampir üslubun belirleyici özellikleri yapılara aktarılmıştır. Pencere üstleri üçgen alınlıklı ya da yarım daire kemerli silmelerle bezenmiş odalara köşeden girişler kaldırılmıştır. İç duvarlara, alçıdan kabartma çıtalarla çerçeveler, bazen de bunların içlerine kabartma çiçek demetleri yapılmış ve dolap cepheleri yalınlaşmıştır[86].

Fotoğraf 2.7. Topkapı Sarayı Sofa Köşkü (Barok üslubun en güzel örneklerinden)

1900'ler den itibaren İstanbul da Art Nouveau üslubu yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Üslup önce kâgir, sonrada ahşap yapılara uygulanmış, İstanbul Art Nouveau su olarak da adlandırılıp 1920'lere kadar devam etmiştir. Dönemin modası kuleler ve çatı katı balkonları bu üslupta da vardır. Tek düze pencereler yan yana eklenerek genişletilmiş ve üstleri küçük karelere bölünerek renkli camlara bezenmiştir. 1910'lardan Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi olarak

[86] Sözen, 33.

da adlandırılan üslupta yapılan evlerde, Selçuklu ve Osmanlı mimarlığının anıtsal taç kapıları, Bursa kemeri, kaş kemer, sivri kemerler, geniş saçaklar, yazıtlar, çerçeveler içinde rumi ve palmetler, örgü silmeler, niş motifleri, mukarnaslar ve geçmeli yıldızlar görülür. Bu evler ahşap ve kâgir olarak yapılmış, bir anlamda, günümüzün konutlarına geçişi sağlamışlardır[87](Fotoğraf 2.8).

Fotoğraf 2.8. Mimar Vedat Tek Evi (Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi örneklerinden)

2.3. TÜRK EVİNDE MİMARİYİ BELİRLEYEN ANA UNSURLAR

Türk evini biçimlendiren öğeler; odalar, sofalar ve hizmet mekânlarıdır. Önem sırasına göre, evin temel öğesi odadır. Diğer öğelerin bulunmayışı, yaşamın sürekliliğini ortadan kaldırmaz fakat odanın olmayışı ev kavramını ortadan kaldırır[88].

2.3.1. Odalar

Türk toplumu Orta Asya'da yaşadığı dönem boyunca göçebe bir hayat sürmüş, ancak Anadolu'ya geldikten sonra yerleşik düzene geçmeye başlamıştır. Toprağa bağlı yaşam sürmeleri nedeniyle yaşam alanlarında kullandıkları oturma elemanlarını da yere

[87] Sözen, 28-40.
[88] Sözen, 87.

yakın oturma birimleri olarak tercih etmiştir. Yaşam içi gereklilikler gelişip değiştikçe yaşam kültürü ve ihtiyaç duyulan mobilyalar da farklılaşmaya başlamış, yerden uzak oturma elemanlarının kullanımı kendini göstermiştir. Günümüzdeki modern hayata geçiş döneminde evde geçirilen zaman azalmaya başladıkça oturma elemanları da buna paralel olarak daha fonksiyonel biçim almıştır[89].

Türk Evi plan tipinin oluşumunu sağlama konusundaki en etken unsur olan odaların en önemli özellikleri kendi başlarına yapı içindeki belirli eylemleri karşılayan birimler olmalarıdır. Göçebelik dönemindeki çadırlar gibi her oda; oturma, yemek yeme, çalışma, oturma, yatma gibi eylemlerin gerçekleştiği ortamdır. Bu eylemler için gerekli olan çevre parçalarının bir araya getirilmesiyle bu odalar biçimlenmiştir. Türk evinde her odanın çevresinde bir hizmet alanı gerekir ve bunlar ortak yaşama alanı olan sofalar ya da diğer hizmet mekânlarıdır[90].

Türk Evindeki odaların planları ve iç teşkilatı şaşmaz esaslara göre yapılırdı. İçlerinde Avrupa evlerinde olduğu gibi, masa, sandalye, yatak, büfe, dolap gibi hafif veya ağır taşınır eşyalar yoktur. Her türlü kullanma ve yaşama ihtiyacı duvara bağlı veya gömülü olan mobilyalarla sağlanır, ancak sofra, yatak gibi eşyalar kullanıldıktan sonra kendilerine ait dolaplara konurdu. Odaların bir cephesi mutlaka yüklük ve gömme dolap olarak değerlendirilirdi. Hem yatma hem oturma alanı olarak kullanılan sedir veya sekiler odanın durumuna göre şekillenir ve küçük eşyaların konulabilmesi için duvarlara el yetişme hizasında sergenler (raflar) yapılırdı. Bu raflar odalar içinde yatay bir bölünme sağlarken, sedirler genelde pencere önlerinde olur ve oturanlar giriş kapısına bakar şekilde otururlardı. Odanın ısınması ocak, peç, tandır veya mangalla olurdu. Ocak genellikle seki üzerinde bulunur, sedirler ocağın iki tarafında koltuk taşlarına kadar uzanır, eşik taşında kesintiye uğrardı. Peç ve sobalar genellikle duvara yaslı bir biçimde ya da dolap içine gömülü olarak yapılırlardı. Odaların en süslü tarafları tavan, halı ve döşemeleridir. Bazı örneklerde ocak ve yüklüklerde dekoratif açıdan önemlidir[91].

Odaya ışık sağlayan pencere boşluklarının, dış mekânla görsel ilişkiyi kolaylaştıracak yükseltide olması, uzanıp dinlenenlere bile dış çevreyi izleme olanağı

---

[89] Müge Göker, "Türklerde Oturma Elemanlarının Tarihsel Gelişim Süreci", *ZfWT (Zeitschrift für die Welt der Türken) 1/1,* İstanbul 2009, 163-169.
[90] Küçükerman, 69.
[91] Sedad Hakkı Eldem, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, T.A.Ç. Vakfı Yayınları, İstanbul 1987, III, 15-16.

verilmesi, pencerelere görsel niteliği artıran bir özellik katmaktadır. Odanın, tüm işlevleri karşılayabilen nitelikleri olmakla birlikte, bir evin birden çok odadan oluşması, her birine farklı özellikler kazandırmıştır. Örneğin sofanın etrafında sıralanırken köşeye düşen, araya düşen ya da sofanın ucunda bağımsız olarak yerini alan odaların adları farklıdır. Evin büyüklüğüne göre oda sayısı çoğalabilir. Bu odalar içinde, köşeye gelen ve boyutsal olarak diğerlerinden büyük olana "başoda" adı verilir. Genellikle konukların ağırlandığı bu odaya, bazı yörelerde "selamlık" adı da verilmektedir. Sofanın bir ucunda döşemeden yükseltilerek oluşturulmuş olan oda, köşk ya da eyvanların sonradan değiştirilmesiyle oluşturulur. Ortaya gelen odalar ara odalardır ve başoda ya da köşk odası kadar yoğun bezenmemişlerdir. Sofa etrafındaki yerlerine göre farklı özelliklere sahip olmaları, odalara mekânsal zenginlik ve çeşitlilik kazandırmıştır. Bulundukları yörelerdeki farklı iklim koşulları ve yerel yapı malzemesi olanakları, bu mekânsal zenginliklere yeni estetik değerler katmıştır[92](Fotoğraf 2.9, 2.10).

Fotoğraf 2.9. Türk Evinde Oda Örneği

Odaların kuruluşları ve yapı içindeki görevleri şöyle özetlenebilir:

- Kendi başlarına belirli eylemleri karşılayan bütünlerdir.
- İç düzenleri belirli ilkelerle sınırlandırılmıştır.

[92] Sözen, 93-94.

- Bu ilkeler, toplumsal özelliklere bağlı olarak oluşmuştur.
- Odalar, bir ortak kullanma alanı çevresinde düzenlenirler.
- Bu ortak alanın yapı içindeki yeri ve durumu ise çeşitli etkilerle değişimler göstermiştir[93].

İlk örneklerde iç düzenin oluşmasında, faydacı bir tutumla yapı öğeleri, katkıları oranında belirlenmişken, sonraları süsçü, özenli tutuma geçilmiş, yapı öğelerinin gerçek değerleri ikinci plana itilmiştir. İç düzenin kuruluşunda en önemli iki ilke TUTUMLULUK ve DEĞİŞKENLİK'tir. Her nokta değerlendirilir, ayni ortam gün içinde değişik amaçlar için kullanılabilir. Yere serilip kaldırılabilen dokumalar, minderler, yataklar, taşınabilen masalar bu ilkelerin sonuçlarıdır[94].

Fotoğraf 2.10. Türk Evinde Oda Örneği

2.3.2. Sofalar

Türk Evi planını teşkil eden diğer önemli bir unsur olan sofalar, odalar arası ilişkiyi sağlayan ve bireylerin toplanmasına olanak veren ortak alanlardır. Odalar genellikle doğrudan sofaya açılır. Sofa bir ya da iki yandan kapalı olabildiği gibi, ortada

[93] Önder Küçükerman, "Odalar", *Mimarlık Dergisi,* 138, 13/4, İstanbul 1975, 36-40.
[94] Küçükerman, 1975, 37.

da olabilir. Türk evini Batı evinden ayıran en önemli özelliklerden biri, odaların sofaya açılmasıyla, bu mekânın hareket merkezi görevi üstlenmesidir[95].

Sofalar, aynı zamanda çekirdek ailelerden oluşan büyük ailenin toplanma yeridir. Düğün, nişan, ölüm ya da başka nedenlerle yapılan toplantılar için uygun bir ortamdır. Manzaraya yönelmiştir; uygun yerlerinde köşk, eyvan, sekilik, taht gibi dinlenme, sohbet ve seyir olanakları sağlayan, döşemeden hafifçe yükseltilmiş özel köşeler oluşturulmuştur. Eyvanlar, dış etkilere karşı biraz daha korunmuş oturma yerleridir. Sofalar, yörelere göre sergah, sayvan, divanhane, çardak, hayat gibi değişik adlar alırlar[96] (Fotoğraf 2.11).

Fotoğraf 2.11. Türk Evinde Sofa ve Balkon Örneği

2.3.3. Hizmet Alanları

Türk evinde hizmet alanları başlığı altında toplanabilecek öğeler; geçitler, merdivenler, tuvalet ve bazı örneklerde ayrı mutfak, depolar hatta hamamlardır. Geçitler, iki odayı birbirine bağlayan küçük koridorlardır. Merdivenler, sofaya doğrudan ya da özel bir bölümden ulaşan mimarlık öğeleridir ve sofaya doğrudan bağlandığında

[95] Küçükerman, 94-98.
[96] Küçükerman, 94-98.

plan şemasını pek etkilememesine karşılık, ayrı bir bölümden sofaya ulaştığında etkilememektedir[97].

Merdivenler, XVIII. yüzyıla kadar genellikle tek kollu yapılmıştır. Ortaçağ döneminden XVII. yüzyıla kadar yapılan Avrupa evlerinde görülen döner ve gizli merdivenler Türk evlerinde kullanılmamıştır. Türk evlerindeki merdivenlerin kollarının iki tarafı düz veya çıkrıklı parmaklıklı, başları da açık veya kapalı tak şeklindedir[98] (Fotoğraf 2.12).

Fotoğraf 2.12. Türk Evinde Sofaya Ulaştıran Merdiven Örneği

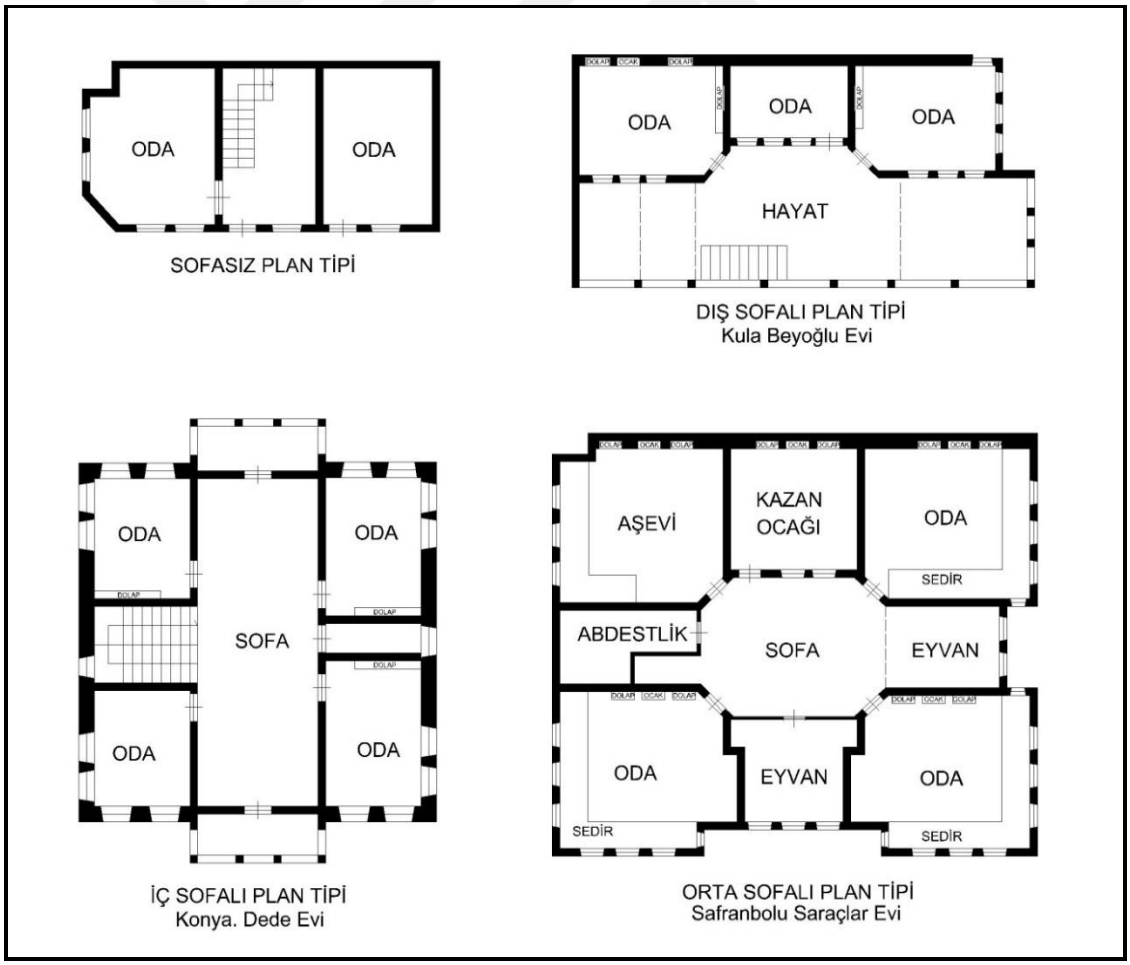
XVIII. yüzyıldan itibaren merdivenler daha geniş ve yayvan yapılmış ve planda daha büyük yer işgal etmişlerdir. Bununla beraber iki veya 3 kollu merdivenler henüz nadir örneklerde görülmektedir. Bu tip merdivenler XIX. yüzyılda kesin şekillerini almışlardır. Bu merdiven şekli Ampir üslubun mimariye kazandırdığı bir hareketliliktir. XIX. yüzyılın ortalarına doğru konak ve saray merdivenleri binanın ortasına alınmış, etrafları galerilerle çevrilmiştir. Bu arada orta sahınlığı üç kol arasında askıda olanları da yapılmıştır ki, bunlar "marifetli merdiven" olarak tanınmıştır[99].

[97] Küçükerman, 98-99.
[98] Eldem, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, 132.
[99] Eldem, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, 132.

2.4. TÜRK EVİ PLAN TİPLERİ

Yerleşik düzene geçildikten sonra ki en yalın Türk evi, çadır örneğinde görüldüğü gibi tek mekânlı ve sofasızdı. Zamanla yan yana iki oda ve aralarında bağlantılar oluşmuş, kat sayısı iki ve üçe çıkmış, sofa gelişmiş ve oda sayıları çoğalmıştır. Odaların gerek temel ilkeler, gerek mekân örgütlenmesi açısından birbirine benzemeleri, plan şemalarının tiplemesinde sofa biçimine ve etrafındaki odaların dizilişine göre sınıflandırma getirilmesini gerektirmiş, başta Sedad Hakkı Eldem olmak üzere bu konuya eğilenler, bir dizi öneri geliştirmişlerdir. Bu sınıflamaya göre Türk evinin temelini dört plan tipi oluşturmaktadır (Çizim 2.4).

- Sofasız plan tipi,
- Dış sofalı plan tipi
- İç sofalı plan tipi
- Orta sofalı plan tipi

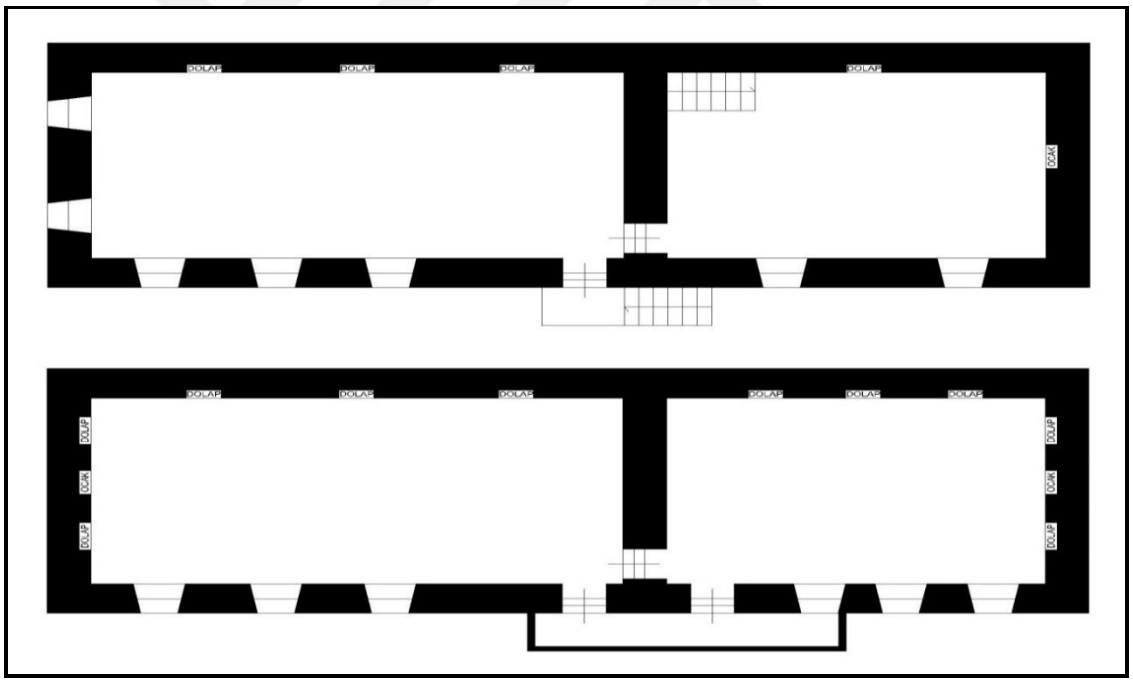

Çizim 2.4. Türk Evi Plan Tipleri (M. Sözen'den)

2.4.1. Sofasız Plan Tipi

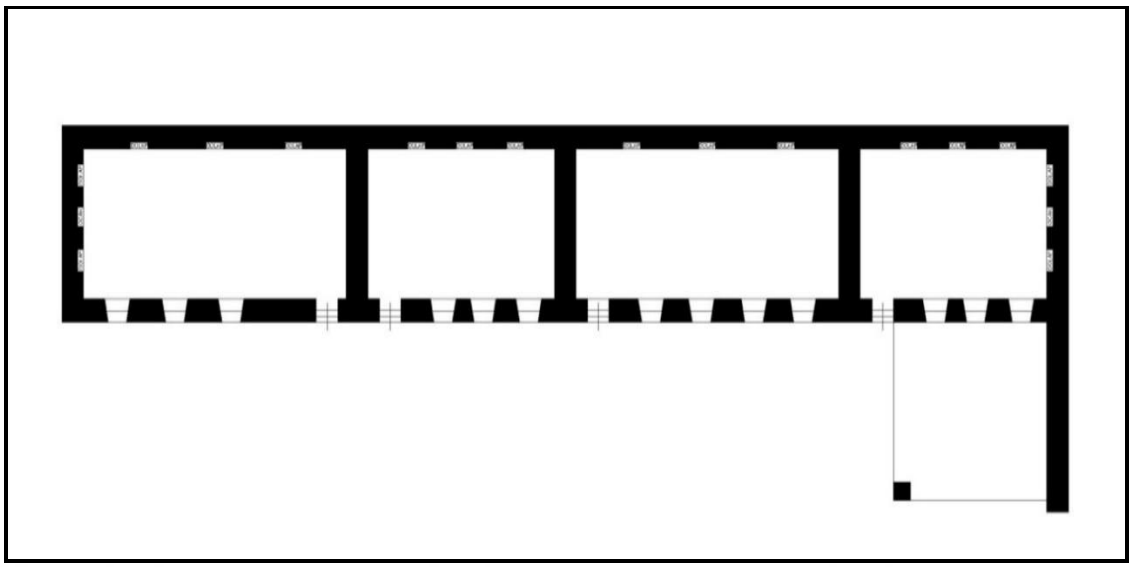
Sofasız planlar, odaların yan yana gelişiyle ortaya çıkan, çadırdan sonra ki ilk aşamadır. Bu tiplerin en eski örnekleri VI. yüzyıla tarihlendirilir. Odaların önündeki bağlantı, bir avlu ya da çıkmaz bir sokak olabilir. Bazı örneklerde odalar üst kattadır ve aralarındaki bağlantı balkonlarla sağlanır. Oda sayısının artması düzgün olmayan kollar oluştururken, eyvan ve köşk eklentileri plan tipini zenginleştirmiştir[100].

Bu ev tipinde sofa vazifesini alt katlarda avlu görür. Evin merkezi açık avludur. En basit şekli tek hücreli ev şeklidir. Burada ev yalnız bir göz odadan oluşur ve bu oda da avluya açılır. Avlu üzerinde başka oda veya servis yerleri de bulunabilir. Odaların pencereleri genellikle aynı cephededir. Bu plan tipi iklimin sıcak olduğu yerlerde daha fazla kullanılmıştır. Tipoloji olarak Irak ve özellikle Suriye evleriyle yakınlığı söz konusudur[101] (Çizim 2.5, 2.6).

Çizim 2.5. Sofasız 2 Odalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den)

[100] Sözen, 106-107.
[101] Sedad Hakkı Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri,* İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul 1954, 27-30.

Çizim 2.6. Sofasız 4 Odalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den)

2.4.2. Dış Sofalı Plan Tipi

Dış sofalı evler, sofasız plan tipini izleyen aşamadır. Üstü örtülü olarak kullanım alanı, odaların dizilişlerine göre üç yüzü açık, iki yüzü açık dış sofa olabilmektedir. Dış sofalı evlerde simetrik plan çözümlerine rastlanmaz. Genellikle serbest bir düzende gelişir. Araya eyvan girmesi, oda dizilerine farklı bir estetik kazandırır. Bazen yanlarda bazen orta bölümde yer alan köşkler sofa düzenini daha zengin kılarlar. Sofa, oda sayısının çoğalmasıyla aşırı uzamaması için, L veya U şekline dönüşerek plan tiplerinin çeşitlenmesini sağlamıştır[102].

Dış sofalı evlerin, Türklerden önce Anadolu'da uygulandığına dair bilgiler vardır. Ancak Horasan dolaylarında da izlerine rastlanması, Türk evindeki dış sofanın doğu kökenli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tip evler, XVI. ve XVII. yüzyıllarda iklim koşullarına bağlı olmaksızın Anadolu'nun ve Rumeli'nin her kesiminde uygulanmıştır[103].

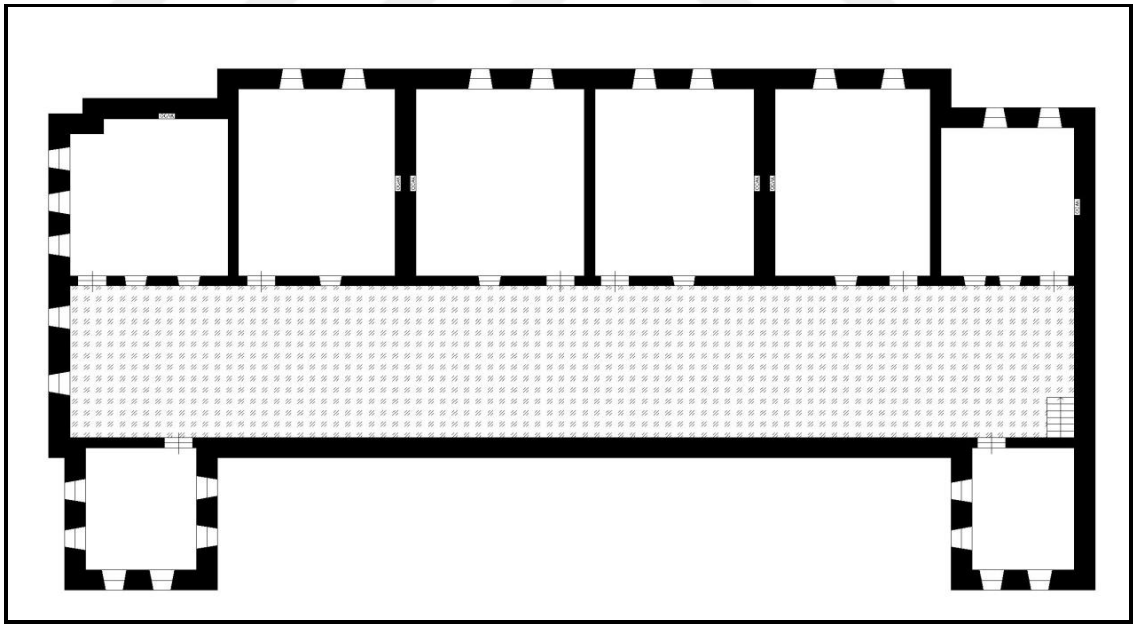
Dış sofalı plan tipi yerine göre ön sofalı, köşe sofalı olabilir. Açık sofalı, hayatlı, sergahlı, sayvanlı ev olarak da adlandırılabilir. İklimin elverişli olduğu bölgelerde bu plan tipi Akdeniz ve Ege bölgelerinde yaygın olmak üzere günümüze kadar uygulanmıştır. Dış sofalı plan tipi evler kendi aralarında şöyle sınıflandırılabilir:

---

[102] Sözen, 108.
[103] Sözen, 108.

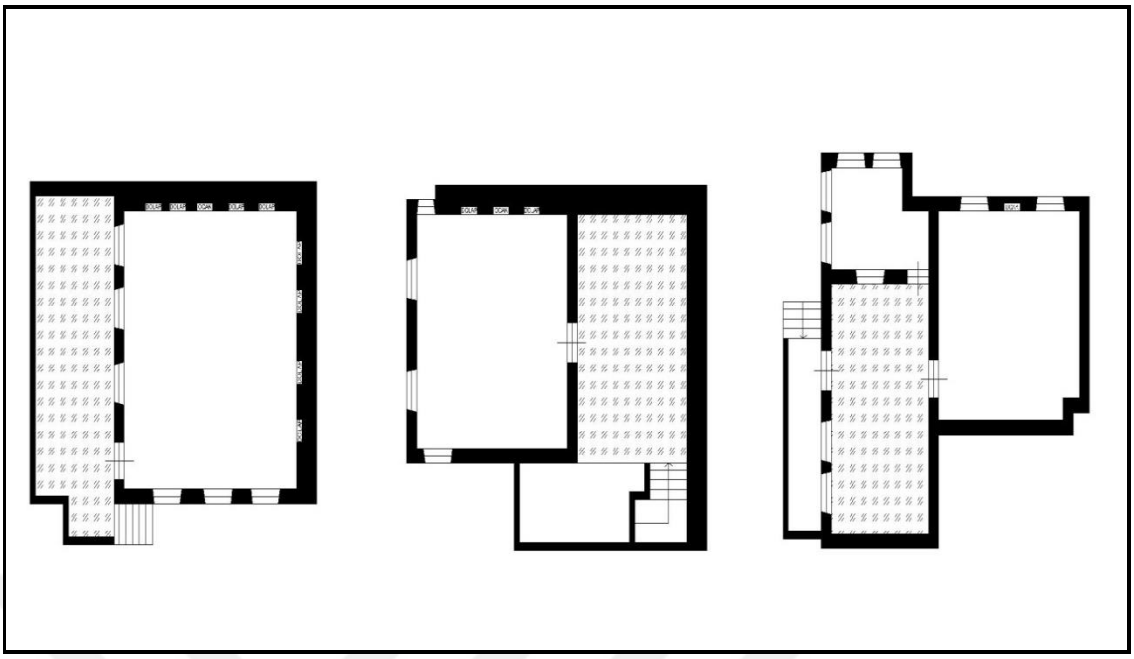
• Dış sofalı, tek odalı plan tipi,
• Dış sofalı, iki odalı plan tipi,
• Dış sofalı, eyvanlı plan tipi,
• Dış sofalı, iki odalı ve köşklü plan tipi,
• Dış sofalı, köşklü ve eyvanlı plan tipi,
• Dış sofalı, bir ucu odalı plan tipi,
• Dış ve köşe sofalı plan tipi,
• Bir veya iki kollu oda sırasıyla çevrilmiş dış sofalı plan tipi[104],

Dış sofalı evlerde simetriye fazla önem verilmez, plan genellikle serbesttir. Dış sofalı plan en basit ve orjinal şekliyle, bir oda sırası ve önündeki sofadan oluşmuştur. Köşe sofalı planlar ise genellikle üç oda ile elde edilmiştir. Dış sofanın cephenin ortasına getirilip, arkadaki oda sırasına iki yanda ve cephe ile aynı yüzde odalar eklenmesi ile sofa kısalarak iç sofalı plan tipine büyük benzerlik kazandırmıştır. Bu tip fevkani olduğu zaman "sultan yapısı" ismiyle anılmıştır[105] (Çizim 2.7-2.8).

Çizim 2.7. Dış Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den)

[104] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri,* 91-92.
[105] İlgün, 21.

Çizim 2.8. Dış Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den)

2.4.3. İç Sofalı Plan Tipi

Türk toprakları içinde özellikle şehirlerde en çok kullanılan plan tipidir ve "karnıyarık" plan tipi de denir. Bu plan tipinde sofa içeridedir ve odalar sofanın etrafında dizilmiştir. İki tarafında ki odalar, en fazla karşılıklı olarak aynı uzunlukta birer sıra teşkil ederler. Bazen cephelerden birinde bir oda eksik yapılır ve sofa biraz dışarı taşırılır. Bazı planlarda ise sofanın pencereli duvarlarına birer köşk, sekilik veya dışa çıkıntısı olan bir kısmın ilave edildiği görülmektedir. İç sofa, erken tarihli örneklerde dış sofa gibi açık olarak kullanılmıştır ve sıra odaların pencereleri sofa kısmına açılmıştır. Fakat iki dış cephesi açık ve bir dehliz gibi evin içine yayılmış olan sofanın fazla hava akımına sebep olması sebebiyle XVII. ve XVIII. yüzyıldan itibaren sofanın bir yüzü ya da iki yüzü paravan görevi üstlenen pencereli bir duvar ile muhafaza edilmiştir[106].

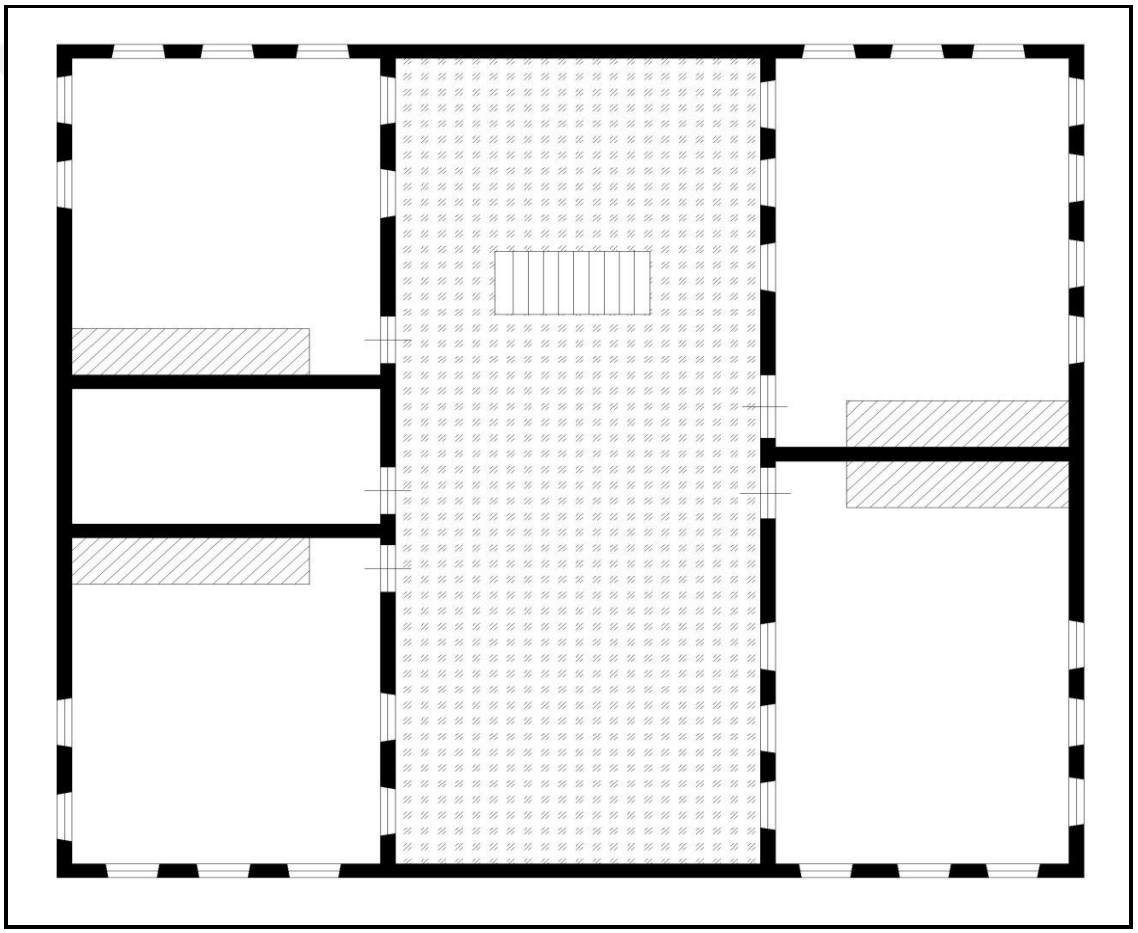
İç sofalı plan tipi, daha sonra ki dönemlerde üç yanına odaların sıralanmasıyla yalnızca bir yanı dış yüzeye gelebilen daha kapalı bir biçim almıştır. İç sofalı plan tipi, dış sofalı plan tipine göre daha korunmuş bir orta mekân sağlar ve bu yüzden dış sofalı plan tipleri, Kuzey Anadolu'da iç sofaya dönüşmüştür. İç sofalı plan tipinin, Anadolu

[106] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri,* 91-92.

öncesi Türklerde var olduğu Hazar Denizi'nin güneyinde ki kazılardan anlaşılmaktadır[107].

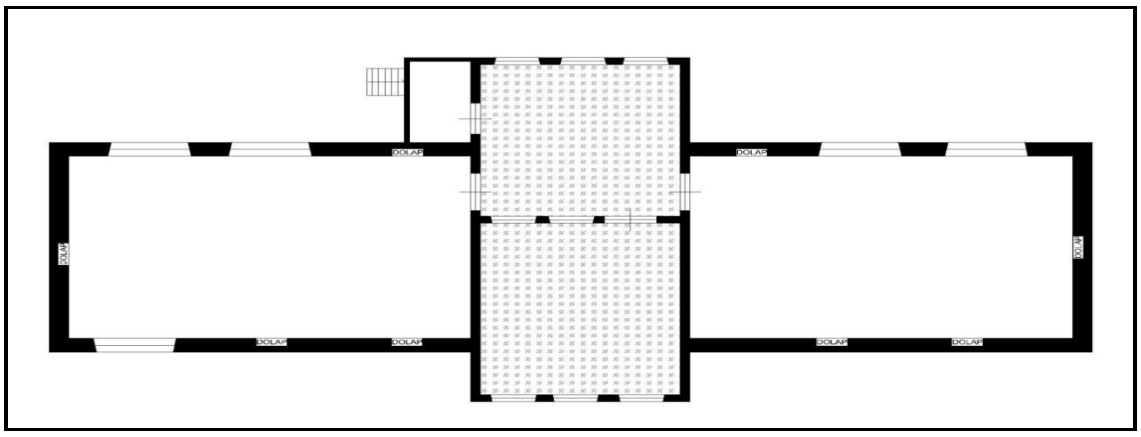
İç sofalı plan tipi evler kendi aralarında şöyle sınıflandırılabilir:

• İki yüzlü, iç sofalı, iki odalı plan tipi,
• İki yüzlü, iç sofalı, ikiden fazla odalı plan tipi,
• Bir yüzlü, iç sofalı plan tipi,
• Eyvanlı ve yan sofalı plan tipi[108] (Çizim 2.9, 2.10)

Çizim 2.9. İç Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den)

[107] Sözen, 108.
[108] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, 95-126.

Çizim 2.10. İç Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den)

2.4.4. Orta Sofalı Plan Tipi

Son yüzyıllarda çok kullanılan bu tipte, sofa evin ortasını işgal eder. Sofanın dört tarafı odalar ve diğer hizmet yerleriyle çevrilir ve genellikle dört büyük oda evin 4 köşesine getirilir. Odaların aralarına merdiven, eyvan ve hizmet yerleri ya da daha küçük boyutlu odalar yerleştirilir. Plan oldukça simetriktir[109].

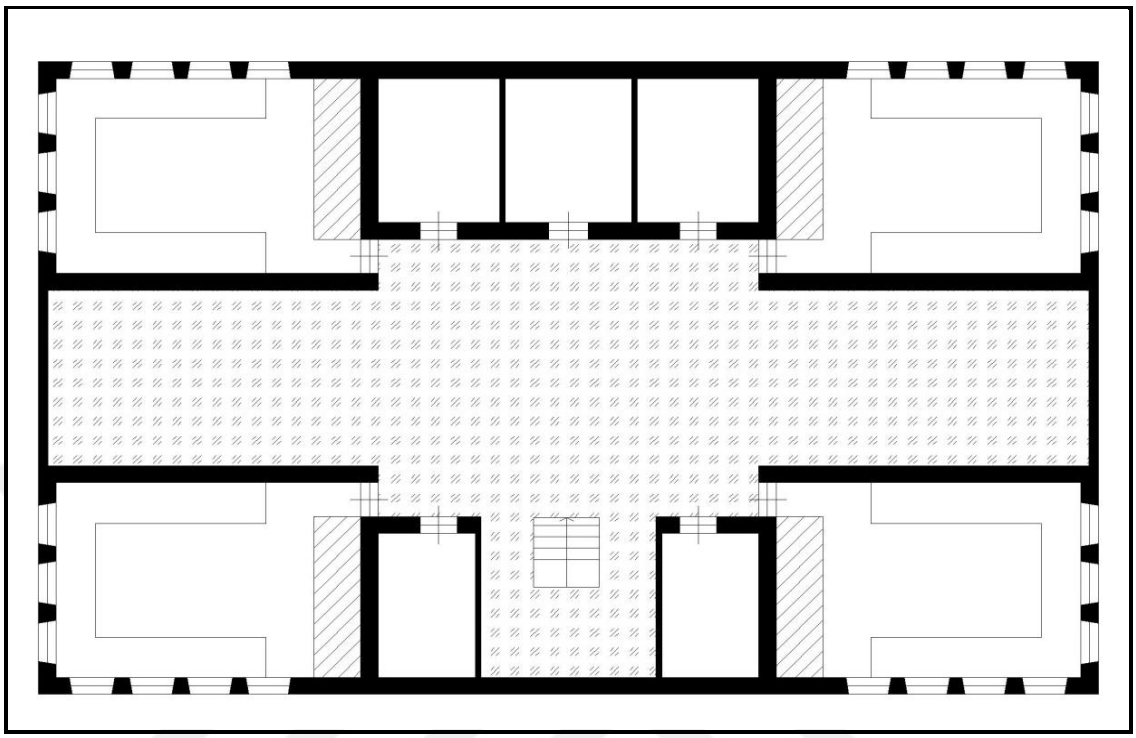
Sofanın tamamen odalarla çevrili olması hava sirkülasyonu ve gün ışığından faydalanma konusunda sıkıntı yaratacağı için sofaya eyvanlar eklenmiştir. Bu plan tipi, zengin plan kompozisyonlarına imkân verdiği için, büyük konak ve saraylarda diğerlerine göre tercih edilmiştir. Zaman ile orta sofaya birçok şekil verilmiştir ve bu durumlarına göre kendi içinde 3 farklı plan tipi ortaya çıkmıştır:

- Dört köşeli orta sofalı plan tipi
- Pahlı köşeli orta sofalı plan tipi
- Yuvarlak ve beyzi (elips) orta sofalı plan tipi[110]

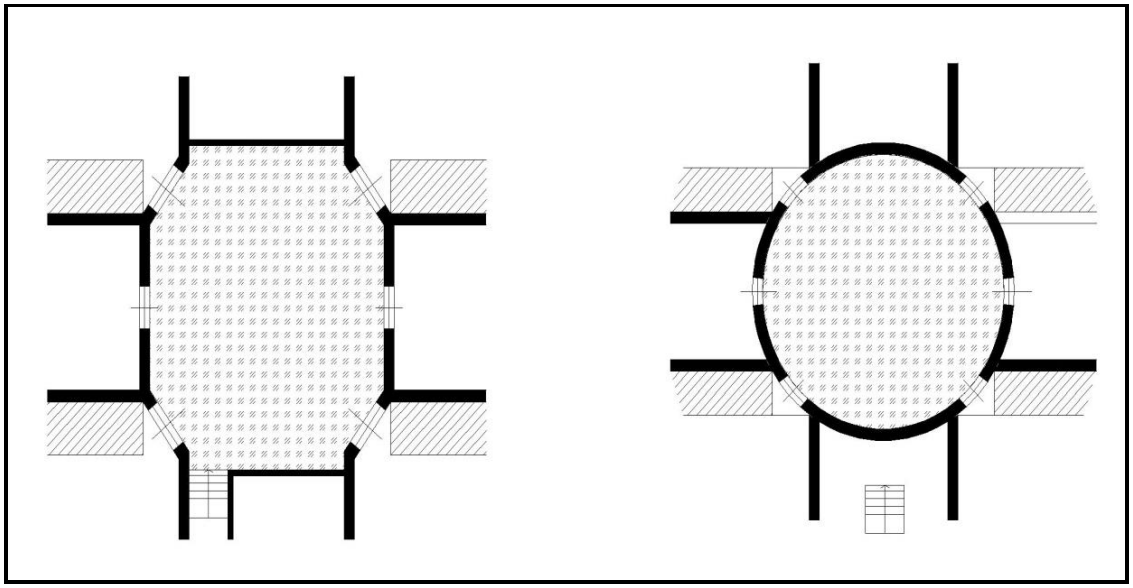
Bu plan tipleri içerisinde en çok kullanılan tip, köşelerin pahlanarak orta mekânın asimetrik sekizgene dönüştüğü pahlı köşeli plan tipidir ve zamanla yerini yuvarlak ya da elips olan orta sofalı plan tipine bırakmıştır. Bu plan tipleri daha çok İstanbul'da kullanılmıştır. İlk iki plan tipi merkezi planın son aşaması olarak karşımıza çıkarken,

[109] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri,* 127-128.
[110] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri,* 127-128.

yuvarlak ya da beyzi orta sofalı plan tipinde dönemin bütün mimari ayrıntılarına yansıyan batılı etkilerin tesiri söz konusudur[111] (Çizim 2.11, 2.12).

Çizim 2.11. Dört Köşeli Orta Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den)

Çizim 2.12. Pahlı ve Yuvarlak Orta Sofalı Plan Tipi (S.H. Eldem'den)

[111] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri,* 127-128.

2.5. TÜRK EVİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Türk insanının gecesini geçirdiği, barındığı yer, Türk'ün evidir. Türk'ün kesinlikle bilinmesi gereken bir özelliği, yerinin ve yurdunun belli olmasıdır. Yurt, her Türk için bilinen bir kavramdır ve yurt Türk'ün evinin bulunduğu yerdir[112]. Türk Evi, eski Osmanlı Devleti'nin bulunduğu sınırlar içinde, eski tabirleriyle Rumeli ve Anadolu'da yerleşmiş ve 500 sene kadar tutunmuş kendi vasıflarıyla oluşmuş bir ev tipidir[113].

Türk Evi kavramının kökenlerinin göçebelik dönemine kadar uzandığı önerisi vardır. Gerçekten Türklerin Anadolu'ya gelip yerleşmelerinden önceki düzenleri, göçebeliğin bütün özelliklerini taşır. Göçebe Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinde ki süreç için bazı görüşler etkinleşmiştir[114].

Bu görüşler aşağıdaki gibidir:

- Türklerin bir kesimi, geleneklerine tümüyle bağlı kalmışlar ve çadırlarda yaşamışlardır. Çok uzun bir süre boyunca da sürekli yer değiştirerek bu yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bugün bile kimi bölgelerde bu tür bir yaşamın uzantıları görülmektedir.
- Yerleşme düzenine geçen toplulukların, bir kesimi toprağı işlemeye başlamışlardır.
- Bir kesim göçebe Türkler ise, eski yerleşmelerin bulunduğu bölgelere yerleşmişlerdir. Çevrede ki toprak parçalarını bölüp kullanmaya başlamışlardır. Kendi içlerinde çoğalmalarıyla bölünmeler başlamış ve mahalleler oluşmuştur. Her mahalle genellikle ya bir meydan ya bir çeşme çevresinde oluşmuştur. Ama en çok dinsel bir merkez çevresinde gelişmiştir ve her evin yolu bu merkeze bağlanmıştır.

Bu yüzden Türk yerleşmeleri rastgele ve dağınık bir görüntü içindedir. Oysa eylemleri en uygun biçimde karşılayacak türde gelişmişlerdir[115].

---

[112] Baykara, 75.
[113] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri,* 11.
[114] Küçükerman, 33.
[115] Küçükerman, 33.

Kültür, inanç, gelenek ve göreneklerin yanı sıra doğal şartlar ve ihtiyaçlar da mimariyi etkilemiştir. Özellikle evlerin şekillenmesinde malzeme ve iklim en önemli etmenler olarak karşımıza çıkar[116]. Anadolu'nun doğal verileri, yapının biçimini ve uygulamalarını doğrudan etkilemiştir. Çevre çeşitli iklimlerin etkisi altındadır ve bu durum Anadolu'da çok sayıda değişik sonuçların alınmasına neden olmuştur. Örneğin; Kuzey Anadolu'nun verileri ahşap, Orta Anadolu'nun verileri taş, Batı Anadolu'nun verileri ise ahşap-taş karışımı yapıları ortaya çıkarmıştır. Böylesine değişik etkenler arasında yapılan Türk evleri pek çok bölgesel farklılık içinde ele alınmıştır[117].

Eski Türk kentlerinde iskân birimi olan "mahalle", XX. yüzyılın başlarına kadar hep aynı düzen ilkelerini korumuş ve Osmanlılar'a ait sosyal düzenin verilerine esas olmuştur. Bu eski anlamdaki komşuluk birimleri; ağaç kümeleri, sebze bahçeleri ve bostanlarla birbirinden çok net biçimde ayrılmıştır. Her mahallenin kendine özgü özellikleri mevcuttur. Her mahallede mahalle sakinlerine düzenli bir hayat sağlayan sosyal çerçeve oluşturulmuştur. Mahallelerin merkezini, camii, dükkânlar, imaret ya da kütüphane gibi tesisler net bir şekilde belirlerdi ve herkes bu tesislerde huzur içinde yaşardı[118]

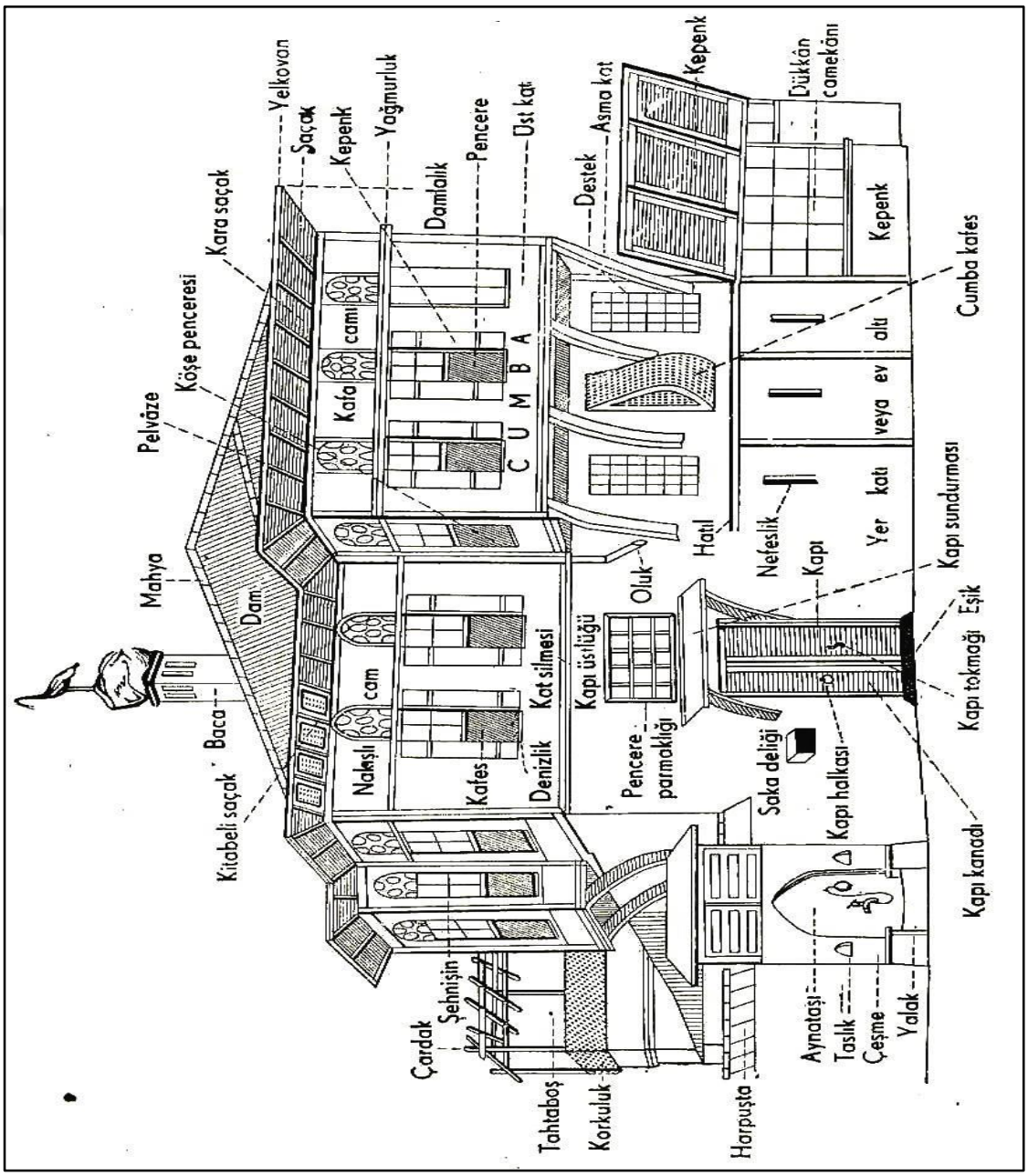
Türk mahallesinde genellikle ağaç yoktur. Ancak çeşme meydanlarında, cami çevresinde ağaç bulunur. Buna karşılık evlerin bahçeleri çeşitli bitki ve ağaçlarla doludur. Bunun nedenlerinden birisi, kadının bütün gün evde bulunmasıdır. Türk evi bir anlamda kadın içindir ve evler genelde kadının çalışması, dinlenmesi ve toplumsal ilişkiler kurabilmesini sağlayacak biçime girmiştir. Zemin katın duvarları bu nedenle içeri ile dışarıyı kesin olarak ayırır[119].

Ailenin kişileri, ev içinde değişik önemlerde yer alırlar. Evin erkeği en önemli kişidir ve buna bağlı olarak en önemli ve özenli oda onundur. "Başoda", "selamlık" gibi isimler almış olan oda; efendi, konuk, hizmetçi ilişkilerinin düzenlenmesi sonucunda biçimini almıştır. Kadın evin ikinci kişisidir ve günlük yaşantısının büyük kısmı evin

---

[116] Ekrem, Akurgal, "Anadolu Türk Mimarisinde Konut", *Anadolu Uygarlıkları,* İstanbul 1982, V, 870-874.
[117] Önder Küçükerman, 33.
[118] Kemal Ahmet Aru, "Osmanlı-Türk Kentlerinin Genel Karakteristikleri Üzerine Görüşler", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmeler, Habitat II,* İstanbul 1996, s.330.
[119] Önder Küçükerman, 33.

içinde geçer, "harem" ve "selamlık" bölümlerinin bulunduğu bu alan daha sadedir[120]. Bu bilgiler ışığında varılacak sonuç şudur ki; Türk Evi, Türklerin yaşam kültürü, dini inancı, iklim ve coğrafya özellikleri, gelenek – görenekleri ve Türklerin kendilerine özgü geliştirdikleri sanatsal faaliyetlerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Kendine has özellikleri bulunan Türk Evi'nin inşai kısımları aşağıdaki çizimde detaylıca verilmiştir (Çizim 2.13).

Çizim 2.13. Eski Bir Türk Evinin İnşai Kısımları (C. E. Arseven'den)

[120] Önder Küçükerman, 33.

Türk evi esas şekline Anadolu'da kavuşmuştur. Eski Türk töreleri ve İslam dininin getirdikleri esaslar evin planlanmasında ve iç düzenlenmesinde en önemli etken olmuştur. Anadolu'da değişik coğrafi bölgelerde değişik yapı malzemeleri ile yaşanan İslami hayatın gereği, içe dönük-dışa kapalı ortak karakterli bir ev tipi meydana gelmiştir. Türk evi Anadolu'da sofa durumu ve iklim bölgelerine göre değişik ayrımlara ve tiplere ayrılırken Erzurum evleri, Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde zemin kattaki tandır evinin biçimlendirdiği bu bölgenin en iyi korunmuş ev tipini temsil etmektedir.[121]

Erzurum Şehri'ndeki mesken kültürünü incelemeden önce kısaca Erzurum'un mesken mimarisinin nasıl bir değişim geçirdiğine göz atmakta fayda vardır. Bilindiği üzere, Erzurum ve çevresi tarih boyunca birçok medeniyetin egemenliği altında kalmış ve doğal olarak da mesken mimarisinde bütün bu medeniyetlerin etkisi olmuştur. Meskenler üzerinde bunların izlerini görmek mümkündür. Ancak, Erzurum Şehri'nin özellikle XI. yüzyılın sonlarından itibaren Müslüman olan Türklerin eline geçmesiyle birlikte, yapılaşmada ve şehrin imarında bir takım değişikliklerin meydana geldiği bilinmektedir. Tabii bu süreç içerisinde Erzurum Şehri, Ruslar tarafından da birkaç kez işgal edilmiş olup, bu işgaller esnasında Ruslar da kendi mesken kültürlerini burada uygulamaya çalışmışlardır. Ancak bu uygulamalar çok da kalıcı olmamış, Türk mesken kültürüne ait yapılar varlığını korumuştur[122].

Mesken mimarisinin tanımlanmasında Erzurum Şehri için en önemli zorluklarından birisi de birçok yıkıcı depremin Erzurum Şehri'ni ve çevresini tahrip etmiş olmasıdır. Erzurum Ovası'nda, günümüze kadar pek çok yıkıcı deprem meydana gelmiş ve bu depremler önemli hasarlar ve can kayıpları ile sonuçlanmıştır. Arşiv kayıtlarına göre, özellikle 1859 yılında meydana gelen deprem, şehrin resmi ve özel binalarının üçte ikisini yıkmıştı. Şehrin yeniden imar edilmesi sırasında da eski tip meskenler yeni bir tarzla inşa edilmeye başlanmıştı. Dolayısıyla, klasik Osmanlı dönemlerindeki Erzurum evleri büyük ölçüde şekil değiştirmiş ve yeni bir mimari görünüm kazanmıştır[123].

---

[121] Haşim Karpuz, 38-40.

[122] Yaşar Gök, Alperen Kayserili, "Geleneksel Erzurum Evlerinin Kültürel Coğrafya Perspektifinden İncelenmesi", *Doğu Coğrafya Dergisi 18/30*, Erzurum 2014, 175-216.

[123] Selahattin Tozlu, Murat Küçükuğurlu, "Erzurum Evleri (Tarihi Kayıt ve Şahitlere Göre)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 20,* Erzurum 2002, 313-329.

Erzurum evlerinde taş duvarların üzeri kalın bir toprak örtü ile kaplanmaktadır. Böylelikle soğuk iklim şartlarına bir tedbir uygulanarak önlem alınmış olunmaktadır. Ayrıca Erzurum'daki ekonomik şartlarda evlerin şekillenmesini etkileyen bir başka unsurdur. Şehir halkının büyük çoğunluğunun tarım ve hayvancılık ile uğraşmasından dolayı evin bir bölümü de ahır olarak kullanılmıştır[124].Ayrıca halk arasında "kırlangıç" ya da "karlanguş" isimleriyle bilinen tüteklikli örtü biçimi ile de Anadolu'nun diğer evlerinden ayrılmaktadır. Gerek kırsal gerek kentsel mimaride karşımıza çıkan tüteklikli ev biçimi, var olan kare mekânın üzerine her dört köşeden ahşap kirişlerin çarpraz atılması ile başlatılır. Bir sonraki kirişler duvarlara paralel olarak alttaki kirişlerin üzerine oturtulur ve bu şekilde açıklık yukarıya doğru küçültülür[125]. Günümüzde Doğu Anadolu'nun kuzey bölümündeki küçük yerleşmelerde hakim ev tipini oluşturan tüteklikli yerevlerinin varlığını, bu tür evleri Muş Ovası'nda görüp, ayrıntılı bir biçimde tarif eden Ksenophon'a kadar götürebiliriz. Doğu Anadolu'da M.Ö. 401-400 yıllarında görülen bu evler, Kafkasya üzerinden Hazar Denizi'ne kadar uzanmaktadır[126].

Erzurum kenti, İpekyolu üzerinde bulunması sebebiyle tarih boyunca Doğu ile Batı arasında önemli bir köprü görevi üstlendiği için Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde Doğu'nun en önde gelen kenti olma özelliğini bugünde sürdürmektedir. Geleneksel Erzurum evleri hakkında dünyaca ünlü seyyah Evliya Çelebi, Seyehatname'sinde çeşitli gözlemlerini kendine özgü üslubu ile *" Erzurum evlerinin tamamı kargir ve taş binalardır. Genellikle tek katlıdır ve iki katlısı nadirdir. Zira kışı çok sert ve açık havası az olduğundan on ay ve on bir ay kar yağdığı çok vakti olmuştur, derler. Bundan dolayı genellikle evleri tek katlı olup dam ve çatılarında birer muşammalı bacaları ve keçe kaplı kapıları olup hamam gibi ibadethaneleri vardır"* şeklinde gözlemlerini aktarmıştır[127].

Erzurum evleri, ataerkil büyük aile tipinin geçerli olduğu geleneksel bir kültürün ürünüdür. Büyükbaba, büyükanne, baba, anne ve çocuklardan oluşan bu ailelerin düzeni, İslam dininin gereklerine göre biçimlenmiştir. Eskiden kadınların görevi,

---

[124] Haşim Karpuz, 38-40.

[125] Günkut Akın, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Geleneksel Mimarlığında İki Tarihsel Ev Tipi: Bindirme Kubbeli ve Tüteklikli Evler", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmeler, Habitat II,* İstanbul 1996, 330.

[126] Günkut Akın, "Tüteklikli Örtü Geleneği: Anadolu Cami ve Tarikat Yapılarında Tüteklikli Örtü", *Vakıflar Dergisi XXII,* Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1991, 323-354.

[127] Alperen Kayserili, *Erzurum Şehrinin Kültürel Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2014, 145.

yalnızca ev işleriyle ilgilenmekti. Bu nedenle günün büyük bölümünü, tandır evlerinde yemek pişirmekle, dikişten nakışa kadar çeşitli ev işleri yapmakla geçirirler, çarşıda değişik işlerde çalışan erkeklerini beklerler, tüm aile akşamları birlikte yemek yerlerdi[128].

Kendine özgü özellikleri olan Erzurum evlerini iç avlu-tandırevli tip olarak tanımlamak mümkündür. Orta Asya Türk kültürü çevrelerinden kaynaklanan tandırevinin oluşturduğu bu temel plan tipi kendi arasında da üç farklı gruba ayrılmaktadır. Bu plan tiplerini tek katlı tip, iki katlı tip, çok bölümlü tip veya konaklar olarak sıralamak mümkündür[129].

1- Tek Katlı Evler: Bir oda, tandırevi, avlu ve ahır mekânından oluşmaktadır.

2- İki Katlı Evler: Zemin katta tandırevinin bulunduğu yere göre alt ve üst katları bulunan evlerdir. Eski Erzurum evleri içerisinde en yaygın olan plan tipidir.

3- Konaklar: Tandırevinin belirlediği plandaki evler, haremlik selamlık olarak iki bölümden oluşmaktadır. Fazla örneği olmayan plan tipidir.

Malzeme ve teknik açıdan evlerin yapımında karataş, boztaş ve kamber taşı olmak üzere üç çeşit taş kullanılmıştır. Alt katları ve köşeleri kesme taşla kaplanan evlerin üst katları ise moloz taşla bazen de tuğla ile inşa edilmişlerdir. Temel yapı malzemelerinden olan toprak evlerin ana örtüsü olup duvarlarında bağlayıcı unsuru olmuştur. Ahşap malzeme ise dış cephede ve özellikle iç mekânda farklı bölümlerde kullanılan bir başka malzeme çeşididir. Erzurum'un bir deprem bölgesi üzerinde yer olmasından dolayı, evlerin temelleri derin kazılmış, zemin katta ise duvarlar daha kalın yapılmıştır. Ayrıca Erzurum evlerinde depremlerde duvarlardaki esnekliği sağlamak için ahşap hatıllar kullanılmıştır ki bu özellik Erzurum evlerinin en karakteristik özelliklerinden birisi olmuştur[130].

Dış cephesi oldukça sade olan Erzurum evlerinin en önemli en önemli dış cephe unsurlarından biriside çıkmalardır. Giriş kapılarının üst kısmında duvarların köşelerinde ve saçaklarda bezemenin görüldüğü Erzurum evlerinde ahşap hatıllar ve ahşap kontlar cepheye hareketlilik getirmektedir. İç kısımdaki zengin süslemeler ise Erzurum

---

[128] Sözen, 276 – 277.
[129] Karpuz, 1984, 76-77.
[130] Hüseyin Yurttaş, Haldun Özkan, Zerrin Köşklü vd., *Yolların, Suların ve Sanatın Buluştuğu Şehir Erzurum*, Erzurum 2008, 266.

evlerinin en önemli özellikleri arasında yer almaktadır. Tandırbaşı, küçük ocak ve kurun taş süslemenin görüldüğü yerlerdir. Tandırevi içerisinde oyma tekniğinde yaprak, bitki motifleriyle bezeli terekler, sekilerin korkulukları ve kırlangıç örtüyü taşıyan ayakların başlıkları ahşap süslemeli olarak yapılmıştır. Ahşap süslemeler genellikle oyma ve kabartma tekniğinde yapılmıştır. Erzurum evlerinde iç süsleme dış süslemeye göre daha zengindir[131].

Ahşap ve taş malzemeyle döşenen evlerin dış giriş kapıları da tek ve çift kanatlı olarak iki çeşitte yapılmıştır. Yöreye özgü "tırhıç" adı verilen ahşap kafesli kanat, kapıların ön kısmında yer almıştır. Tırhıç yazın kullanılan bir kapı kanadıdır. Evin havalandırılması için asıl kapı kanatları açılır. Ancak evin içerisinin görülmemesi içinde kafesli tırhıç kanadı kapalı tutulur. Evlerin iç oda kapıları ise genellikle çift kapılıdır. Pencerelerde duvar kalınlığı nedeniyle şevli yapılmış ve iki kat çerçeveye yer verilmiştir[132]. Ev kapılarının menteşeleri, kuşakları, çivileri, kapı tokmakları-kitlek ve zırzaları demirden yapılmıştır. Bronz daha çok döküm olarak kapı tokmaklarında ve tutamaklarında kullanılmıştır[133].

Erzurum evlerinin esas yaşanılan mekânları iklim şartları yüzünden zemin katta toplanmıştır. Türk evinde birinci katın fonksiyonunu burada zemin kat karşılamaktadır. Sokaktan bir kapı ile avluya girilir. Türk evinin açık avlusunun karşılığı burada kapalı bir mekân olarak değerlendirilmiştir. Avluya zemin katın en önemli mekânı tandır evi başta olmak üzere oda, ahır, merek gibi mekânlar açılmakta ve birinci kata çıkan merdiven burada yer almaktadır. Bu bakımdan avlu sofa gibi dağıtıcı-toplayıcı bir mekân görevini üstlenmiştir[134].

Erzurum evlerinin mekân organizasyonunu yönlendiren temel unsur tandırevidir. Bu mekân uzun ve soğuk kış şartları yüzünden bütün aile fertlerince kullanılan yemek pişirme-ekmek yapma, dinlenme-yatma gibi birçok ihtiyaca cevap vermektedir. Tandırevinin ocak görevini karşılayan tandırbaşının başlıbaşına bir mimari yapısı vardır. Bunun yanında seki, terekler, un ambarı, kurun gibi diğer unsurlarla buraya

---

[131] Zerrin Köşkü, "Eski Erzurum Evlerinde Taş Süsleme", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Erzurum 2005, 5(35), 123-138; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 266.

[132] Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 266.

[133] Zerrin Köşklü, "Eski Erzurum Evlerinde Kapı Tokmakları", *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (21-23 Nisan 2005, Erzurum) Bildiriler*, Erzurum 2006, 337-345.

[134] Karpuz, 1984, 75.

açılan kiler ve odalar tandırevini sürekli yaşanılan bir mekân olarak belirlemektedirler. Zemin katın en geniş mekânı olarak tasarlanan tandırevi, arsanın durumuna ve sokak cephesine göre arkada, ortada veya ön cephede yer alabilirler. Tandırevinin plan şeması kare veya kareye yakın dikdörtgendir. Aile fertlerinin ve özellikle ev hanımlarının günlük ev işlerini yaptıkları yerdir[135].

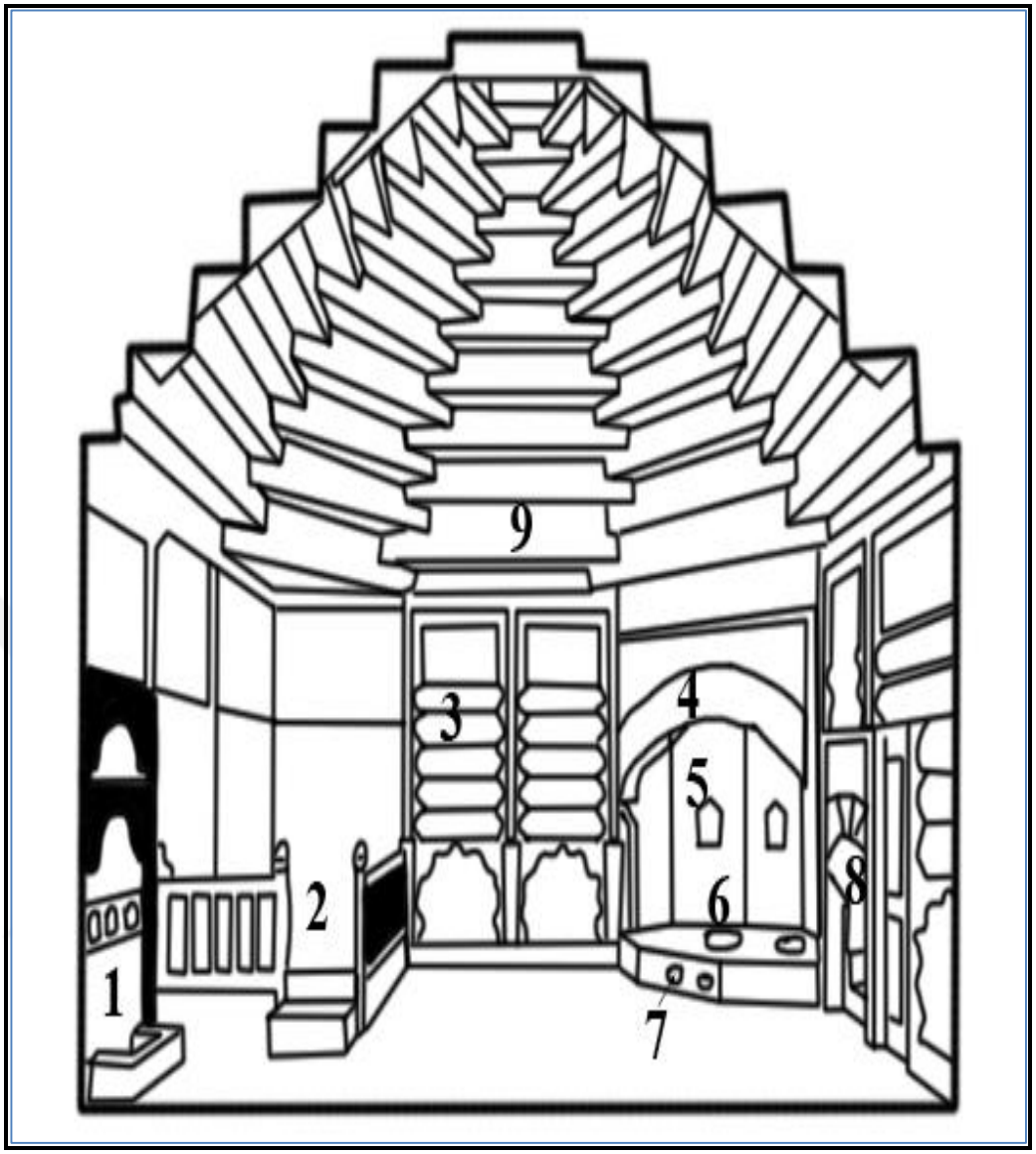
Erzurum'da sert ve uzun geçen kış tandırevinin yere gömülü korunaklı bir mekân olarak şekillenmesinde, örtü şekli kırlangıç kubbe (tüteklikli örtü) ise bu büyük mekânın örtülmesinde bir çözüm yolu olarak geliştirilmiştir. İç ve Orta Asya'da yazın geçirildiği yaylak ve kışın geçirildiği kışlak yarı göçebe bir kültürün aynı zamanda yerleşik düzenini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Proto-Türk ve Türk topluluklarında yurt tipi çadırın yanında yerleşik bir hayatın varlığına işaret eden farklı ev tipleri de tespit edilmiştir. Özellikle yazılı kaynak ve yapılan arkeolojik kazılar Neolotik çağdan itibaren İç ve Orta Asya'da iklim ve yaşam şartlarının zorlamasıyla yere gömülü üzeri ahşap örtülü ev tipinin varlığını ortaya koymaktadır[136].

Kırgızistan 'da 1964 yılında yapılan kazılarda bir kısmı toprak altında kalan üstü ahşap örtülü evler tespit edilmiştir[137]. M.Ö. III. yüzyıla ait olduğu sanılan bu evlerin Usun dönemine ait olduğu kabul edilmektedir. Hun Döneminde ordu-kent tarzında şehirlerin varlığı bilinmekle birlikte son zamanlarda yapılan kazılarla Hun yerleşme yerleri ve evleri hakkında kaynakların dışında bilgilere ulaşılmıştır. Selenga Vadisindeki Ulan Ude'den 16 km uzaklıkta bulunan Ivolga yerleşmesinde ellibir ev ortaya çıkarılmış, evlerin çoğunun yere gömülü olduğu tespit edilmiştir[138]. Daha çok soğuk iklim bölgelerine özgü neolitik döneme uzanan geçmişi ile yerevi (çukur ev) ve üzerindeki ahşap örtünün Asya'nın çeşitli bölgelerinde Çin, Güney Sibirya, Transkafkasya ve kuzey Karadeniz'de tarihsel gelişim aşamaları izlenebilmektedir[139].

Tandırevi içerisinde, tandır, tandırbaşı, ocak, kurun, terekler, seki, kiler, tandırevi odaları ve kırlangıç örtü gibi mimari bölümler yer almaktadır (Çizim 2.14).

---

[135] Karpuz, 1984, 76; R. Hüseyin Ünal, "Erzurum Mimari-Evler" Mad. *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, XI, 329-330.
[136] Zerrin Köşklü-Şerife Tali, "Geleneksel Erzurum Evlerinde Tandırevi (Mutfak) ve Mimarisi", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi 11*, Erzurum 2007, 97-111.
[137] Mustafa Cezar, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, İstanbul 1997, 22.
[138] Yaşar Çoruhlu, "Hun Sanatı", *Türkler,* Ankara 2002, IV, 65.
[139] Zerrin Köşklü-Şerife Tali, 98.

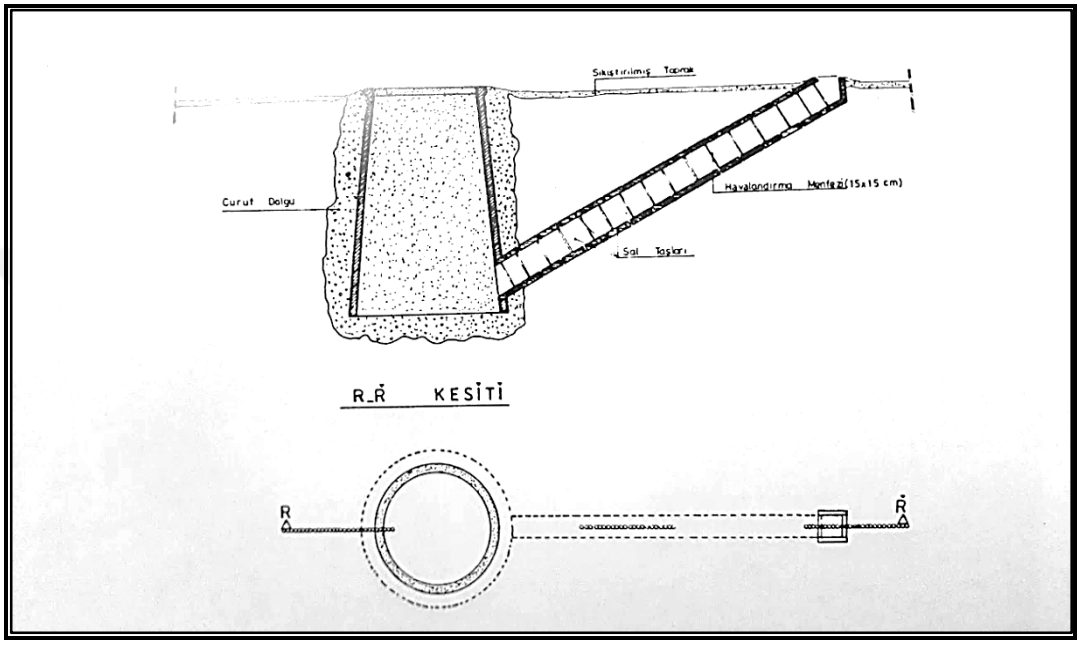

Çizim 2.14. Erzurum Evinde Tandırevi Kesiti (Y. Gök-A. Kayserili'den)
1-Kurun, 2-Seki, 3-Terek, 4-Tandırbaşı, 5-Niş, 6-Tandır, 7-Külve, 8-Küçük Ocak, 9-Kırlangıç-Karlanguş-Tüteklikli Örtü

1-Tandır: Tandır, kilden yapılan et kalınlığı 5-6 cm olan iki tarafı açık, yukarıya doğru hafifçe konikleşen silindir biçiminde toprağa gömülerek yerleştirilen bir tür ocaktır. Tandır kelimesinin Farsça tenur, tenure sözlerinden geldiği kabul edilir. Kelime Arapça'ya tennur seklinde geçmiştir. Bununla birlikte Türkçe tandır ve ekmek ocağı anlamına gelen tamdır kelimesinin kullanılmış olması tandırın eski Türkçe bir kelime olma ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır[140]. Geleneksel Erzurum ve ilçe evlerinde

[140] Zerrin Köşklü, "Eski Erzurum Mutfağında Tandır: Yapılısı, Kullanımı ve Doğu Anadolu'daki Yeri Üzerine"**,** *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* 5(2), Eskişehir 2005, 155-178.

ısınma, yemek pişirme gibi işlemlere yarayan tandırın iç duvarlarında ekmek ve kete gibi unlu mamuller pişirilirken, üstünde ise zincirlerle asılan ya da çarpraz demirler üzerine konulan kazanlarla yemek pişirilip, su ısıtılmaktadır (Çizim 2.15), (Fotoğraf 2.13).

Çizim 2.15. Tandır Planı ve Kesiti (Ş. Öztürk'den)

Fotoğraf 2.13. Tandırbaşından Bir Görünüm (Erzurum Evleri)

2-Tandırbaşı: Giriş kapısının karşısında yer almaktadır. Temelde beş kenarlı, yarım daire biçiminde bir alt yapının yuvarlak basık bir kemerle cephelendirilmesiyle oluşan bir düzene sahiptir. Tandırbaşı kemeri iki yanda "çekirge taşı" denilen ayaklar üzerine oturur. Bu kemerin üzerinde hafif bir taşıntı şeklindeki silme ise "ocak kaşı" (gaşı) olarak tanımlanmaktadır[141] (Çizim 2.16).

3-Ocak: Tandırbaşının sağ ve sol tarafında duvara bitişik olarak yer alan küçük ocaklardır. Bu ocakların kemeri de büyük kemerle uyum içinde olmaktadır. İçerisinde taş bir kaide bulunan ocak, tandırevinde acele yapılan işler için kullanılmaktadır[142].

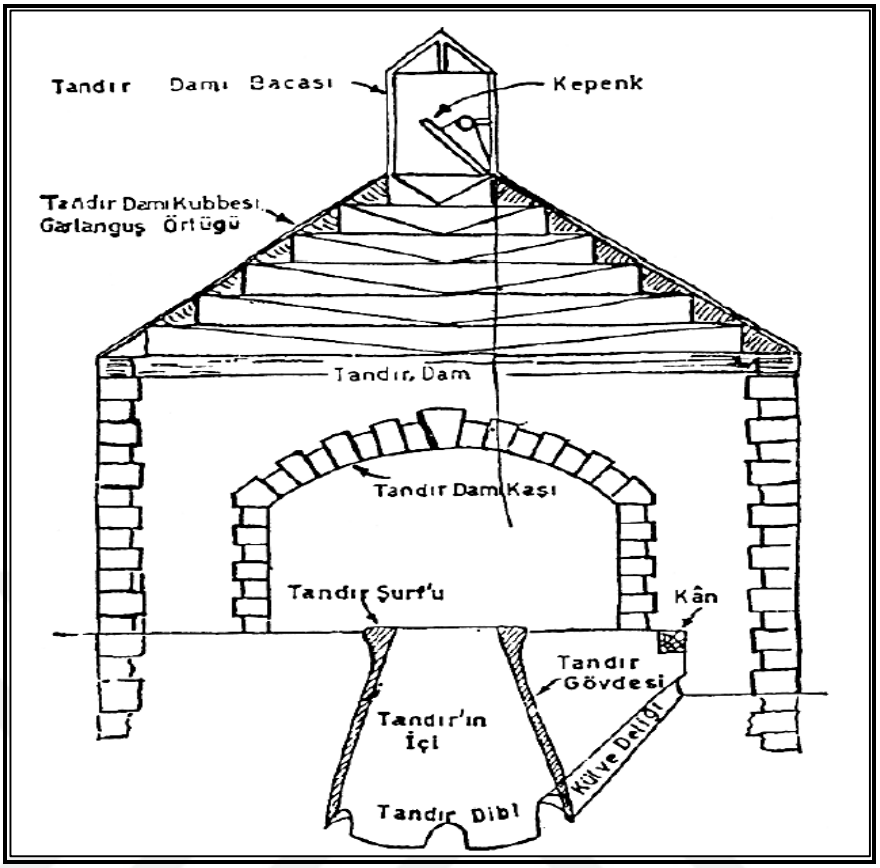
4-Terekler: Tandırevinin yan duvarlarında iki-üç bölüm halinde ahşaptan yapılmış her bölümde en az beş sıra terek-raf tan oluşan bölümdür. Bu tereklerin gözlerine mutfakta kullanılan kap kaçak gibi eşyalar yerleştirilir. Tereklerin kenarları genellikle oyma tekniğinde süsleme unsurlarına yer verilmiştir[143].

5-Kurun: Tandırevi giriş kapısının sağ ve sol tarafında duvara yerleştirilen içi oyularak derinleştirilmiş dikdörtgen formlu su deposudur. Üzeri süslü bir ahşap kapak ile örtülü olan kurunun ön kısmında burma bulunmaktadır. Çeşmelerden sakalar çaggıl denen su kapları ile su taşıyarak kurunu doldururlar. Kurun suyu çok ihtisaslı kullanılır[144] (Fotoğraf 2.15).

Fotoğraf 2.14. Tandırevinde Bulunan Kurun (Z. Köşklü'den)

[141] Karpuz, 1984, 26; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 267.
[142] Karpuz, 1984, 26; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 267.
[143] Karpuz, 1984, 27; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 267.
[144] Karpuz, 1984, 27; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 267.

Çizim 2.16. Tandırbaşının Dikey Kesiti (B.Ögel'den)

6-Seki: Tandırevinde çeşitli işlerin yapıldığı, oturulduğu ve yatıldığı bölümdür. Yüksek sekiler ve yer sekileri olarak ahşaptan yapılmışlardır[145].

7-Kiler-Ambar: Erzurum evlerinde çeşitli kışlık yiyeceklerin saklandığı bir mekândır. Ambar çoğu defa tandırevinin bir kenarında ahşap büyük bir sandık şeklindedir[146].

8-Tandırevi Odaları (Harem Odaları): Erzurum evlerindeki odalar Türk odasının bütün özelliklerine sahiptir. Zemin katta bir veya iki oda bulunur, bazıları tandırevine açılır. Tandıerevine bağlı odalar haremlik olarak kullanılır. Bu odaları kış odaları olarakta tanımlamak mümkündür. Tandırevine açılan odaların sayıları boyutları, bezemesi, ev sahibinin maddi durumuna evin planına göre de değişiklik göstermektedir[147].

[145] Karpuz, 1984, 26; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 267.
[146] Karpuz, 1984, 26; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 267.
[147] Karpuz, 1984, 26; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 267.

9-Kırlangıç Örtü: Erzurum evlerinde tandırevinin karakteristik örtüsüdür. Ahşap ayaklar tarafından taşınan dikdörtgen kesitli kirişlerin üst üste bindirilmesiyle oluşan bir örtü şeklidir. Bu örtü b içimi cami, mescit, han gibi yapılarda kullanılmıştır. Kırlangıç örtünün yapımında Kars'ın Sarıkamış ilçesi ormanlarından getirilen sarıçam ağaçları kullanılmaktadır. Kubbe şeklinde olan ve orta kısmında açıklık olan bu örtü şeklinde 110 çam ağacı belirli açılarla üst üste yerleştirilerek inşa edilmektedir[148] (Fotoğraf 2.15, 2.16).

Fotoğraf 2.15-2.16. Tandırevinde Kırlangıç Örtü (Z. Köşklü'den)

Erzurum İspir ilçesinde bulunan evler, Erzurum il merkezinde bulunan evlerle plan, mimari ve kullanılan malzeme açısından büyük benzerlik göstermektedir. Sadece ikliminin daha ılıman olması noktasında yaşam alanlarının zeminde değil de üst katta toplanması en belirgin ayırıcı özelliktir ki bu noktada da Doğu Karadeniz evleri ile yakın bağlantı içerisindedir. Kültür ve sanat tarihi açısından büyük önem taşıyan ve Türk insanının sosyo-kültürel hayatının önemli bir parçasını teşkil eden İspir evleri, temel ilkeler ve genel karakter bakımından, geleneksel Türk ev mimarisi ile paralellik göstermektedir.

[148] Haldun Özkan, "Geleneksel Erzurum Evlerinde Kırlangıç Örtünün Kuruluşu Ve Son Kırlangıç Örtü Ustası Sırrı Alacakanat", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi 28,* Erzurum 2012, 19-37; Karpuz, 1984, 26; Yurttaş, Özkan, Köşklü vd., 2008, 267.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATAOLOG

3.1. İSPİR İLÇE MERKEZİ

3.1.1. Hamza Cimilli Evi

Çizim: 3.1-3.2

Fotoğraflar: 3.1-3.18

İnceleme Tarihi: 30.08.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 08.03.1984 gün ve 159 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir ilçe merkezinde Yukarı Mahalle, Kale (Ayazma) Sokak'ta bulunur. Günümüzde depo olarak kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Ev üzerinde yapım tarihini bildiren herhangi bir kitabe yoktur. Fakat kalenin alt kısmında Hamza Cimilli evininde bulunduğu Yukarı Mahalle'de yerleşmenin XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarında gerçekleştiği bilinmektedir. Buna göre bu evde bu dönemde inşa ettirilmiş olmalıdır. Yapının geçirdiği onarımlar hakkında da kesin bilgi yoktur. Fakat evin tam arka kısmında (doğu cephe) üst kata bitişik olan mereğin dış cephesinin sonradan onarıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca iki bölümlü evin bir kısmının içten ve dıştan kapı-pencere ve iç duvarlarının boyandığı tespit edilmiştir.

Plan ve Mimari Özellikleri: Hamza Cimilli Evi, çeşitli hizmet alanlarını da içinde bulunduran iç sofalı, iki katlı plan tipindedir (Çizim 3.1, 3.2), (Fotoğraf 3.1-3.4). Ev, dışarıdan bakılınca tek ev gibi görünse de orta kısmında ki duvarın ortak kullanılması suretiyle iki ayrı ailenin yaşamasına olanak verecek şekilde tasarlanmıştır. Muhtemelen dış cephede bütünlük sağlanması için bu şekilde tek bir ev görüntüsü verilmeye çalışılmıştır. Sonradan araya bir duvar örülerek evin ikiye bölündüğü akla gelse de orjinal halinin de bu şekilde yapıldığı giriş kapılarının üzerinde ki tek parça ahşap lentodan anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.5).

Doğu-batı eksenli olarak konumlandırılmış yapının ana giriş kapıları batı cephede iken ahırın[149] girişi güney cephededir (Fotoğraf 3.6). Ahırın üstünde ki mereğin[150] girişi ise zeminde bulunan kot farkından dolayı kuzey cepheden ikinci kat seviyesinde bulunmaktadır.

Evin ana giriş kapısından uzun dikdörtgen planlı sofa bölümüne ulaşılır. Sofa kısmında üst kata götüren merdivenler bulunduğu gibi, oda, mutfak ve tandırbaşına ulaştıran kapılara da yer verilmiştir (Fotoğraf 3.7). Sofanın güney kısmında bulunan ilk kapı ile 4 x 3.50 m boyutlarındaki odaya ulaşılır. Bu odanın batı cephesinde iki, güney cephesinde bir pencere açıklığı vardır. Kareye yakın ölçülerdeki odanın üzeri düz ahşap ile örtülüdür. Sonradan boyandığı için duvar ve kapı - pencere görünümleri orjinalliğini yitirmiştir. Zemin döşemesi de ahşaptır.

Sofa bölümündeki merdivenlere doğru devam edilince sağ taraftan bir kapı açıklığı ile geçiş koridoruna, bu koridordan da mutfağa ve tandırbaşına geçişi sağlayan kapılara ulaşılır. Kapıların açıldığı holün duvarı ise boydan boya un ambarı[151] olarak değerlendirilmiştir. Yapının mutfağı kare planlıdır ve güney cephede bir pencere açıklığı vardır. Mutfağın batı duvarında sonradan boyanıp orjinalliğini yitiren terekler[152] ve dolap mevcuttur. Mutfak tereklerinin yanlarında ahşabın sivri kemer şeklinde oyulması suretiyle hem kullanım açısından derinlik oluşturulmuş hem de dekoratif bir etki yaratılmıştır. Yine aynı şekilde dolabın ve tereklerin üst kısmı da oymadan bezemeli olarak ele alınmıştır (Fotoğraf 3.8).

Eve ait tandırbaşı sonradan değiştirilmiştir. Edinilen bilgiye göre ilk yapıldığı dönemde tandırbaşı ve mutfak arasındaki duvar yoktu ve burası tandırevi olarak kullanılmaktaydı. Fakat tandır işlevini yitirdiği dönemde araya duvar örülüp modern bir mutfak oluşturulmuş ve tandırbaşına da tuvalet ve banyo birimleri eklenmiştir. Fakat tandır bacasının kepengi[153] hala durmaktadır. Baca, tepe noktasında 80 x 80 cm ölçülerinde kare bir açıklık bırakılana kadar duvarların dört yönden daraltılması

[149] Ahır: Geçim kaynağının hayvancılık olduğu bölgelerde hayvanların barınması için kullanılan mekân.
[150] Merek: Hayvanların yiyeceklerinin ve otlarının saklandığı mekân, samanlık.
[151] Ambar: Un ya da bakliyat, tahıl gibi bozulmaması için korunmaya ihtiyacı olan yiyeceklerin saklandığı ahşap depo.
[152] Terek: Mutfaklarda (tandırevlerinde) ya da odalarda bulunan üzerine çeşitli malzemelerin konulduğu raf, sergen.
[153] Kepenk: Duvarların dört yönden daraltılması ile oluşturulan, tandır bacasının üzerinde bulunan, aşağıya sarkıtılan zincirle açılıp kapanabilen ahşap kapak.

suretiyle oluşturulmuştur. Bu açıklığın kapanıp açılması kepenk kısmına bağlanan ve iç mekâna sarkıtılan bir zincirle sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.9). Yapının diğer ev bölümünün alt katına girilememiştir fakat cephe simetrisinden ve -pencerelerden görülebildiği kadarıyla- iç kısımda ki mimari ayrıntılardan anlaşıldığı üzere bu kısımla tamamen aynıdır.

Sofadan üst kata 16 basamaklı dönel merdivenle ulaşılır. Merdiven boşluğunun arkası un ambarı olarak değerlendirildiği için burada pencere şeklinde kapaklı bir açıklık oluşturulmuş ve un ambarının içine un dökme işlemi buradan gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 3.10). Üst katın sofasına açılan beş kapı bulunur. Bunlardan ikisi odalara, biri tandır bacası ocak ve kehrizin[154] bulunduğu oda şeklinde tasarlanmış mekâna, birisi balkona birisi de evin bitişiğinde planlanmış diğer evin üst kat sofasına ulaştırır. Alt kısımda evlerin birbirine geçişi yoktur fakat üst kısımda iki evin birbiriyle bağlantısı orta duvarda açılan kapı ile sağlanmıştır. Yapının her iki kısmı da oldukça simetrik ele alınmıştır ve diğer kısımda da sofaya açılan mekânların planları ve iç mimarilerinde kullanılan özellikler bütünüyle aynıdır. Sadece oda bölümünde kuzey cephede bulunan pencere açıklıkları bu kısımda kullanılmamıştır.

Üst katın her iki tarafında ikişer tane bulunan yapının kuzey ve güney yönlerine denk gelen dört oda; kare planlı, ahşap üst örtülü düzenlemeye sahiptir. Batı cephelere bakan taraftakiler, hem ana cephe olan batı cephe de hem de sokağa bakan güney ve kuzey cephelerde pencere açıklığına sahipken diğer ikisinde sadece güney ve kuzey cephelerde pencere açıklığı kullanılmıştır. Sadece güney ve kuzey cephe de açıklığı olan odaların pencere önlerinde boydan boya makat[155] bulunmaktadır (Fotoğraf 3.11).

Sofa merdivenin arkasına denk gelen duvarda kapıları bulunan, yapının da doğu cephesine denk gelen uzun dikdörtgen planlı odalar da içinden tandır bacalarının geçtiği duvar çıkıntıları, ocaklar ve kehrizler bulunmaktadır. Kehrizlerin su akıntı giderleri beden duvarlarından dışarıya verilmiştir. Tandır bacalarının çıkıntıları oda içlerine kadar geldiği için bu odaların planı U şekline dönüşmüştür. Binanın yan cephelerine bakan kısımlarında birer pencereleri ve üst kısımdan çatıya ulaşmak için yapılan açıklıkları

[154] Kehriz: Eski evlerde odaların bir köşesinde ya da makatların bir ucunda bulunan, üzeri ahşap bir kapak ile açılıp kapanabilen, atık su olan yıkanma yeri.
[155] Makat: Eski evlerde genelde pencerelerin ön tarafı olmak kaydıyla duvar önlerine yapılan, yerden 50-70 cm yükseltilmiş ahşap ya da taş malzemeli olan, Anadolu'da yöresel olarak sedir, seki vb. isimlerle bilinen oturma ya da yatma yeri, divan.

mevcuttur. Bu odaların taban döşemesi ve tavan kaplamaları ahşaptır (Fotoğraf 3.12-3.16).

Sofada merdivenlerinin tam karşısında balkona ulaştıran kapılar yer alır. Her iki evden de ortak olan bu balkona ulaşılmaktadır. Ahşap olan balkonun dört adet ön tarafında birer adet de yanlarında olmak üzere ön cephe de güzel bir görüntü oluşturan kemer açıklıkları bulunmaktadır. Çatısı üçgen alınlıklıdır ve saçağında tıpkı mutfak tereklerinin üst saçaklarında kullanılan motiflerle ahşap oyma teknikle dekoratif görüntü oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.17, 3.18).

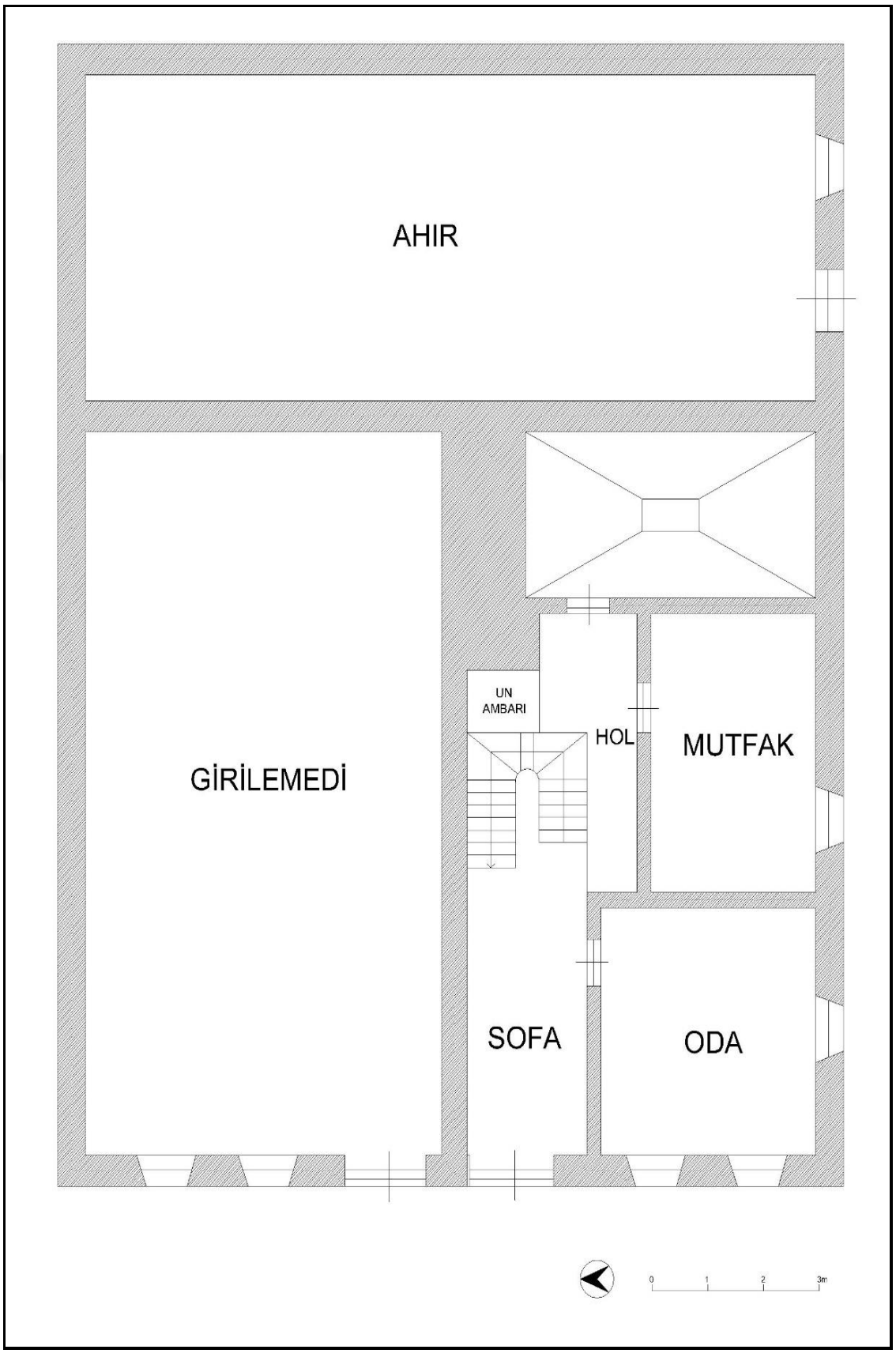
Eve ait ahırın girişi güney cephede zemin seviyesindedir. Uzun dikdörtgen planlı olan bu ahır evin doğu cephesi boyunca uzatılmıştır ve güney cephesinde bir pencere açıklığı bulunur. Ahırın üst katında bulunan mereğinde bu yöne bakan bir penceresi bulunur ve sonradan sıvanmıştır.

Hamza Cimilli Evi, ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli beşik çatı ile örtülmüş ve sacla kapatılmıştır.

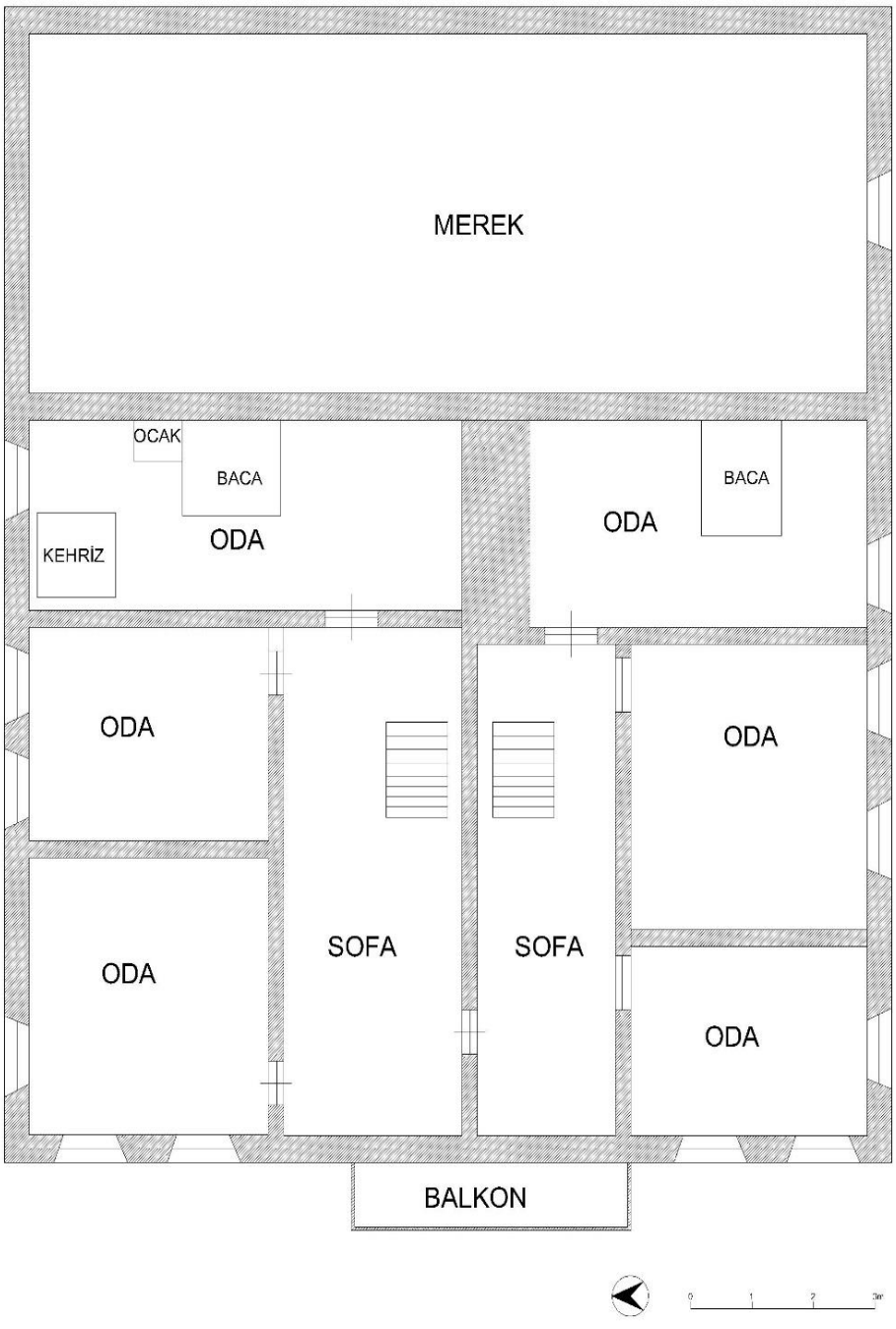
Süsleme Özellikleri: Hamza Cimilli Evi'nin mevcut birimlerinde tezyinat oldukça zayıftır. Balkon saçağı ve mutfak tereklerinde ki ahşap oymaların dışında herhangi bir bezeme unsuruna rastlanılmamıştır.

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllarla[156] esnekliği sağlanan moloz taş örgülü duvar tekniği kullanılmıştır. Beden duvarlarının köşelerinde düzgün kesme taşlar mevcuttur. Ahşap hatıllar beden duvarlarını yatay olarak parçalara bölmüştür ve bu da yapının dışarıdan hareketli görünmesini sağlamıştır. İç mekânın zemin döşemelerinde ve tavan kaplamalarında, balkonda, kapı-pencere söve ve pervazlarında ise ahşap malzeme kullanılmıştır.

[156] Hatıl: Eski evlerde duvarlar örülürken yatay olarak evlerin kat aralarına ya da pencere alt ve üstlerine yerleştirilen ahşap malzeme.

Çizim 3.1. Hamza Cimilli Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.2. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.1. Hamza Cimilli Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.2. Hamza Cimilli Evi Giriş Kapıları

Fotoğraf 3.3. Hamza Cimilli Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.4. Hamza Cimilli Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.5. Hamza Cimilli Evi Giriş Kapıları Üstündeki Ahşap Tek Parça Lento

Fotoğraf 3.6. Hamza Cimilli Evi Güney Cephede Ahıra Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.7. Hamza Cimilli Evi Sofada Bulunan Merdiven ve Üst Örtü

Fotoğraf 3.8. Hamza Cimilli Evi Mutfak Dolabı ve Terekleri

Fotoğraf 3.9. Hamza Cimilli Evi Tandır Bacası ve Kepenk

Fotoğraf 3.10. Hamza Cimilli Evi Un Ambarına Unun Boşaltıldığı Pencere Açıklığı

Fotoğraf 3.11. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Makat

Fotoğraf 3.12. Hamza Cimilli Evi Kehriz Gideri

Fotoğraf 3.13. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Tandır Bacası

Fotoğraf 3.14. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Kehriz

Fotoğraf 3.15. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Ocak

Fotoğraf 3.16. Hamza Cimilli Evi Üst Kat Odalarındaki Çatıya Çıkış Açıklığı

Fotoğraf 3.17. Hamza Cimilli Evi Balkon

Fotoğraf 3.18. Hamza Cimilli Evi Balkon Saçağı

3.1.2. Süheyla Cimilli Evi

Çizim No: 3.3, 3.4

Fotoğraf No: 3.19-3.26

İnceleme Tarihi: 30.08.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 18.01.2013 gün ve 596 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir ilçe merkezinde Yukarı Mahalle, Kale (Ayazma) Sokak'ta bulunur. Hamza Cimilli Evi'nin çaprazındadır. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Yapı üzerinde herhangi bir kitabe yoktur. Hamza Cimilli Evi ile aynı dönemde yapılmıştır. XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarına tarihlendirmek mümkündür. Yapının geçirdiği onarımlar hakkında kesin bilgiler yoktur. Fakat yapının yan duvarı (kuzey cephe) sonradan sıvanarak onarılmıştır. Ayrıca evin içten kapı-pencere ve duvarlarının boyandığı tespit edilmiştir.

Plan ve Mimari Özellikleri: Süheyla Cimilli Evi, iç sofalı, iki katlı plan tipindedir (Çizim 3.3, 3.4). Kuzey-güney eksenli olarak konumlandırılmış evin ana giriş kapısı batı cephedendir. Giriş kapısı dikdörtgen formda oldukça sade tasarlanmıştır. Sokağa dikey olarak konumlandırılmış evin kuzey cephesi sokağa bakmaktadır. Güney cephesine bitişik olarak başka bir ev yapılmıştır. Yapı eğimli arazide kurulduğu için kuzey cepheden tek kat, doğu ve batı cephelerden iki katlı olarak görünmektedir (Fotoğraf 3.19-3.21).

Eve ait ana giriş kapısından girilince uzun dikdörtgen planlı sofaya ulaşılır. Sofada üst kata götüren merdivenler, oda ve tandırevine ulaştıran kapılar mevcuttur. Ana giriş kapısının sağında bulunan kapı ile dikdörtgen planlı bir odaya ulaşılır. Bu oda, batı cephesinde bulunan bir pencere açıklığı ile aydınlatılmaktadır. Güneyde duvar kalınlığı 75 cm artırılarak içe doğru çıkıntı oluşturulmuştur. Bu çıkıntılı duvarın köşe bölümüne ahşap malzeme ile 3 gözlü çiçeklik yapılmıştır (Fotoğraf 3.22). Odanın tavanı ve tabanı ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Sonradan boyandığı için duvar ve kapı pencere görünümleri orjinalliğini yitirmiştir.

Ana giriş kapısının solundaki kapı ile uzun dikdörtgen planlı tandırevine ulaşılır. Batı cephede açılan iki pencere ile aydınlatılan tandırevinin bir duvarında dolap ve terekler yapılmıştır. Bu tereklerin yanlarında ahşabın sivri kemer şeklinde oyulması suretiyle hem kullanım açısından derinlik oluşturulmuş hem de dekoratif bir etki yaratılmıştır (Fotoğraf 3.23). Tandırbaşı, kenarlarda duvarların sağdan ve soldan içe doğru taşırılarak oluşturulan çekirge taşına[157] oturan ahşap yaşmak kemeri[158] ile ayrı tutulmaya çalışılmıştır. Tandırın bacası tepe noktasında 80 x 80 cm ölçülerinde kare bir kepenk açıklığı bırakılana kadar duvarların dört yönden daraltılması suretiyle oluşturulmuştur.

Sofadan üst kata 14 basamaklı dönel merdivenle ulaşılır. Üst katta sofaya açılan beş kapı bulunmaktadır. Bunlardan üçü odalara, biri tandır bacasının da içinde bulunduğu kilere, diğeri de balkona ulaştırmaktadır. Sofa merdivenlerinin tam karşısındaki kapıdan ulaşılan balkon, bölgesel özellik yansıtacak şekilde cephede ana giriş kapısının tam üstünde yer alır. Balkon, yanlarda bulunan odaların birer penceresini içine alacak şekilde, 6 x 1.20 m ölçülerindedir. Tamamen ahşaptır ve herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır. Ön tarafında dört, yan taraflarında bir gözlü kemer açıklıkları kullanılmıştır (Fotoğraf 3.24).

Üst katın her iki tarafından birer kapı ile yapının kuzey ve güney yönlerine denk gelen iki odaya ulaşılır. Odalar, dikdörtgen planlıdır ve birinde ana cephe yönünde iki pencere diğerinde kuzey cephede bir, batı cephede iki olmak üzere üç pencere vardır. Odanın kapı arkasına denk gelen kısmında 1.20 x 1.20 m boyutlarında ahşap kapaklı kehriz yer alır (Fotoğraf 3.25). Odaların zeminleri ve tavan kaplamaları ahşaptır.

Sofa merdivenin arka kısmına denk gelen duvarda bir pencere açıklığı, kuzey ve güney yöndeki duvarda ise iki kapı açıklığı mevcuttur. Bunlardan biri tandır bacasının içinde bulunduğu küçük boyutlu tek pencereli kilere ulaştıran kapıdır. Kiler oldukça küçük boyutludur ve çatıya çıkış buradan sağlanmaktadır. Diğeri ise öncesinde oda olan, fakat sonra ki dönemlerde içine duvar örülerek tuvalet ve banyo bölümlerinin yapıldığı mekâna ulaştıran kapıdır.

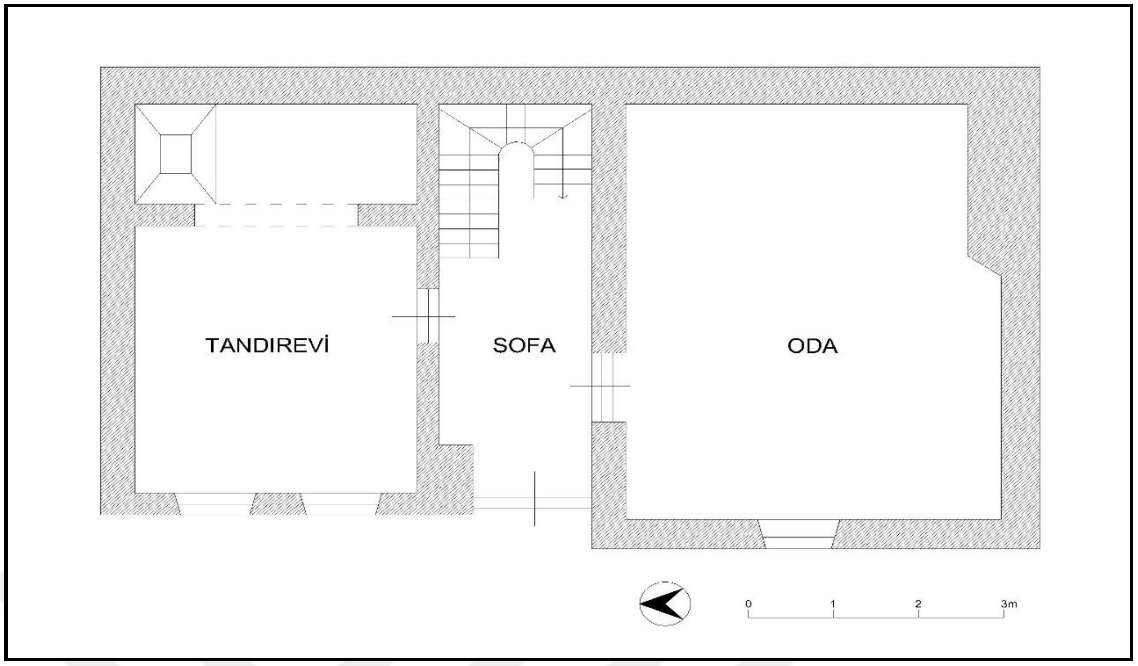
[157] Çekirge Taşı: Tandırevlerinde tandırbaşını sınırlandırmak için yaşmak kemerinin ya da tandır kaşının üzerine oturtulması için beden duvarlarından içeriye doğru taşırılan ayaklar.

[158] Yaşmak Kemeri: Tandırevinde bulunan, tandırbaşını sınırlandırıp mekandan tecrit eden, her iki yanda çekirge taşlarına oturtulan kaş.

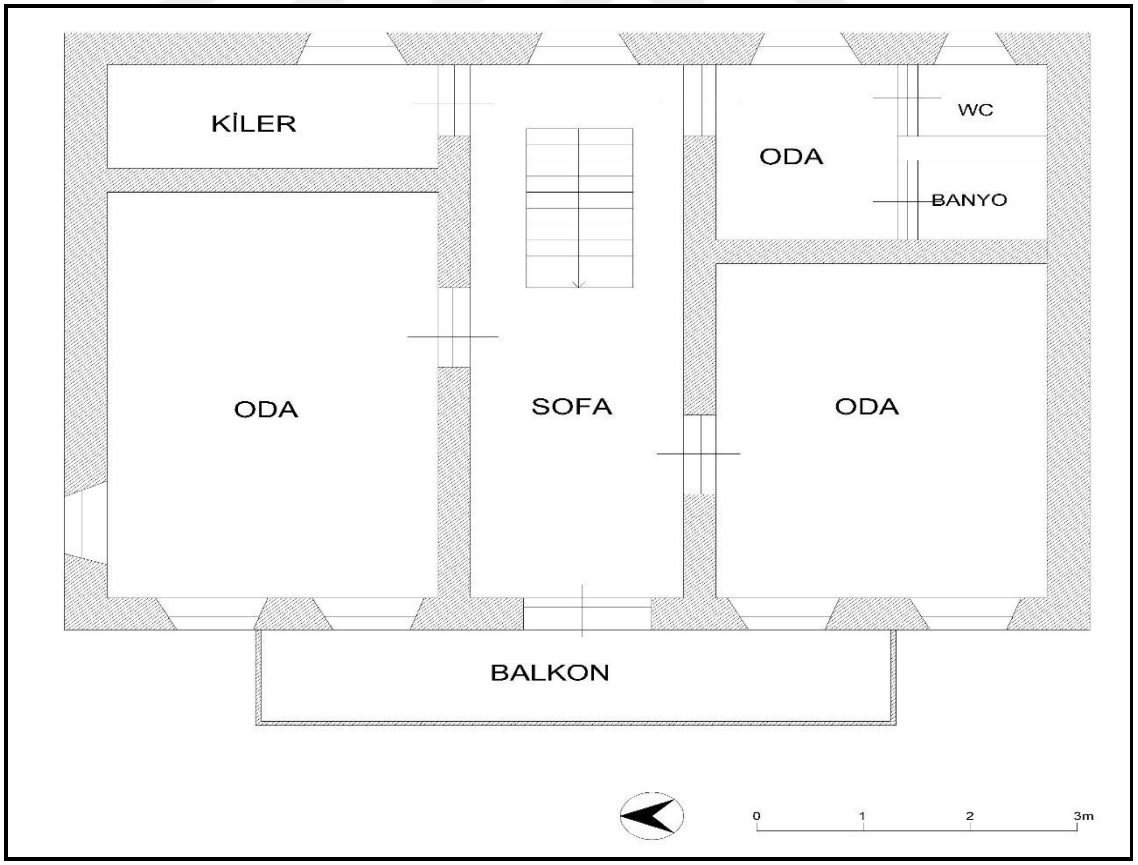
Ev, iki yana eğimli beşik çatı ile örtülmüş ve sacla kaplanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Süheyla Cimilli Evi'nde herhangi bir süslemeye rastlanılmamıştır.

Malzeme ve Teknik: Evin beden duvarlarının örgüsü ahşap hatıllarla esnekliği sağlanan moloz taş örgüdür. Beden duvarlarının köşelerinde ise düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Ahşap hatıllar beden duvarlarını yatay olarak parçalara bölmüştür ve bu da yapının dışarıdan hareketli görünmesini sağlamıştır. Ahşap malzeme ise odaların zemin kısmında ve iç mekân birimlerinin tavanında kullanılmıştır. Çatı üzerinde bulunan tandır bacasının etrafı ise bağdadi teknik ile örülmüştür (Fotoğraf 3.26).

Çizim 3.3. Süheyla Cimilli Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.4. Süheyla Cimilli Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.19. Süheyla Cimilli Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.20. Süheyla Cimilli Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.21. Süheyla Cimilli Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.22. Süheyla Cimilli Evi Alt Katta Bulunan Çiçeklik

Fotoğraf 3.23. Süheyla Cimilli Evi Tandırevi Terekleri

Fotoğraf 3.24. Süheyla Cimilli Evi Balkon

Fotoğraf 3.25. Süheyla Cimilli Evi Kehriz

Fotoğraf 3.26. Süheyla Cimilli Evi Bağdadi Örgülü Baca

3.1.3. Eşref Erdem Evi

Çizim No: 3.5, 3.6

Fotoğraf No: 3.27-3.45

İnceleme Tarihi: 31.08.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 08.03.1984 gün ve 159 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir ilçe merkezinde Yukarı Mahalle, Kale (Ayazma) Sokak'ta bulunur. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Ev, üzerinde herhangi bir kitabe yoktur ve edinilen bilgiye göre başlangıçta Hamza Cimilli tarafından yaptırılmıştır, fakat sonradan Eşref Erdem'e satılmıştır. Mimari ve plan özellikleri, Hamza Cimilli Evi ile birebir örtüşmektedir. Bu sebeple XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarına tarihlendirilebilir. Yapının geçirdiği onarımlar hakkında kesin bilgi yoktur. Fakat yapının ana cephesine (batı cephe) sonradan tuvalet eklenmiştir. Ayrıca evin içten kapı-pencere ve iç duvarları boyanmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Eşref Erdem Evi, çeşitli hizmet alanlarını da içinde bulunduran iç sofalı, iki katlı plan tipindedir (Çizim 3.5, 3.6). Doğu-batı eksenli olarak konumlandırılmış yapının ana giriş kapısı batı cephede olup önündeki sokağa bakmaktadır. Ev, Çoruh Nehri'nin akış yönüne paralel olarak araziye hâkim yüksek bir tepe üzerinde kurulmuştur. Eğimli arazide kurulduğu için batı cephesinde ki giriş kapısı direkt olarak ikinci kata ulaştırmaktadır (Fotoğraf 3.27, 3.28, 3.29, 3.30).

Evin ana giriş kapısından uzun dikdörtgen planlı sofaya ulaşılır. Sofada üst kata götüren merdivenler bulunduğu gibi, kiler, oda ve tandırevine ulaştıran kapılar mevcuttur (Fotoğraf 3.31). Sofanın sağında ve solunda bulunan ilk iki kapıdan büyüklükleri birbirinden farklı olan ve yapının ana cephesi olan batı cepheye bakan duvarlarında birer pencere açıklığı bulunan iki odaya ulaşılır. Yapının kuzey cephesine denk gelen odada 1.20 x 1 m ölçülerinde bir kehriz izine rastlanmıştır. Fakat burası sonradan kapatılarak yapının ön kısmına girişi dışarıdan olan tuvalet eklenmiştir. Odaların zemin döşemesi de üst örtüsü de ahşap malzemedendir. Sonradan boyandığı için duvar ve kapı pencere görünümleri orjinalliğini yitirmiştir.

Sofada bulunan diğer iki kapı tandırevi ve kilere ulaştırır. Uzun dikdörtgen planlı tandırevi güney cephede açılmış mazgal pencere ile aydınlatılmaktadır. Kuzey duvarında terekler bulunmaktadır (Fotoğraf 3.32).

Tandır boşluğu ve külvesi[159] sonradan doldurularak kapatılan tandırbaşı, yerden bir basamak yükseltilmiş, her iki yandan duvarları da içeriye doğru taşırılarak çekirge taşı oluşturulmuştur. Tandır kaşı ahşap kemerin çekirge taşlarına oturtulması suretiyle oluşturulmuştur. Tandırın bacası, yukarıya doğru kademeli olarak ahşap kalın direklerin yatay bir şekilde yerleştirilmesiyle daraltılarak kepenk oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.33). Tandırbaşında duvara gömülü olarak niş ve dolap uygulanmıştır. Burayı aydınlatan pencere ise kepenkte açılmıştır.

Sofaya açılan diğer bir kapı ile kilere ulaşılır. Dikdörtgen planlı olan bu mekânın yapının kuzey cephesine açılan pencere açıklığı bulunur. Ayrıca doğu duvarı yerden 30 cm yükseltilerek taş seki oluşturulmuş ve üzerine ahşap un ambarı konulmuştur, fakat günümüzde ambar sökülmüştür (Fotoğraf 3.34).

Sofadan üst kata 14 basamaklı merdivenle ulaşılır, fakat günümüzde merdivenlerin bitiş noktası bir kapakla kapatılmış ve kullanılmamaktadır. Üst kata ulaşım hem batı cepheden direk balkona ulaştıran ahşap merdivenlerle hem de kot farkından dolayı zemin seviyesinde kalan doğu cephede ki ana kapıyla sağlanmaktadır. Ana kapının bulunduğu cepheye sonradan bir hol ve mutfak eklenmiştir ve bu alanın duvarları örülünce asıl ana kapı iç bölümde kalmıştır. Bu hol ve mutfağın üst katı ise merek olarak değerlendirilmiş ve çatı seviyesine kadar yükseltilmiştir, giriş kapısı ise dışarıdan açılmıştır (Fotoğraf 3.35).

Evin doğu cephede bulunan asıl ana giriş kapısı çift kanatlı ve ahşaptır, arkasında bölgede oldukça yaygın olan güvenlik açısından oldukça sağlam demir bir kilit bulunmaktadır (Fotoğraf 3.36). Kapıdan girilip üst katın sofasına ulaşılınca sofaya açılan beş kapı daha görülmektedir (Fotoğraf 3.37). Burada sofanın iki sağına iki de soluna olmak üzere dört oda yerleştirilmiştir. Bu kat oldukça simetriktir. Odaların doğu cepheye doğru konumlandırılmış olanlarında kuzey ve güney cephelere açılan birer pencereleri vardır. Odalarda insan elinin yetişeceği seviyede, üst kısmı raf şeklinde çiçeklik, alt kısımları askılık olarak değerlendirilen ahşap uygulamalar söz konusudur

[159] Külve: Tandırın hava alarak yanmasını sağlayan delik.

(Fotoğraf 3.38). Odaların zemin döşemeleri ve tavan kaplamaları ahşaptır. Sonradan sıva ve boya yapıldığı için orjinalliklerini yitirmişlerdir.

Odaların batı cephe yönünde olanları daha önemle ele alınmıştır. Birer tane batı cephelerde, ikişer tane de kuzey ve güney cephelerde pencere açıklığı bulunan odaların boyutları diğer iki odaya göre daha büyüktür. Kuzeybatı köşede olan odanın kuzey yönde ki pencereleri iklimin etkisiyle sonradan kapatılmıştır. Ayrıca bu odada gusülhane[160] ve yüklük bulunmaktadır, fakat gusülhanenin hemen yanından duvar boyunca devam eden yüklük sonradan kaldırılmıştır (Fotoğraf 3.39, 3.40).

Yapının hem üst kat sofasından hem de dış cepheden ahşap merdivenlerle ulaşılan ahşap balkonu cephede ki en özellikli mimari elemandır. Balkon, ikisi ön tarafta birer tanesi de yanlarda olmak üzere yuvarlak kemerlerle belirlenmiştir. Çatısı düz olarak ele alınmıştır (Fotoğraf 3.41).

Yapıya ait ahırın girişi batı yöndedir, yatay dikdörtgen şekilde ele alınmıştır. Düz dam ile kapatılmıştır ve ahırın düz damlı çatı kısmı evin batı yönde ki ana giriş kapısının zemin seviyesindedir. Bu kısım da evin önünde uzun dikdörtgen alanlı bir mekân oluşmasını sağlamıştır.

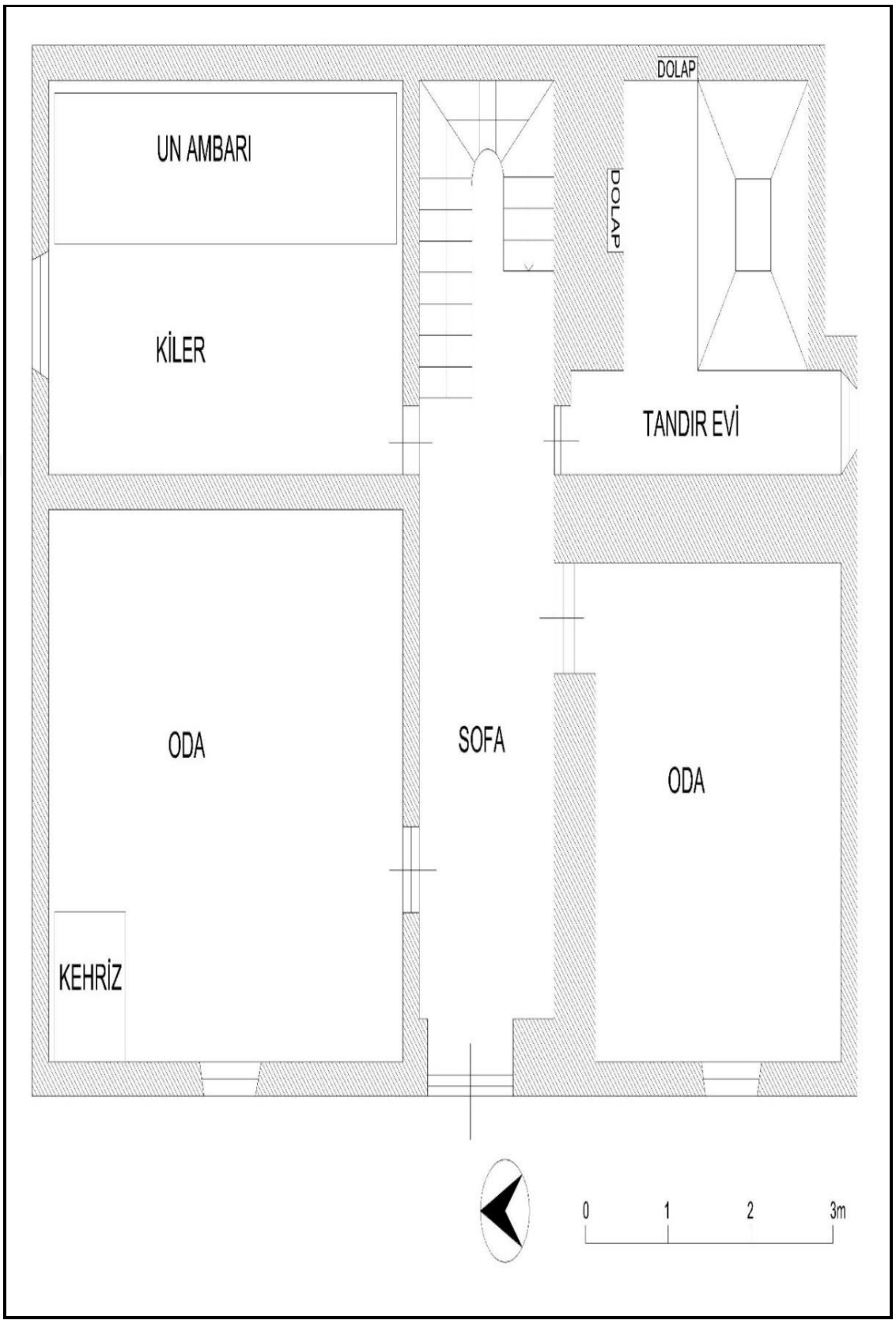
Ev, ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli beşik çatı ile örtülüp, sac ile kapatılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evin tek süslemeli alanı balkonudur. Balkonun tavanında hem geometrik hem de bitkisel bezeme aynı anda kullanılmıştır. Bitkisel bezemeler oyma tekniği ile yapılmışken, geometrik bezemeler çıtaların çakılması suretiyle çakma tekniği ile ele alınmıştır. Tavanın en dış bordürü üç yivle hareketlendirilmiştir ve dört yönü de dolaşmaktadır. İkinci bordürde, uzun kenarlarda altı, kısa kenarlarda ikişer baklava dilimi oluşturulmuştur. Baklavalar ana çerçeveye paralel olarak konumlandırılmıştır ve üst üste iki baklava yerleştirilmiştir. Baklavalı bordür bütün kenarları dolaşan bir silme ile sınırlandırılmıştır. Bu silme köşelere denk gelen kısımda ikinci bordürün içine kare şekilde taşırılmış ve içlerine çiçek motifi işlenmiştir. Bu silme aynı zaman da ana çerçeveyi de sınırlandıran silmedir. Ana çerçevede çıtaların farklı yönde çakılması suretiyle küçük kareler oluşturulmuştur ve bu uygulama orta da

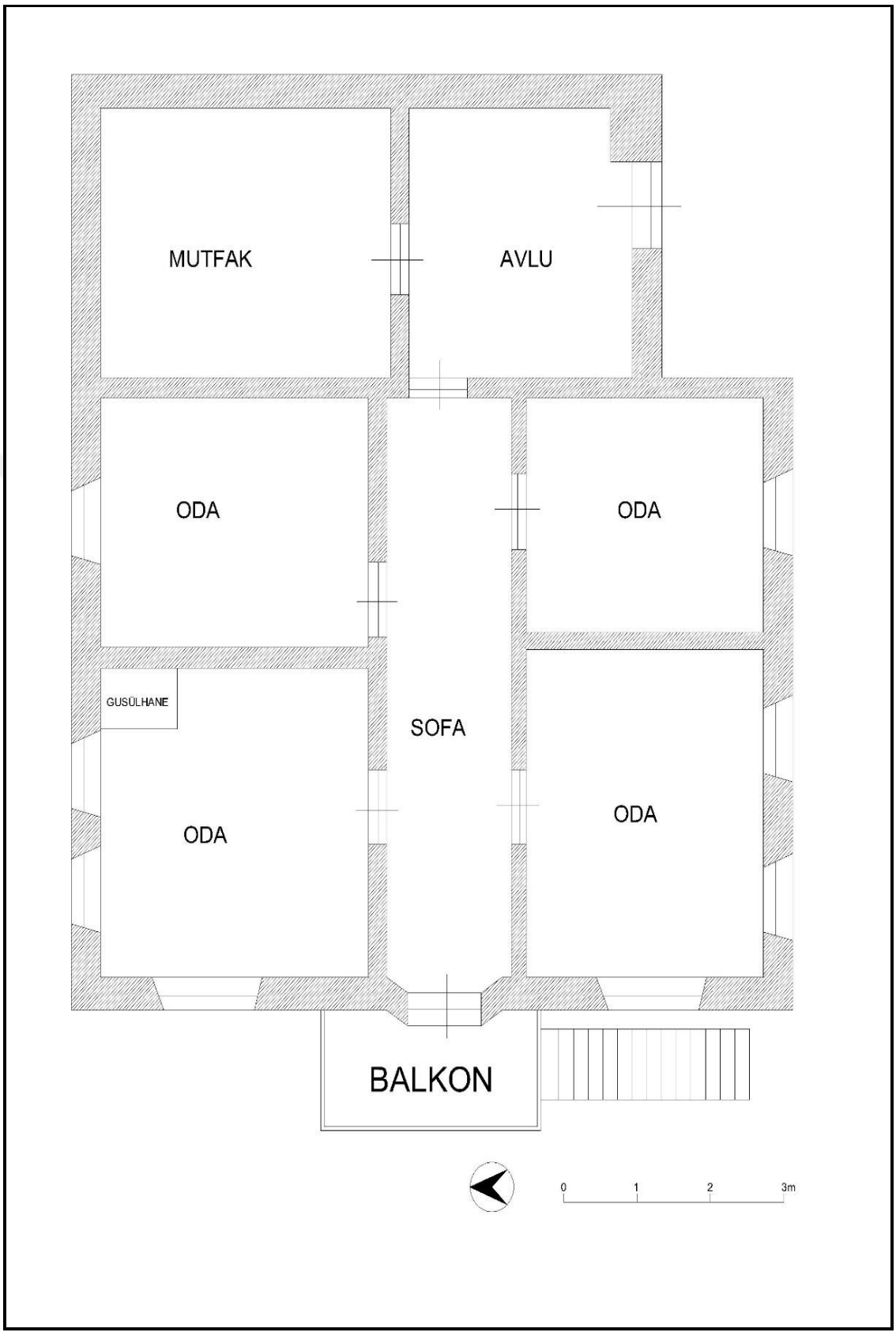
[160] Gusülhane: Eski evlerde dolap içine yerleştirilmiş, evlerin oda ya da sofaların da ya da herhangi bir biriminde bulunan yıkanma birimi.

kare şeklinde bir göbek kısmı bırakılana kadar devam ettirilmiştir. Göbeğin ortasında ve dört kenarında yaprak ve çiçek motifleri kullanılmıştır. Balkonun kemer açıklıklarını belirleyen sütunlar yivlidir. Sütun başlıklarının da üst kısımlarında oyma yapılarak hareketlilik elde edilmiştir. Kemer alınlıklarının iç bükey kısımları yivli olarak ele alınmış ve alınlığın köşe kısımlarının bazılarında üç tane dikey bir tane yatay sarkıt kullanılmışken, bazılarında sadece üç dikey sarkıt görülmektedir (Fotoğraf 3.42, 3.43, 3.44, 3.45).

Malzeme ve Teknik: Evin beden duvarlarında moloz taş örgü kullanılmıştır. Ahşap hatıllar beden duvarlarını yatay olarak parçalara bölmüş ve bu da yapının dışarıdan hareketli görünmesini sağlamıştır. Köşelerde düzgün kesme taş, iç mekân birimlerinin zemin ve tavanında, kapı-pencere söve ve pervazlarında ahşap kullanılmıştır.

Çizim 3.5. Eşref Erdem Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.6. Eşref Erdem Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.27. Eşref Erdem Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.28. Eşref Erdem Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.29. Eşref Erdem Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.30. Eşref Erdem Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.31. Eşref Erdem Evi Alt Kat Sofa

Fotoğraf 3.32. Eşref Erdem Evi Tandırevi Terekleri

Fotoğraf 3.33. Eşref Erdem Evi Tandır Bacası

Fotoğraf 3.34. Eşref Erdem Evi Un Ambarının Bulunduğu Taş Seki

Fotoğraf 3.35. Eşref Erdem Evi Batı Cepheye Sonradan Eklenen Bölüm

Fotoğraf 3.36. Eşref Erdem Evi Üst Kat Ana Giriş Kapısı ve Kilit Sistemi

Fotoğraf 3.37. Eşref Erdem Evi Üst Kat Sofa

Fotoğraf 3.38. Eşref Erdem Evi Oda

Fotoğraf 3.39. Eşref Erdem Evi Üst Kat Odada Bulunan Gusülhane ve Kapatılan Pencereler

Fotoğraf 3.40. Eşref Erdem Evi Gusülhane İçinden

Fotoğraf 3.41. Eşref Erdem Evi Balkon ve Ahşap Merdiven

Fotoğraf 3.42. Eşref Erdem Evi Balkon Tavan Süslemesi

Fotoğraf 3.43. Eşref Erdem Evi Balkon Tavan Süslemesi ve Kemer Alınlıkları

Fotoğraf 3.44. Eşref Erdem Evi Balkon Sütun Başlığı

Fotoğraf 3.45. Eşref Erdem Evi Balkon Kemer Alınlıkları

3.1.4. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi

Çizim No: 3.7-3.9

Fotoğraf No: 3.46-3.64

İnceleme Tarihi: 01.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 08.03.1984 gün ve 159 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir ilçe merkezinde Yukarı Mahalle'de, Berber Sokak'ta bulunur. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Ev üzerinde herhangi bir kitabe yoktur. Fakat kalenin alt kısmındaki yerleşmelerin başlangıcı XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı olarak düşünülmektedir. Bu evde o dönemde yapılmış olmalıdır. Ev, ilk olarak Mustafa Bektaş'ın dedesi İbrahim Bektaş tarafından yaptırılmıştır, orjinalde iki ayrı ev olarak planlanmış, fakat sonradan bir tarafı Mehmet Efeoğlu'na satılmıştır. Yapının geçirdiği onarımlar ile ilgili bilgiye sahip değiliz. Fakat yapının ana giriş kapılarından birinin orjinal yeri değiştirilerek güney cepheden doğu cepheye kaydırılmıştır. Bu onarım esnasında yapının ahırı ile yeni açılan ana giriş kapısı arasına duvar örülerek bahçe oluşturulmuştur.

Plan ve Mimari Özellikleri: Ev dış sofalı, iki katlı plan tipindedir (Çizim 3.7, 3.8). Ev, dışarıdan bakıldığında tek ev gibi görünse de orta kısmında ki duvarın ortak kullanılması suretiyle iç kısımda ki birimler iki ayrı ailenin yaşamasına olanak verecek şekilde tasarlanmıştır (Fotoğraf 3.46-3.48).

Doğu-batı eksenli olarak konumlandırılan evin ana giriş kapıları orjinalde güney cephede yer almaktadır. Fakat Mustafa Bektaş Evi'nin kapısı sonradan kapatılarak doğu cephede bir kapı açılmıştır. Bu kapı açılırken yapıya 10 m mesafede bulunan ve girişi güney cepheden olan ahır ile ev arasına duvar örülmüş ve burası bahçe olarak değerlendirilmiştir. Doğuda açılan kapı haliyle bahçe içinde kalmıştır. Bahçe duvarı ve ahırın arkasında kalan kısımda örülerek buraya merek yapılmıştır. Mereğin üst kısmına ise sonradan bir ev daha eklenmiştir ve yapının Mustafa Bektaş kısmının ikinci kattan kuzey kısmına denk gelmiştir. Mustafa Bektaş Evi'nden bu eve de geçiş yapılmış fakat sonradan kapatılmıştır.

Mustafa Bektaş Evi'nin doğu cephesinde sonradan açılan ana giriş kapısından sofaya ulaşılır. Sofada üst kata götüren merdivenler, kapı kaydırılırken yapılmış oda ve tandırevine ulaştıran kapılar mevcuttur. Uzun dikdörtgen planlı olarak ele alınan tandırevinin bir duvarı terek ve dolaplarla donatılmıştır. Ayrıca ana cephede ki pencerelerin önüne denk gelen bölümde yerden beş basamakla yükseltilmiş parmaklıklı ahşap seki bulunmaktadır (Fotoğraf 3.49). Beşgen planlı olan tandırbaşı ahşaptan yaşmak kemeri ile sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 3.50). Alt katın üzeri yöre halkının ahşap mertekli örtü[161] diye tabir ettiği ahşap kirişli üst örtü sistemi ile kapatılmıştır (Fotoğraf 3.51).

Sofadan üst katın sofasına onyedi basamaklı ahşap merdivenle ulaşılır. Sofayı aydınlatan bir pencere vardır ve duvarda ocak ve niş görülmektedir. Bu ocağın bacası aynı zamanda alt katta bulunan tandırında bacasıdır (Fotoğraf 3.52). Sofada evin kuzey cephesine merek kısmının üstüne denk gelecek şekilde yapılan ek binaya geçiş kısmı bulunur fakat sonradan kapatılmıştır.

Sofaya açılan iki oda da kare planlıdır ve bunlardan birisi günlük aktivitelerin yapıldığı ve misafirlerin ağırlandığı baş oda, diğeri ise içinde kehriz bulunan yatak odasıdır. Odaların her ikisinde de giriş kapılarının yan tarafları boydan boya yüklük ve çeşitli eşyaların saklandığı dolaplar olarak değerlendirilmiştir (Çizim 3.9), (Fotoğraf 3.53). Her iki odanın da yan duvarlarında çiçeklik ve askı şeklinde değerlendirilen raflar bulunur. Yatak odasında girişin solunda yerde kehriz vardır. Tabanı ahşap olan kehriz teknesinin alt kısmında suyun akışını sağlamak için oyma kanallar yapılmıştır (Fotoğraf 3.54). Yatak odasında ana cepheye bakan iki, oturma odasında ise iki ana cephe bir de yan cepheye bakan üç pencere açıklığı vardır. Her iki odada makat kullanılmıştır fakat yatak odasında bulunan makat günümüze ulaşamamıştır. Odaların zemin döşemesi ve tavanları ahşaptandır.

Mehmet Efeoğlu Evi'de plan olarak Mustafa Bektaş Evi ile aynıdır. Alt katta tandırevi, sofa ve merdivenler bulunur. Tandırevinin bir duvarına dolap, terek, niş gibi elemanlar yapılmıştır. Diğer evde olduğu gibi burada da tandırbaşı ahşap kemerle ayrılmış, bir basamak yükseltilmiş ve duvarları üç yönden daraltılarak üst örtüsüne

[161] Ahşap Mertekli Örtü: Eski evlerde büyük çaplı kalın kontların üzerine yatay olarak atılan ince ahşap mertekler ile oluşturulup, üzerine ise damın aşağıya su sızdırmaması için "acar" denilen, içinde ot, saman, kumaş parçaları, toprak vb. malzeme bulunan karışımın serildiği örtü biçimi.

zemin hazırlanmıştır. Ahşap yaşmağın önüne iki yuvarlak, bir sivri kemerle hareketlendirilmiş ahşap tandır kaşı yapılmıştır (Fotoğraf 3.55).

Sofadan üst katın sofasına onsekiz basamaklı ahşap merdivenlerle ulaşılır. Sofada iki mazgal pencere ve yine tandır bacası ile ortak baca kullanımı uygulaması ile bir de ocak görülür (Fotoğraf 3.56). Diğer evden farklı olarak bu evde sofada dolap içine alınan gusülhane vardır. Sofanın batı ucunda bulunan bu gusülhane aynı zaman da taş alınlıklı ocağın da yanında bulunur (Fotoğraf 3.57).

Sofaya açılan iki kapı ile diğer evle birebir örtüşen odalara geçilir. Odaların birisi yatak odası diğeri ise oturma odası olarak değerlendirilmiştir. Odaların duvarlarında yüklük, dolap, çiçeklik, sergen, pencere önü kısımlarında da makat kullanılmıştır.

Eve ait ahır ve merek kısmen yıkılmıştır. Orjinalde yapının doğu cephesine 8 m uzaklıkta konumlandırılmışken sonradan araya bahçe duvarı örülüp içten de kapı açılarak yapı bünyesine katılmıştır. Bahçenin arka kısmı ise merek olarak kullanılmıştır ve ahırla bağlantılıdır. Bu alanların üstü on kalın ahşap direkle taşınan düz toprak dam ile örtülü iken günümüzde bir kısmı yıkılmıştır (Fotoğraf 3.58).

Ev iki yana eğimli beşik çatı ile örtülüp, sac ile kapatılmıştır.

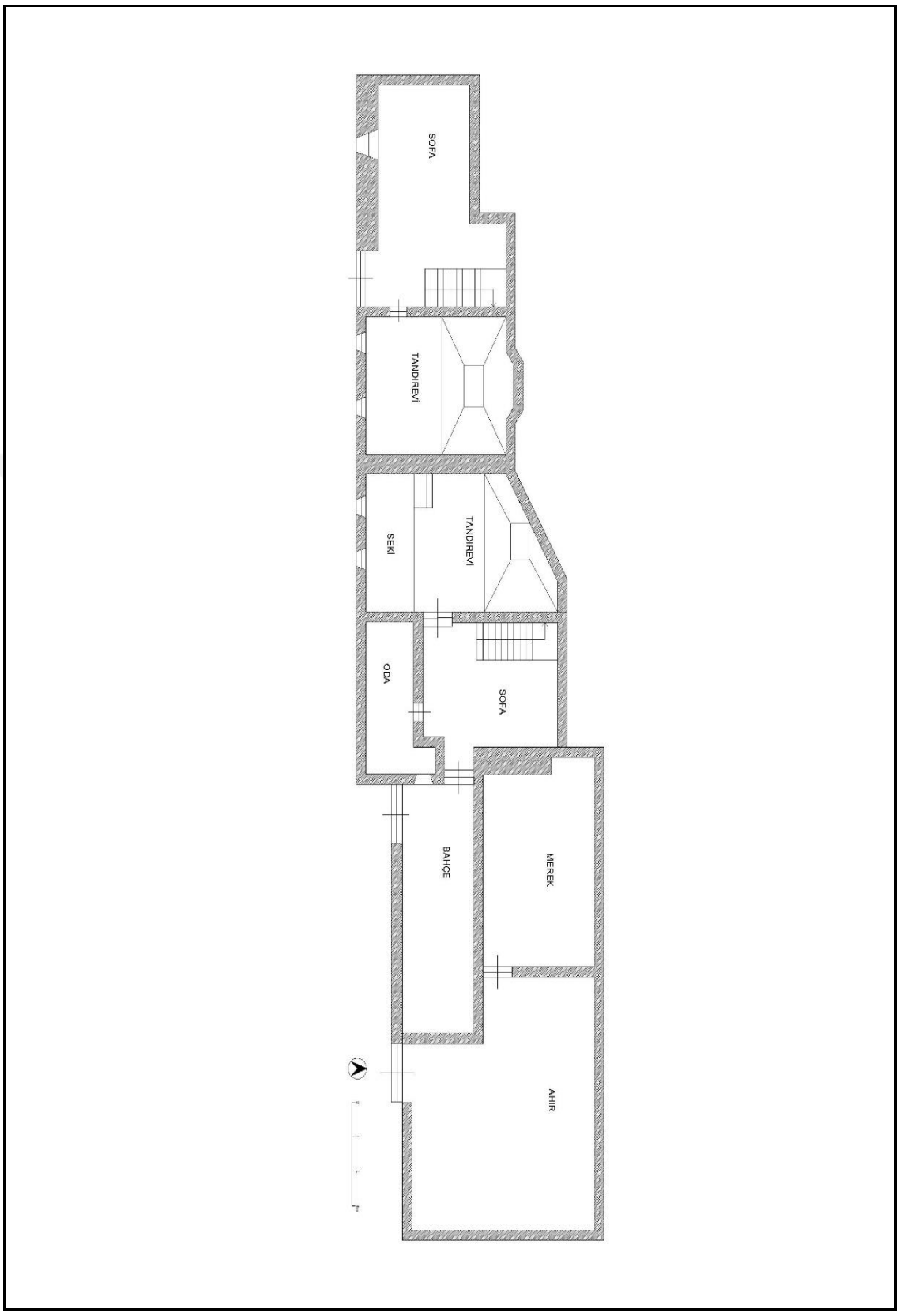
Süsleme Özellikleri: Mustafa Bektaş Evi'nde ahşap süsleme olarak tavan köşeleri, göbekler ve yüklük-dolap kapakları dikkate alınmalıdır. Düz ahşap tavanda çıtaların çakılması suretiyle bordür çerçevelerle bir hareketlilik sağlanmıştır. Ayrıca tavan göbekleri de yaprak ve lale motifleri ile bezenerek göbeğin dış kısımlarında sivri fırfır kısımları oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.59, 3.60). Ayrıca kapının her iki yanında kullanılan yüklük ve dolapların kapakları, ortada baklava motifi ile yanlarda da dikey yivlerle hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 3.61). Kapının tam üstüne denk gelen kısma ise yan taraftaki dolaplarla uyum sağlayıp bir bütün olarak görünmesi adına kırık hatlı sivri kemerli bir ahşap alınlık yapılıp üst kısmı çiçek motifine dönüştürülmüştür (Fotoğraf 3.62).

Mehmet Efeoğlu kısmında ise ahşap göbek, yüklük, dolap vb. elemanların ahşap süslemesi yanı sıra taş süsleme olarak üst kat sofa da bulunan ocak nişi karşımıza çıkmaktadır. Niş alınlığı, yarısı duvara gömülü sütun başlığının üzerine oturtulmuştur.

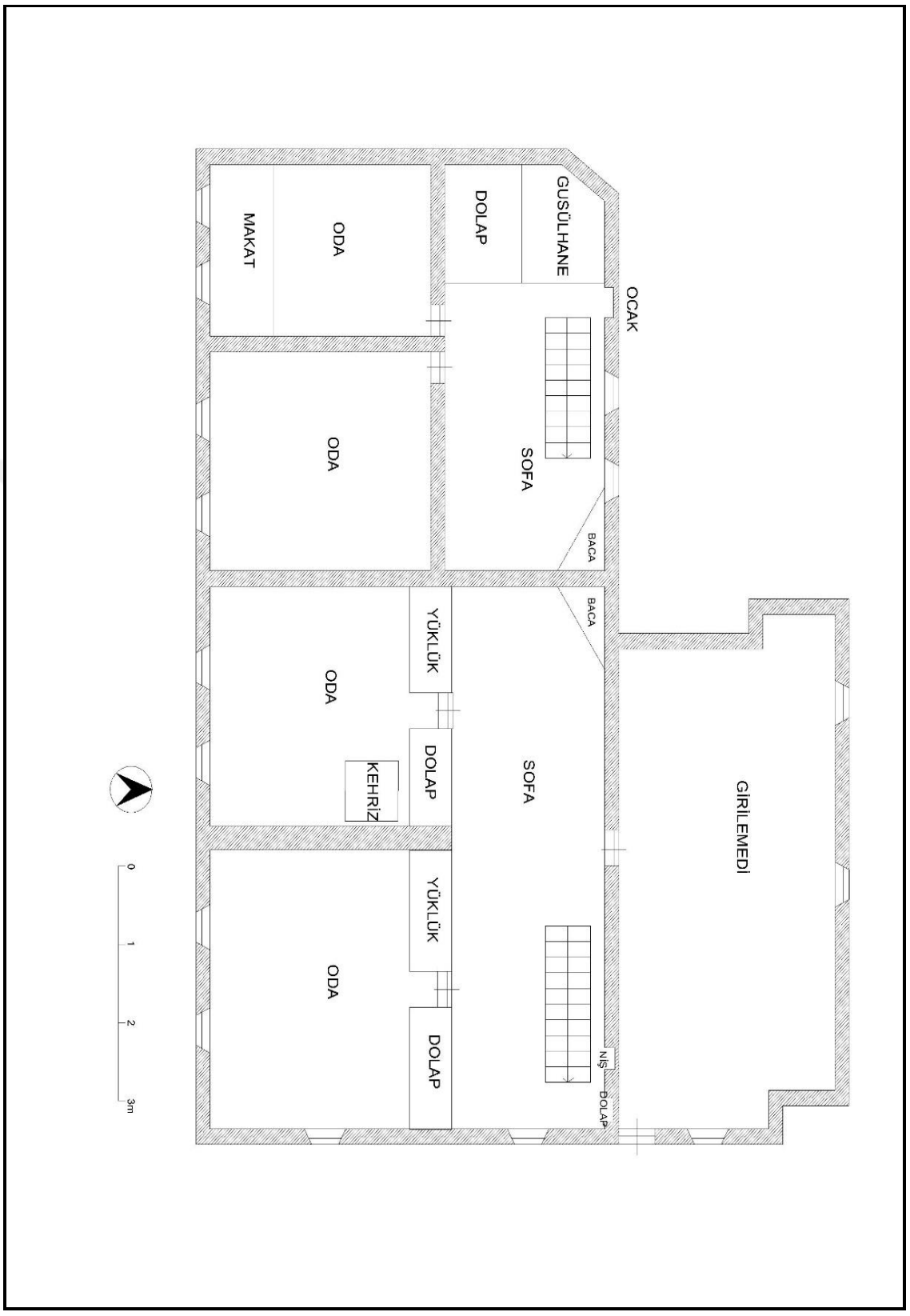
Sütun gövdesi ve sütun kaideleri de duvara gömülü olarak ele alınmıştır. Niş alınlığı yuvarlak kemerli ve stilize edilmiş bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllarla esnekliği sağlanan moloz taş örgü kullanılmıştır. Ahşap hatıllar beden duvarlarını yatay olarak parçalara bölmüştür ve bu da yapının dışarıdan hareketli görünmesini sağlamıştır. Evin dış cephesinde katlar arasındaki ahşap kontlar[162] dışarıya doğru taşırılmış ve pencerelerin üst kısmında yağmur ve kar sularından etkilenilmesin diye alınlık yapılmıştır. Bütün bunlar cepheye ayrıca bir hareketlilik kazandırmıştır (Fotoğraf 3.63). Köşelerde düzgün kesme taş, iç mekân birimlerinin zemin ve tavanında, kapı-pencerelerde ahşap kullanılmıştır (Fotoğraf 3.64).

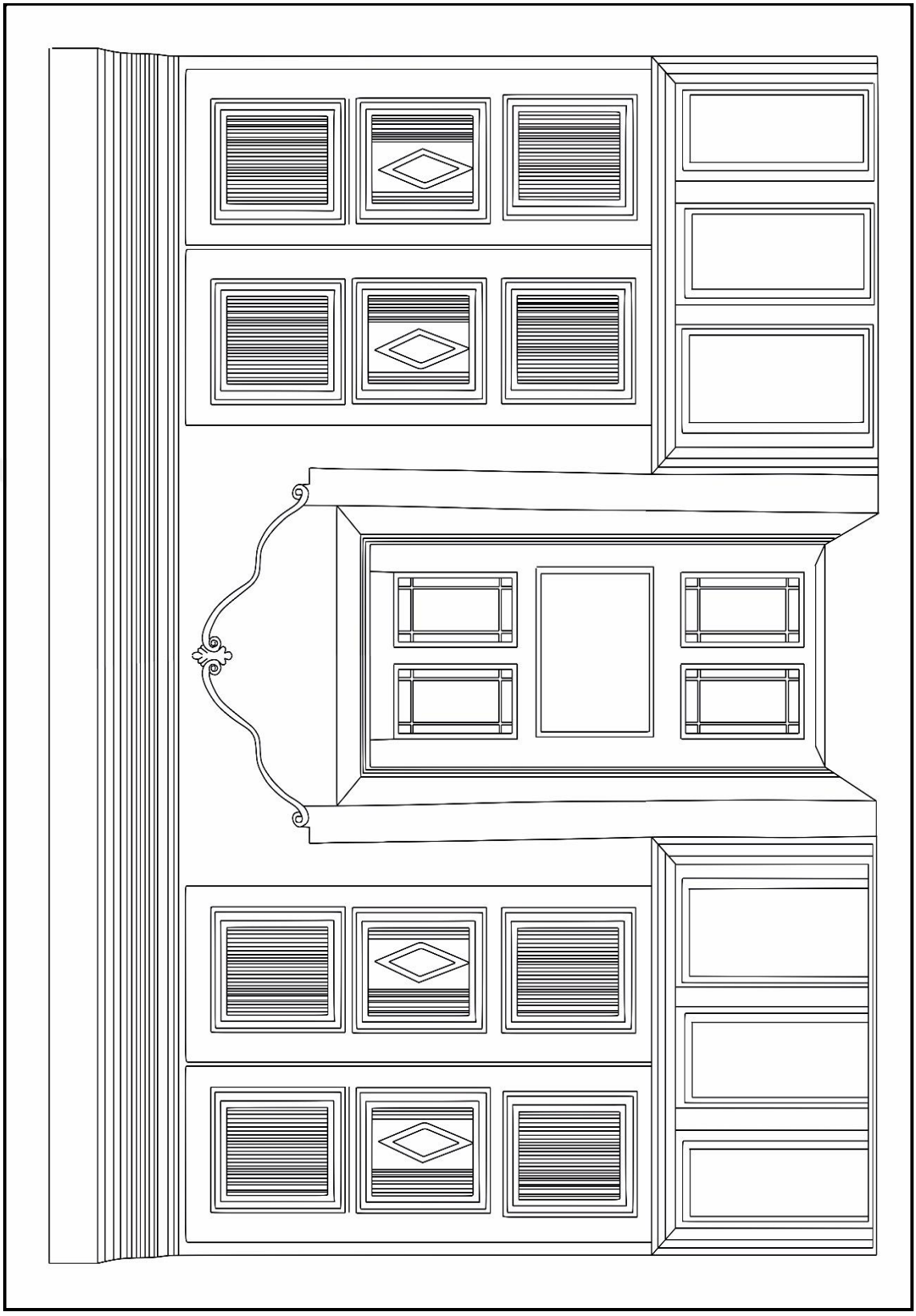
[162] Kont: Evler arasında katları birbirinden ayıran, bazı durumlarda esneklik sağlanması adına dış cepheye doğru taşırılan büyük ahşap direkler.

Çizim 3.7. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.8. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Üst Kat Planı

Çizim 3.9. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Kapı Yanında Dolap Uygulaması

Fotoğraf 3.46. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.47. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Doğu Cephe ve Ahır

Fotoğraf 3.48. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.49. Mustafa Bektaş Evi Tandırevinde Bulunan Ahşap Seki

Fotoğraf 3.50. Mustafa Bektaş Evi Tandırbaşı

Fotoğraf 3.51. Mustafa Bektaş Evi Alt Kat Üst Örtü

Fotoğraf 3.52. Mustafa Bektaş Evi Üst Kat Sofa ve Ocak

Fotoğraf 3.53. Mustafa Bektaş Evi Kapı Yanlarının Yüklük ve Dolap Olarak Değerlendirilmesi

Fotoğraf 3.54. Mustafa Bektaş Evi Başodada Bulunan Kehriz

Fotoğraf 3.55. Mehmet Efeoğlu Evi Tandırbaşı

Fotoğraf 3.56. Mehmet Efeoğlu Evi Üst Kat Sofada Bulunan Ocak

Fotoğraf 3.57. Mehmet Efeoğlu Evi Üst Kat Sofada Bulunan Gusülhane

Fotoğraf 3.58. Mehmet Efeoğlu Evi Üst Kat Oda

Fotoğraf 3.59. Mustafa Bektaş Evi Tavan Kaplaması ve Göbeği

Fotoğraf 3.60-61. Mustafa Bektaş Evi Tavan Kaplaması ve Göbeklerden Ayrıntı

Fotoğraf 3.62. Mustafa Bektaş Evi Kapı Üstü Alınlık

Fotoğraf 3.63. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Cephe ve Pencere Ayrıntısı

Fotoğraf 3.64. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi Üst Örtü

3.1.5. Mustafa Korkmaz Evi

Çizim No: 3.10, 3.11

Fotoğraf No: 3.65-3.72

İnceleme Tarihi: 01.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 08.03.1984 gün 159 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir ilçe merkezinde Yukarı Mahalle, Berber Sokak'ta bulunur. Günümüzde işlevini sürdürmektedir.

Tarihçesi: Yapı üzerinde herhangi bir kitabe yoktur. Fakat kalenin alt kısmındaki yerleşmelerin başlangıcı XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başı olarak bilinmektedir. Bu evde o dönemde yapılmış olmalıdır. Yapının geçirdiği onarımlar hakkında bilgi sahibi olmasak da pencerelerin elden geçirildiği, iç ve dış beden duvarlarında onarım ve sıva yapıldığı görülmektedir.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı dış sofalı, iki katlı plan tipindedir (Çizim 3.10, 3.11). Ev, yan yana konumlandırılmış dört evden üçüncüsüdür ve bu sebeple doğu ve batı cephesi yoktur, her iki yanında ortak duvar kullanılması suretiyle diğer evler yapılmıştır. Kuzey ve güney cepheleri arasındaki kot farkından dolayı her iki kata ulaştıran ayrı giriş kapıları mevcuttur. Güney cepheden odunluk, kiler ve tandırevi gibi birimlerin olduğu alt kata ulaşılırken, kuzey cepheden evin üst katına geçiş sağlanır (Fotoğraf 3.65, 3.66, 3.67).

Ev, sokağa paralel, doğu-batı eksenli olarak konumlandırılmıştır. Güney cephesinde ahşap çift kanatlı bir kapı ile evin üst katıyla da merdivenle bağlantı sağlayan alt katına ulaşılır. Bu katta orijinalde tandırevi ve bir oda bulunmakta iken yapılan son dönem onarımlarında değiştirilmiştir. Zeminine tamamen beton dökülmüş ve tandır kapatılmıştır. Bu kat günümüzde odunluk ve kiler olarak kullanılmaktadır. Bu katta 5.30 x 4.70 m boyutlarında kareye yakın ölçülerde bir de oda bulunmaktadır. Üst örtüsü ahşap direkler üzerine mertekli örtüdür (Fotoğraf 3.68).

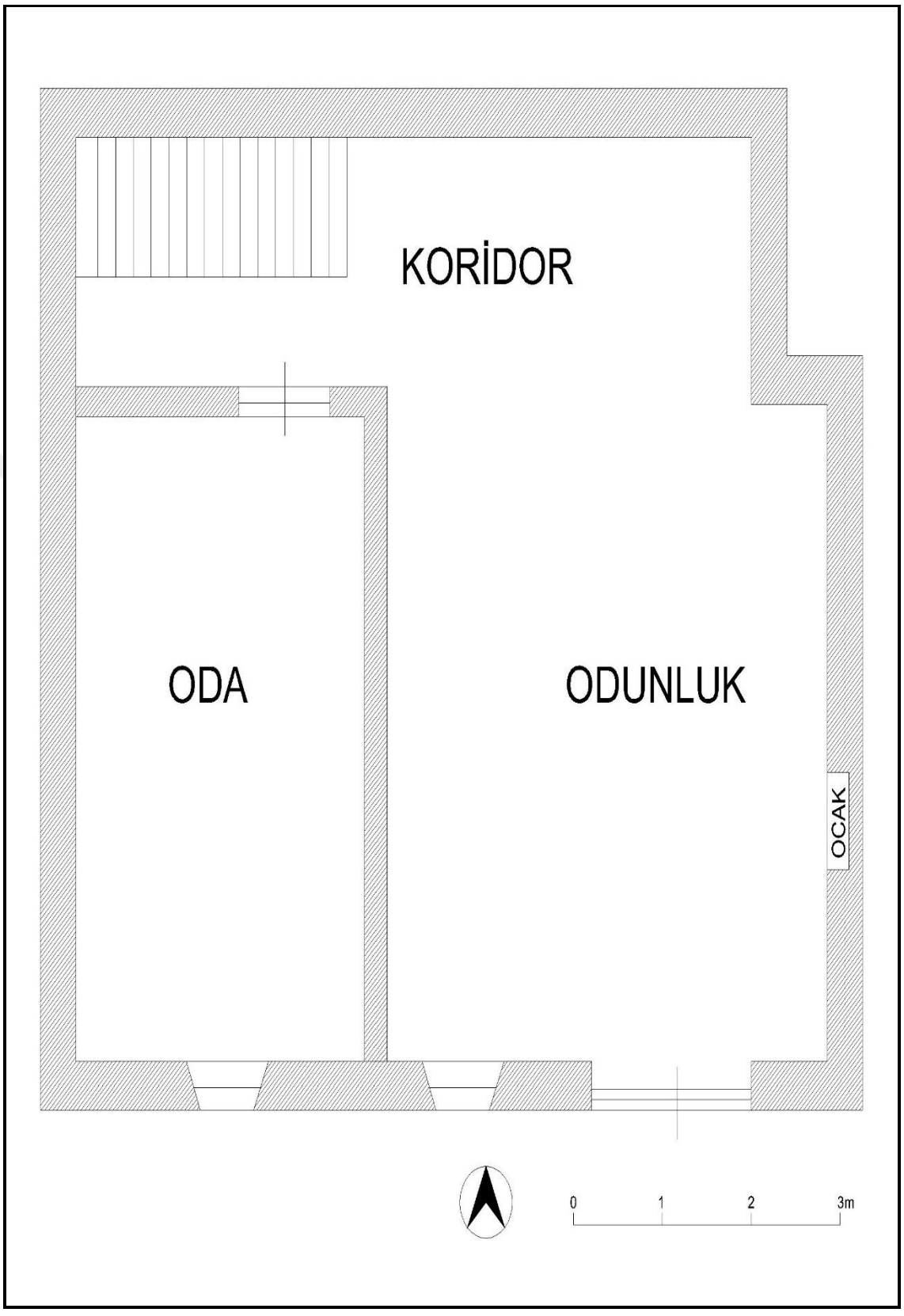
Evin üst katına kuzey cepheden ulaşılır. Kapıdan sofaya geçilir ve burası günümüzde aynı zamanda mutfak olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 3.69). Eve ait diğer odalar ve banyo, tuvalet gibi birimlerin hepsi bu kısma açılmaktadır. Ana giriş kapısının

tam karşısında güney cepheye bakan iki penceresi olan başoda bulunur. 4.90 x 4 m ölçüleriyle asimetrik olan odanın iç kısmı tamamen orjinalliğini yitirmiştir. Tabanı ve tavan kaplaması ahşaptır (Fotoğraf 3.70). Sofa, L şeklinde bir koridorla devam etmekte ve bu alana da iki oda ve diğer hizmet birimleri açılmaktadır. Odalar günümüzde yatak odası ve çocuk odası olarak kullanılmaktadır. Orjinalde bu iki odada da pencere önüne denk gelen kısımlarda makat ve kehriz bulunuyorken günümüzde kaldırılmıştır (Fotoğraf 3.71). Bu holde bulunan odaların ortasında ise banyo ve tuvalet birimleri yer almaktadır.

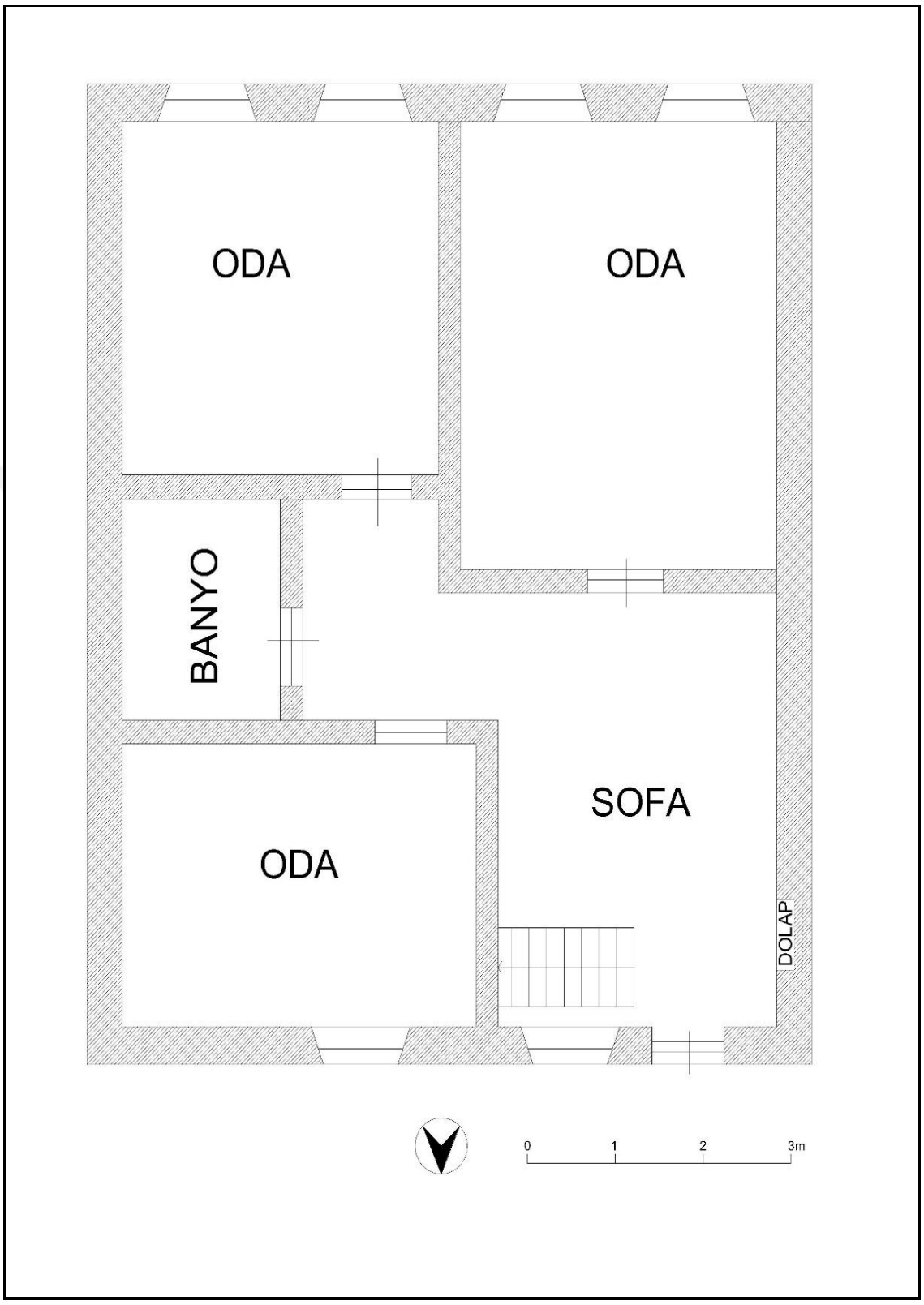
Mustafa Korkmaz Evi, iki yana eğimli beşik çatı ile örtülmüştür.

Süsleme Özellikleri: Evde herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllarla esnekliği sağlanan moloz taş örgülü duvar tekniği ile köşelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Ahşap hatıllar beden duvarlarını yatay olarak parçalara bölmüştür ve bu da yapının dışarıdan hareketli görünmesini sağlamıştır. Zemin ve iç mekân birimlerinin tavanında ahşap kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.72).

Çizim 3.10. Mustafa Korkmaz Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.11. Mustafa Korkmaz Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.65. Mustafa Korkmaz Evi Güney Cephe

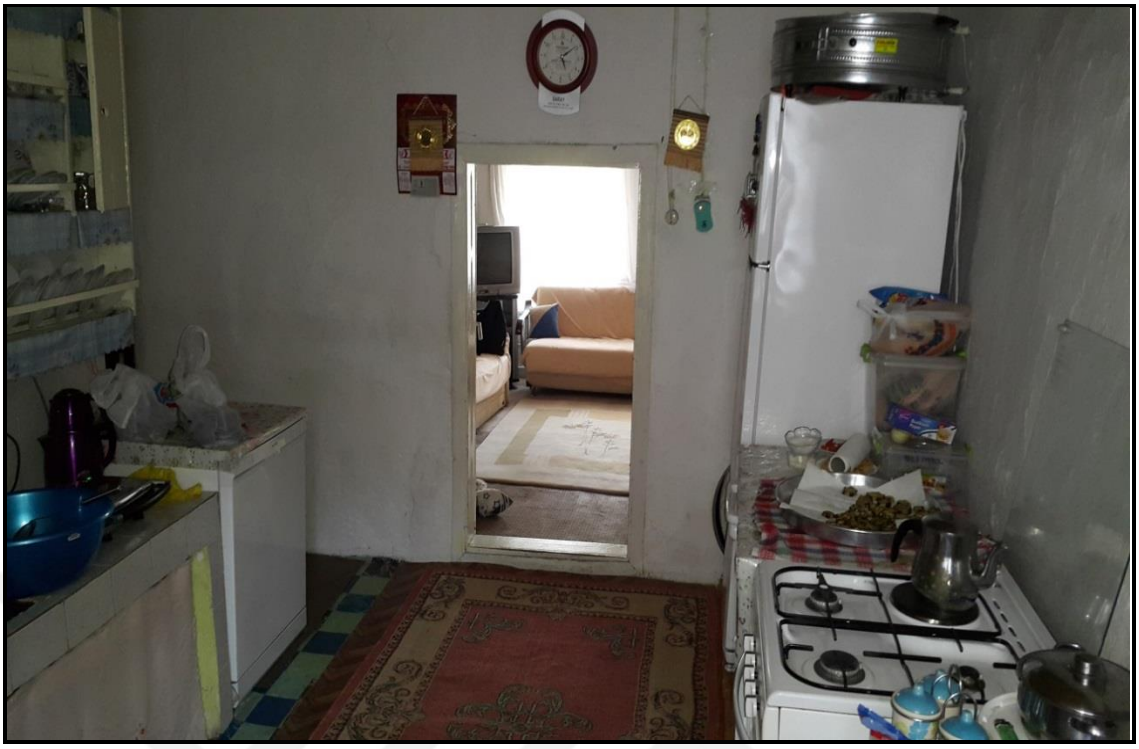
Fotoğraf 3.66. Mustafa Korkmaz Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.67. Mustafa Korkmaz Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.68. Mustafa Korkmaz Evi Alt Kat

Fotoğraf 3.69. Mustafa Korkmaz Evi Sofa (Mutfak)

Fotoğraf 3.70. Mustafa Korkmaz Evi Baş Oda

Fotoğraf 3.71. Mustafa Korkmaz Evi Yatak Odalarından

Fotoğraf 3.72. Mustafa Korkmaz Evinin Üst Örtüsü ve Malzeme Kullanımı

3.2. AKSU MAHALLESİ

3.2.1. Yaşar Aksu Evi

Çizim No: 3.12-3.14

Fotoğraf No: 3.73-3.89

İnceleme Tarihi: 01.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Aksu Mahallesi Kadıbağı Sokak'ta bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Yapının mazgal pencerelerinin kenar taşlarında Hicri 1305, Miladi 1887 tarihi yer alır. Dört ayrı taşa dört ayrı rakam yazılmıştır (Fotoğraf 3.73). Kitabede ayrıca "Maşallah" ibaresi yer alır. Aynı tarih üst kat odalarından birinde bulunan ocak alınlığında da bulunur (Fotoğraf 3.74). Yapının son dönemlerde pencere pervazları değiştirilmiş, iki odası da içten onarılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yaşar Aksu Evi, iç sofalı, iki katlı plan tipindedir (Çizim 3.12, 3.13), (Fotoğraf 3.75-3.78). Alt katında tandırevi, kiler ve oda bulunurken üst katı yaşam alanları olarak değerlendirilmiştir.

Doğu-batı eksenli olarak konumlandırılmış yapının ana giriş kapısı batı cephedendir. Eğimli arazide kurulduğu için yapının üst katına ulaştıran ve doğu cephede zemin seviyesine denk gelen bir kapı daha bulunmaktadır ve bu kapı üst katın sofasına açılmaktadır.

Ana giriş kapısından 7.90 x 1.60 m ölçülere sahip uzun dikdörtgen planlı sofaya ulaşılır (Fotoğraf 3.79). Evin kapısı çift kanatlı ahşap bir kapıdır ve arkasında duvar içine gömülü ahşap kilit sistemi uygulanmıştır (Fotoğraf 3.80). Sofada üst kata götüren merdivenler bulunmaktadır. Ayrıca oda, kiler ve tandırevine ulaştıran kapılar sofaya açılmaktadır. Sofanın güneyinde bulunan ilk kapı ile 4.25 x 4.60 m boyutlarındaki kare planlı odaya ulaşılır. Bu odanın sadece ana cepheye bakan batı cephesinde iki pencere açıklığı vardır. Pencerelerin önüne denk gelen kısımda köşesinde kehrizi bulunan 1.15 m en ölçüsüne sahip makat bulunur. Odanın üzeri ahşap ile örtülüdür ve tavanın ortasında bezemeli göbek yer alır (Fotoğraf 3.81). Ayrıca

duvarlarda çiçeklik ve sergen kullanılmıştır. Sofadaki merdivenlere doğru devam edilince yine güney cepheye denk gelen duvara açılmış bir kapı açıklığı ile kiler ve odunluk olarak kullanılan bir mekâna ulaşılır. Bu mekânın ölçüleri 4.60 x 5.00 m ölçülerindedir ve güney cephede bir pencere açıklığı vardır.

Yaşar Aksu Evi'nin tandırevinin ölçüleri 7.40 x 5.40 m'dir. Uzun dikdörtgen planlı mekânın orta kısmına çekirge taşlarına oturan ahşap yaşmak bölümü yapılmıştır ve tandırbaşı oluşturulmuştur. Aynı zamanda zemini bir basamak yükseltilmiştir. Tandırbaşında duvara gömülü dolap, niş ve ocak kullanılmıştır. Tandır bacası bölge özelliğine uygun olarak tepe noktasında 80 x 80 cm ölçülerinde kare bir açıklık bırakılana kadar duvarların dört yönden daraltılması ile yapılmıştır (Fotoğraf 3.82). Tandır ve külve günümüzde kapatılmıştır. Bir duvarında ahşap terekler ve dolap bulunan tandırevinde ilk yapıldığı dönemlerde bir de taş kurun bulunmaktaydı fakat bu kurun sonradan kaldırılmıştır. Kepenk dışında kalan bölümlerin üzeri mertekli örtüye sahiptir.

Sofadan üst kata onyedi basamaklı basit bir merdivenle ulaşılır. Üst katın sofasına açılan beş kapı bulunur. Bunlardan üçü odalara, biri balkona, birisi de kot farkından dolayı zemin seviyesine denk gelecek şekilde arka bahçeye açılır. Arka bahçeye açılan kapı ahşap ve çift kanatlıdır. Bu kapının tam karşısında simetri oluşturacak şekilde yine çift kanatlı balkon kapısına yer verilmiştir. Balkon, sofanın eninin uzunluğundadır ve bölge özelliği yansıtan geleneksel ahşap balkondur. Balkonda herhangi bir süsleme bulunmamaktadır ve yanları kapalı olarak ele alınmıştır (Fotoğraf 3.83).

Sofanın kuzey cephesinde bulunan kapı ile bir odaya ulaşılır. Bu oda alt katta bulunan tandırevinin üstündeki odadır. Yapının ana cephesi olan batı yönünde iki pencere açıklığı vardır. 5.50 x 3.75 m ile kareye yakın ölçülere sahip odanın batı ve doğu cephelerine denk gelecek şekilde boydan boya makat yapılmıştır. Bu odanın yan tarafına, tandırbaşının üst katına denk gelen kısımda tandır bacası duvar içinde çatıya kadar yükseltilmiştir. Hem baca çıkışı hem de çatı olarak kullanılan bölüme çıkış, sofada bulunan ahşap merdivenlerle sağlanmaktadır.

Sofanın güney cephesinde ise alt katta ki odaların üstüne denk gelecek şekilde iki oda yapılmıştır. Bu odalardan yapının doğu (arka) cephesine denk gelen oda, 4.60 x 3.40 m boyutlarında kareye yakın ölçülerdedir. Orjinalde bu odanın arka cepheye açılan

bir kapısı var iken sonradan örülerek kapatılmıştır. Arka cepheye direk açılan kapısının olmasının sebebi, misafir odası olarak planlanmış olmasıdır. Eve gelen misafirler hane içine alınmadan direk bu kapıdan içeri alınırmış, fakat günümüzde kiler olarak kullanılmaktadır. Güney yöne bakan cephesinde iki pencere açıklığı bulunan odanın içinde ocak, niş ve dolap bulunmaktadır. Ocak nişinin üzerindeki taş alınlıkta usta monogramları görülmektedir (Fotoğraf 3.84). Odanın zemini ve tavanı ahşap malzemelidir.

Bu katta bulunan diğer oda ise günümüzde oturma odası olarak kullanılmaktadır. 5.20 x 4.60 m ölçülerle kare planlı olan odanın yapının ana cephesi olan batı cephe yönünde açılmış iki penceresi bulunmaktadır. Bu odanın batı yönünde köşede kehriz vardır ve yapılan onarım sırasında kehrizin etrafı tavana kadar çevrelenmiştir. Odanın karşı duvarında dolap, ocak ve niş kullanılmıştır. Evin yapım tarihini veren taş alınlıklı ocak bu odadadır. Zemin döşemesi ve tavanı ahşap malzemelidir (Fotoğraf 3.85).

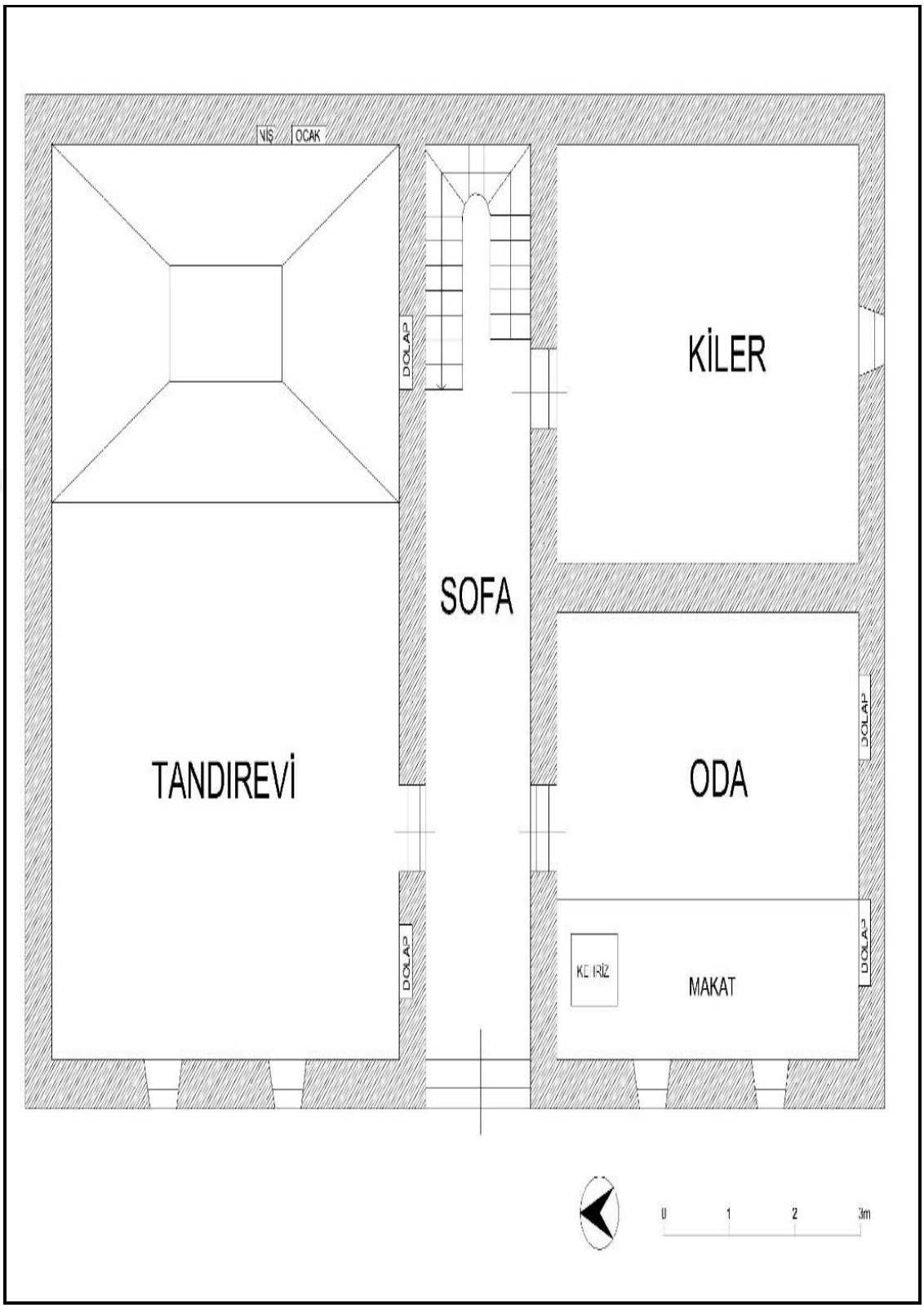
Eve ait un ambarı yapının dışında konumlandırılmıştır (Fotoğraf 3.86). Yapının üst örtüsü iki yana eğimli beşik çatıdır ve sacla kapatılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Yapının odalarında ve tandırevinde kullanılan ahşap malzemelerde süsleme özellikleri görülür. Alt kattaki odada bulunan ahşap çiçeklik, terek ve tavan göbeğinde oyma tekniği ile çeşitli bezeme unsurları kullanılmıştır. Duvarda ki rafların saçak kısmında ajur tekniğinde geometrik süsleme kullanılmış ve bu desen tavan göbeğinin saçağına da yansıtılmıştır. Tavan göbeğinde ise beş daire bordür oluşturulmuş ve iç kısımları hem geometrik hem de bitkisel bezeme ile doldurulmuştur (Fotoğraf 3.81, 3.87).

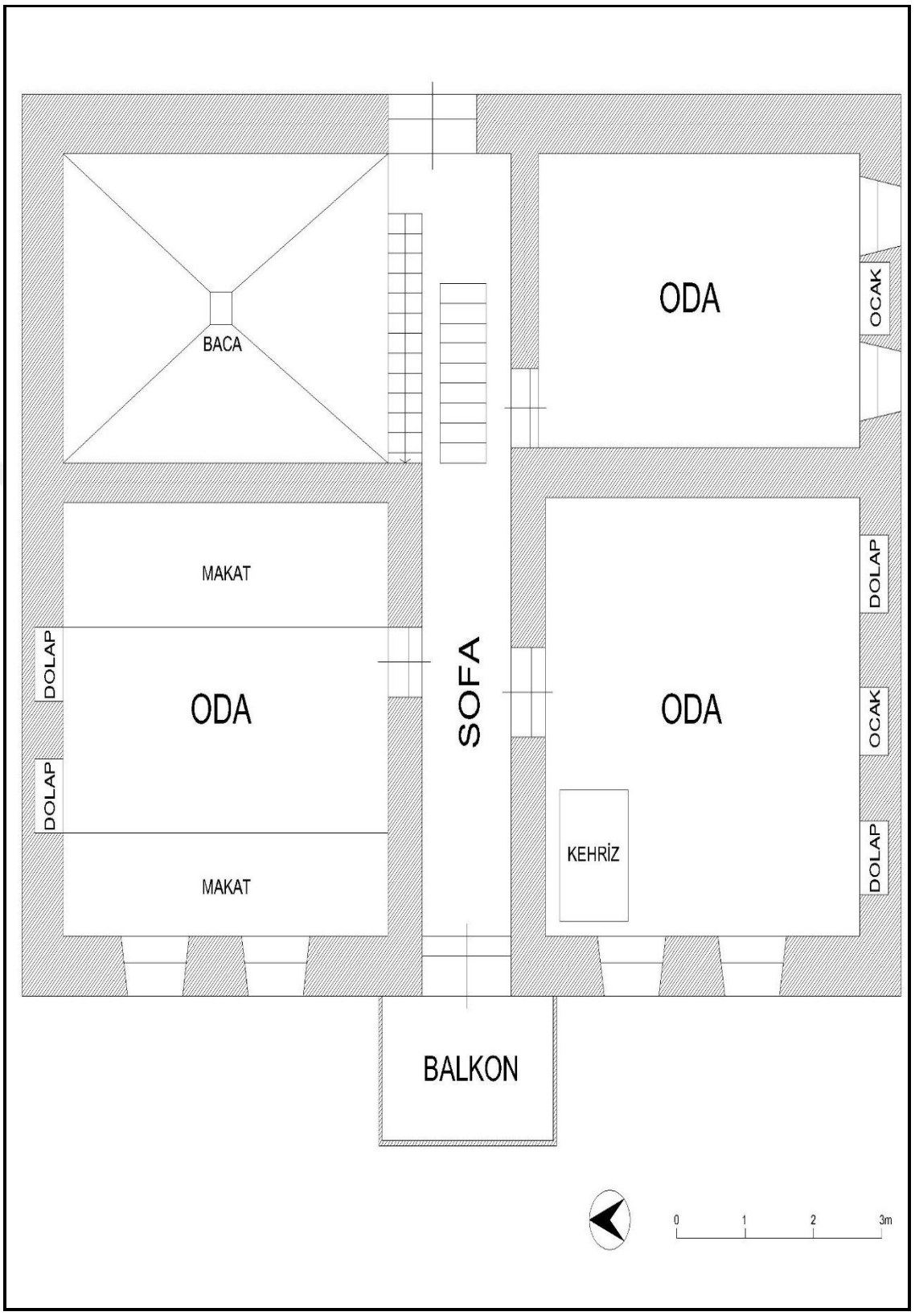
Tandırevinin ahşap tereklerinde oldukça yoğun ahşap bezeme görülmektedir. Bu tereklerde bitkisel ve geometrik bezemeler bir arada kullanılmıştır. Çiçek, yaprak desenleri, daireler, çarpı işaretleri, madalyonlar, zikzaklar kullanılan motifler arasındadır (Çizim 3.14), (Fotoğraf 3.88, 3.89).

Ayrıca ocak nişlerinin alınlıkları da yapım tarihini, usta monogramlarını ve taş işçiliğini vermesi bakımından önemlidir. Üst kattaki odada saçak alınlığının üzerinde tarihin yanı sıra ay-yıldız kabartması ve yazı kuşağı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.74).

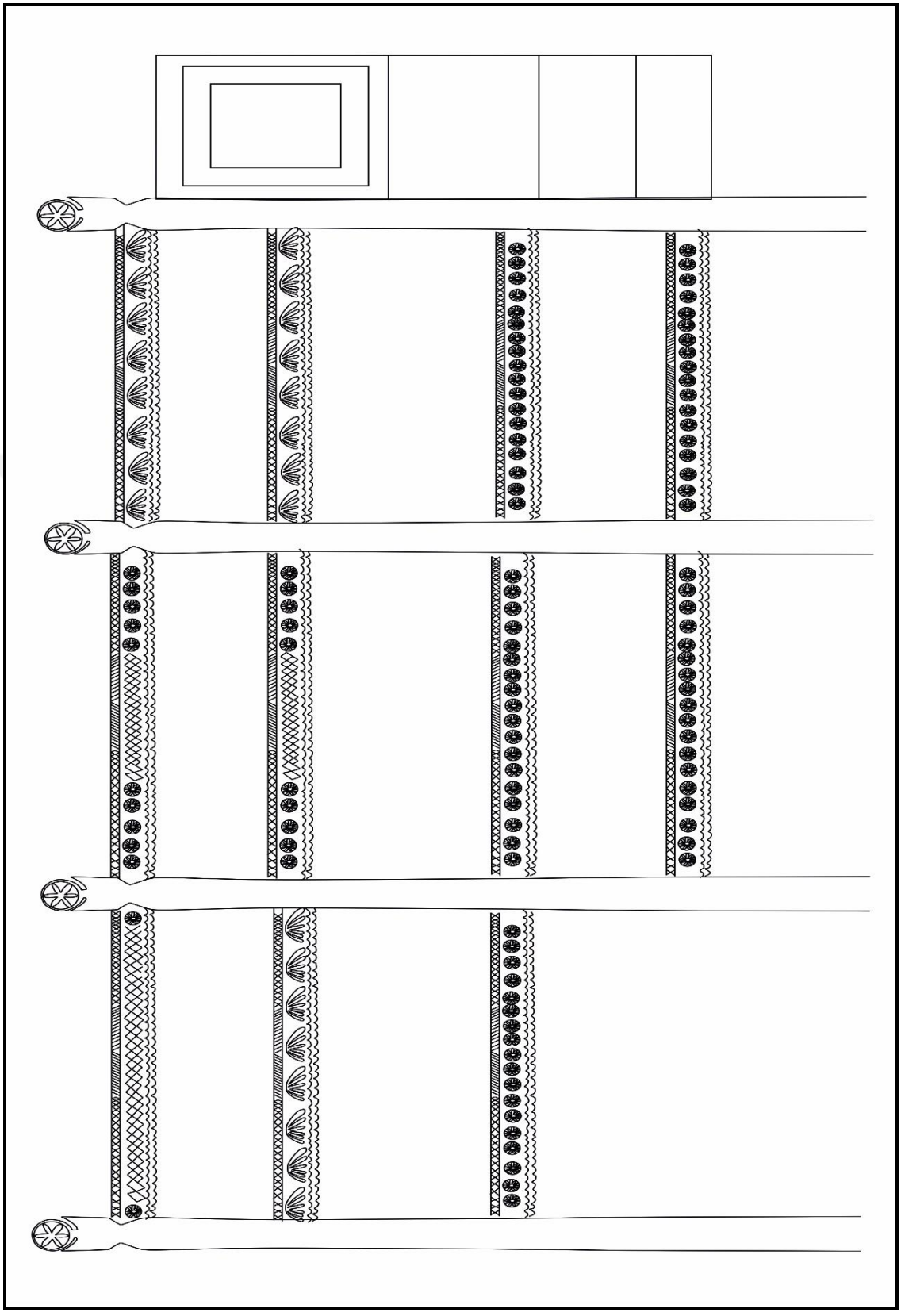
Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllarla birbirine bağlanan moloz taş örgü uygulanmıştır. Ahşap hatıllar beden duvarlarını yatay olarak parçalara bölmüştür ve bu da yapının dışarıdan hareketli görünmesini sağlamıştır. Köşelerde düzgün kesme taş, zemin ve iç mekân birimlerinin tavanında ahşap kullanılmıştır.

Çizim 3.12. Yaşar Aksu Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.13. Yaşar Aksu Evi Üst Kat Planı

Çizim 3.14. Yaşar Aksu Evi Tandırevi Terekleri

Fotoğraf 3.73. Yaşar Aksu Evi Rakamların Yazılı Olduğu Pencereler

Fotoğraf 3.74. Yaşar Aksu Evi Ocak Nişi Alınlığı

Fotoğraf 3.75. Yaşar Aksu Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.76. Yaşar Aksu Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.77. Yaşar Aksu Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.78. Yaşar Aksu Evi Güney Cephe

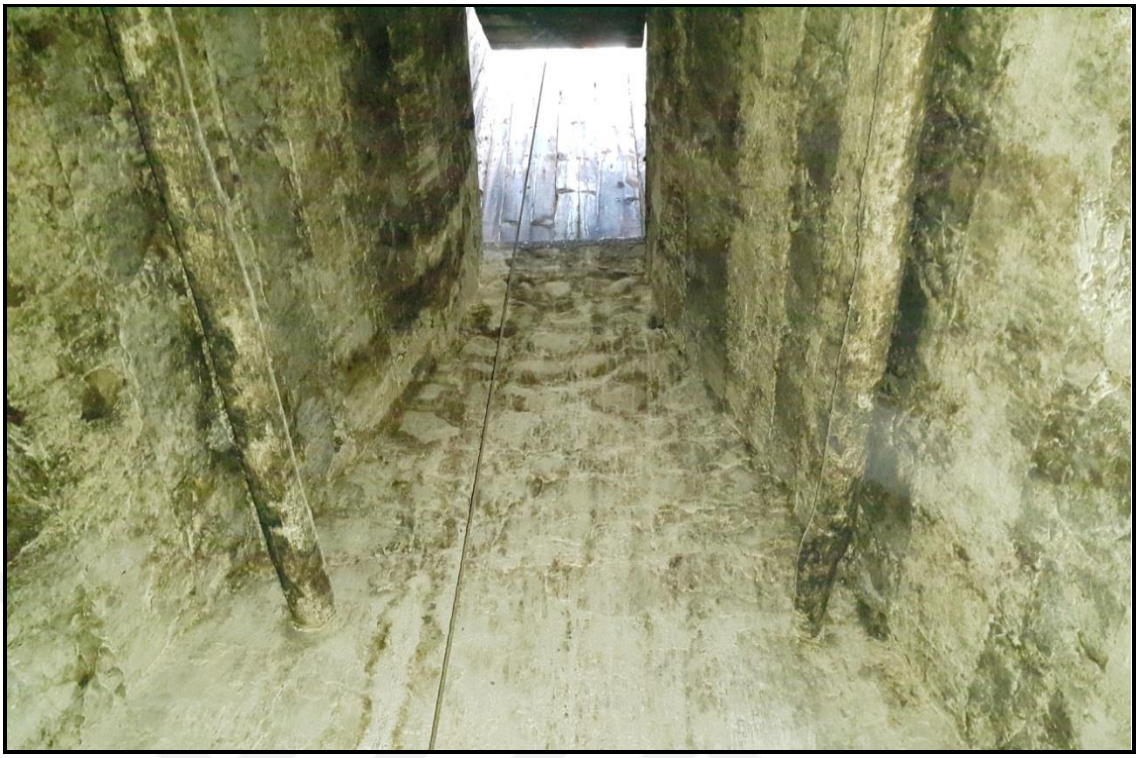
Fotoğraf 3.79. Yaşar Aksu Evi Alt Kat Sofa

Fotoğraf 3.80. Yaşar Aksu Evi Ahşap Kapı Kilidi

Fotoğraf 3.81. Yaşar Aksu Evi Alt Kat Odanın Tavan Süslemesi

Fotoğraf 3.82. Yaşar Aksu Evi Tandır Bacası ve Kepenk

Fotoğraf 3.83. Yaşar Aksu Evi Balkon

Fotoğraf 3.84. Yaşar Aksu Evi Misafir Odası Ocak Nişinde Bulunan Monogramlar

Fotoğraf 3.85. Yaşar Aksu Evi Üst Kat Oda

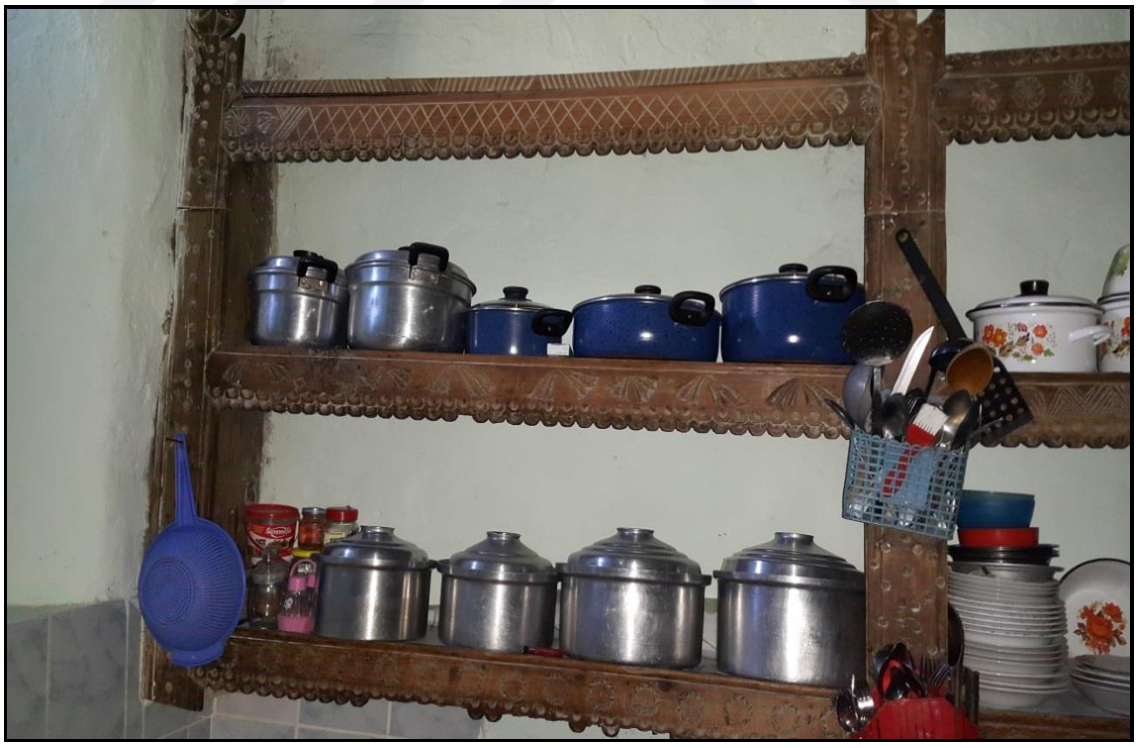
Fotoğraf 3.86. Yaşar Aksu Evi Un Ambarı

Fotoğraf 3.87. Yaşar Aksu Evi Oda Raflarından Ayrıntı

Fotoğraf 3.88. Yaşar Aksu Evi Tandırevi Terekleri

Fotoğraf 3.89. Yaşar Aksu Evi Tandırevi Tereklerinden Ayrıntı

3.3. ÇAMLIKAYA MAHALLESİ

3.3.1. İbrahim Erdoğan Evi

Çizim No: 3.15, 3.16

Fotoğraf No: 3.90-3.101

İnceleme Tarihi: 16.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Ev üzerinde herhangi bir kitabe yoktur. Fakat hemen yakınında bulunan Muharrem Erdoğan Evi'nde Hicri 1307, Miladi 1889 tarihi okunmaktadır. Çamlıkaya Köyü'nde bulunan Ağagil Mahallesi'nde birbirine yakın beş ev bulunmaktadır ve alınan bilgiye göre en eskisi bu yapıdır. Dolayısıyla bu evi 1880'li yılların başına tarihlendirmek mümkündür. Yapı bünyesine sonradan eklemeler yapılmıştır fakat tarihleri ile ilgili kesin bilgi yoktur.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında tandırevi ve ahır, üst katında yaşam alanlarının bulunduğu iç sofalı iki katlı plan tipindedir (Çizim 3.15, 3.16), (Fotoğraf 3.90-3.93). İki kardeşin kullanımı adına yapıldığı için alt kat birimleri simetrik düzende ikişer tane yapılmıştır. Fakat kardeşlerden birinin ölümü üzerine alt katın bir kısmı hiç kullanılmamış, üst katın bütün birimleri ise hayatta olan kardeş tarafından yaptırılarak kullanılmıştır. Eğer tasarlandığı şekliyle kullanılsaydı üst katlar, sofa ve bir tarafına dizilmiş odalardan ibaret dış sofalı plan tipinde olacaktı. Fakat diğer evin üst katındaki kullanılmayan birimleri de kullanılan bölümün birimlerine dâhil edildiği için iç sofalı plan düzeni ortaya çıkmıştır. Doğu-batı eksenli yapının alt katı ikiye bölünerek güney cephesi yönüne tandırevleri yapılmıştır. Kuzeye denk gelen bölümlerde ise girişleri doğu ve batı cephelerden verilen ahırlar yapılmıştır.

Evin ana giriş kapısı kuzey cephededir. Eğimli arazide kurulduğu için yapının tandırevi ve ahır bölümüne ulaştıran kapılar ile ana giriş kapısı arasında kot farkı vardır. Güney cepheden bakılınca iki katlı görünen ev kuzey cephe yönünde tek katlıdır. Güney cepheden zemin seviyesinde olan tandırevi ve ahırların girişleri ayrı olarak ele

alınmıştır. Uzun dikdörtgen planlı tandırevinin, tandırbaşı beden duvarlarından dışarı taşırılarak bacasının çıkışı direk dışarıya verilmiştir. Tandırbaşının bacası duvarların dört yönde yukarıya doğru daraltılması suretiyle oluşturulmuşken, 7.00 x 4.50 m boyutlarındaki tandırevinin üzeri ahşap mertekli örtüye sahiptir (Fotoğraf 3.94).

Evin ana giriş kapısından 4.20 x 1.75 m ölçülere sahip sofaya ulaşılır. Sofa, aynı zaman da mutfak olarak değerlendirilmiştir. Sofaya açılan bir kapı ile yapının doğu cephesine denk gelen odaya ulaşılır. Tek pencere açıklığına sahip odada pencere önüne denk gelen duvarda boydan boya makat vardır. Tabanı ve tavanı ahşaptır (Fotoğraf 3.95). Sofaya açılan diğer bir kapı ile baş odaya ulaşılır. 6.20 x 3.80 m ölçülere sahip odada güney cepheye bakan iki pencere açıklığı bulunur. Ayrıca yapının doğu cephesine denk gelen duvarında gömme dolap ve ocak kullanılmıştır. Yapılan son onarımlarda ocak boşluğu kapatılıp, alınlık kısmı muhafaza edilmiştir. Taban ve tavanı ahşaptandır ve duvar da ahşap askı kullanıldığı görülmektedir (Fotoğraf 3.96).

Sofaya açılan bir diğer kapı ile hem iki odanın kapılarının açıldığı hem de çatı katına götüren merdivenlerin bulunduğu bir geçiş mekânına ulaşılır. Bu geçiş mekânının arka kısmı açık bırakılmıştır. Burası aslında diğer kardeş için planlanan evin sofasıdır, fakat bu evin bünyesine katılmıştır. Tabanı beton olan bu birimin üst kısmı ahşap mertekli örtüye sahiptir (Fotoğraf 3.97). Bu bölüme açılan odalar yatak odası olarak kullanılmaktadır. 4.50 x 3.20 m ölçülere sahip olan ilk odada yapının batı cephesine denk gelen kısmında iki pencere açıklığı vardır. Odanın kuzey duvarında ise köşelerde yüklük ve kehriz bulunmaktadır. Taban ve tavanında ahşap malzeme kullanılmıştır. Ayrıca bir duvarında saçak kısmı ajurlu terek bulunur (Fotoğraf 3.98). Bu bölümdeki diğer oda ise 4.50 x 3.50 m ölçülerindedir. Güney cepheye bakan yönde iki penceresi bulunan odanın güneybatı köşesinde yerden bir basamak yükseltilmiş kehriz yer alır. Odanın tabanında ve tavanında kullanılan malzeme ahşaptır (Fotoğraf 3.99).

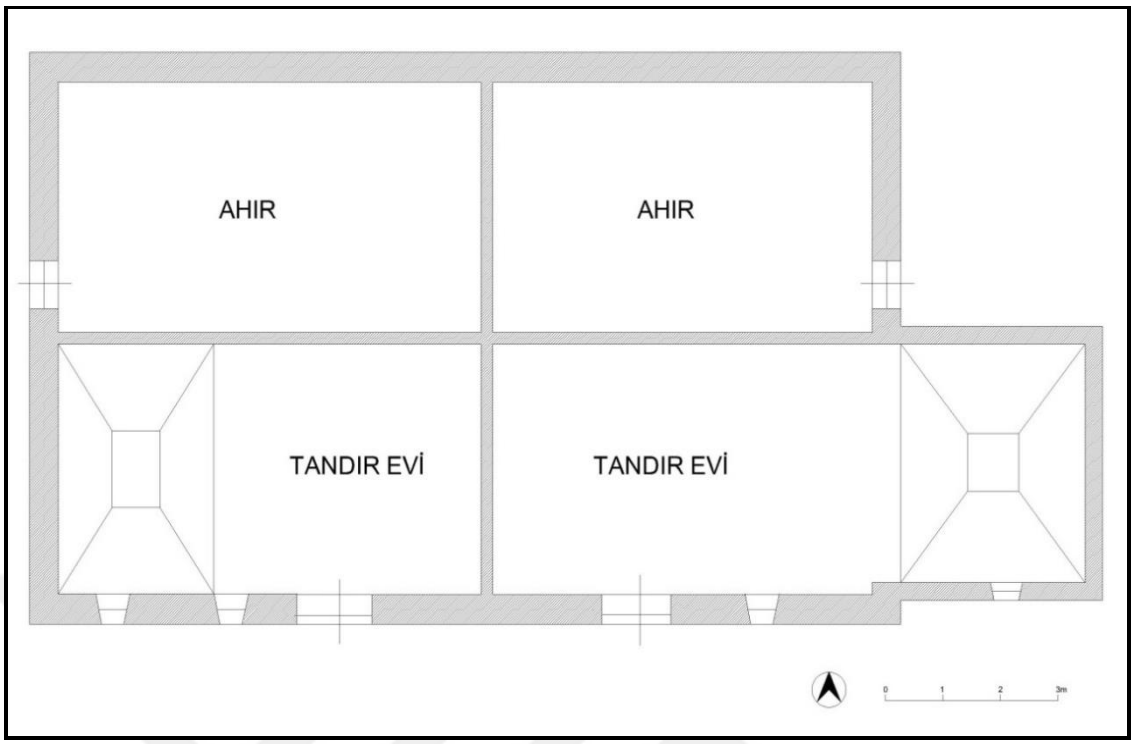
Yapının ara geçiş birimindeki ahşap merdivenlerle çatıya çıkılır. Eve ait un ambarı çatıda bulunmaktadır. Oldukça büyük boyutlu kare planlı un ambarı tamamen ahşaptır (Fotoğraf 3.100).

İbrahim Erdoğan Evi, ahşap kirişler üzerine oturan iki yana eğimli beşik çatı ile örtülüp sacla kapatılmıştır (Fotoğraf 3.101).

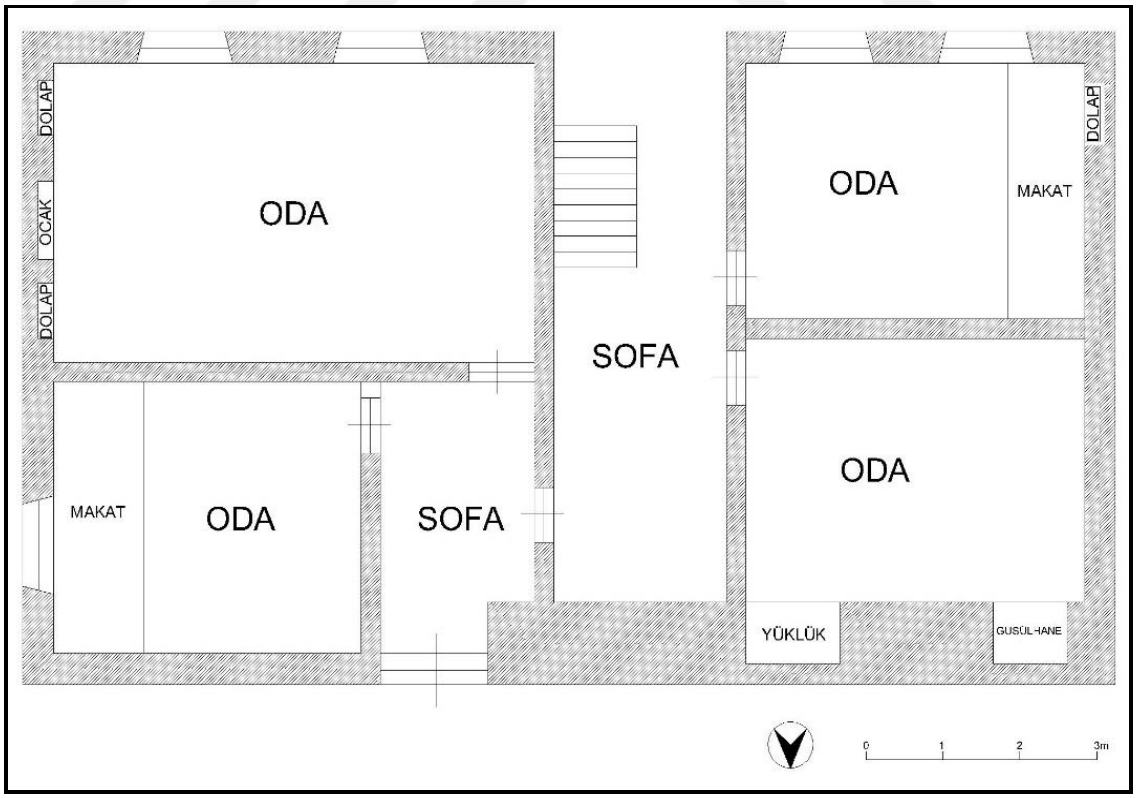
Evlerin ahırlarına doğu ve batı yönden açılan kapılarla ulaşılır. 4.00 x 3.50 m ölçülerinde uzun dikdörtgen planlıdır. İç mekânda kalın ahşap sekiz direk kullanımı söz konusudur.

Süsleme Özellikleri: Evin tandırevinde bulunan tereklerinin yatay köşelerinde hem derinliği artırmak amacıyla hem de süsleme noktasında kullanılan sivri kemerler ile odalarda ki tereklerin saçaklarının altında bulunan ahşap oymanın dışında herhangi bir süsleme yoktur.

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllarla esnekliği sağlanan moloz taş örgülü duvar tekniği kullanılmıştır. Ahşap hatıllar beden duvarlarını yatay olarak parçalara bölmüştür ve bu da yapının dışarıdan hareketli görünmesini sağlamıştır. Köşelerde düzgün kesme taş, zemin ve iç mekân birimlerinin tavanında ve tabanında ahşap kullanımı söz konusudur.

Çizim 3.15. İbrahim Erdoğan Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.16. İbrahim Erdoğan Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.90. İbrahim Erdoğan Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.91. İbrahim Erdoğan Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.92. İbrahim Erdoğan Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.93. İbrahim Erdoğan Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.94. İbrahim Erdoğan Evi Tandırevi

Fotoğraf 3.95. İbrahim Erdoğan Evi Oda

Fotoğraf 3.96. İbrahim Erdoğan Evi Başoda

Fotoğraf 3.97. İbrahim Erdoğan Evi Sofadan Geçilen Ara Bölüm

Fotoğraf 3.98. İbrahim Erdoğan Evi Oda

Fotoğraf 3.99. İbrahim Erdoğan Evi Oda

Fotoğraf 3.100. İbrahim Erdoğan Evi Un Ambarı

Fotoğraf 3.101. İbrahim Erdoğan Evi Üst Örtü

3.3.2. Muharrem Erdoğan Evi

Çizim No: 3.17

Fotoğraf No: 3.102-3.118

İnceleme Tarihi: 16.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Evin oda duvarına kazınmış kitabesine göre Hicri 1307, Miladi 1889 tarihinde yaptırılmıştır. Ağagil Mahallesi'nde İbrahim Erdoğan Evi'nden sonra yapılan ikinci evdir.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı tandırevi, ve bir odanın bulunduğu dış sofalı tek katlı plan tipindedir. Üst katı çatıdır (Çizim 3.17), (Fotoğraf 3.102-3.104). Doğu-batı eksenli yapının girişi doğu cephededir. Giriş kapısı tek kanatlıdır ve malzemesi ahşaptır. Üzerinde orijinal demir kapı tokmağı bulunur ve arka kısmında geleneksel duvar içine gömülü ahşap kilit sistemi kullanılmıştır (Fotoğraf 3.105, 3.106). Kapıdan güney yönde bir pencere açıklığı ile aydınlatılan sofaya ulaşılır. Sofanın sağında bulunan kapı ile odaya geçilir. 4.60 x 3.00 m boyutlarında dikdörtgen planlı odanın karşı duvarında ocak ve her iki yanında dolap bulunmaktadır. Evin doğu cephesinde iki pencere açıklığı vardır. Kapının bulunduğu yöndeki duvarda bir köşesinde kehriz olan makat vardır ve yapım kitabesi de bu duvara kazınmıştır (Fotoğraf 3.107-3.109).

Sofaya açılan diğer bir kapı ile tandırevine ulaşılır. Yatay dikdörtgen planlı mekânın ölçüleri 6.70 x 5.90 m'dir. Tandırın kepengi dört yönden daraltılan duvarlara sahiptir. Tandırbaşı, ahşap yaşmak kemerle sınırlandırılmıştır. Bu kemer içe doğru taşırılarak oluşturulan çekirge taşlarına oturmaktadır. Tandırevi, güney cephede açılmış üç pencere ile aydınlatılmaktadır. Bu mekânın bir duvarında kenarları kırık hatlı sivri kemerle hareketlendirilen terekler vardır (Fotoğraf 3.110-3.113). Oda, sofa ve tandırevinin üzeri ahşap mertekli örtü ile kapatılmıştır. Sofa ve tandırevinin tabanı toprak olup odanın tabanında ise ahşap kullanılmıştır.

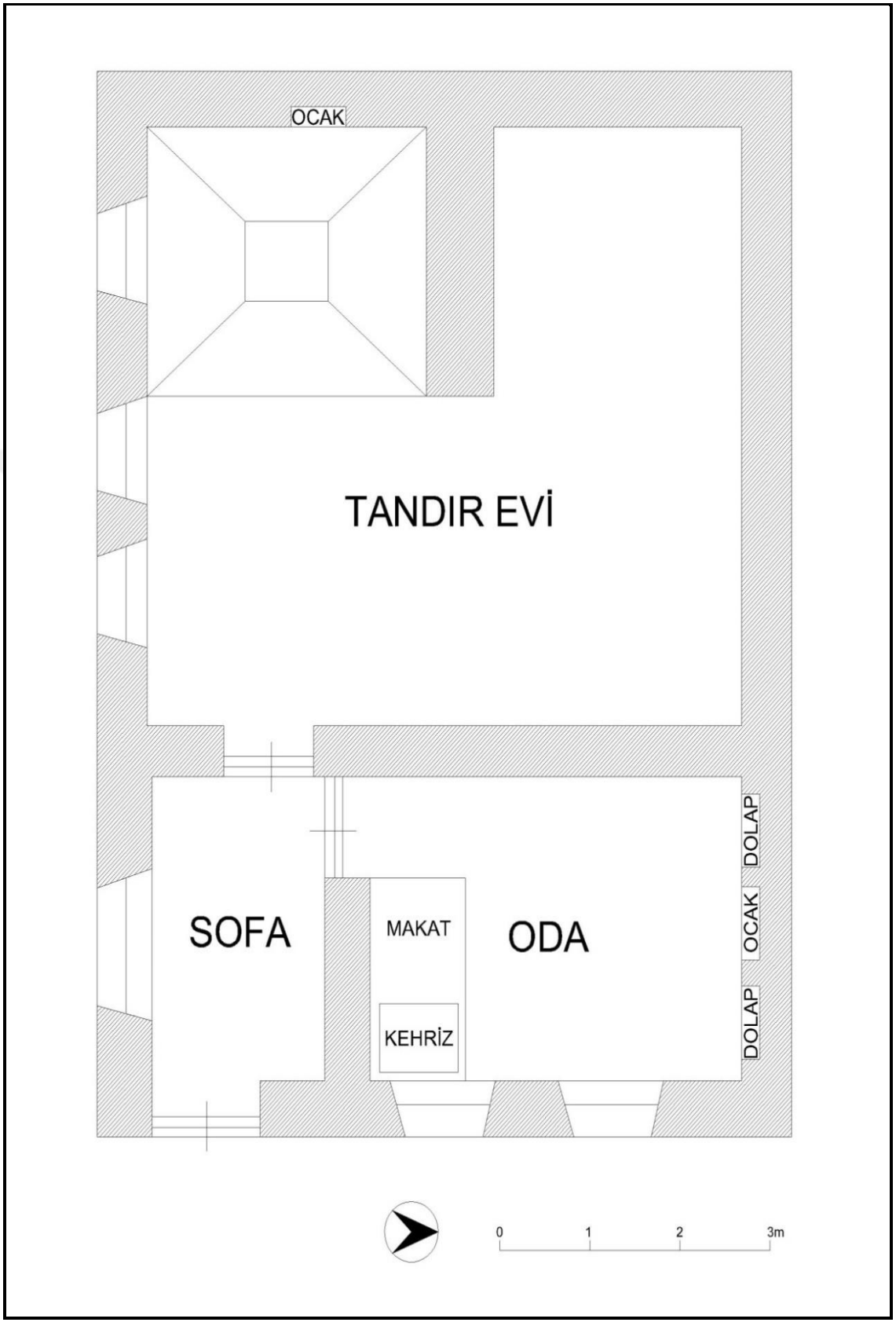
Yapının kuzey cephesinde kot farkından dolayı zemin seviyesinde bulunan kapısı ile direk çatıya ulaşılır. Burada yukarıya doğru küçülen üç kademeli tandır bacası vardır.

Yapının un ambarı da burada bulunur. Un ambarının yan tarafı sonradan örülerek odaya dönüştürülmüştür. Güney cepheye bakan kısmı ise açık olarak ele alınmıştır. Ahşap trabzan yapılarak terasa dönüştürülmüştür (Fotoğraf 3.114, 3.115, 3.116).

Ev, iki yana eğimli çatı ile örtülüp sacla kapatılmıştır (Fotoğraf 3.117, 3.118).

Süsleme Özellikleri: Tandırevinde bulunan terek kenarlarının dışında herhangi bir bezemesi yoktur.

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında moloz, köşelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Zemin ve iç mekân birimlerinin tavanında ve tabanında ahşap kullanımı söz konusudur. Sonradan çatı katına eklenen odanın duvarlarında ise bağdadi duvar görülmektedir.

Çizim 3.17. Muharrem Erdoğan Evi Planı

Fotoğraf 3.102. Muharrem Erdoğan Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.103. Muharrem Erdoğan Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.104. Muharrem Erdoğan Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.105. Muharrem Erdoğan Evi Giriş Kapısı ve Ahşap Kilit

Fotoğraf 3.106. Muharrem Erdoğan Evi Kapı Tokmağı

Fotoğraf 3.107. Muharrem Erdoğan Evi Alt Kat Oda Ocak ve Dolaplar

Fotoğraf 3.108. Muharrem Erdoğan Evi Alt Kat Oda Makat ve Kehriz

Fotoğraf 3.109. Muharrem Erdoğan Evi Alt Kat Odada Duvara Kazınan Yapım Tarihi

Fotoğraf 3.110. Muharrem Erdoğan Evi Tandırbaşı

Fotoğraf 3.111. Muharrem Erdoğan Evi Tandır ve Külve

Fotoğraf 3.112. Muharrem Erdoğan Evi Tandır Bacası ve Kepengi

Fotoğraf 3.113. Muharrem Erdoğan Evi Tandırevi Terekleri

Fotoğraf 3.114. Muharrem Erdoğan Evi Kademeli Tandır Bacası

Fotoğraf 3.115. Muharrem Erdoğan Evi Un Ambarı ve Sonradan Eklenen Oda

Fotoğraf 3.116. Muharrem Erdoğan Evi Teras/Balkon

Fotoğraf 3.117. Muharrem Erdoğan Evi Üst Örtü

Fotoğraf 3.118. Muharrem Erdoğan Evi Üst Örtü

3.3.3. Ahmet Erdoğan Evi

Çizim No: 3.18-3.23

Fotoğraf No: 3.119-3.136

İnceleme Tarihi: 16.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin yan tarafında bulunan sonradan onarıldığı için orijinalliğini yitiren evin köşe taşında ki kitabede Hicri 1317, Miladi 1899 tarihi okunmaktadır. Bu iki ev aynı yıllarda yaptırılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında tandırevi ve ona bağlı bir odanın bulunduğu sofasız iki katlı plan tipindedir. Evin üst katında ise iki oda bulunmaktadır. En üst katı çatı ve teras olarak değerlendirilmiştir (Çizim 3.18, 3.19), (Fotoğraf 3.119-3.121).

Doğu-batı eksenli yapının alt kat girişi güney cephededir. Kapıdan girilince direk tandırevine ulaşılır. Giriş kapısı tek kanatlıdır ve malzemesi ahşaptır. Üzerinde demirden orjinal bir kapı tokmağı bulunur ve arka kısmında geleneksel duvar içine gömülü ahşap kilit sistemi kullanılmıştır (Fotoğraf 3.122, 3.123).

Tandırevi 6.60 x 6.60 m boyutlarında kare planlıdır. Güney cephe yönünde açılan iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Tandırbaşının belirlenmesi için 2.90 x 2.90 m'lik kare alan oluşturulmuştur. Bu alan batı duvarının içeriye girintisi ile sağlanmış ve diğer yönde de duvara bağımlı bir ayak oluşturularak çekirge taşları meydana getirilmiştir. Tandırbaşı, yerden bir basamak yükseltilmiştir (Fotoğraf 3.124). İçeriye doğru taşıntı yapan duvarın hemen yanında açılan bir kapı ile çatı katına kadar ulaştıran ahşap merdivenlerin bulunduğu geçiş mekânına girilir, fakat günümüzde kullanılmadığı için kapatılmıştır. Tandırevinin doğu duvarında terekler konumlandırılmıştır (Fotoğraf 3.125). Bu bölümün tabanı düzleştirilmiş toprak, üst örtüsü ahşaptır.

Tandırevine açılan kapıdan geçilen oda, 3.20 x 3.50 m ölçülere sahiptir. Güney cephesinde bir pencere vardır. Tabanı ve tavanı ahşaptır. Odanın üst örtüsünde ahşap kerestelerin üzerine çakılan uzun çıtalarla hareketlilik sağlanmıştır. Ayrıca tıpkı

tandırevi tereklerinde olduğu gibi kırık hatlı sivri kemerle sınırlandırılan yatay çıtalar kullanılmıştır (Fotoğraf 3.126).

Yapının kuzey cephesinden kot farkından dolayı zemin seviyesinde bulunan kapısı ile üst kat birimlerine ulaşılır. Kapıdan girilince alt katta direk tandır mekânına ulaşılırken buradan da bir odaya ulaşılır. Evin güney cephesine bakan yönde açılan iki pencere ile aydınlatılan odanın doğu duvarında gömme dolaplar bulunmaktadır. Zemini ve üst örtüsü ahşap olan oda yapılan son dönem onarımlarla orijinalliğini yitirmiştir. İlk yapıldığı dönemde içeriye doğru şevli mazgal pencereli iken sonradan pencerelerden birisi büyütülmüştür. Odanın ölçüsü 3.30 x 5.00 m'dir (Fotoğraf 3.127).

Bu odadan bir kapı ile 3.75 x 5.00 m ölçülerinde ki ikinci bir odaya ulaşılır. Bu oda yapıldığı dönemde gelin odası olarak yapıldığından oldukça fazla ahşap bezemeye sahiptir. Güney yönde açılan iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencerelerin önüne denk gelen kısımda makat vardır. Doğu duvarında ise ahşap kapaklı gömme dolap bulunmaktadır. Bu duvarda bir de kapı açıklığı vardır ki alt kattan yukarıya kadar devam eden ahşap merdivenlerin bulunduğu mekânın kapısıdır. Odanın kuzey yönü ise boydan boya yüklük ve kehriz olarak değerlendirilmiştir. Bu odada bulunan bütün ahşap malzemelerde bitkisel ve geometrik desenlerden oluşan süslemelere yer verilmiştir (Fotoğraf 3.128).

Yapının en üst katında un ambarı bulunur. Bu alan hem farklı ihtiyaçların görüldüğü bir mekân hem de ambar ve tandır bacasının bulunduğu mekân olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca çatıya, güney cepheye bakan yönde ahşap trabzanlar kullanılması suretiyle teras özelliği verilmiştir. Sonradan bir kısmı tuğlalarla örülerek bir odaya dönüştürülmüştür.

Ahmet Erdoğan Evi, iki yana eğimli beşik çatı ile örtülüp sacla kapatılmıştır (Fotoğraf 3.129).

Süsleme Özellikleri: Evin alt katında tandır kaşına bıçakişi kazıma tekniği ile yapılan geometrik zikzaklardan oluşan çift kemer formu verilen bir süsleme yapılmıştır. Tam ortasında ise yine ahşaba çift yönlü çizik atılarak oluşturulan çam ağacına benzetilmiş bir motif bulunur (Fotoğraf 3.130). Alt katta bunun dışında tereklerde de ahşap bezemeye rastlanır. Tereklerin kenarları sivri kemerle sınırlandırılmış ve bu

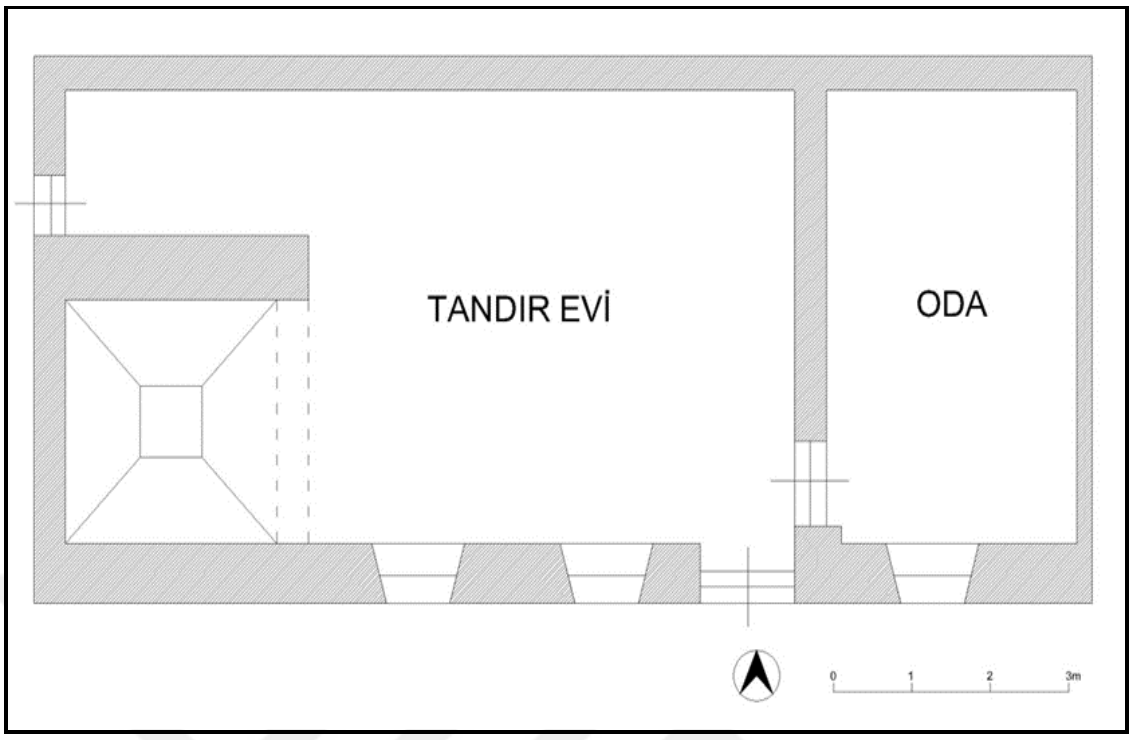
süsleme alt katta bulunan odanın tavanında kullanılmıştır. Ayrıca tandırevi tereklerin saçak kısımları ajurlu olarak ele alınmıştır

Üst katta ise gelin odası olan odanın pencere pervaz saçakları, dolap kapakları, ahşap tavan ve göbek kısmı ile yüklük-gusülhane bölümünün kapakları bezemelidir. Odanın tavanı ahşap ile örtülmüştür ve tüm tavanı dolaşacak şekilde çıtalarla bordür oluşturulmuştur ve bu çıtalar bordür köşelerinde kare oluşturacak şekilde ele alınmıştır. Ayrıca tavanın en dış bordüründe, göbeğin dış çerçevesinde ve pencere pervazlarının saçaklarında yuvarlak deliklerle oluşturulan bir kuşak dolaşmaktadır (Fotoğraf 3.131). Tavan göbeği ise bitkisel ve geometrik motiflerle bezelidir. Göbeğin en iç kısmı ve en dışında geometrik, iki frizin ortasında kalan kısımda ise bitkisel süsleme kullanılmıştır. Ayrıca dört yönden kenarları tırtıklı olan bir saçak kısmı oluşturulmuştur (Çizim 3.20), (Fotoğraf 3.132). Bu odada bulunan dolapların kapakları da kazıma tekniği ile ahşap bezemelidir. Birisinde birbirini takip eden sekiz kollu yıldızdan oluşan dış bordür bulunur ve iç kısımlarında ise baklava motifleri ve dairelerden oluşan geometrik bezeme kullanılmıştır. Diğerinde ise altı kollu yıldız ve baklava motiflerinden oluşan ana bordür vardır. Bu bordürün etrafını ise asma yapraklarından oluşan dış bordür dolaşır (Çizim 3.21, 3.22), (Fotoğraf 3.133, 3.134).

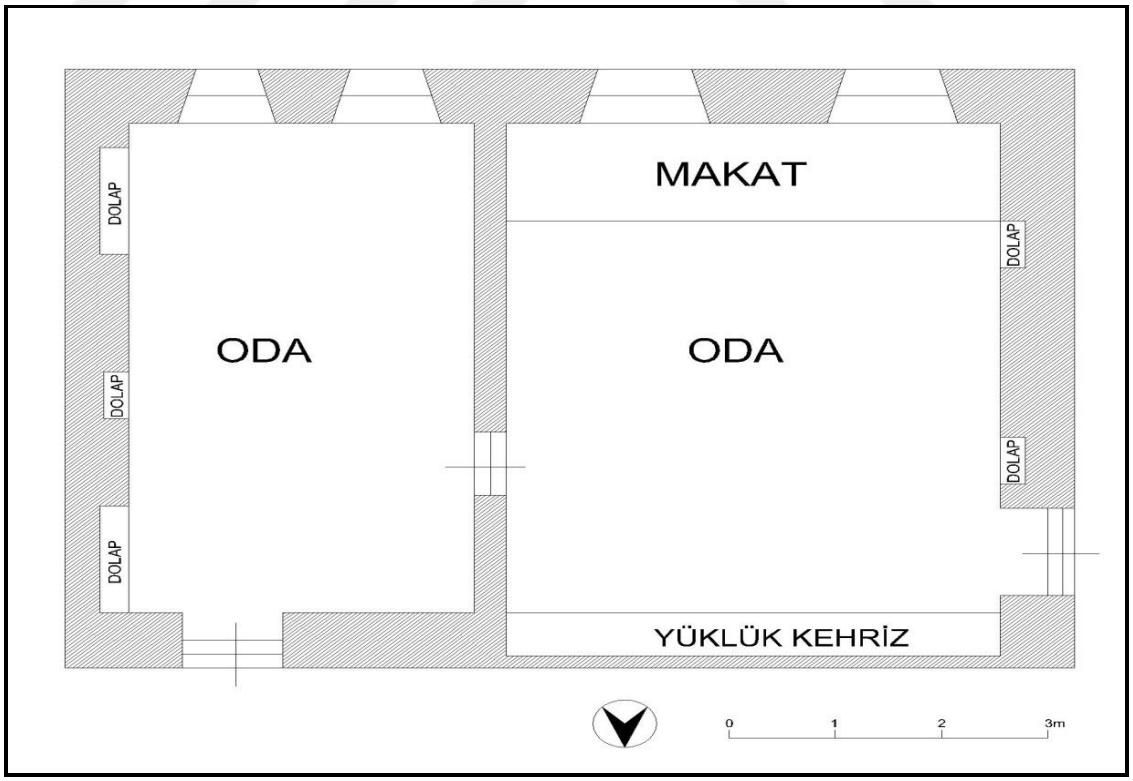
Evin bezeme yönünden en dikkat çeken alanı gelin odasında bulunan ve boydan boya bir duvarı kaplayan yüklük ve gusülhane bölümünün kapaklarıdır. Orjinalde beş kapak bulunur fakat günümüzde birisi yoktur. Her kapakta ayrı bezeme görülür. Kapakların iç bölümlerinde geometrik kare, dikdörtgen ve daireler kullanılmıştır. Dış bordürlerinde ise hem geometrik hem de bitkisel unsurlar bir arada uygulanmıştır. S kıvrımları ve kıvrık dallarla oluşturulan bordürler kapakların dış çerçevelerini oluştururlar. Yine dış bordürlerde iç içe geçmiş daire motifleri dikkat çekmektedir. Ayrıca bu odanın ahşap bezemelerinde dekoratif unsur oluşturacak şekilde yeşil ve kırmızı boyalar ile ahşapların boyanmış olduğu gözlenmektedir (Çizim 3.23), (Fotoğraf 3.135, 3.136).

Ahmet Erdoğan Evi, iki yana eğimli beşik çatı ile örtülüp sacla kapatılmıştır.

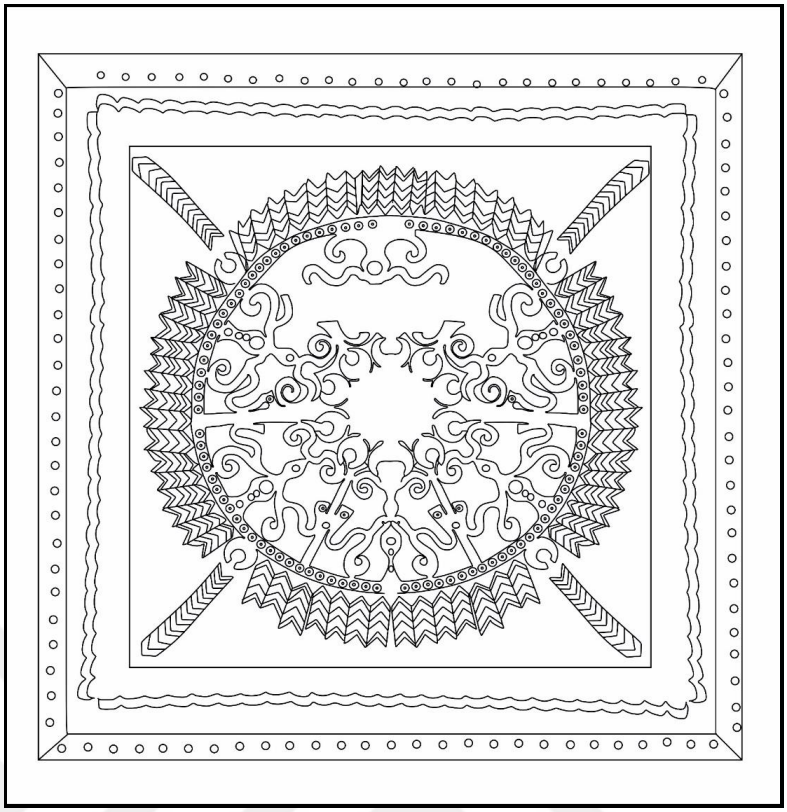
Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında moloz taş, köşelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Zemin ve iç mekân birimlerinin tavanında ve tabanında ahşap kullanımı söz konusudur. Sonradan çatı katına eklenen odanın duvarlarında ise tuğla kullanılmıştır.

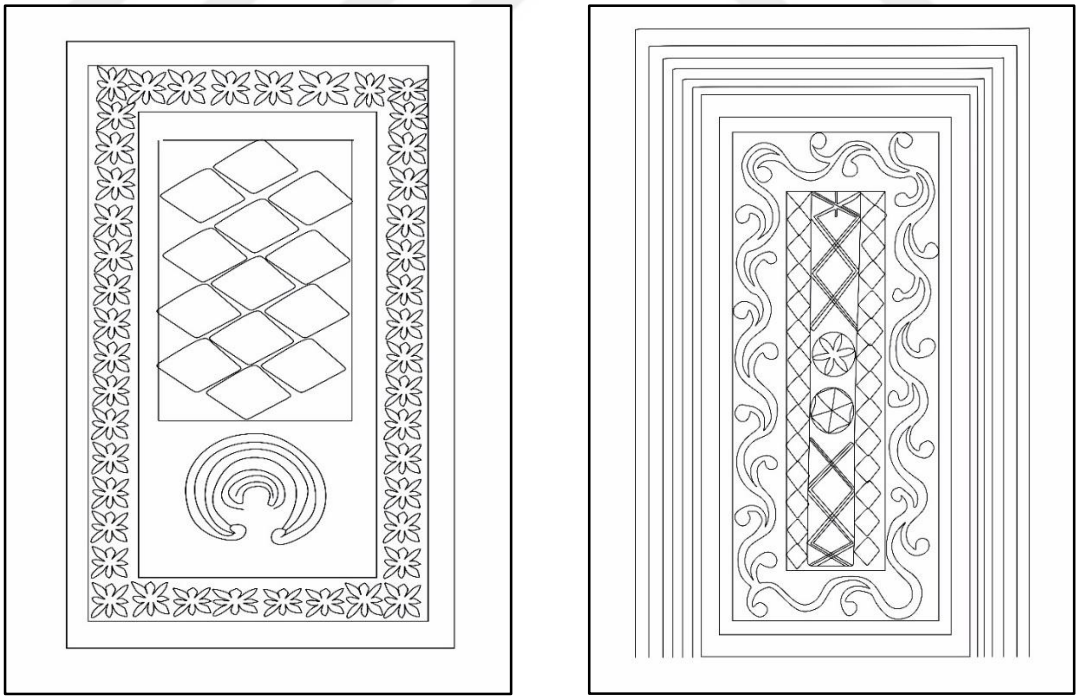
Çizim 3.18. Ahmet Erdoğan Evi Alt Kat Planı

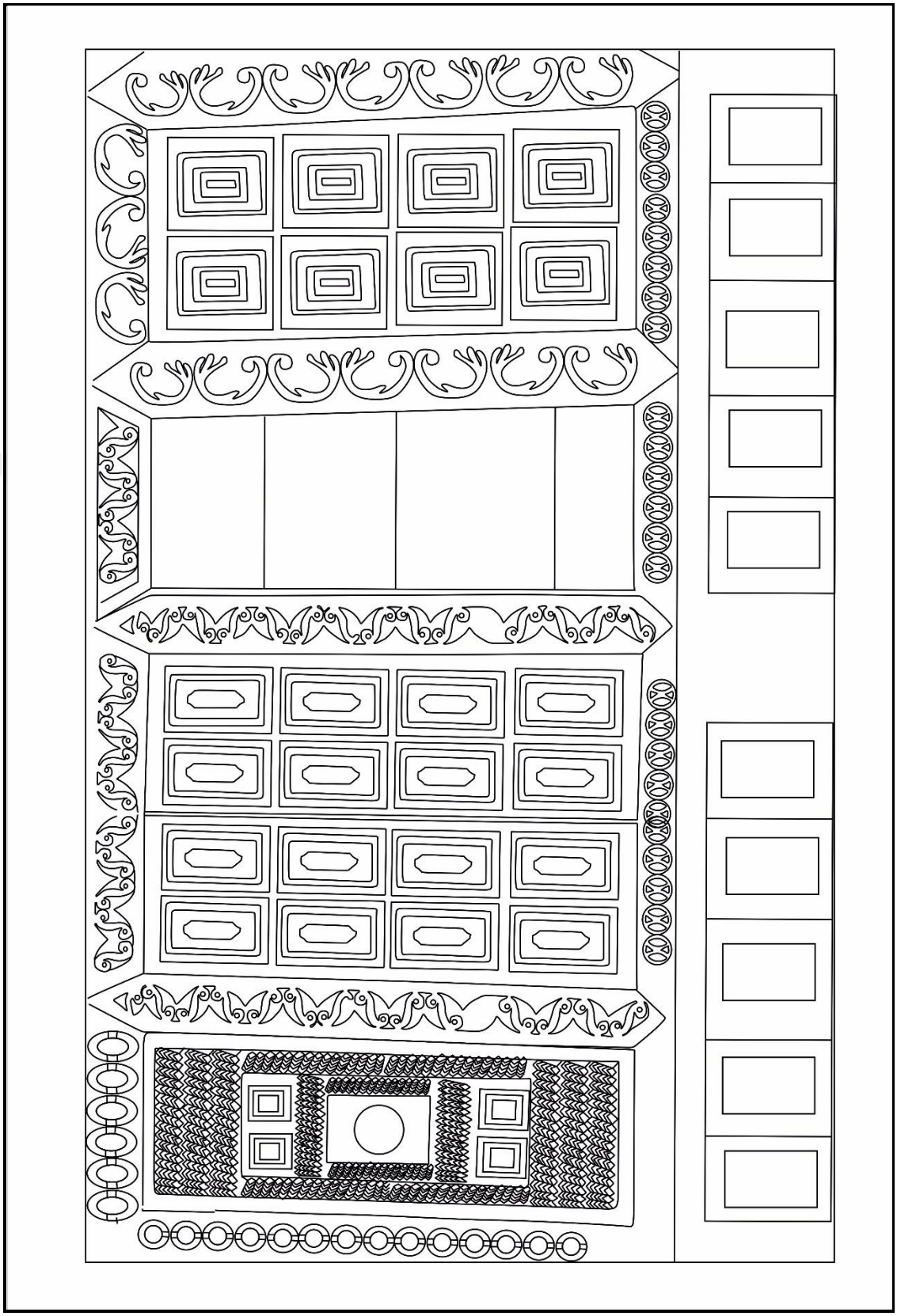
Çizim 3.19. Ahmet Erdoğan Evi Üst Kat Planı

Çizim 3.20. Ahmet Erdoğan Evi Tavan Göbeği

Çizim 3.21-3.22. Ahmet Erdoğan Evi Dolap Kapakları

Çizim 3.23. Ahmet Erdoğan Evi Yüklük ve Gusülhane Kapakları

Fotoğraf 3.119. Ahmet Erdoğan Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.120. Ahmet Erdoğan Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.121. Ahmet Erdoğan Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.122. Ahmet Erdoğan Evi Tandırevi Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.123. Ahmet Erdoğan Evi Ahşap Kilit

Fotoğraf 3.124. Ahmet Erdoğan Evi Tandırbaşı

Fotoğraf 3.125. Ahmet Erdoğan Evi Tandırevi Terekleri

Fotoğraf 3.126. Ahmet Erdoğan Evi Oda Üst Örtüsü

Fotoğraf 3.127. Ahmet Erdoğan Evi Üst Kat İlk Oda

Fotoğraf 3.128. Ahmet Erdoğan Evi Üst Katta Bulunan İkinci Oda

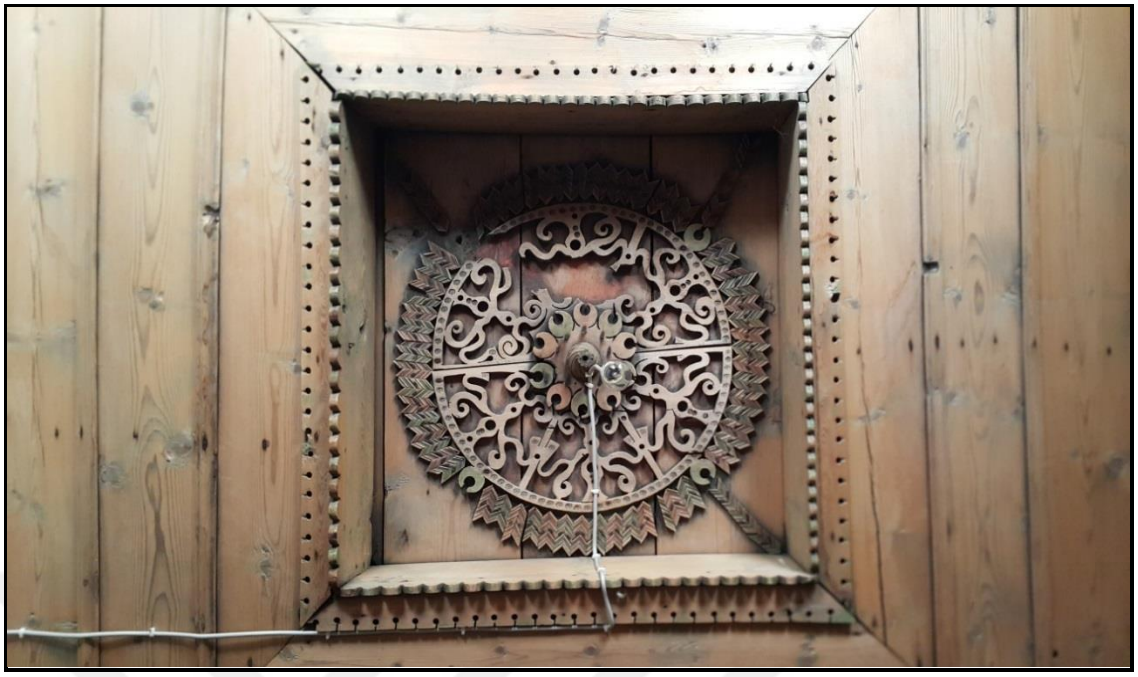
Fotoğraf 3.129. Ahmet Erdoğan Evi Çatı Katı ve Üst Örtü

Fotoğraf 3.130. Ahmet Erdoğan Evi Tandır Kaşında Süsleme

Fotoğraf 3.131. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Tavan ve Pencere Süslemesi

Fotoğraf 3.132. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Tavan Göbeği

Fotoğraf 3.133 -134. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Dolap Kapakları

Fotoğraf 3.135. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Yüklük ve Gusülhane Kapakları

Fotoğraf 3.136. Ahmet Erdoğan Evi Gelin Odasında Bulunan Yüklük Kapağından Detay

3.3.4. Fazıl Erdoğan Evi

Çizim No: 3.24-3.26

Fotoğraf No: 3.137-3.155

İnceleme Tarihi: 16.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin üst kat giriş kapısının üzerinde taşa kazınan yapım tarihinde Hicri 1321, Miladi 1902 tarihi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.137). Ağagil Mahallesi'nde yapılan en geç tarihli evdir. Sonraki dönemlerde yapının dış beden duvarları zemin ve birinci katı kapsayacak şekilde sıvanmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında ahır ve merek, orta katında tandırevi ve bir odanın bulunduğu, üst katında ise iki oda ve bir holün bulunduğu sofasız üç katlı bir düzenlemeye sahiptir. Kot farkından dolayı güney cepheden bakılınca üç katlı görünen ev diğer cephelerde iki katlı bir görünüme sahiptir. Doğu – batı eksenli yapının üç ayrı cephede giriş kapısı bulunur. Güney cephesinden ahır ve mereğe, batı cephesinden tandırevine, kuzey cephesinden ise üst kat odalarına ulaştıran kapısı mevcuttur (Çizim 3.24-3.26), (Fotoğraf 3.138, 3.139, 3.140).

Evin zemin altında kalan kısmı ahır ve merek olarak kullanılmıştır ve bu mekânlara güney cephede bulunan kapılardan ulaşılır (Fotoğraf 3.141). Merek, güney yönde tek mazgal pencere ile aydınlatılır ve 7.55 x 2.35 m ölçülere sahip uzun dikdörtgen plana sahiptir. Zemini toprak olan birimin üst örtüsü ahşap mertekli örtüdür (Fotoğraf 3.142). Hemen yanında ise ahır vardır. Barınan hayvanların soğuktan etkilenmemesi adına pencere açıklığı yoktur. 7.55 x 3.50 m ölçülerle uzun dikdörtgen olan mekânın zemini toprak iken üst örtüsü tıpkı merek gibi ahşap mertekli örtüye sahiptir. Ahırda iki yönlü olarak müsürlük[163] yapılmış ve üst örtüsü ahşap sekiz direkle desteklenmiştir (Fotoğraf 3.143).

[163] Müsürlük: Ahırlarda hayvanların yiyecekleri için yapılmış tekne biçiminde kurunlar.

Evin doğu cephesine göre orta, diğer cephelere göre alt katı olan tandırevi ve bağlı birimlerin kapısı kuzeybatı köşededir. Kapı arkasında yine ahşap kilit sistemi kullanılmıştır. Kapıdan girilince 5.50 x 4.00 m boyutlarında kareye yakın dikdörtgen olan tandırevine ulaşılır. Tandırbaşı bölümü diğer yapılardan farklı olarak yuvarlak bir kemerle sınırlandırılmış ve küçük boyutlu olarak ele alınmıştır. Sonradan tandır kapatılarak iptal edilmiştir ve üst örtüsü yine dört yönden duvarların daraltılarak yukarıya doğru çıkılmasıyla oluşturulmuştur. Günümüzde ocak nişi görünümüne sahip olan tandırın hemen yanında ahşap kapaklı gömme dolap bulunmaktadır. Ahşap mutfak terekleri orjinaldir ve yatay köşelerinde kırık hatlı sivri kemerlerle hareketlilik sağlanmıştır. Tandırevinin zemini betondur ve üst örtüsü ahşap mertek sistemi ile yapılmıştır. Bu kısma sonradan tuvalet ve banyo bölümleri eklenmiş ve bu ekleme yapılırken iç beden duvarları ve üst örtüsü elden geçirilmiştir (Fotoğraf 3.144, 3.145, 3.146).

Tandırevine açılan iki kapı ile iki odaya ulaşılır (Fotoğraf 3.147). Bunlardan birisi 3.50 x 2.00 m ölçülere sahip oldukça küçük boyutlu, güney cephe yönünde tek pencere açıklığına sahip olan odadır. Batı duvarında dolap bulunmaktadır (Fotoğraf 3.148). Tandırevinden ulaşılan diğer oda daha büyük boyutludur. Güney cepheden iki pencere açıklığı olan oda, 3.55 x 3.20 m ölçülerindedir. Pencere önüne denk gelen kısım boydan boya makat olarak değerlendirilmiştir. Bu odanın doğu duvarında 70 cm'lik iki dolap kullanılmıştır (Fotoğraf 3.149). Odaların zemini ahşaptır, üst örtüleri ise orjinalde mertekli örtü iken sonraki onarımlarda ahşapla yenilenmiştir.

Yapının kuzey cephesinden ulaşılan üst katta iki oda ve bir de geçiş holü bulunur. Bu kata ulaşım yapının kuzeydoğu cephesinde bulunan kapıya doğru oniki basamaklı ahşap bir merdivenle sağlanır (Fotoğraf 3.150). Kapıdan 5.50 x 3.80 m boyutlarında ki odaya ulaşılır. Bu odayı aydınlatan tek pencere yapının doğu cephesinde açılan penceredir. Bu odadan bir kapı ile geçiş holüne ulaşılır. 3.60 x 2.00 m ölçülerinde olan bu holden hem evin baş odasına geçilir, hem de üst kata götüren ahşap merdivenlerle çatıya ulaşılır. Burası batı yönde açılan bir pencere ile aydınlatılmıştır (Fotoğraf 3.151).

Geçiş holünden ulaşılan başoda 4.20 x 3.50 m ölçülere sahip yatay dikdörtgen bir plana sahiptir. İkisi güneyde biri de batı yönde olmak üzere pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Batı yönde ki duvar boydan boya makat olarak değerlendirilmiştir. Makatın

bir ucunda tavana kadar yükseltilmiş olan yüklük ve dolap, bir tarafında ise kehriz bulunur. Odanın doğu duvarında ise köşelerde yine dolap görülmektedir (Fotoğraf 3.152, 3.153).

Balkona geçiş kapısı baş odada bulunur. 2.10 x 1.90 m ölçülere sahip balkon ahşaptan yapılmıştır. Trabzanlarında çıtaların farklı eğimlerde konulması suretiyle baklava dilimleri oluşturulmuştur. Balkonun üzeri eğimli olup sac kaplamayla örtülmüştür (Fotoğraf 3.154, 3.155).

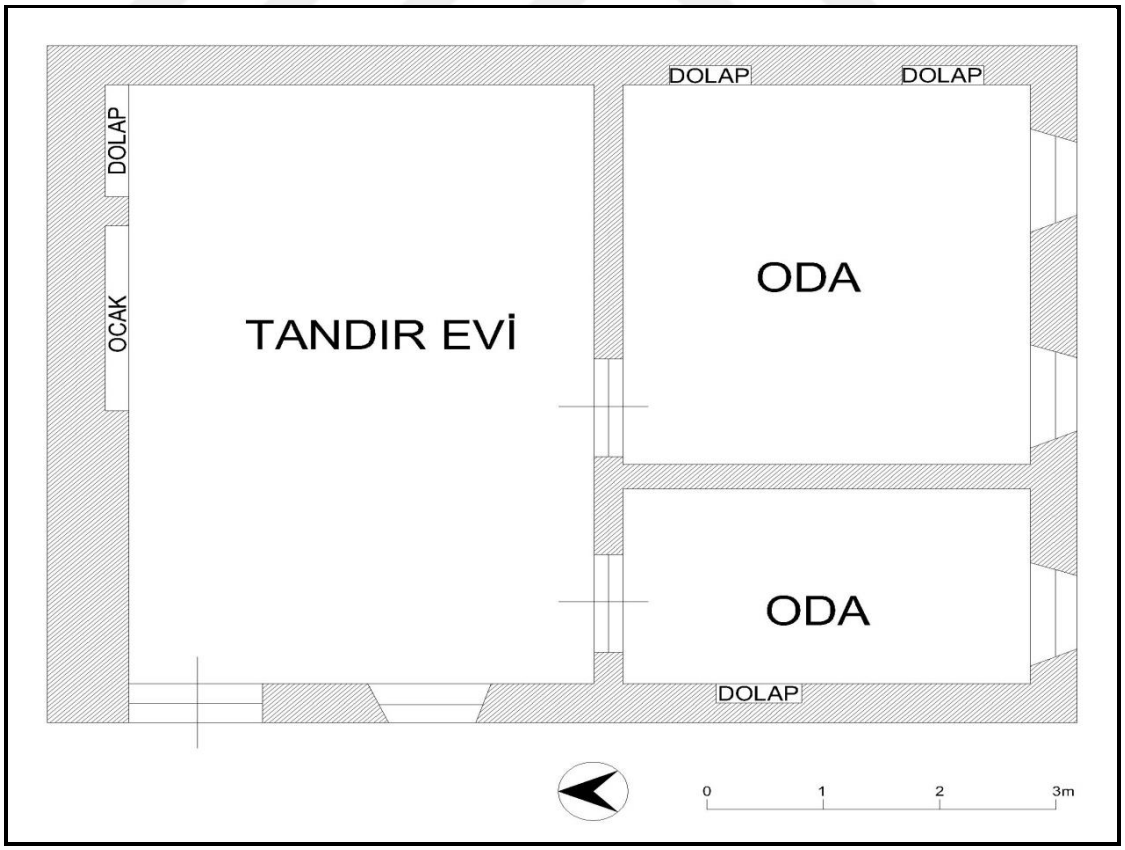
Yapının en üst katı çatı katıdır. Eve ait un ambarı burada bulunmaktadır. Ev, iki yana eğimli beşik çatı ile örtülüp sacla kapatılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde mutfak tereklerinin kenarları ve balkon trabzanlarının dışında süsleme yoktur.

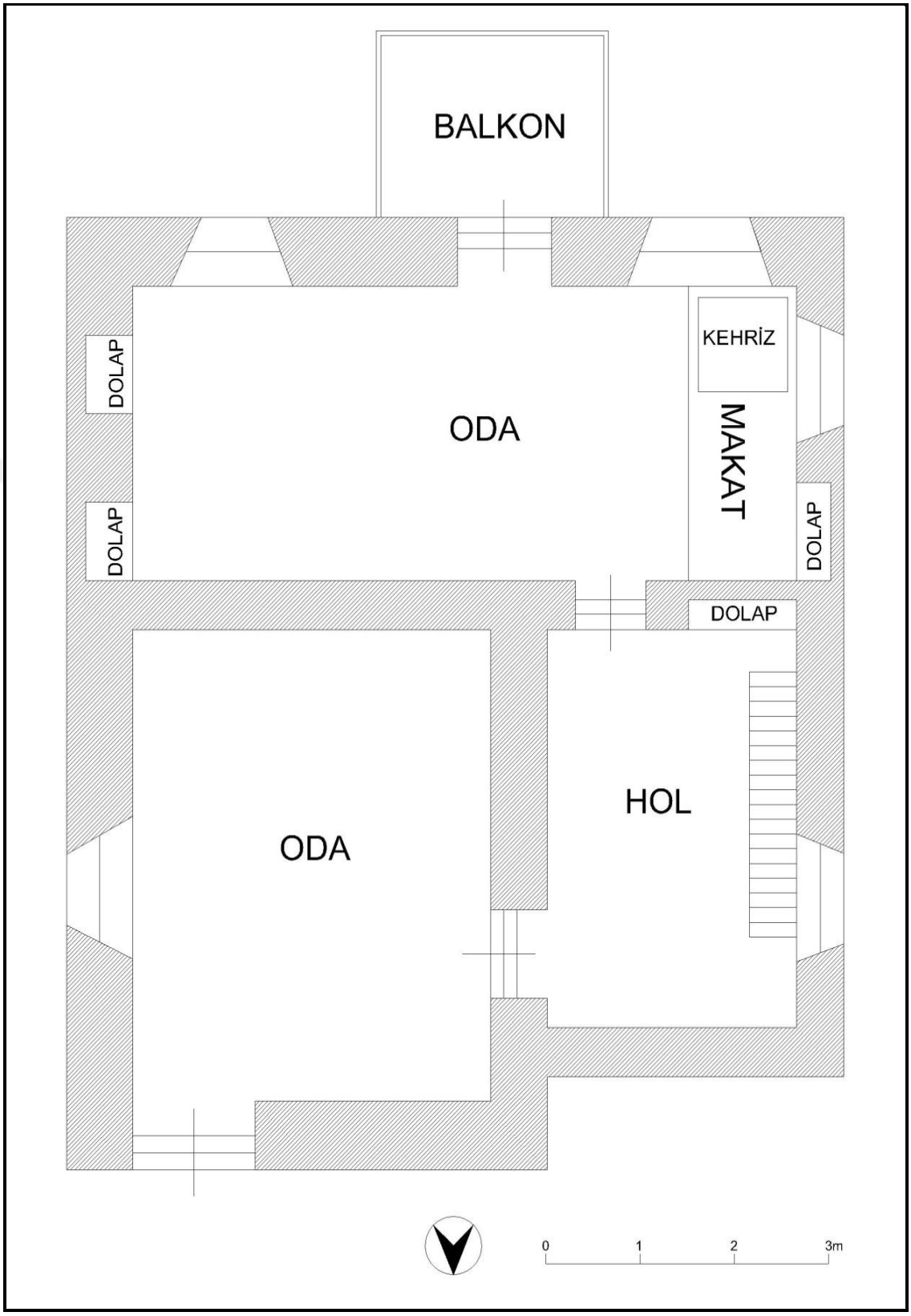
Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarları moloz taş ile köşeleri ise düzgün kesme taş ile örülmüştür. İç mekân birimlerinin zemin döşemelerinde ve tavanında ahşap kullanılmıştır.

Çizim 3.24. Fazıl Erdoğan Evi Zemin Kat Planı

Çizim 3.25. Fazıl Erdoğan Evi Birinci Kat Planı

Çizim 3.26. Fazıl Erdoğan Evi İkinci Kat Planı

Fotoğraf 3.137. Fazıl Erdoğan Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.138. Fazıl Erdoğan Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.139. Fazıl Erdoğan Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.140. Fazıl Erdoğan Evi Yapım Yılını Veren Kitabe

Fotoğraf 3.141. Fazıl Erdoğan Evi Ahır ve Merek Giriş Kapıları

Fotoğraf 3.142. Fazıl Erdoğan Evi Merek

Fotoğraf 3.143. Fazıl Erdoğan Evi Ahır

Fotoğraf 3.144. Fazıl Erdoğan Evi Yuvarlak Kemerli Tandırbaşı

Fotoğraf 3.145. Fazıl Erdoğan Evi Tandır Bacası

Fotoğraf 3.146. Fazıl Erdoğan Evi Tandırevi Terekleri

Fotoğraf 3.147. Fazıl Erdoğan Evi Tandırevinden Odalara Geçiş Kapıları

Fotoğraf 3.148. Fazıl Erdoğan Evi Orta Katta Bulunan Küçük Oda

Fotoğraf 3.149. Fazıl Erdoğan Evi Orta Katta Bulunan Büyük Oda

Fotoğraf 3.150. Fazıl Erdoğan Evi Üst Kata Götüren Merdiven

Fotoğraf 3.151. Fazıl Erdoğan Evi Geçiş Holündeki Çatıya Götüren Merdiven

Fotoğraf 3.152. Fazıl Erdoğan Evi Üst Katta Bulunan Baş Oda

Fotoğraf 3.153. Fazıl Erdoğan Evi Baş Odada Bulunan Makat, Kehriz, Yüklük ve Dolap

Fotoğraf 3.154. Fazıl Erdoğan Evi Balkonun Cephedeki Konumu

Fotoğraf 3.155. Fazıl Erdoğan Evi Balkonun Trabzanları

3.3.5. Şükrü Yavuz Evi

Çizim No: 3.27-3.29

Fotoğraf No: 3.156-3.164

İnceleme Tarihi: 16.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Çamlıkaya' ya bağlı Yavuzlar Mahallesi'nde bulunur. Alana hâkim bir tepe üzerinde kurulmuş olan yapının yan kısımlarına sonradan başka yapılar eklenmiştir. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin giriş kapısı üzerinde tarih kısmı tahrip olmuş bir kitabe vardır. Hane sahibinden alınan bilgilere göre ev, 1800'lü yılların başında Ani'den gelen Yahuza lakaplı Ermeniler tarafından yaptırılmıştır. Tarihi süreç içerisinde tüm mahalle iki kez yangın geçirmiştir. İkinci yangın olan 1870 yılındaki yangında bu ev büyük ölçüde tahrip olmuştur. Bu yangından sonra yapının dış beden duvarları dâhil büyük bir kısmı yenilenmiştir. Bu yenileme yapılırken köydeki kalıntılardan alınan taşlarda kullanılmıştır. Son dönemlerde ise iç mekânda bulunan mutfak ve oda kısımlarındaki kapı, pencere ile tavan bölümleri yenilenmiş ve batı cephesi tamamen sıvanmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında ahır, orta katında tandırevi ve hizmet birimleri, üst katında ise odaların bulunduğu iç sofalı üç katlı plan tipinde inşa edilmiştir. Fakat ahırın olduğu kısım arazinin konumuna göre planlanmıştır. Doğu cepheden bakılınca üç katlı görünen ev, batı cephe yönünden iki katlıdır. Fevkani olarak ele alınan ahır, diğer katlara zemin olmuştur. Evin batı yönündeki cephede tandırevinin olduğu kat zemin seviyesindedir (Çizim 3.27, 3.28), (Fotoğraf 3.156, 3.157). Yapının kuzey yönü tam uçurum noktasındadır ve bu kısma geçiş yoktur. Güney cephesine ise 50 cm aralık bırakılmak suretiyle başka bir ev yapılmıştır.

Evin ahır kapısı doğu yöndedir ve günümüzde kullanılmadığı için kilitlidir. İçine girilemediği için iç mimarisi hakkında bilgi edinilememiştir. Ahırın tek kanatlı ahşap giriş kapısı cephenin tam ortasındadır ve bu cephede açılan iki mazgal pencere ile aydınlatılmaktadır (Fotoğraf 3.158).

Yapının batı yönünde cephenin tam ortasında bulunan kapı ile tandırevinin bulunduğu kata ulaşılır. Bu kat esasında yapının orta katıdır, fakat batı cephe yönünde

zemin kat seviyesindedir. Bu yöndeki kapı devşirme malzeme ile yapılmış olup taç kapı formunu yansıtmaktadır. Dış çerçevesi üç yönden kaval silmelerle belirlenen kapıda kullanılan malzeme taştır. Yuvarlak kemer formu ile hareketlendirilen kapının kemer kilit taşında ortasında daire motifi yapılmış ve taşın dış çerçevesi aşağıda kıvrılmak suretiyle kıvrım dal oluşturulmuştur. Kemer yine silmelerle hareketlendirilmiş sütun başlıklarına oturtulmuştur. Sütun başlıklarının alt kısmında bulunan taşıyıcılar yekpare blok taştır. Ayrıca kemer içindeki boşluk üzerinde kitabeyi de barındıran alınlık da bu sütun başlıkları üzerine bindirilmiştir. Alt kısmında yazı kuşağı bulunan alınlığın ortasında madalyon motifi kullanılmıştır. Madalyonun tam ortasında iç içe iki daire ve bu dairenin etrafında biri ters diğeri düz üçgen motiflere rastlanır. Madalyonun üzeri ise yarım ay şeklinde sınırlandırılmıştır. Kapının üzerinde bulunan tokmak orjinaldir ve üst noktasında kartal figürü bulunmaktadır. Malzemesi demir olan sarı renkli tokmağın üzerinde bulunan kartal, başını güney yöne doğru çevirmiş, kanatları açık ve bir yere konmuş vaziyette tasvir edilmiştir (Çizim 3.29), (Fotoğraf 3.159-3.161).

Evin ana giriş kapısından 10 x 1.55 m ölçülerindeki sofaya ulaşılır. Sofanın doğu cephesinde pencere vardır. Sofanın güneyinde tandırevi ve bir oda bulunur. Bu birimlere girilemediği için mimarisi ve planı hakkında bilgi edinilememiştir. Sofanın kuzey yönünde ise iki kapı bulunmaktadır. Bunlardan birisi ile günümüzde mutfak olarak kullanılan birime ulaşılır. 3.75 x 3.50 m boyutlarındaki mutfağın batı yönde bir penceresi vardır. Sofaya açılan diğer kapı ile odaya ulaşılır. Kuzey yönde iki, doğu yönde bir penceresi olan oda, 3.75 x 5 m ölçülere sahiptir. Bu odada doğu yönde makat ve kehriz bulunurken günümüzde yoktur. Odanın taban ve tavanı ahşaptır.

Sofadan onyedi basamaklı ahşap merdivenle üst katın sofasına ulaşılır. Üst katın sofası doğu cephede açılan pencere ile aydınlatılmaktadır. Sofaya açılan yedi kapı mevcuttur (Fotoğraf 3.162). Bu kapılardan üçünün bulunduğu güney cephe yönünde ki birimlere kilitli olduğu için girilememiştir. Hane sahibinden alınan bilgilere göre burada tandır bacası ve çatıya ulaştıran bağlantının olduğu oda, kiler ve oturma odası vardır.

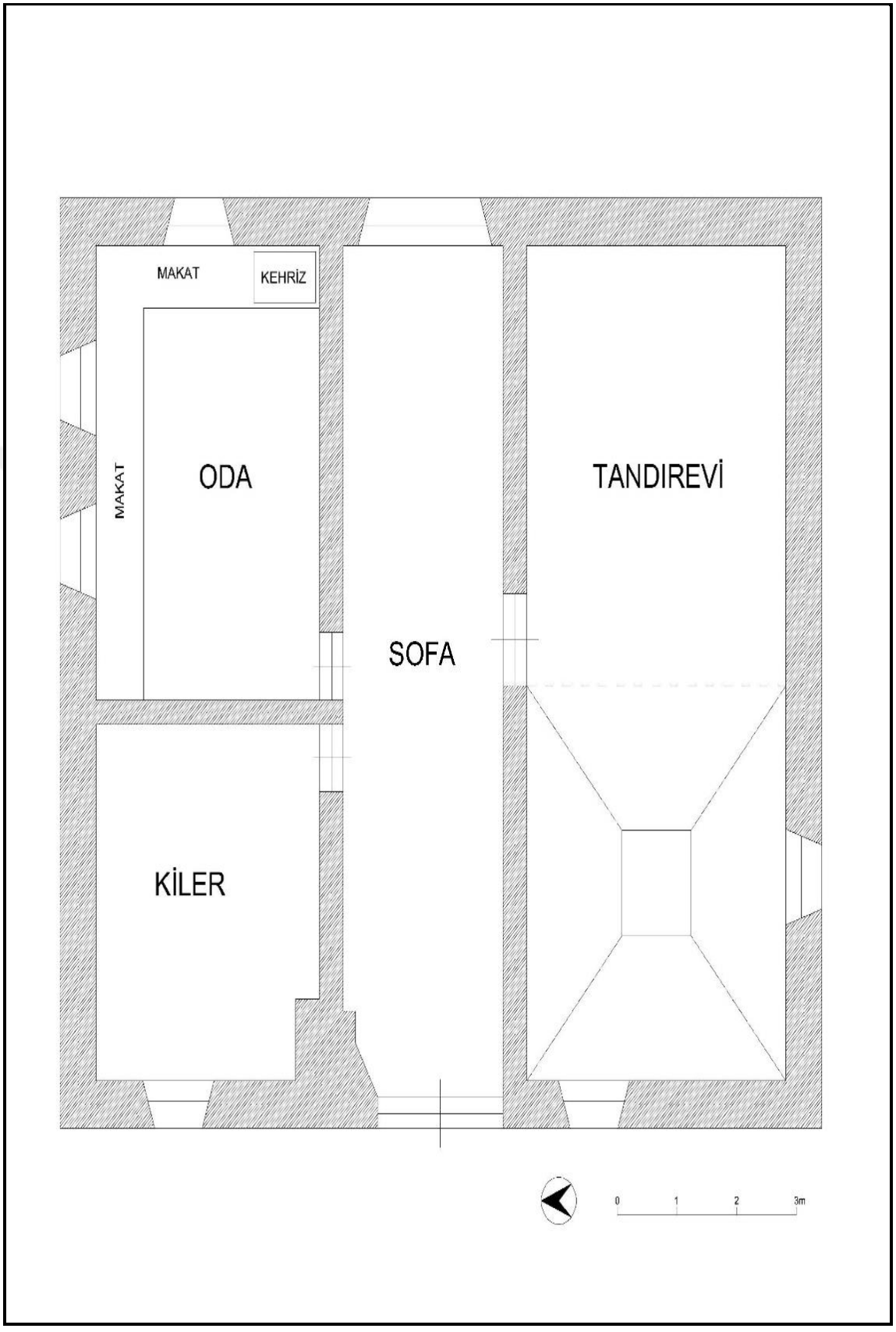
Kuzey yönde bulunan üç kapı ile evin başodasına, tuvalet birimine ve başka bir odaya daha ulaşılmaktadır. 4.35 x 2.50 m boyutlarında ki küçük oda, iki batı yönde bir de kuzey yönde pencere açıklığına sahiptir. Taban ve tavan malzemesi ahşaptır. Bu odanın yan tarafında 4.35 x 0.80 m boyutlarında olan tuvalet vardır. Bir diğer kapı ise

baş odaya açılan kapıdır. Baş odanın planı, 4.35 x 6.00 m ölçüleriyle kareye yakındır. İkisi kuzeyde biride doğuda açılan iki penceresi vardır ve pencere önüne denk gelen duvarlarda L şeklinde makat bulunur. Son dönem onarımlarında pencere, tavan, taban ve makatlarda bulunan ahşaplar tamamen yenilenmiştir (Fotoğraf 3.163). Yapıya ait balkon, orjinal değildir. İlk yapıldığında üst kat seviyesinde tüm cephe boyunca uzanan ahşap balkon, yangın sonrasında yenilenmiştir.

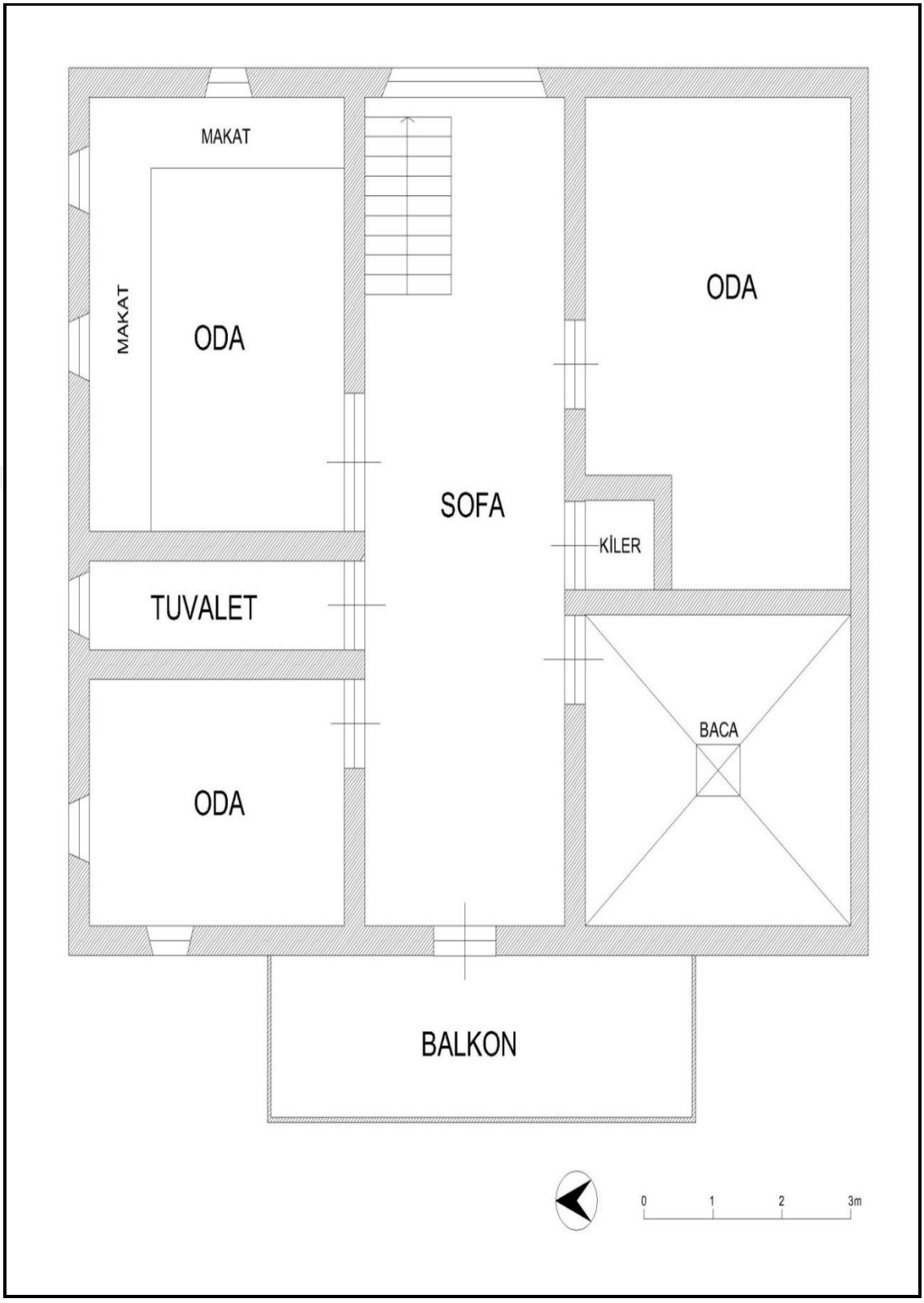
Evin ana kapısının önünde ahşap su kurunu bulunmaktadır (Fotoğraf 3.164). Evin üst örtüsü sacla kapatılmış iki yana eğimli kırma çatıdır.

Süsleme Özellikleri: Evde ana giriş kapısındaki taş süsleme dışında süsleme yoktur.

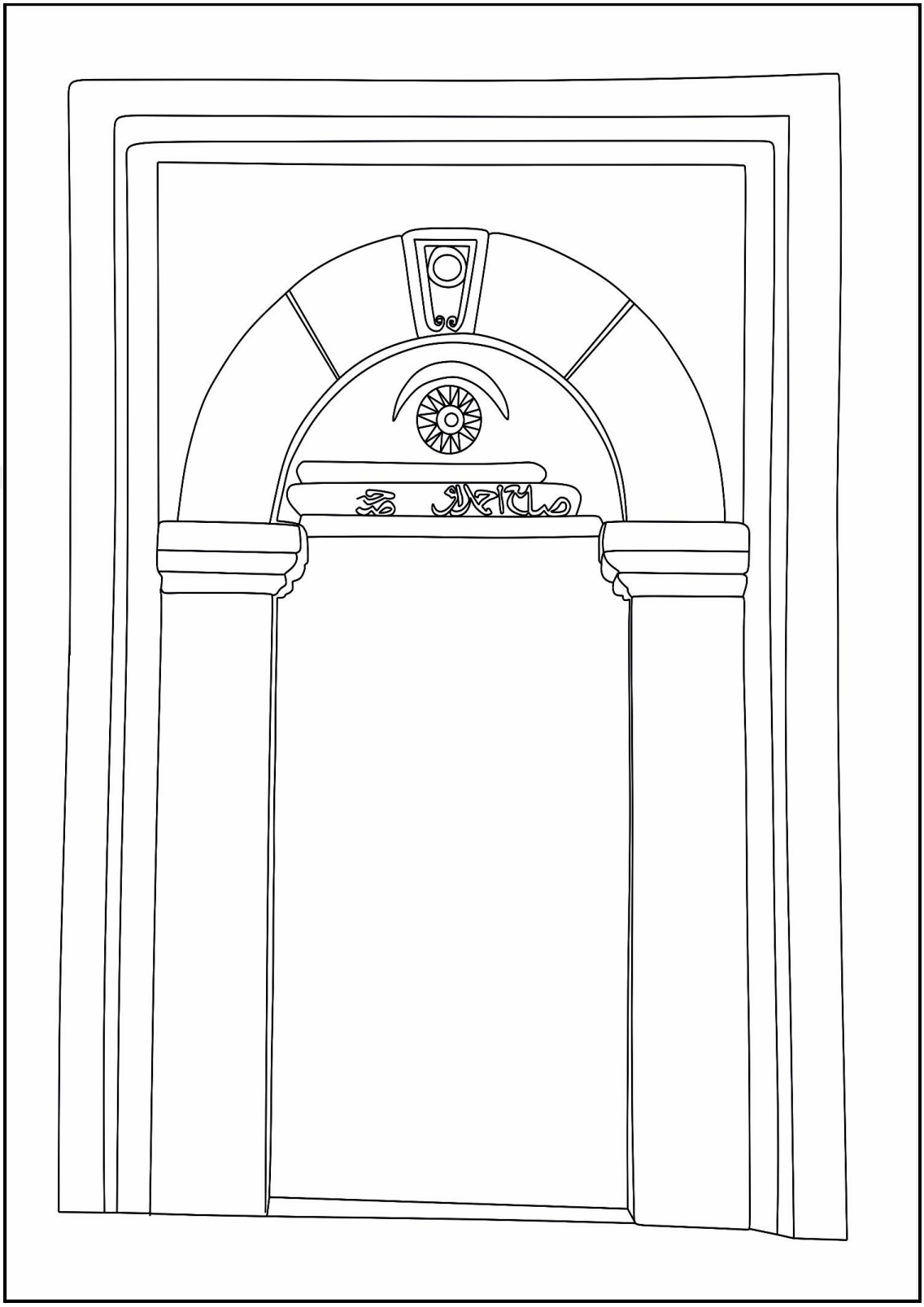
Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında moloz taş, köşelerinde ise kesme taş kullanılmıştır. Taş sıraları arasında bulunan ahşap hatıllar cephede yatay bölümler oluşturmuş ve bu da yapıya dinamik bir görüntü kazandırmıştır. İç mekân zemin döşemelerinde ve tavan kaplamalarında ahşap kullanılmıştır.

Çizim 3.27. Şükrü Yavuz Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.28. Şükrü Yavuz Evi Üst Kat Planı

Çizim 3.29. Şükrü Yavuz Evi Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.156. Şükrü Yavuz Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.157. Şükrü Yavuz Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.158. Şükrü Yavuz Evi Ahır Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.159. Şükrü Yavuz Evi Giriş Kapısında ki Kemer Alınlığı

Fotoğraf 3.160. Şükrü Yavuz Evi Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.161. Şükrü Yavuz Evi Kapı Tokmağı

Fotoğraf 3.162. Şükrü Yavuz Evi Üst Kat Sofa

Fotoğraf 3.163. Şükrü Yavuz Evi Başoda

Fotoğraf 3.164. Şükrü Yavuz Evi Kurun

3.4. DEVEDAĞI MAHALLESİ

3.4.1. Arif Küçük Evi

Çizim No: 3.30-3.31

Fotoğraf No: 3.165-3.176

İnceleme Tarihi: 18.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Devedağı Mahallesi'nde bulunur. Fısirik Kale olarak bilinen yerleşke, günümüzde Devedağı'na bağlı Araköy olarak bilinmektedir. Ev, günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin üst katta girişten hemen sonra sol duvarında bulunan orijinal kitabesi 1990 onarımında kaldırılmıştır. Hane sahibinin verdiği bilgilere göre kitabe üzerinde Hicri 1205, Miladi 1790 tarihi bulunmakta idi. Fısirik Kale oldukça eski bir yerleşim merkezidir. Sarp bir kayalık üzerinde bulunan kalenin tarihi Urartulara kadar indirilmektedir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde onarım geçiren kalenin etrafında zamanla yerleşmeler yapılmıştır. Kalenin alt kısımlarında yer alan ve incelemeye konu olan Arif Küçük Evi de bu yerleşmelerle birlikte yaptırılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında tandırevi ve odalar, üst katında ise ayvan, un ambarı ve odaların bulunduğu iç sofalı iki katlı plan tipindedir. Kuzey – güney yönlü olarak yapılan evin alt katının girişi doğu, üst katının girişi batı cephedendir. Yapının zemininde ki kot farkından dolayı her iki cephede de girişler zemin seviyesindedir (Çizim 3.30, 3.31), (Fotoğraf 3.165-3.167).

Evin doğu cephesinde ki alt kat giriş kapısı orjinal değildir. Fakat arkasında bulunan ahşap kilit sistemi orijinal haliyle durmaktadır. Bu kapıdan günümüzde mutfak işlevi de gören 4.40 x 2.50 m boyutlarında ki sofaya ulaşılır (Fotoğraf 3.168). Sofanın kuzey cepheye açılan iki penceresi vardır. Orijinalde buradan üst kata ulaştıran ahşap merdivenler vardır fakat günümüzde kaldırılmıştır. Mutfak kısmından devam edilince ulaşılan tandır mekânı 2.80 x 2.80 m ölçüleriyle kare planlıdır. Günümüzde tandırı kapatılmıştır. Burada kuzey cepheye açılan bir pencere vardır. Tandırın kepengi tepe noktasında kare bir açıklık bırakılana kadar duvarların dört yönden daraltılması ile

oluşturulmuştur. Üst katta tandırın baca kısmına denk gelen kısım banyo birimine dönüştürüldüğü için tepe noktasında bulunan açıklıkta sonradan kapatılmıştır.

Evin alt katında sofa ve tandırbaşından birer kapıyla ulaşılan odalar vardır. Tandırbaşından geçilen oda, 2.80 x 4.70 m ölçülerle uzun dikdörtgen boyutludur. Yapının güney cepheye bakan bir pencere açıklığı bulunur. Batı yönündeki duvarda ise 55 cm' lik ahşap kapaklı gömme dolap vardır. Sofadan ulaşılan oda ise 4.40 x 4.70 m ölçüleriyle kare planlıdır. Doğu cephe yönünde açılan iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencerelerin bulunduğu cephenin köşesinde ise 1 x 1 m ölçüleriyle kehriz bulunur. Odanın güney duvarında ise ocak ve her iki yanında gömme dolap vardır. Ocağın içi sonradan duvar örülerek kapatılmıştır (Fotoğraf 3.169). Alt kat birimlerinin zeminleri ahşap, üst örtüleri ise orijinalde mertekli örtüdür, tavanlar sonradan düz ahşap örtü ile değiştirilmiştir.

Batı cephede zemin seviyesinde açılan kapı ile üst kata ulaşılır. Girilince ilk ulaşılan bölüm sofadır. Sofaya açılan ilk kapı 1990 onarımında eklenen tuvalet ve banyodur. Bu mekân orijinalde tandır bacasının yükseldiği bölümdür. Sofa bölümüne yerleştirilen 2.45 x 3.70 m boyutlarında ki ahşap un ambarı aynı zamanda dış beden duvarlarına da yansımıştır (Fotoğraf 3.170). Ambar kapısının bulunduğu yön ise yöre tabiriyle ayvan[164] olarak tasarlanmıştır (Fotoğraf 3.171). Ayvanın etrafı tamamen ahşap malzeme ile çevrilmiş ve doğu cepheye bakan yönü dışa açık şekilde düzenlenerek seyirlik alana dönüştürülmüştür (Fotoğraf 3.172). Aynı zaman da bir tarafı mutfak olarak değerlendirilmiştir. Sofayı ayvana bağlayan kısım ise ahşap yuvarlak kemerli bir açıklıkla sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 3.173).

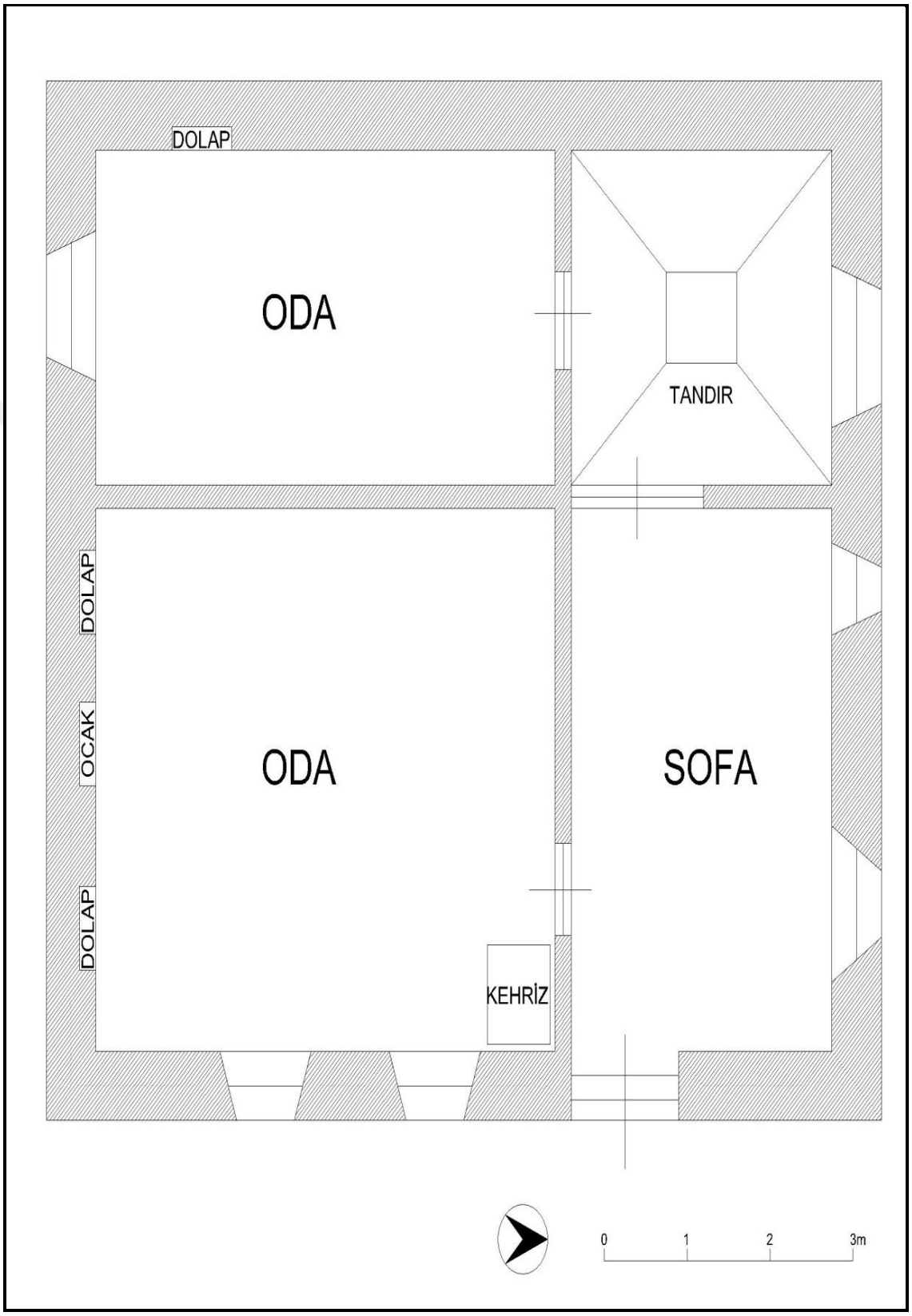
Evin üst katında bulunan iki odanın kapıları sofa ve ayvana açılmaktadır. Sofa bölümünden ulaşılan oda yatak odası olarak tasarlanmıştır. Güney cepheye bakan iki pencere ile aydınlatılan odanın ölçüleri 4.80 x 3.80 m'dir. Kareye yakın plana sahip odanın doğu duvarında dolap içinde gusülhane vardır (Fotoğraf 3.174). Zemin ve tavan döşemeleri ahşaptır. Ayvan bölümünden kapısı açılan oda ise oturma odasıdır. 4.00 x 4.00 m ölçülere sahip kare planlı oda doğu cephe yönünde açılan iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Zemin döşemeleri ve tavan kaplamaları ahşaptır.

[164] Ayvan: Evlerin teras şeklinde düzenlenerek dışa açıldığı mekân.

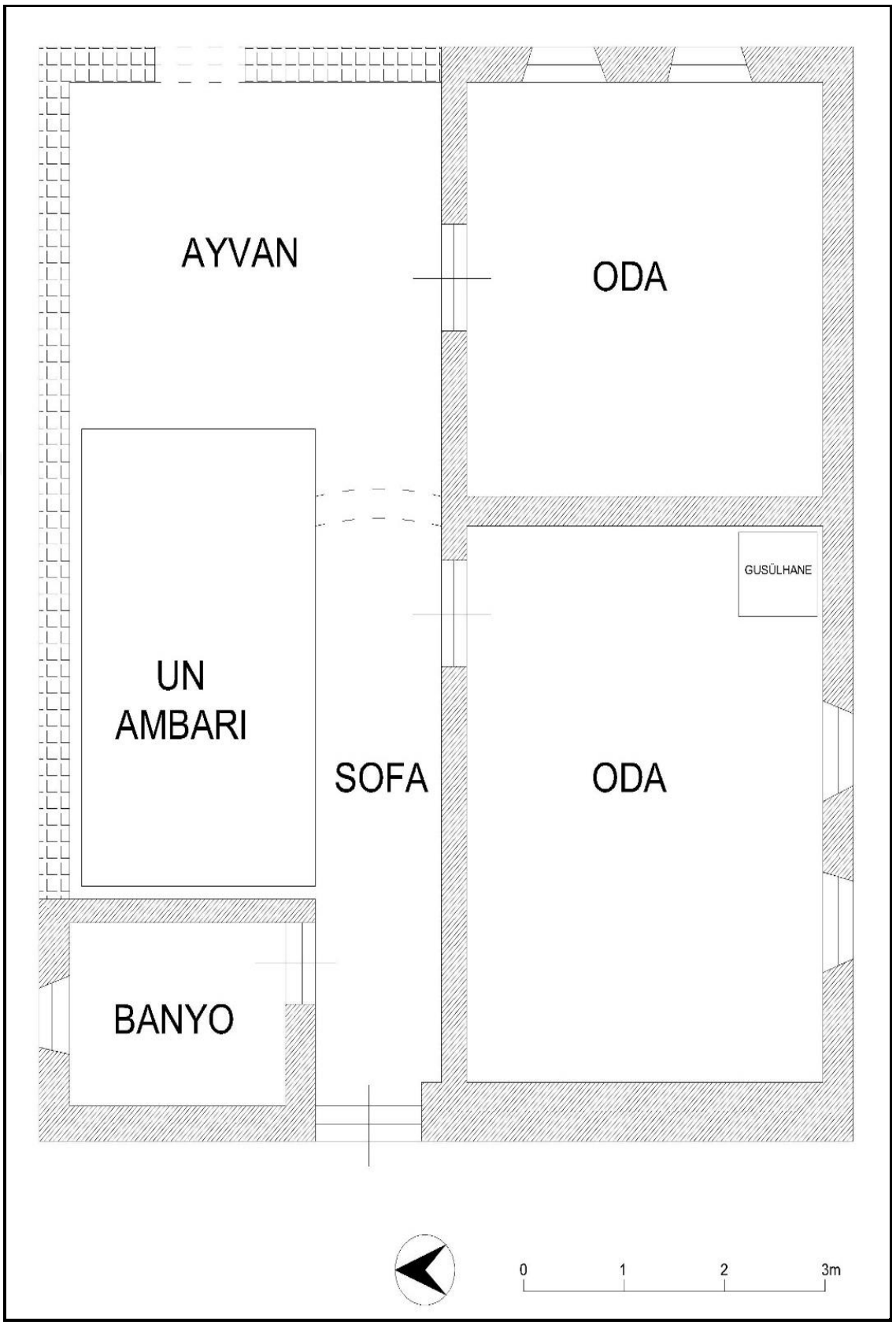
Günümüzde iki kardeşin ayrı kullanımı için sonradan ekleme ya da değiştirmelerin yapıldığı ev, iki yana eğimli çatı ile örtülüp sacla kapatılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde sadece ahşap süsleme mevcuttur. Bu süslemeler üst kattaki yatak odasındadır. Dışarıya dolap formunda yansıyan gusülhanenin kapak kenarlarında yukarıdan aşağıya doğru yivler yapılıp kenarları yarım yay biçimli desenle hareketlendirilmiştir. Diğer bir süsleme ayrıntısı ise bu odanın tavan kısmıdır. Tamamen ahşap çıtalarla hareketlendirilen tavanda geometrik şekiller görülmektedir. Dıştan içe doğru çıtaların çakılması suretiyle üç boş bordür oluşturulmuştur. Delikişi bezemeye sahip bir saçakla ana çerçeveye geçilmiştir. Ana çerçevenin kenarlarında baklava motifleri sıralanmış ve dört yönlü olarak dolaştırılmıştır. Ana çerçevenin bütününde ise çıtaların çakılması ile küçük kareler oluşturulmuş ve bu süsleme göbek kısmına kadar devam ettirilmiştir (Fotoğraf 3.175). Tavan göbeği ise yine merkezde dört küçük kare etrafında dolaşan silmelerle hareketlendirilmiş bordürlerle çevrelenmiştir (Fotoğraf 3.176).

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında sarımtırak renkli yöresel taş kullanıldığı tespit edilmiştir. Beden duvarlarında ahşap hatıllar kullanılmıştır. Köşelerde kesme taş kullanılan yapının ayvan kısmı dışarıdan tamamen ahşapla çevrelenmiştir. İç mekânların zeminlerinde ve tavanında ahşap malzeme kullanılmıştır. Orijinalde iç mekânda kullanılan ahşap mertek örtü sonraki onarımlarda düz ahşap ile değiştirilmiştir.

Çizim 3.30. Arif Küçük Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.31. Arif Küçük Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.165. Arif Küçük Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.166. Arif Küçük Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.167. Arif Küçük Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.168. Arif Küçük Evi Tandırevi/Mutfak

Fotoğraf 3.169. Arif Küçük Evi Alt Katta Bulunan Oda

Fotoğraf 3.170. Arif Küçük Evi Un Ambarının Dış Cepheden Görünüşü

Fotoğraf 3.171. Arif Küçük Evi Un Ambarının Ayvana Açılan Kapısı

Fotoğraf 3.172. Arif Küçük Evi Ayvanın Dış Cepheden Görünüşü

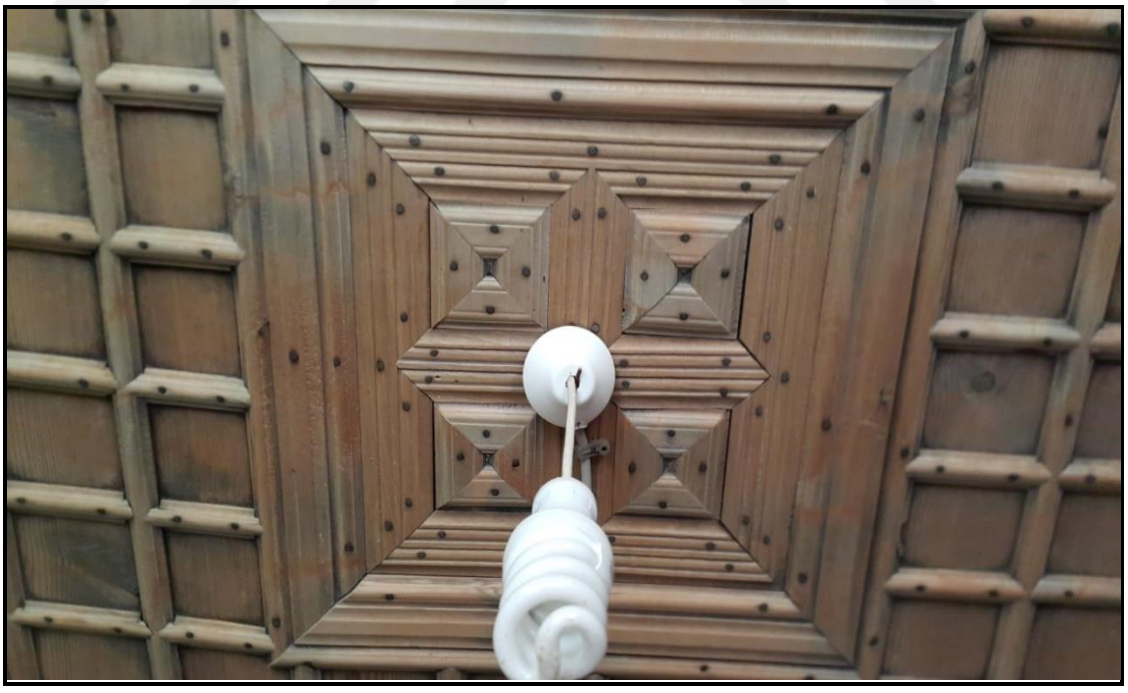
Fotoğraf 3.173. Arif Küçük Evinı Sofayı Ayvana Bağlayan Kapı

Fotoğraf 3.174. Arif Küçük Evi Yatak Odası Gusülhane ve Yüklük

Fotoğraf 3.175. Arif Küçük Evi Yatak Odası Tavanı

Fotoğraf 3.176. Arif Küçük Evi Yatak Odası Tavan Göbeği

3.4.2. Şamil Polat Evi

Çizim No: 3.32, 3.33

Fotoğraf No: 3.177-3.188

İnceleme Tarihi: 18.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Devedağı Mahallesi'nde bulunur. Eski ismiyle Fısirik Kale olarak bilinen yerleşkenin mezrasındadır. Günümüzde Fısırik Kale (Araköy) ve Fısirik Mezra, Devedağı'na bağlıdır. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Ev üzerinde yapım tarihini veren herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Fakat köyde yaşayanlardan alınan bilgilere göre bir alt sokakta bulunan Recep Ağa Evi ile aynı tarihte yapılmıştır. Recep Ağa Evi'nin başodasında bulunan ocağın alınlık kemerinde Hicri 1200, Miladi 1785 tarihi okunmaktadır. Bu bilgilere göre yapı 230 yıllıktır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında sofaya açılan tandırevi ve bir oda, üst katında sofaya açılan üç odası bulunan dış sofalı iki katlı plan tipinde ele alınmıştır. Yapının kuzey cephesinde alt katta bulunan tandırevi ile bağlantılı bir mekân bulunmakta iken günümüzde yıkılarak yerine başka bir ev yapılmıştır. Yıkılan bu bölüm tandırbaşıdır. Sonradan o birim ile bağlantı sağlayan kapısı da örülerek kapatılmıştır. (Çizim 3.32, 3.33), (Fotoğraf 3.177-3.179).

Evin alt katının çift kanatlı ahşap giriş kapısı batı cephesindedir. Buradan yatay dikdörtgen şekilli sofaya ulaşılır. 7.00 x 2.00 m boyutlarında olan sofada üst kata götüren merdivenler ve bu katta bulunan oda ile tandırevinin kapıları bulunur. Sofada ana cepheye bakan iki pencere vardır. Sofanın tabanı düzleştirilmiş toprak malzeme iken tavanı düz ahşap örtüdür (Fotoğraf 3.180).

Sofa bölümünden ulaşılan tandırevi, 3.50 x 5.00 m ölçülere sahiptir. Kuzey cephesinde bir mazgal pencere vardır. Ayrıca sonradan örülerek kapatılan kapıda bu cephededir. Tandırevinin doğu cephesinde 90 cm' lik ocak bulunur ve bu ocağın ön tarafında yere erzak kuyusu yapılmıştır. Güney duvarında ise terekler bulunmaktadır. Tandırevi bölümünde ilk kez karşılaşılan kehriz kısmı oldukça dikkat çekicidir. Kuzeybatı köşede 1.20 x 1.20 m ölçülerle ele alınmıştır ve kenarları ahşap tahtalarla

yerden 20 cm yükseltilmiştir. Tandırbaşının zemini düzleştirilmiş toprak iken üst örtüsü ahşaptır. Sofaya açılan diğer bir birim ise 3.50 x 5.00 m ölçülere sahip kilerdir. Güney cephede açılmış üç mazgal pencere ile aydınlatılan kilerin zemini de düzleştirilmiş toprak, üst örtüsü ise ahşap malzemelidir (Fotoğraf 3.181).

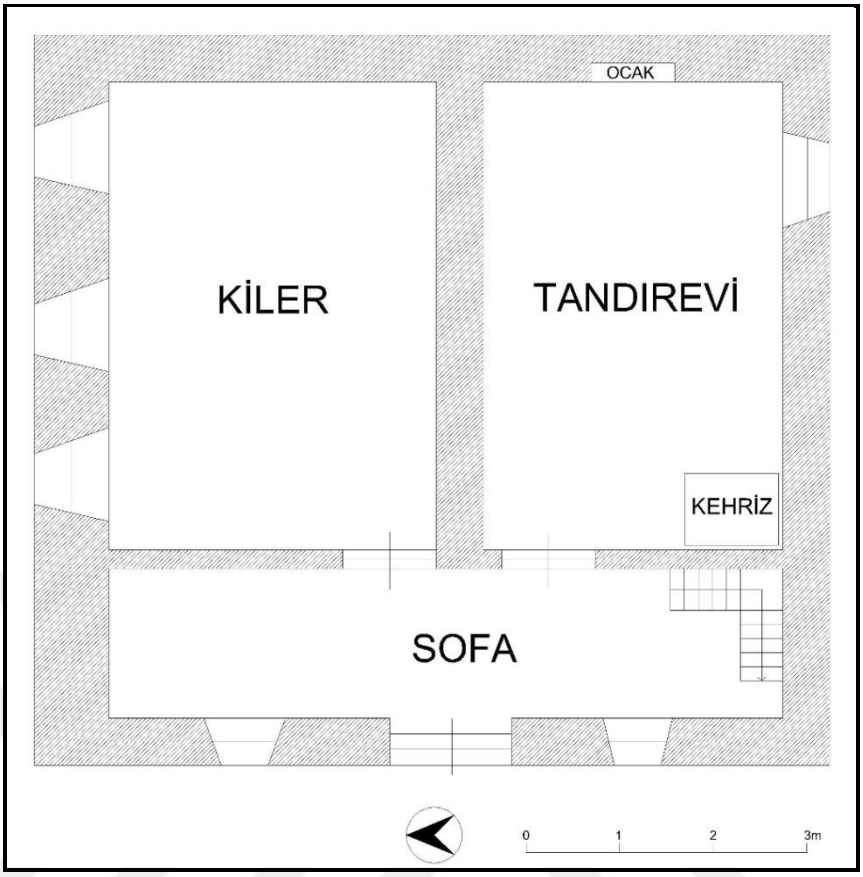
Yapının alt kat sofasından ahşap merdivenlerle 2.75 x 3.00 m boyutlarındaki üst kat sofasına geçilir (Fotoğraf 3.182). Sofayı aydınlatan pencere evin batı cephesinde bulunmakta ve balkona açılmaktadır. Sofaya açılan dört kapının üçü odalara birisi de balkona ulaştırmaktadır. Bu kat oldukça simetriktir. Her odada ocak, yüklük, dolap ve gusülhane bulunmaktadır. Yüklük ve gusülhaneler kapıların her iki yanında yer alır (Fotoğraf 3.183, 3.184). Ocakların yan taraflarında dolap uygulaması yapılmıştır (Fotoğraf 3.185). Ayrıca güney yöndeki iki odada L şeklinde yerden 20 cm yükseklikteki seki tespit edilmiştir. Odaların ve sofanın zemini ve üst örtüsü ahşaptandır. Evin doğu cephesinde üst katta boydan boya uzanan, 1.60 m genişliğe sahip ahşap balkon bulunur. Balkon, yıkılmaması için son dönemde ahşap direklerle desteklenmiştir. Ayrıca üst kata dışarıdan direk ulaşılabilmesi için, evin güney cephesi yönünde direk balkona ulaştıran ve sonradan eklendiği belli olan harici ahşap merdivenler bulunmaktadır.

Evin çatı katının doğu cephesi yönüne iki adet un ambarı yerleştirilmiştir. Oldukça büyük boyutlu olarak ahşap malzemeden yapılmış un ambarlarının ön tarafı da teras olarak değerlendirilmiştir (Fotoğraf 3.186, 3.187).

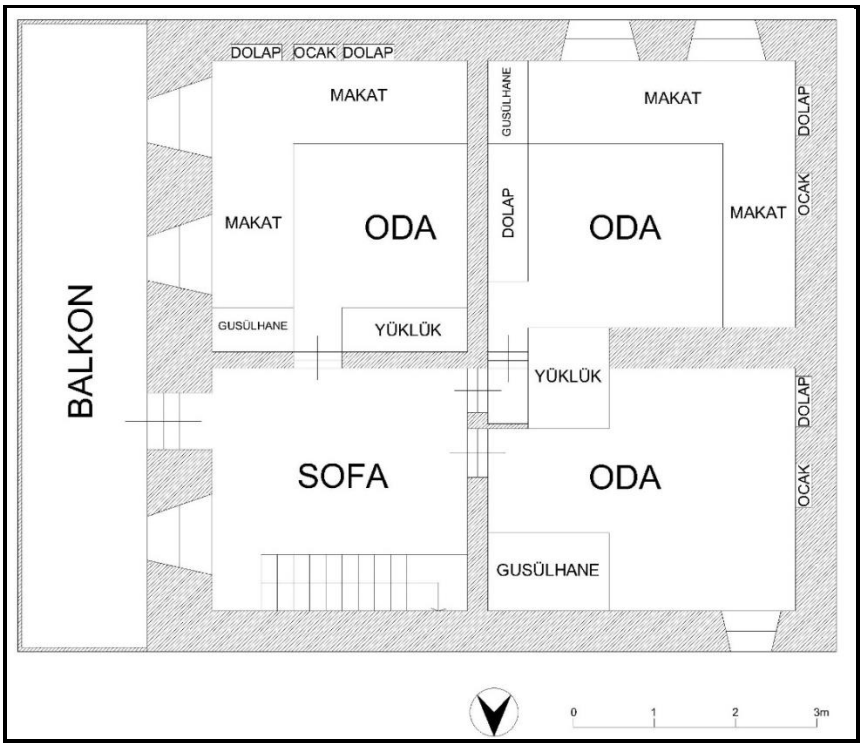
Şamil Polat Evi, iki yana eğimli kırma çatı ile örtülüp tuğla ile kaplanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde üst kat odaların dolap, yüklük ve tavan göbeği kısımlarında ahşap süsleme kullanılmıştır. Kapaklarda baklava motifleri, yivler ve delikişi ve ajurlu saçaklar görülmektedir. Tahrip edilerek sökülen tavan göbeklerinin izlerinden anlaşıldığı kadarıyla göbek içinde bitkisel bezemeler bulunmaktadır (Fotoğraf 3.188).

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında moloz taş, köşelerde ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç mekânların zeminlerinde bazı bölümlerde düz toprak bazı bölümlerde ise ahşap kullanılmıştır. Evin iç beden duvarlarında Bağdadi tekniği ile yapılan duvar örgüsü mevcuttur.

Çizim 3.32. Şamil Polat Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.33. Şamil Polat Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.177. Şamil Polat Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.178. Şamil Polat Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.179. Şamil Polat Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.180. Şamil Polat Evi Alt Kat Sofa

Fotoğraf 3.181. Şamil Polat Evi Tandırevi

Fotoğraf 3.182. Şamil Polat Evi Üst Kata Ulaştıran Merdiven

Fotoğraf 3.183. Şamil Polat Evi Üst Kat Odalarında Bulunan Yüklük ve Gusülhane

Fotoğraf 3.184. Şamil Polat Evi Üst Kat Odalarında Bulunan Yüklük ve Gusülhane

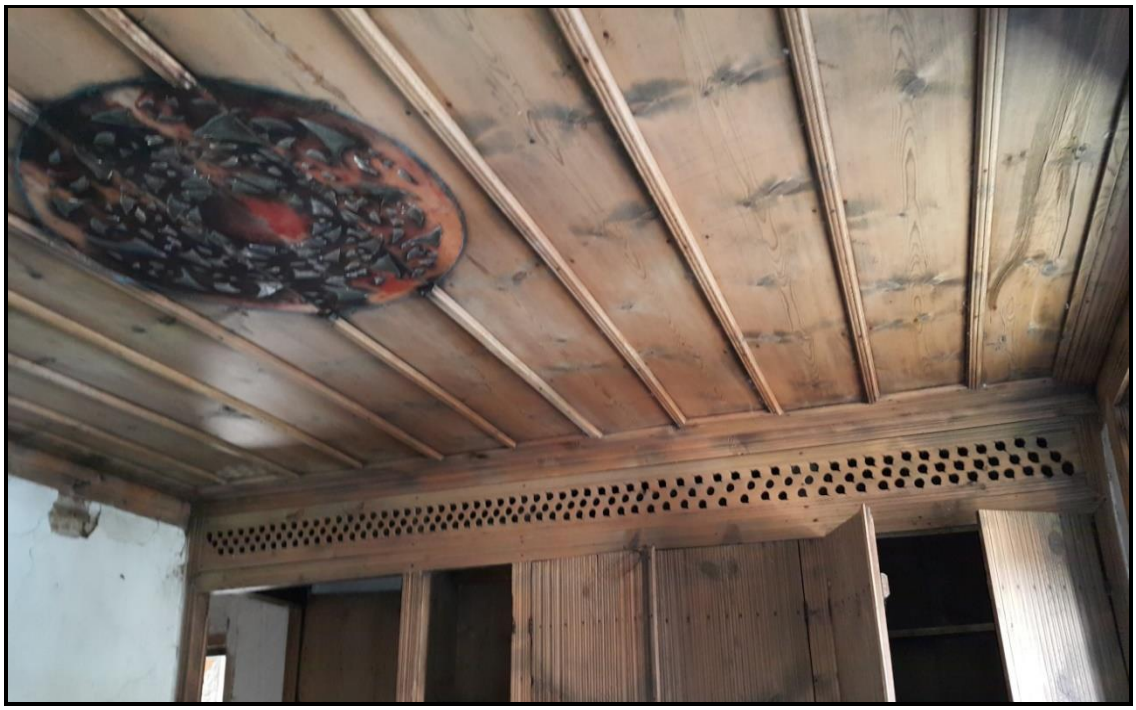
Fotoğraf 3.185. Şamil Polat Evi Üst Kat Odalarında Bulunan Ocak ve Dolaplar

Fotoğraf 3.186. Şamil Polat Evi Çatı Katında Bulunan Un Ambarları

Fotoğraf 3.187. Şamil Polat Evi Çatı Katı Teras

Fotoğraf 3.188. Şamil Polat Evi Tavan Göbeği

3.5. DURUKÖY MAHALLESİ

3.5.1. Kahraman Çalık Evi

Çizim No: 3.34

Fotoğraf No: 3.188-3.194

İnceleme Tarihi: 17.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Duruköy Mahallesi'nde bulunur ve günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Evin yapım tarihini veren herhangi bir kitabe yoktur, fakat hane sahibinden alınan bilgiler doğrultusunda yakın bir tarihleme yapabilmek mümkündür. Köye ait cami 1733 yılında yapılmıştır ve bununla ilgili kitabesi onarım esnasında yenilenerek müftülük tarafından tekrar yazılmıştır. Camiyi o dönemde yaptıran kişi aynı zamanda incelediğimiz evin de sahibidir. Bu nedenle evi XVIII. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirmek mümkündür. Cami ile beraber evin de yaptırıldığı düşünülmektedir.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı tek katlı olarak ele alınmıştır ve bünyesinde sadece tandırevi, kiler ve giriş holü bulunur. Yapıya giriş, 1.25 m ölçü ile tek kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanır (Çizim 3.34), (Fotoğraf 3.189).

Ev, kuzey - güney yönlü olarak konumlandırılmıştır. Ana giriş kapısı batı yöndedir. Kapıdan girilince yaklaşık 2 m'lik bir geçiş holüne ulaşılır. Soğuk iklimin etkisi ile bu şekilde iki kapılı bir sistem kullanılmıştır. Ana giriş kapısı ile büyük boyutlu yatay dikdörtgen planlı tandırevine geçilir. Tandırevinin kuzeydoğu köşesinde çekirge taşına oturan ahşap yaşmak kemeri ile sınırlanan tandırbaşı bulunur (Fotoğraf 3.190). Yapının tandırı ve külvesi günümüze ulaşabilmiştir. Kepengi ise üst kısımda açıklık bırakılana kadar duvarların daraltılması suretiyle oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.191, 3.192).

Tandırevinin duvarlarına terekler, tecirler[165] ve un ambarları konumlandırılmıştır. Mekânın zemini düzleştirilmiş toprak iken üst örtüsü kırlangıç örtüdür (Fotoğraf 3.193).

[165] Tecir: Genelde tandırevlerine ya da çatıya konumlandırılan ahşap malzemeden yapılan ambar.

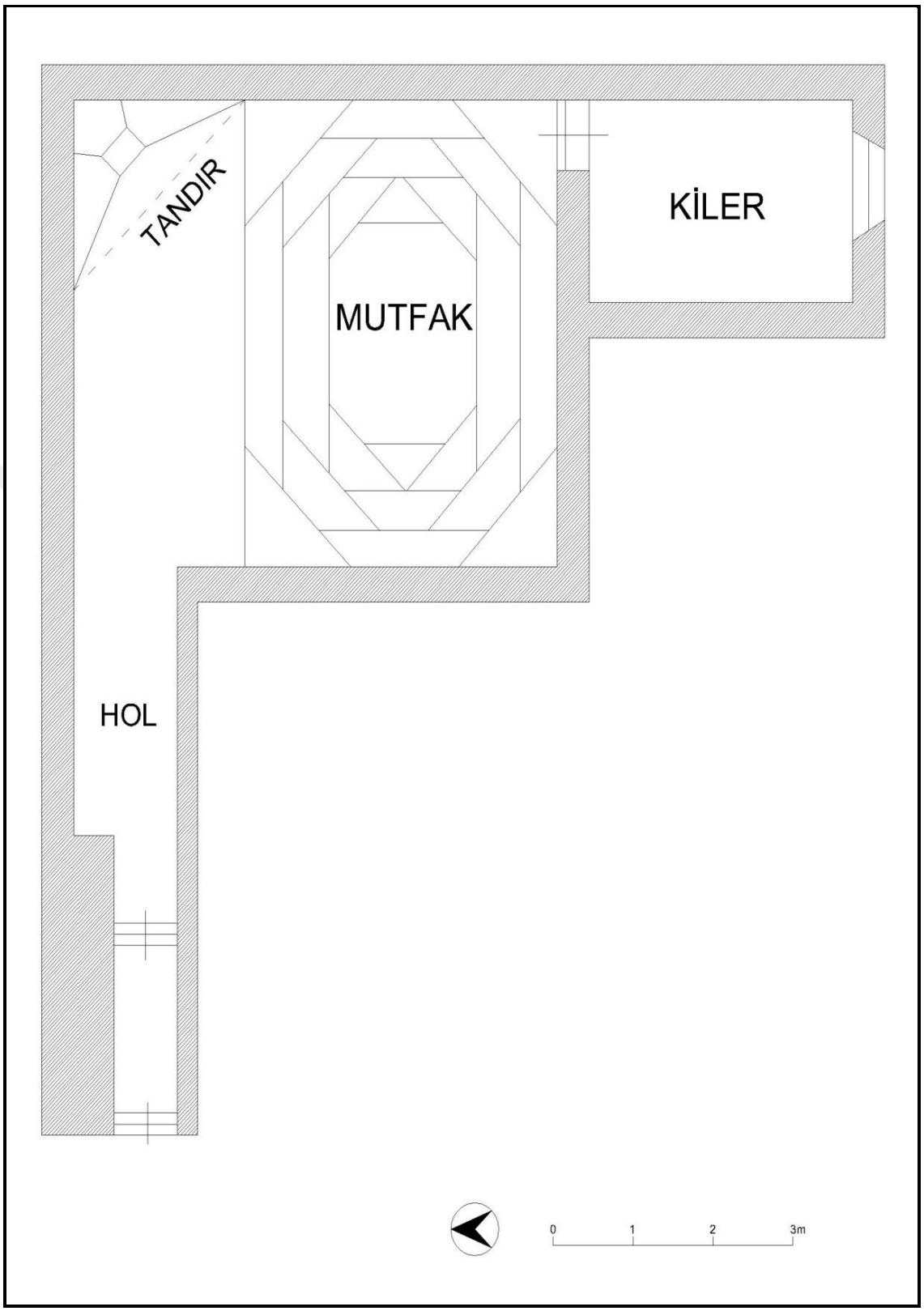
Tandırevini aydınlatan tek açıklık kırlangıç örtünün tepe noktasında bırakılan kare açıklıktır.

Tandırevine açılan kiler ise oldukça küçük boyutlu olarak yapılmıştır. 2.50 x 3.00 m ölçülere sahiptir. Güney cephede açılan mazgal penceresi vardır. İçerisinde ocak bulunan kilerin zemini düzleştirilmiş toprak iken üst örtüsü ahşap mertekli örtüdür (Fotoğraf 3.194).

Evin dışarıdan örtü sistemi düz dam şeklindedir ve bu üst örtüyü taşıyabilmek adına yapının iç bölümlerinde tavana dayandırılmış direkler söz konusudur. Beden duvarları ise 1.30 m ölçü ile oldukça kalın olarak ele alınmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde herhangi bir süsleme yoktur.

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarları boyutları birbirine eşit olmayan farklı şekillerde ki taşların üst üste bindirilmesi ile oluşturulmuş ve yığma taş örgü sistemi kullanılmıştır. Dış beden duvarlarına sonradan toprak sıva yapıldığı bazı bölümlerde ki kalıntılardan anlaşılmaktadır.

Çizim 3.34. Kahraman Çalık Evi Planı

Fotoğraf 3.189. Kahraman Çalık Evi Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.190. Kahraman Çalık Evi Tandırevi

Fotoğraf 3.191. Kahraman Çalık Evi Tandır ve Külve

Fotoğraf 3.192. Kahraman Çalık Evi Tandır Bacas

Fotoğraf 3.193. Kahraman Çalık Evi Tandırevini Örten Kırlangıç Örtü

Fotoğraf 3.194. Kahraman Çalık Evi Kilerin Üst Örtüsü

3.6. NUMANPAŞA MAHALLESİ

3.6.1. Numan Paşa Konağı

Çizim No: 3.35-3.37

Fotoğraf No: 3.195-3.212

İnceleme Tarihi: 28.08.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 17.06.2015 gün ve 1721 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: Konak, İspir ilçe merkezine 15 km mesafede bulunan, eski adı Hişen yeni adı Numanpaşa olan mahallededir. Konağın büyük bölümü yıkılmıştır ve günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Yapı üzerinde herhangi bir kitabe yoktur. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün kayıtlarına göre XVIII. yüzyıl ortalarında İspir'de Yeniçeri Ağalığı yapmış olan Numan Ağa, Hicri 1181, Miladi 1771 yılında vefat etmiştir. Konağın kendisi tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir. Bu sebeple konağı, XVIII. yüzyıl ortalarına tarihlendirmek mümkündür. Konağın daha sonraki yıllarda onarım görüp görmediği bilinmemektedir. Fakat bazı izler yapıya sonradan eklemelerin olduğunu ya da kapı yerlerinin değiştirildiği yönünde bilgiler vermektedir. Rusların bölgeye hâkim olduğu 1916-1918 yılları arasında Ruslar tarafından kullanılmıştır ve burayı terk ederken konağı yakıp gittikleri köyün ileri gelenleri tarafından aktarılmıştır. Bu döneme ait yangın izleri yapının iç kısımlarında ki ahşaplar ve taşlardan anlaşılmaktadır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı çeşitli hizmet alanlarını da içinde bulunduran orta sofalı, 2 katlı plan tipindedir (Çizim 3.35, 3.36). Doğu-batı eksenli olarak konumlandırılmış yapı araziye hâkim bir alan üzerinde kurulmuştur (Fotoğraf 3.195, 3.196, 3.197, 3.198). Oldukça büyük boyutlu olarak ele alınan konağın içinde tandırevi ve bağlı hizmet alanları, hamam, çeşitli büyüklükte kilerler, haremlik ve selamlık bölümleri mevcuttur. Yeniçeri ağasının kullandığı bir ev olduğu için dönemin normal ev boyutlarından daha büyük ölçülerde yapılmıştır..

Çift kanatlı ahşap ana giriş kapısından ocağı ve orta kısmında taş kaide üzerine oturtulmuş büyük ahşap direği bulunan avlu bölümüne ulaşılır (Fotoğraf 3.199). Ana giriş kapısının arkasında ahşap bir kilit bulunur (Fotoğraf 3.200).

Avlunun ilk bölümünde girişin hemen sağında açılan ahşap bir kapı ile kare planlı küçük boyutlu bir odaya geçilir. Odanın üstü ahşapla örtülü olup, ortasında bezemeli bir göbek kısmı bulunmaktadır. Doğu duvarının ön kısmında makata yer verilmiştir (Fotoğraf 3.201). Ana giriş kapısının tam karşısına denk gelen kapı ile konağın selamlık bölümüne ulaşılır. Selamlık, uzun dikdörtgen planlıdır ve doğu cephesi yuvarlak kemerli bir alan ile sınırlandırılmıştır. Kemerin iç tarafında kahve ocağı ve duvar içine gömülü ahşap kapaklı dolap bulunmaktadır. Ocak alınlığı bezemeli olarak ele alınmıştır. Kemerli alanın penceresinden dışarıya bakılınca buranın seyirlik bir mekân alabileceği akla gelmektedir. Çünkü konağın araziye hâkim olan tek cephesidir (Fotoğraf 3.202). Ayrıca, selamlığa açılan, pencere önündeki duvarda makatı bulunan kare bir odaya daha yer verilmiştir. Bu odanın zemini ve tavanı ahşaptır.

Avludan bir kapı ile sofaya geçilmektedir (Fotoğraf 3.203). Sofa, kare planlı olarak ele alınmıştır ve burada hem üst kata götüren L şeklinde merdivenler hem de küçük basık açıklığı bulunan taş kiler mevcuttur. Ayrıca konağın hamamının ılıklık birimi için de bir kapı açılmıştır.

Sofadan ileriye doğru bir koridor uzantısı bulunmaktadır. Koridor devam edilince karşılaşılan birimler tandırevi, mahzen ve hamamdır. Hamamın soğukluğuna açılan kapıya 6 basamaklı taş merdiven ile ulaşılır. Soğukluk, pandantif geçişleri olan kubbe ile kapatılmıştır ve duvarları sivri kemer ile hareketlendirilmiştir. Soğukluktan basık bir açıklıkla ılıklık mekânına ulaşılmaktadır, fakat bu geçiş günümüzde tahtalarla kapatılmıştır. Tonoz örtülü ılıklıktan sıcaklığa ulaşılır ve sıcaklık kısmının girişi de yine basık yuvarlak kemerlidir. Kemerin üst bölümünde ise sivri kemerli küçük boyutlu bir niş bulunur (Fotoğraf 3.204). Hamamın sıcaklık bölümü pandantif geçişli, tek kubbeli kare bir alandan oluşmaktadır. Sıcaklığın beden duvarlarının alt kısmında tuğla, üst kısmında taş kullanıldığı görülmektedir ve duvarlar 4 yönde sivri kemerle hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 3.205, 3.206). Sıcaklıktan küçük basık kemerli bir açıklıkla üzeri tonozla kapatılmış halvet hücresine geçilir. Hamamın külhanının giriş kapısı dışarıdan açılmıştır ve sıcaklığın arkasına denk gelmektedir.

Sofanın hamama giriş kapısının olduğu alanda iki ayrı kapı daha vardır. Bunlardan birisi yıllar içinde işlevselliği değişen ahır, odunluk, samanlık ve mahzen gibi kullanılan mazgal pencereli uzun dikdörtgen bir alandır ve içinde ocak ve niş görülmektedir (Fotoğraf 3.207). Diğeri ise konağa ait tandırevidir. Tandırevi, uzun dikdörtgen planlıdır, iki mazgal penceresi vardır ve ortasında giriş avlusunda da görülen taş kaideli ahşap direk mevcuttur. Tandırın iç kısmı sonradan doldurulmuştur fakat hem tandırın hem de külvesinin yeri bellidir (Fotoğraf 3.208). Tandırevinde başka bir mekânla bağlantı sağlayan kemerli bir kapı açıklığı izleri belli olsa da sonradan örülerek kapatılmıştır. Yapının bu kısmına denk gelen bölüm de yıkıldığı için kapatılan mekânın işlevi bilinmemektedir.

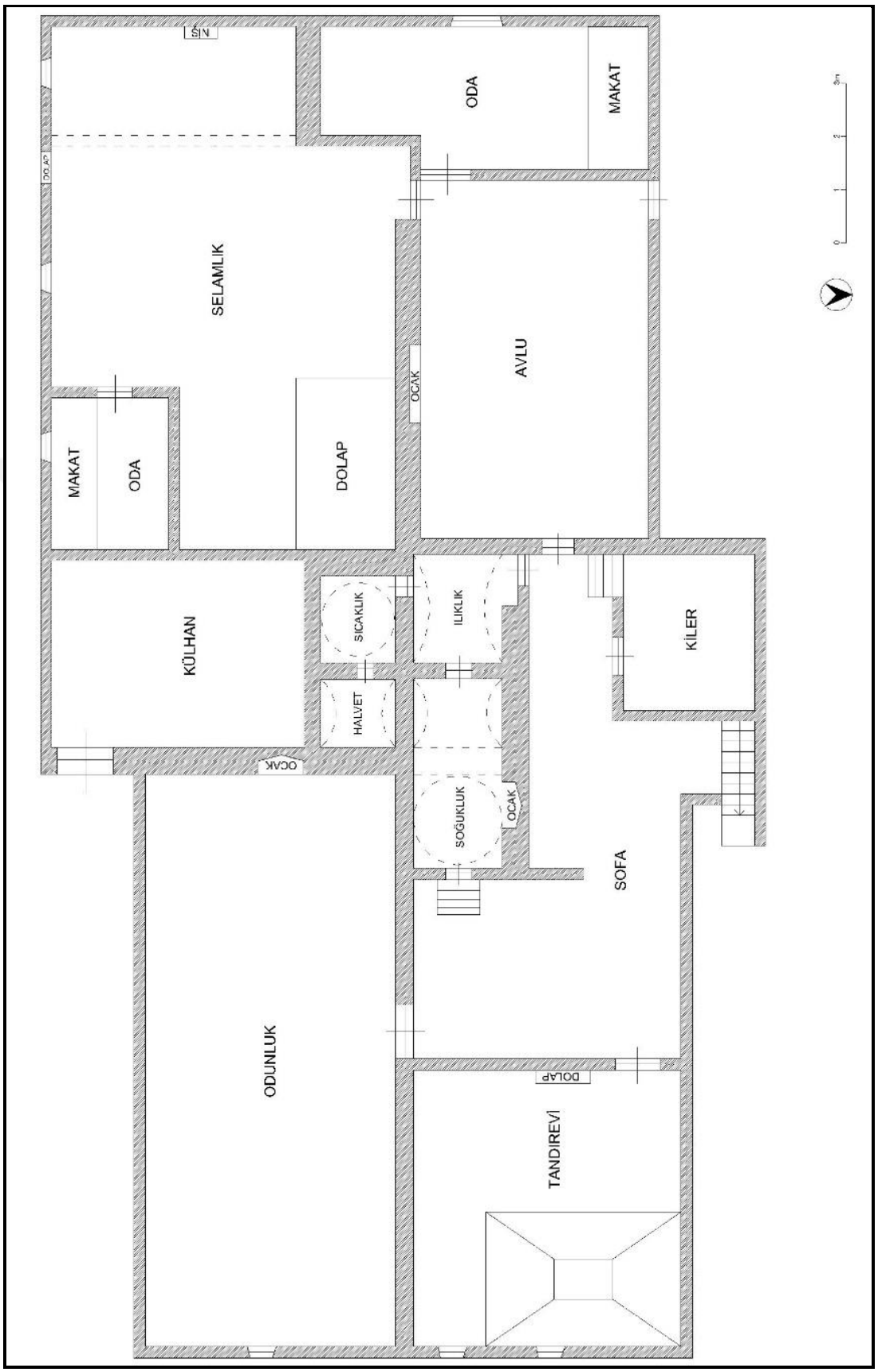
Konağın haremlik kısmına ulaşım alt katta bulunan sofa kısmının güney tarafına konumlandırılmış L şeklinde ki ahşap merdivenle sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.209). Merdivenlerin bitiminde küçük mazgal bir pencere ile aydınlatılan koridor bulunur ve doğu kısmında ki kapı ile üst katın sofa mekânına ulaşılır. Bu alan tamamen yıkıldığı için mimarisi ile ilgili detaylı bir bilgi edinilememiştir. Yıkılan kısmın yapının günümüzde ayakta olan üst kat bölümleri ile aynı olabileceği düşünülürse ortada ki koridorun sağına ve soluna yerleştirilmiş sofa ve odalardan ibaret olması akla yatkındır. Çünkü yıkılan kısmın pencere açıklıkları diğer kısımda ki açıklıklarla aynıdır.

Günümüzde ayakta olan odalara koridorun solunda bulunan kapıdan ulaşılır ve bu alanda iki yönde pencere ve pencerelerin yanında bir de niş görülmektedir. Ayrıca bu alanda pencere önünü ve nişi kapsayacak şekilde yerden 30 cm yükseltilmiş 2.65 x 2.65 boyutlarında taş seki bulunmaktadır (Fotoğraf 3.210). Buradan bir kapı ile diğer odaya bağlantıyı sağlayan bir hol vardır. Holden geçilen oda tadilat görmüş ve orjinalliğini yitirmiştir. Odanın batı ve güney cephelerinde pencere açıklıkları yer alır ve güney duvarının pencere önüne denk gelen yerde boydan boya makat bulunmaktadır. Makatın sağ kısmında ise 1 x 1 m boyutlarında gideri beden duvarından dışarı verilen kehriz görülmektedir (Fotoğraf 3.211).

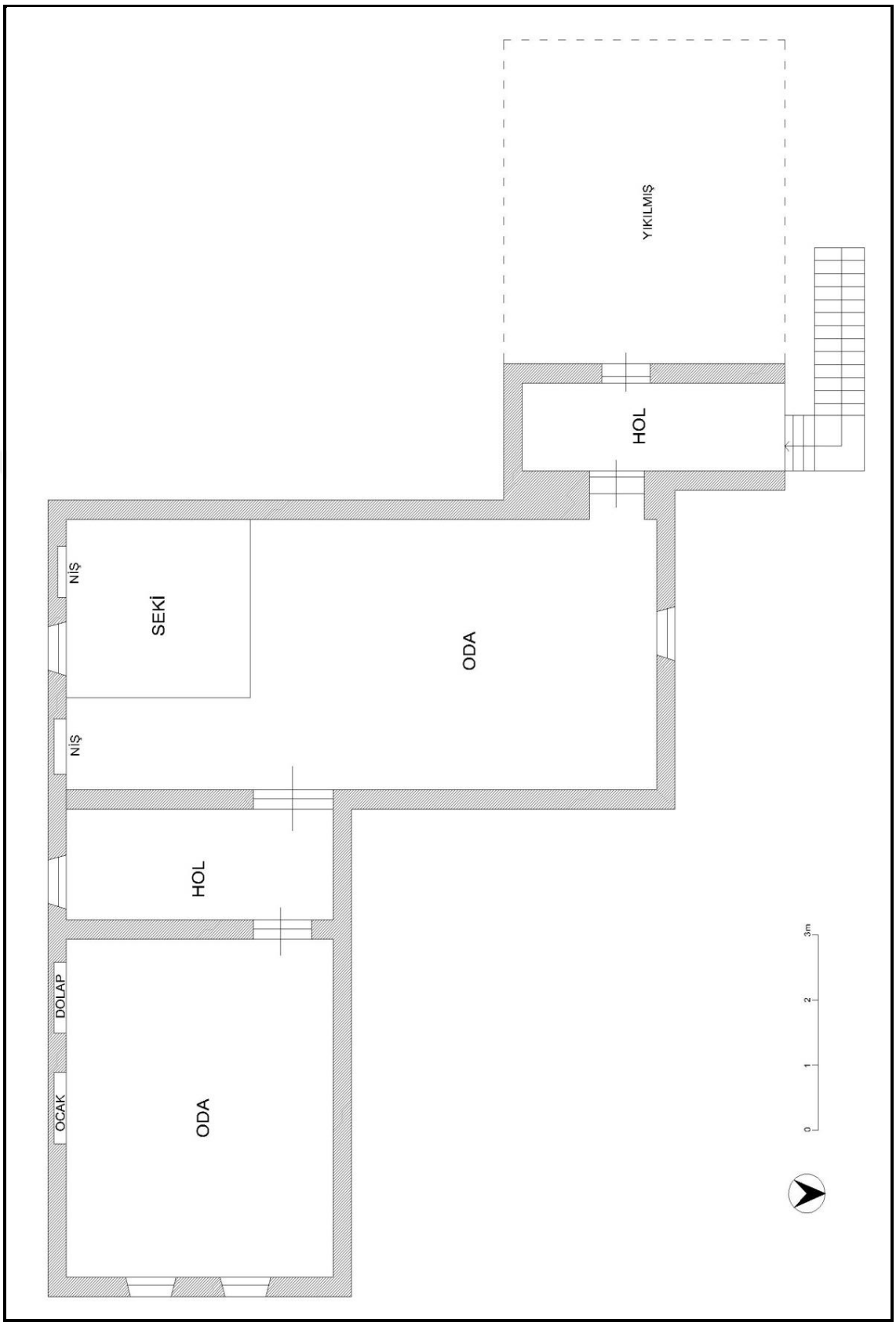
Süsleme Özellikleri: Konağın günümüzde mevcut olan birimlerinde tezyinat oldukça zayıftır. Yapı bünyesinde seyirlik alanda bulunan niş alınlığında stilize edilmiş nar ağacı motifi ve köşelerde iki üçgenin iç içe geçmesiyle oluşan altı kollu yıldız motifi dikkati çeker (Çizim 3.37), (Fotoğraf 3.212).

Ahşap süsleme olarak da sadece giriş avlusundan ulaşılan ilk odada ki tavan göbeğidir. Göbek kısmı yuvarlak olarak ele alınmış, orta kısmına altı yapraklı çiçek motifi oluşturulurken, yaprak aralarına denk gelen kısımlara oyma tekniği ile noktalar yapılmıştır (Fotoğraf 3.201).

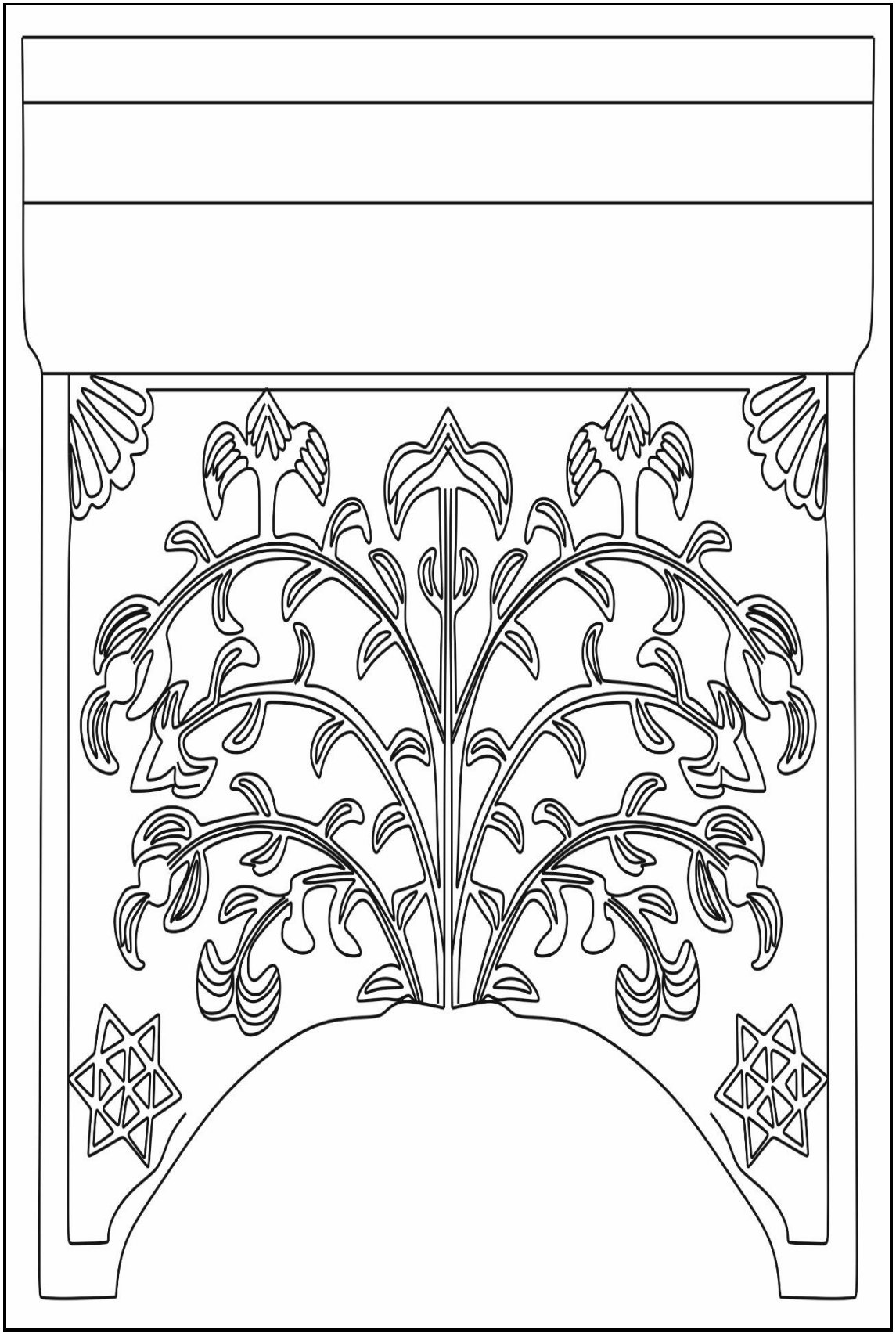
Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında ahşap hatıllarla esnekliği sağlanan moloz taş örgülü duvar tekniği kullanılmıştır. Köşe taşları ve pencere kenarları düzgün kesme taştır. Üst örtüde ahşap görülmektedir. İç kısımlardaki bazı duvar örgüleri Bağdadi tekniği ile yapılmıştır ki bu örgü muhtemelen daha sonra ki onarımlarda tercih edilmiştir.

Çizim 3.35. Numan Paşa Konağı Alt Kat Planı

Çizim 3.36. Numan Paşa Konağı Üst Kat Planı

Çizim 3.37. Numan Paşa Konağı Bezemeli Niş Alınlığı

Fotoğraf 3.195. Numan Paşa Köyü Genel Görüntü

Fotoğraf 3.196. Numan Paşa Konağı Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.197. Numan Paşa Konağı Batı Cephe

Fotoğraf 3.198. Numan Paşa Konağı Ana Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.199. Numan Paşa Konağı Avlu

Fotoğraf 3.200. Numan Paşa Konağı Kapı Kilidi

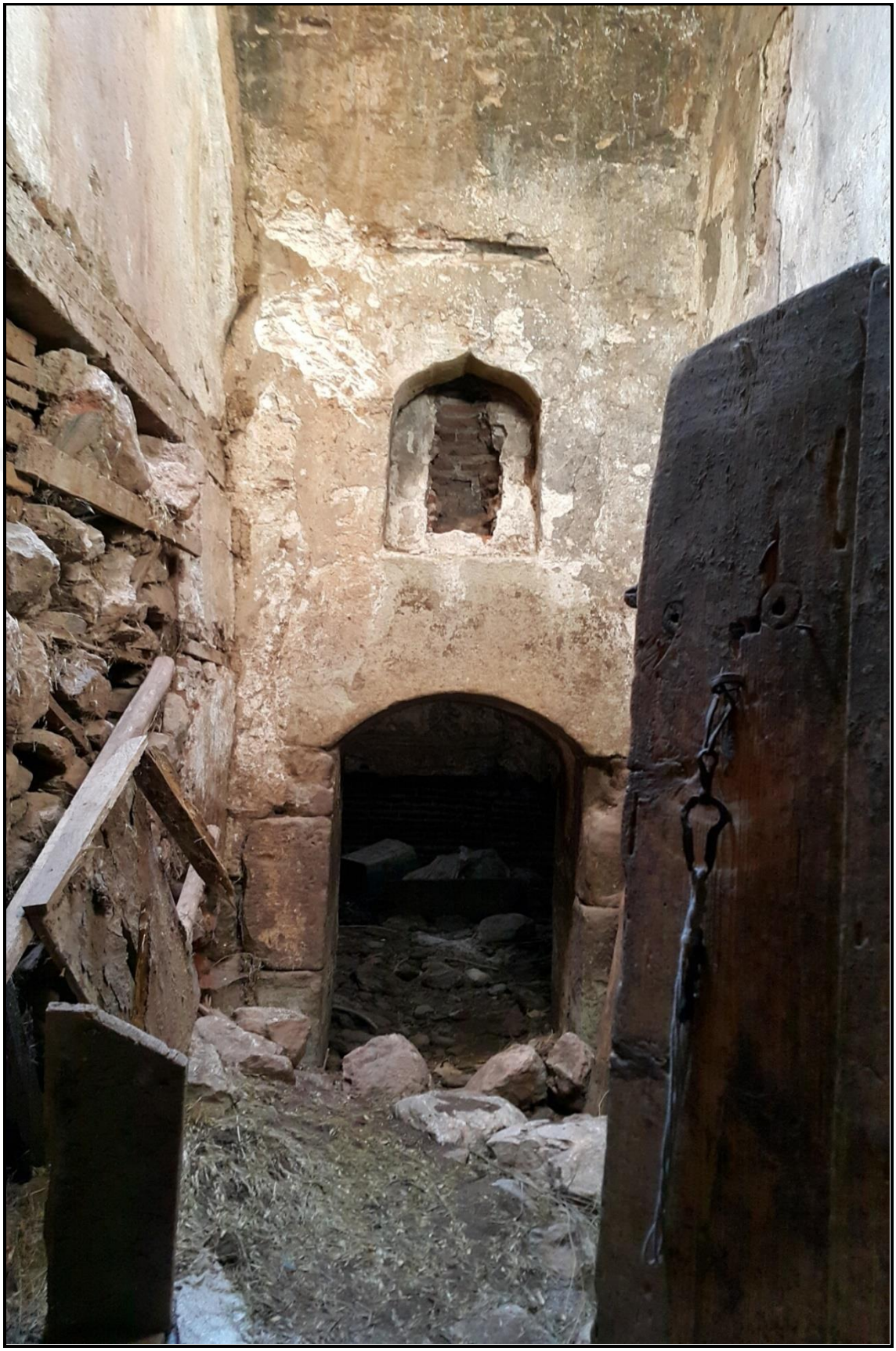
Fotoğraf 3.201. Numan Paşa Konağı Ahşap Tavan Göbeği

Fotoğraf 3.202. Numan Paşa Konağı Selamlıkta Bulunan Seyirlik Mekân

Fotoğraf 3.203. Numan Paşa Konağı Avludan Sofaya Açılan Kapı

Fotoğraf 3.204. Numan Paşa Konağı Hamamın Ilıklığına Giriş

Fotoğraf 3.205. Numan Paşa Konağı Kubbeye Geçiş Pandantifleri

Fotoğraf 3.206. Numan Paşa Konağı Hamamın Sıcaklık Kubbesi

Fotoğraf 3.207. Numan Paşa Konağı Mahzen

Fotoğraf 3.208. Numan Paşa Konağı Tandırevi

Fotoğraf 3.209. Numan Paşa Konağı Üst Kata Götüren Merdiven

Fotoğraf 3.210. Numan Paşa Konağı Üst Katta Kullanılan Taş Seki

Fotoğraf 3.211. Numan Paşa Konağı Kehriz

Fotoğraf 3.212. Numan Paşa Konağı Seyirlik Alandaki Kahve Ocağı

3.7. SANDIKLI MAHALLESİ

3.7.1. Süleyman Karakaya Evi

Çizim No: 3.38

Fotoğraf No: 3.213-3.222

İnceleme Tarihi: 14.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sandıklı Mahallesi'nde bulunur. Ev, günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin yapım tarihini veren herhangi bir kitabe yoktur. Fakat hane sahibinden alınan bilgilere göre 200 yıldan daha fazla olan bir geçmişe sahiptir. Ayrıca plan düzeni ile mimari ayrıntıları açısından Duruköy'de bulunan Kahraman Çalık Evi ile benzerlik göstermektedir. Dönem özelliklerini bünyesinde barındırdığından XVIII. yüzyılın sonu, XIX. yüzyılın başına tarihlendirmek mümkündür. Evin üst katı 1955'de yapılmıştır ve bununla ilgili tarih ana giriş kapısı üzerinde ki taşa kazınmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: İlk yapıldığında tek katlı olan ev doğu – batı eksenli olarak konumlandırılmıştır. Sofa, sofaya açılan bir oda, tandırevi ve tandırevine açılan kilerden ibarettir. Ayrıca hem kiler ile hem de dışarı ile bağlantısı olan odunluk bulunur. (Çizim 3.38), (Fotoğraf 3.213, 3.214).

Evin kuzey cephesinde bulunan ana giriş kapısından 1.50 x 5 m olan uzun dikdörtgen planlı sofaya ulaşılır. Zemini düzleştirilmiş toprak iken üst örtüsü düz ahşaptandır. Orjinalde mertekli örtü ile kapatılmışken 1955 onarımında yenilenmiştir (Fotoğraf 3.215). Sofadan geçilen 3.20 x 5 m ölçülere sahip odanın doğu cephesinde iki penceresi vardır. Odanın duvarları üç yönlü olarak 50 cm yüksekliğe kadar ahşap ile kaplanmıştır. Odanın güney duvarında üst seviye de alt kısmı askılık üst kısmı çiçeklik olarak değerlendirilen ahşap terek bulunmaktadır (Fotoğraf 3.216). Giriş kapısının her iki yanında kapaklı dolaplar yapılmıştır ve bir tarafı yüklük, diğer tarafı ise gusülhane olarak değerlendirilmiştir (Fotoğraf 3.217). Odanın zemininde ve tavanında da ahşap malzeme kullanılmıştır.

Sofada ana giriş kapısının tam karşısında bulunan kapı ile yapının tandırevine geçilir. Yatay dikdörtgen planda ele alınan tandırevinin doğu cephesi, her iki yanda çekirge taşlarına oturan -yöresel olarak yaşmak kemeri diye adlandırılan- tandır kaşı ile sınırlandırılmıştır ve tandırbaşı olarak kullanılmaktadır. Tandırbaşı, zeminden bir basamak yükseltilmiştir ve doğu cephesine bir pencere açılmıştır. Tandırbaşının zemini düzleştirilmiş toprak iken üst örtüsü kırlangıç örtüdür ve tepe noktasında aydınlatma açıklığı bulunmaktadır. Tandırevinin diğer yöndeki duvarlarında uygun yerlerde dolap ve terekler görülmektedir. Tandırbaşının dışında kalan diğer bölümün üzeri de kırlangıç örtü ile kapatılmıştır. Tandırevindeki kare tandırbaşının dışında kalan bölümünün üstü de kırlangıç örtü ile kapatılmıştır. Tandırın sonradan kapatılmasının dışında tandırevi, hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelebilmiştir (Fotoğraf 3.218, 3.219, 3.220).

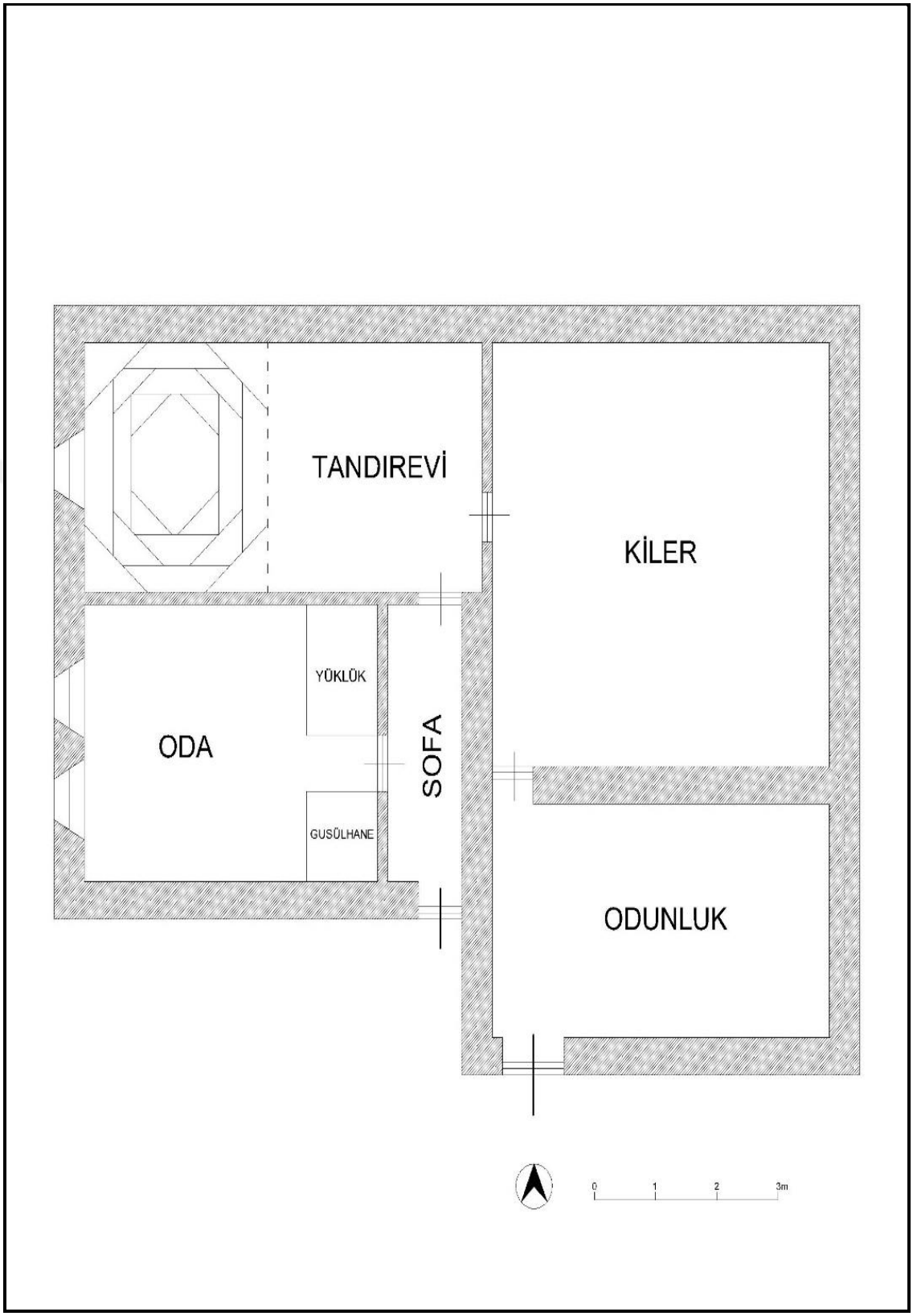
Yapının tandırevinden açılan bir kapı ile 6 x 6 m ölçülere sahip kilere ulaşılır. Eve ait un ambarları, tecirler ve erzakları saklamaya yarayan kuyular burada konumlandırılmıştır. Zemini düzleştirilmiş toprak olan kilerin üstü mertekli örtü ile kapatılmıştır.

Kilerden bir kapı ile evin odunluk, samanlık vb. amaçlarla kullanılan 5.50 x 4.40 m ölçülere sahip birimine geçilir. Bu mekân değişik dönemlerde farklı amaçlara hizmet etmiştir. Bir dönem merek, bir dönem hane sahibinin iş atölyesi olarak kullanılan birim, günümüzde odunluk/depo gibi hizmet alanı olarak kullanılmaktadır. Bu birime kilerden ulaşıldığı gibi dış cephede açılan ana kapıyla da ulaşılır. Bu bölümde ki kapı evin diğer kapısına göre biraz daha ileri de yapılmıştır (Fotoğraf 3.221).

Yapının bütün birimlerinin üzerine sonradan bir kat daha eklendiği için orjinal üst örtüsü bilinmemektedir, fakat düz dam olduğu düşünülmektedir.

Süsleme Özellikleri: Odada bulunan iki pencere arasına çakılmış ahşap kaplama üzerinde biri düz diğeri ters duran ve sırt sırta konumlandırılmış hilal motifleri göze çarpmaktadır. Bunun dışında herhangi bir süslemeye rastlanılmamıştır (Fotoğraf 3.222).

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarları boyutları birbirine eşit olmayan farklı şekillerde ki taşların üst üste bindirilmesi ile oluşturulmuş ve yığma taş örgü sistemi kullanılmıştır. Kapı, pencere, zemin döşemeleri ve üst örtü ahşap malzemelidir.

Çizim 3.38. Süleyman Karakaya Evi Planı

Fotoğraf 3.213. Süleyman Karakaya Evi Kuzey Cephe

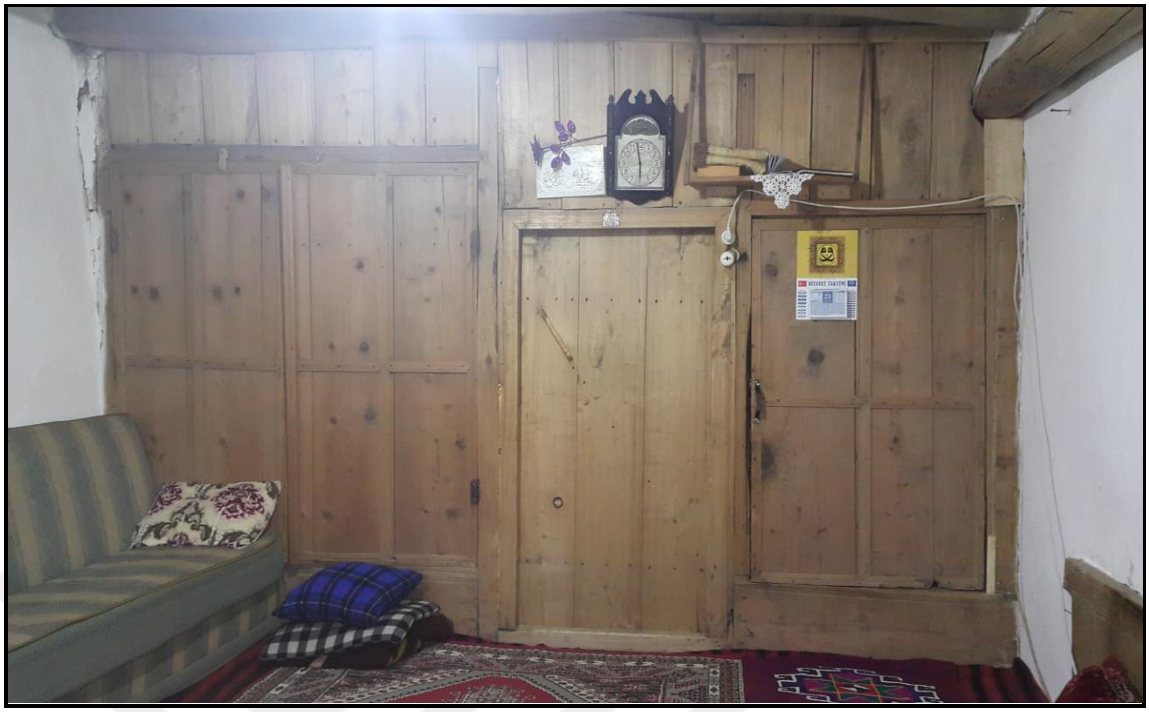
Fotoğraf 3.214. Süleyman Karakaya Evi Kuzey Cephede Bulunan Ana Giriş Kapıları

Fotoğraf 3.215. Süleyman Karakaya Evi Sofa

Fotoğraf 3.216. Süleyman Karakaya Evi Oda

Fotoğraf 3.217. Süleyman Karakaya Evi Yüklük ve Gusülhane

Fotoğraf 3.218. Süleyman Karakaya Evi Tandırevi

Fotoğraf 3.219. Süleyman Karakaya Evi Tandırevi

Fotoğraf 3.220. Süleyman Karakaya Evi Kırlangıç Örtü

Fotoğraf 3.221. Süleyman Karakaya Evi Odunluk Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.222. Süleyman Karakaya Evi Hilal Motifleri

3.8. SIRAKONAKLAR MAHALLESİ

3.8.1. Nazım Yurtsever Evi

Çizim No: 3.39, 3.40

Fotoğraf No: 3.223-3.230

İnceleme Tarihi: 04.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin yapım yılı 1919'dur. Bu tarih tandırevinin giriş kapısının üzerindeki lento taşına kazınmıştır (Fotoğraf 3.223).

Plan ve Mimari Özellikleri: Ev, alt katında ahır, üst katında tandırevi ve bir üst katında yaşam alanları bulunan dış sofalı üç katlı plan tipindedir. Yapının ahırına doğu, tandırevine batı, bir üst katına giriş ise kuzey cepheden verilmiştir. Arazinin eğimine göre şekillenen ev, doğu cepheden üç katlı, batı cepheden iki katlı, kuzey cepheden de tek katlı bir görünüme sahiptir (Çizim 3.39, 3.40), (Fotoğraf 3.224-3.227).

Doğu – batı uzantılı evin en alt katında bulunan yatay dikdörtgen planlı ahır, tandırevi ile bağlantılı iki odanın alt katına denk gelmektedir. Ev, eğimli arazide kurulduğu için ahır, aynı zamanda bir üst kata zemin olmuştur. Günümüzde kullanılmadığı gerekçesiyle kapısı kapatılmıştır.

Batı cepheden ulaşılan alt kat tandırevidir ve iki oda ile bağlantılıdır. Kapıdan girilince ilk karşılaşılan yer tandırbaşıdır. Tandırbaşı, yöresel özelliklerle şekillenmiştir. Tandır kaşı, çekirge taşı, kepenk vb. özellikler bütünüyle yansıtılmıştır. Duvarlarına terekler ve dolaplar yerleştirilen tandırevinde, niş ve ocak da bulunmaktadır. Tandırevinin zemini düzleştirilmiş toprak, üst örtüsü ise mertekli örtüdür.

Tandırevine açılan odalardan birisi 1.35 x 3.85 m boyutlarla dikdörtgen planlıdır. Güney cephede açılan bir mazgal pencere ile aydınlatılan odanın doğu duvarında iki adet kapaklı gömme dolap bulunur. Diğer oda ise daha büyük boyutludur. Kışlık oda olarak adlandırılan odanın güney cephede açılan iki penceresi ve batı cephede bulunan

iki kapaklı dolabı vardır. 5.25 x 3.85 m boyutlarla yatay dikdörtgen planlı olan büyük odanın güney ve doğu duvarlarının ön tarafında L şekilli makat vardır. Odaların zeminleri ve tavanları ahşap malzeme ile kaplanmıştır.

Evin ikinci katına ulaşım kuzey cephede bulunan kapı ile sağlanmaktadır. Daha çok kış dönemlerinde kullanılan bu katta sofa, sofaya açılan iki oda ve bir de balkon bulunur. Kapıdan girilince ulaşılan sofanın ölçüleri 5 x 5.40 m'dir ve kareye planlıdır. Sofa zemininde bulunan merdivenlerle tandırevine bağlantı yapılmıştır fakat sonradan kapatılmıştır. Hem odalara hem de balkona ulaştıran kapılar sofaya açılmaktadır. Ayrıca çatı katına ulaştıran merdivenlerin olduğu ve sonradan da tuvalet, banyo birimlerinin eklendiği geçiş holünün kapısı da sofadadır. Sofa aynı zaman da mutfak ve oturma alanı olarak da kullanılmaktadır.

Sofadan ulaşılan odaların birisi büyük diğeri küçük boyutludur ve pencereleri güney cephede açılmıştır. Ayrıca büyük boyutlu olan odanın bir de batı yönde penceresi vardır (Fotoğraf 3.228). Odanın bir duvarı ise dolap ve gusülhane olarak değerlendirilmiştir (Fotoğraf 3.229). Odaların zemini ve tavanları ahşap malzeme ile kaplanmıştır.

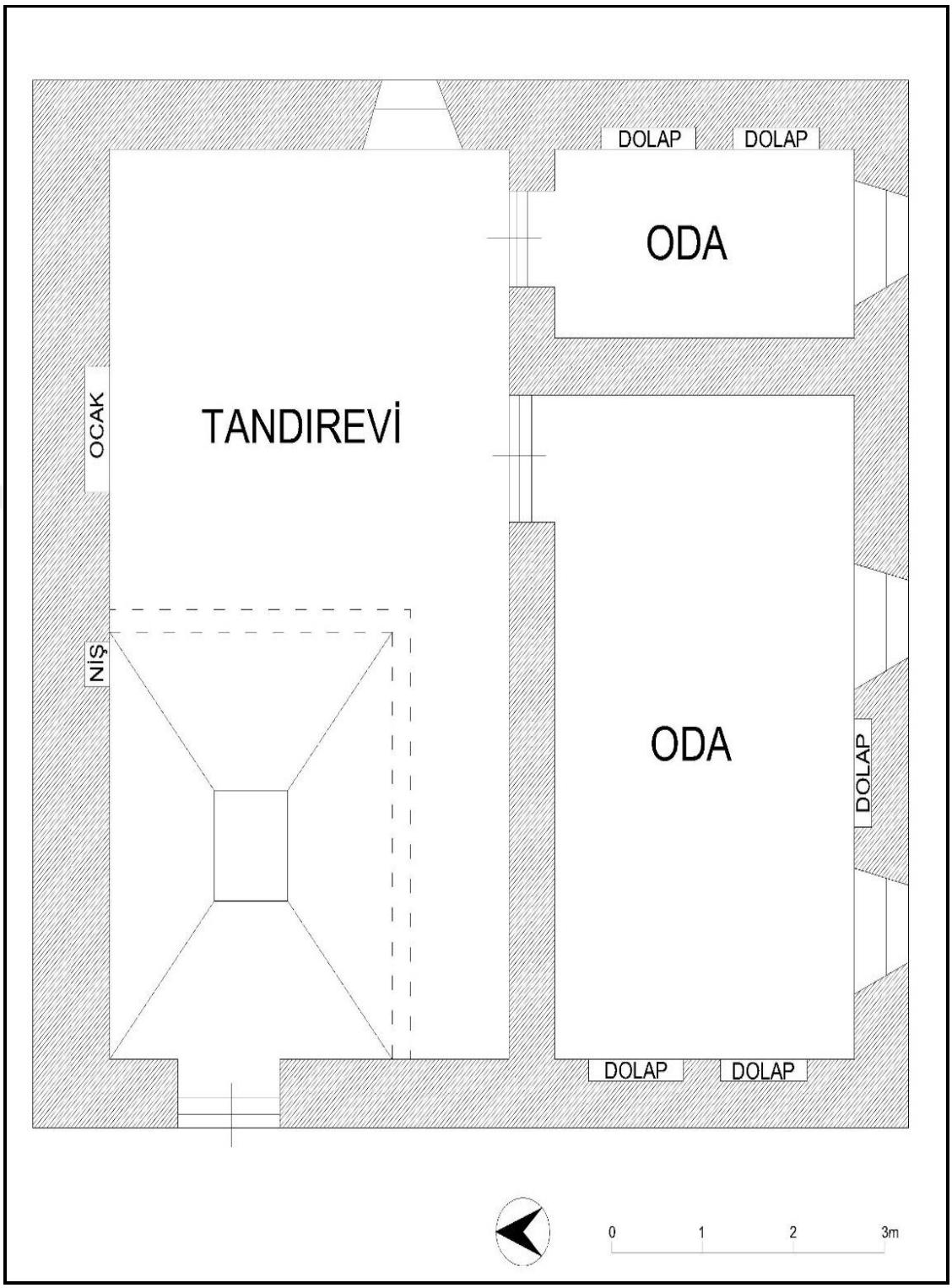
Yapının güneydoğu cephesinin köşesinde balkon bulunmaktadır. Balkon yukarıya doğru uzanan ahşap direklerin arasına korkulukların yapılması suretiyle ahşaptan yapılmıştır. Cephe köşelerine denk gelen kısımları oval olarak ele alınmıştır ve 30 cm cepheden dışarıya çıkıntı yapmaktadır (Fotoğraf 3.230).

Evin çatı katı hem merek hem de kiler olarak kullanılmaktadır. Yapıya ait un ambarı da çatıya yerleştirilmiştir. Evin orjinal tuvaleti yapı bünyesinin dışındadır. Tamamı ahşap malzemeden yapılmıştır ve bölgesel özellik taşımaktadır.

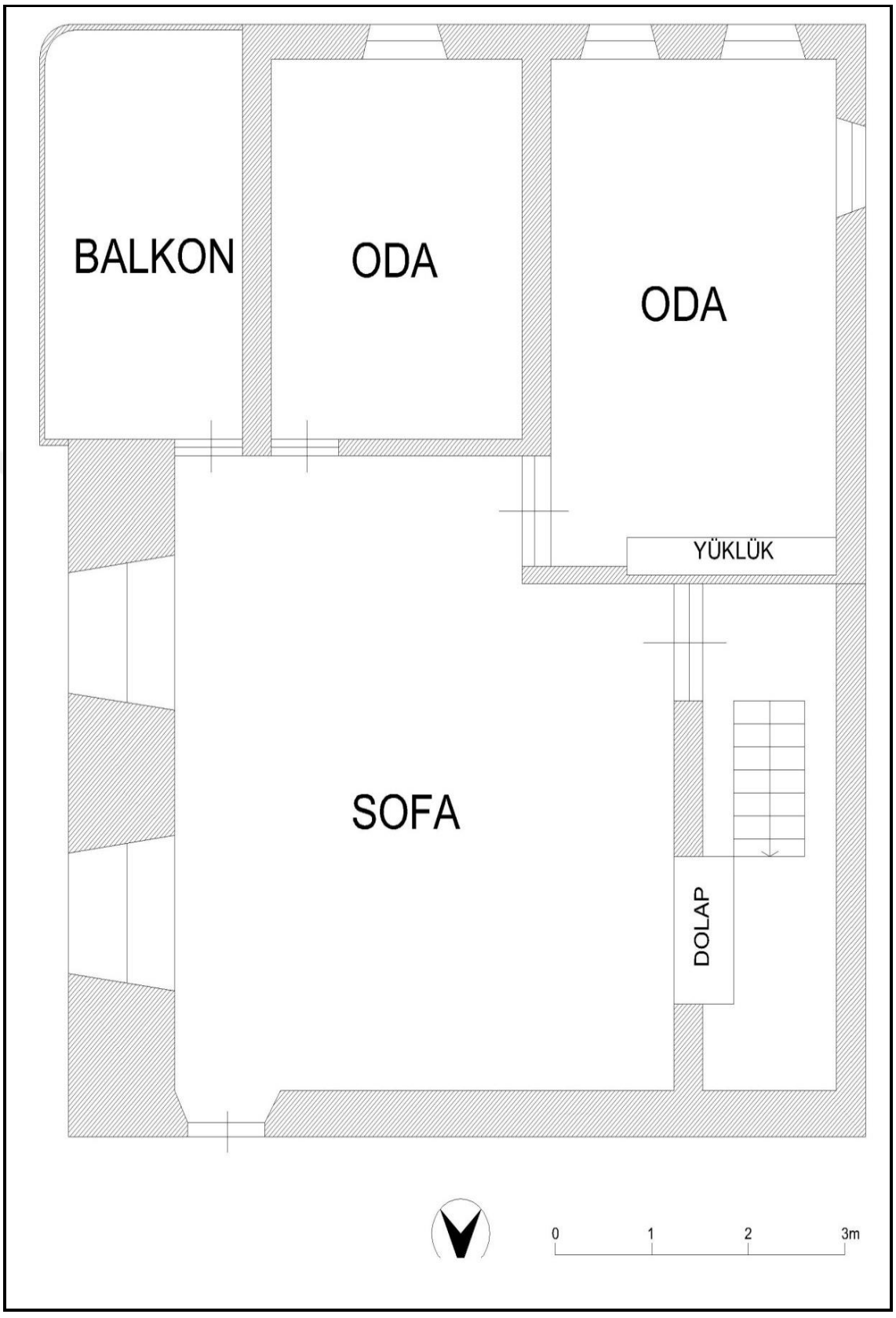
Ev, iki yana eğimli çatı ile örtülüp sac ile kaplanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde üst katta bulunan odanın tavanında kullanılan baklava dilimlerinden başka süsleme yoktur. Bu bordür çıtaların çakılması suretiyle oluşturulmuş ve tavanı dört yönden dolaşmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Evin köşelerinde kesme taş kullanılan beden duvarları moloz taş örgüdür. İç mekânların zeminlerinde toprak ve ahşap kullanılırken kapı, pencere, dolaplar ve tavanlarda ahşap uygulanmıştır.

Çizim 3.39. Nazım Yurtsever Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.40. Nazım Yurtsever Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.223. Nazım Yurtsever Evi Kitabe

Fotoğraf 3.224. Nazım Yurtsever Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.225. Nazım Yurtsever Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.226. Nazım Yurtsever Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.227. Nazım Yurtsever Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.228. Nazım Yurtsever Evi Üst Katta Bulunan Büyük Oda

Fotoğraf 3.229. Nazım Yurtsever Evi Yüklük ve Gusülhane

Fotoğraf 3.230. Nazım Yurtsever Evi Balkon

3.8.2. Mehmet Yurtseven Evi

Çizim No: 3.41, 3.42

Fotoğraf No: 3.231-3.236

İnceleme Tarihi: 04.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 11.07.2012 gün ve 362 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Çavuşlar Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Evin üzerinde herhangi bir kitabe mevcut değildir. Yapım yılı belli olmasa da Mehmet Yurtseven'in kardeşi olan Necati Yurtseven Evi'nin üzerinde 1908 tarihini veren kitabe bulunmaktadır. Ayrıca Sırakonaklar'a bağlı Cicibağ Mahallesi'nde bulunan 1905 tarihli caminin (kilise) pencere söve ve kemerleri ile benzerlik göstermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda yapıyı XX. yüzyılın başına tarihlendirmek mümkündür. Ev, yapıldıktan sonra bir süre mektep olarak kullanılmıştır. Günümüzde çatısı yenilenmiştir.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında ahır, üst katında yaşam alanları bulunan dış sofalı iki katlı plan tipindedir. Yapının alt ve üst katlarına giriş doğu cepheden verilmiştir. Ahır bölümünün girişi güneydoğu, üst katın girişi ise kuzeydoğu köşededir. Ayrıca, yapının üst katına ulaştıran bir kapı da batı cepheden açılmıştır. Arazinin eğimine göre kuzey-güney doğrultulu şekillenen ev, güney cepheden iki katlı, kuzey cepheden tek katlı bir görünüme sahiptir (Çizim 3.41, 3.42), (Fotoğraf 3.231, 3.232, 3.233, 3.234).

Evin ahır bölümüne 1.50 m genişliğindeki kapı ile ulaşılır. Tek kanatlı ahşap kapının üzerinde düz bir lento taşı ve onun üzerinde de dikdörtgen bir açıklık bulunur. Bu açıklık evin aydınlatması ve havalandırması için uzun dikdörtgen kesme taşların arasının örülmemesi ile oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.235). Ayrıca bunun dışında güney cephede açılan üç pencere daha vardır ve birisi sonradan kapatılmıştır. Pencerelerin kenarlarında blok taştan oluşan söve kullanıldığı görülmektedir. İç kısmına girilemediği

için iç mimarisi hakkında bilgi yoktur, fakat pencereden görülebildiği kadarıyla zemini taş, üst örtüsü ahşaptır.

Evin yaşam alanlarının bulunduğu ikinci kata ulaşım hem batı hem de doğu yönde açılan kapılarla sağlanmaktadır. Doğu kapı, ana kapı olduğu için diğer kapıya nazaran daha itinalı ele alınmıştır. Ahır kapısında olduğu gibi düz kesme taş lentoya sahip kapının üzerinde bir de pencere görevi gören yuvarlak kemer formlu boşaltma kemeri bulunmaktadır. Tek kanatlı ahşap kapı sonradan sac malzeme ile kaplansa da kapı tutamağı ve tokmak görevi yapan burma desenli halkası orjinaldir (Fotoğraf 3.236). Her iki kapıdan da girilince evin sofa bölümüne ulaşılır. Sofa, yatay dikdörtgen planlıdır Kuzey yöndeki duvarında ocak vardır. Bu ocağı içine alacak şekilde, Bağdadi duvar tekniği kullanılarak sonradan yapıldığı belli olan bir duvarla sofa ikiye bölünmüştür. Bunun yapılmasının sebebi, soğuk iklim şartları sebebiyle ısıtması kolay olabilecek boyutlarda bir mekân oluşturma çabasıdır. Ayrıca bu evin mutfak ihtiyacını da sofa karşıladığı için ayrı bir mekân oluşturulmak istenmiştir.

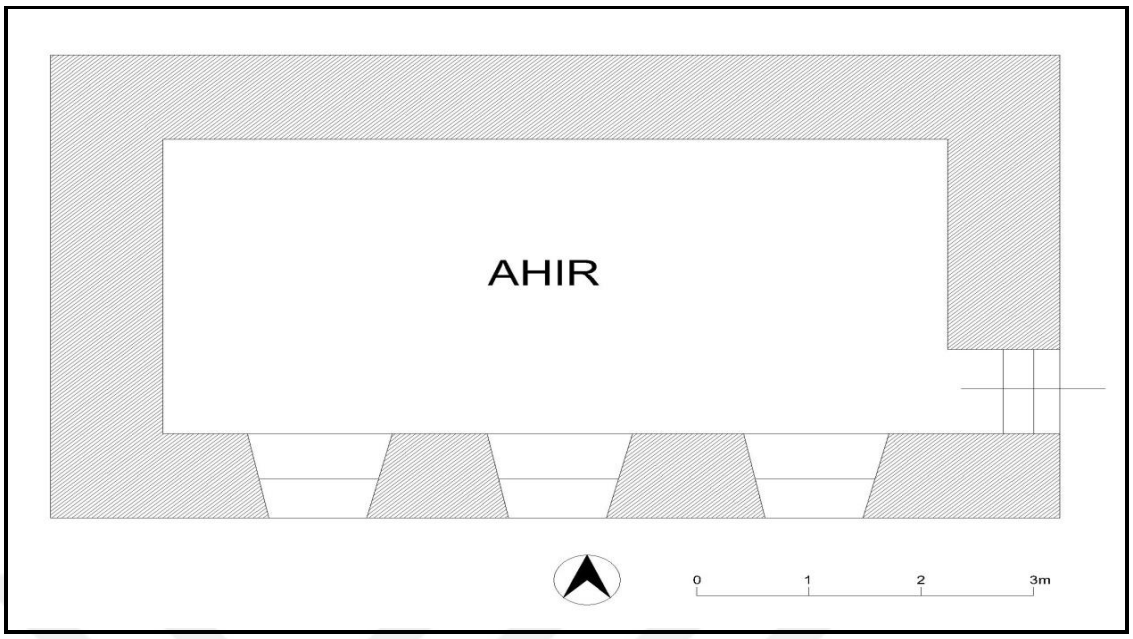
Bu katta kapıları sofaya açılan iki oda bulunmaktadır. Doğu cephedeki oda, 3.50 x 4.50 m boyutlarla kareye yakın plana sahiptir. İki güney cephede, bir de doğu cephede olmak üzere üç penceresi vardır. Pencere önüne denk gelen kısımda 1.20 m genişliğe sahip yerden 50 cm yükseltilmiş ahşap makat bulunmaktadır. Batı cephedeki oda, diğer odadan daha büyük boyutlu olarak ele alınmıştır. 5.50 x 4.50 m ölçülere sahip odanın güney cephe yönünde açılmış iki penceresi vardır. Odaların zemininde ve tavanında ahşap kullanılmıştır. Bu odada dolap, yüklük gibi unsurlara yer verilmemiştir.

Evin dışarıdan doğu ve güney cephesi daha özenle yapılmıştır. Alt kat pencereleri dikdörtgen planlı iken üst kat pencereleri yuvarlak kemer formlu açıklıklarla taçlandırılmıştır. Bu kemerler, pencerelerin sağında ve solunda bulunan taş sövelerin üzerine yerleştirilen başlıklara oturtulmuştur. Başlıklar, cephe bünyesinden dışarıya taşırılarak plastik bir etki yaratılmıştır. Ayrıca kemerlerin kilit taşı da belirginleştirilerek cephede bütünlük sağlanmıştır.

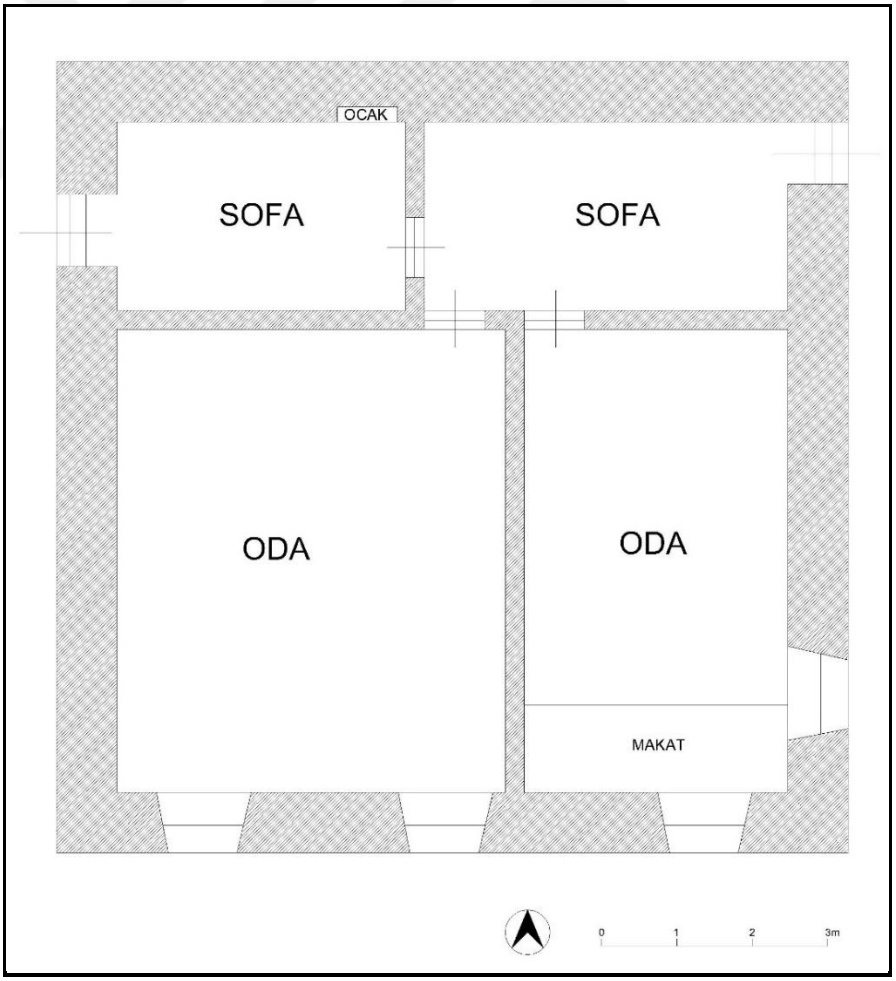
Ev, iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüş ve sac ile kaplanmıştır. Güney yönde bu eğimli kısımlar taş ile doldurulmuş, kuzey yönde ise ahşap ile kapatılmıştır. Beden duvarlarının yağmur ve kardan etkilenmemesi için çatı dışarıya taşırılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde dış cephede bulunan cephe örgüsünün hareketliliğinin dışında herhangi bir süsleme yoktur.

Malzeme ve Teknik: Evde malzeme olarak kesme taş, hafif yontulmuş moloz taş ve ahşap kullanılmıştır. Beden duvarlarının köşelerinde, kapı – pencere kenarlarında ve kemerlerinde kesme taş, diğer örgü kısımlarında moloz taş uygulanmıştır. Ahşap malzeme ise, iç mekânda kapı - pencere kenarlarında, makatta, zemin döşemelerinde ve tavan kaplamasında görülmektedir.

Çizim 3.41. Mehmet Yurtseven Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.42. Mehmet Yurtseven Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.231. Mehmet Yurtseven Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.232. Mehmet Yurtseven Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.233. Mehmet Yurtseven Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.234. Mehmet Yurtseven Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.235. Mehmet Yurtseven Evi Ahır Kapısı

Fotoğraf 3.236. Mehmet Yurtseven Evi Kapı Kolu ve Tokmağı

3.8.3. Necati Yurtseven Evi

Çizim No: 3.43-3.45

Fotoğraf No: 3.237-3.245

İnceleme Tarihi: 04.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 11.07.2012 gün ve 361 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Çavuşlar Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin batı giriş kapısı üzerinde yer alan taşın üzerinde Hicri 1323, Miladi 1908 tarihi geçmektedir (Fotoğraf 3.237). Ev, son yıllarda iki kardeşin kullanımı için ikiye bölünmüştür.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında odunluk ve kiler, üst katında tandırevi ve bir üst katında yaşam alanları bulunan üç katlı dış sofalı bir düzenlemeye sahiptir. Kuzey – güney doğrultulu uzanan yapının üç yönden kapısı bulunmaktadır. Yapı eğimli arazide kurulduğu için farklı yönlerden bakılınca kat sayılarında değişiklik görülmektedir. Batı ve güney cephe yönünde çatı katı ile beraber dört katlı görünen yapı, doğu yönden üç ve kuzey yönden iki katlı olarak görünmektedir. Batı cephede güney köşede bulunan kapı ile odunluk ve kilere, yine eğimden dolayı aynı cephede cephe ortasında açılan kapı ile tandırevine ve kuzey cephedeki kapı ile evin yaşam alanlarının bulunduğu kata ulaşılır. Ayrıca tandırevinin doğu cephede bir kapısı daha bulunmaktadır. Ev, iki kardeş kullanımına uyarlanırken tam ortaya bir duvar örülmüş ve ikinci kata kuzey yönde bir kapı daha açılmıştır (Çizim 3.43-3.45), (Fotoğraf 3.238-3.241).

Evin en alt katında bulunan odunluk ve kiler, iki bölümden ibarettir. Dışa açılan kapı ile odunluğa, orada açılan kapı ile de kilere ulaşılmaktadır. Her iki birimin de güney yönde ikişer penceresi vardır. Doğu – batı yönlü uzatılan bu dikdörtgen katın iç düzenlemesi oldukça basittir. Kilerde üst kata (tandırevine) götüren merdivenlere yer verilmiştir. Bu şekilde tandırevinden kilere kolay ulaşım amaçlanmıştır. Bu kat, aynı zamanda arazi eğiminden dolayı diğer katlara zemin olmuştur.

Evin ara katına doğu ve batı cephelerden açılan kapılarla geçilir. Kapılar bölgesel özellik gösterir, tek kanatlı ve ahşaptır. Üst kısmında kullanılan kesme taş malzemeden yekpare lento taşının üzeri cephede plastik bir etki yaratacak şekilde boşaltma kemerine sahiptir. Kapıdan girilince sofaya ulaşılır. Sofa, aynı zamanda tandırbaşını da içinde bulunduran uzun dikdörtgen plana sahiptir. Fakat tandır sonradan kapatılmıştır ve bu alan günümüzde aynı zamanda mutfak olarak kullanılmaktadır. Sofa, her iki kapının yan tarafında açılan içeriye doğru şevli mazgal pencere ile aydınlatılmaktadır. Bu kata son dönemde eklenen ara duvarla yapı tam ortadan ikiye bölünmüştür ve bir oda ile sofanın yarısı diğer tarafta kalmıştır. Bu bölüme girilemediği için iç mimarisi hakkında bilgi yoktur fakat diğer bölüm ile simetrik düzene sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Sofaya açılan oda oldukça küçük boyutlu olarak ele alınmıştır ve güney cephede açılan iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencereler ışığın iç mekânda kullanımının daha kaliteli olması adına içeriye derin ve üst kısımları yuvarlatılarak kemer formunda yansıtılmıştır (Fotoğraf 3.242). Aynı uygulama sofaya açılan ana giriş kapılarının üst kısımlarında da uygulanmıştır. Odanın iç kısmında kapı kenarına denk gelen duvarda yüklüğü bulunan odanın tabanı ve tavanı ahşap ile kapatılmıştır.

Yapının bir üst katına ulaşım kuzey cepheden sağlanmaktadır. Orijinal olmayan kapının arkasındaki ahşap kilit sistemi günümüzde hala mevcuttur (Fotoğraf 3.243). Ayrıca yapılan bölünme esnasında kuzeybatı köşede bir kapı daha açılmıştır. Bu katın planı alt kat ile tamamen aynıdır. Odaların üst kısmına denk gelen bölümlere bu katın odaları yapılmışken, sofanın üst katı da yine sofa olarak değerlendirilmiştir. Alt katta bulunan tandırın bacası ve çatıya ulaştıran merdivenler buradadır. Alt kat pencere tarzı burada da uygulanmıştır.

Evin iç mimarisi oldukça sade ve işlevsellik ön planda tutularak ele alınmışken dış mimarisi oldukça hareketlidir. Araziye hâkim bir tepe üzerinde kurulan evin alt kısımlardan bakıldığı zaman görünen cephesi güney cephedir ve bu sebeple daha özenle ele alınmıştır. Görünen dört kat boyunca her katta kullanılan dört penceresi açısından oldukça simetriktir. Alt kat ve çatı katında kullanılan pencereler diğer iki sırada ki pencerelere nazaran daha küçük boyutludur. Dikdörtgen formlu pencerelerin kenarlarında düzgün kaliteli kesme taş kullanımı, cephe kenarlarında kullanılan kesme taş dizisiyle bir bütünlük oluşturmuştur. Ayrıca ev, pencerelerin alt ve üst kısımlarında

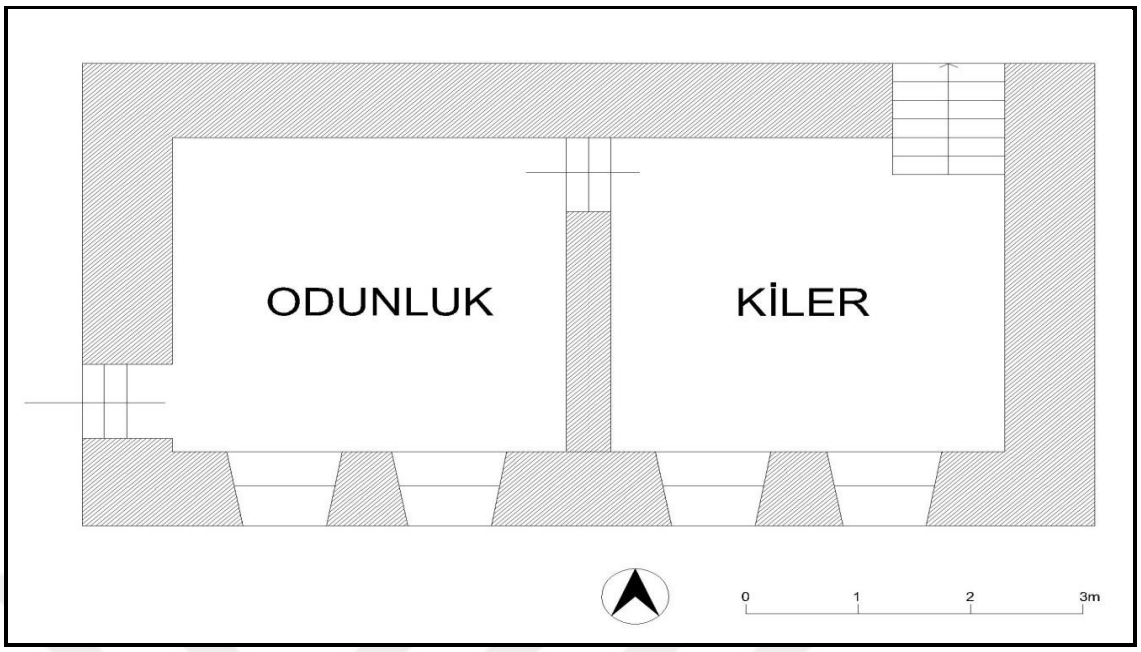
duvarları birbirine bağlayan ve katları birbirinden ayıran hatıllar açısından oldukça önemlidir. Çünkü her biri yaklaşık 5 m olan yekpare taşlar kullanılmıştır. Diğer cephelerde ise kapı ve pencerelerin simetrik kullanımı cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Yapının ahır ve mereği yapı cephesinden ayrı olarak ele alınmıştır. Yine arazinin eğimine göre planlanmış olan yapının ahırı aşağıda, mereği ise yukarıda bulunmaktadır. Kuzey – güney yönlü olarak konumlandırılan bu birimler, oldukça sadedir ve ihtiyaca yönelik yapılmışlardır (Fotoğraf 3.244). Yapıya ait un ambarı da kilere ulaştıran batı kapının ön tarafında yapı bünyesinden uzakta konumlandırılmıştır. Ahşap malzemeden yapılan ambarın üst kısmı yağışlardan etkilenmemesi adına eğimli sac ile kapatılmıştır (Fotoğraf 3.245).

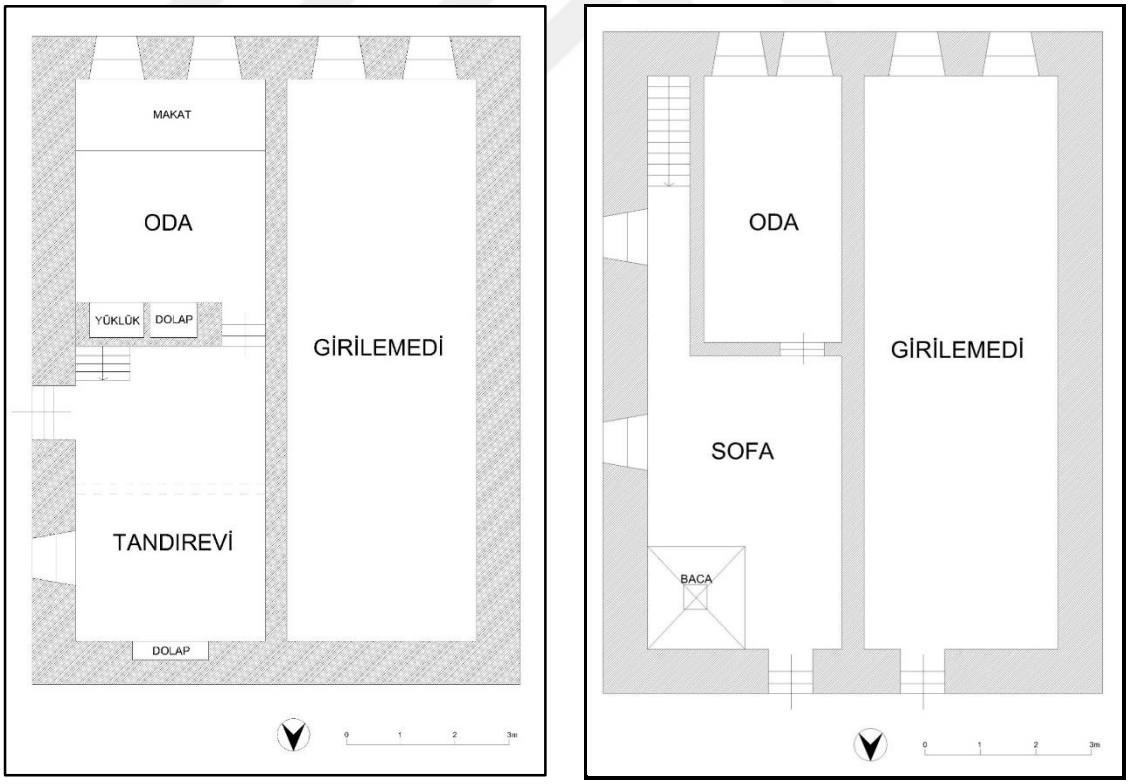
Evin üst kısmı ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli çatı ile kapatılmıştır. Güney ve kuzey yönde bu eğimli kısımlar taş ile doldurulmuştur. Beden duvarlarının yağmur ve kardan etkilenmemesi için çatı dışarıya taşırılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde iç mekânda sofaya açılan odaların birinde kullanılan baklava dilimli tavan göbeği ve dış cephede bulunan cephe örgüsünün hareketliliği dışında herhangi bir süsleme yoktur.

Malzeme ve Teknik: Yapı da malzeme olarak kesme taş, hafif yontulmuş moloz taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Beden duvarlarının köşelerinde, kapı – pencere kenarlarında ve kemerlerinde kesme taş, diğer örgü kısımlarında moloz taş mevcuttur. Taşların birbirine tutturulması Horasan harcı ile sağlanmıştır. Ahşap malzeme ise, iç mekânda kapı - pencere kenarlarında, zemin döşemelerinde ve tavan kaplamasında kullanılmıştır.

Çizim 3.43. Necati Yurtseven Evi Zemin Kat Planı

Çizim 3.44-3.45. Necati Yurtseven Evi Birinci ve İkinci Kat Planı

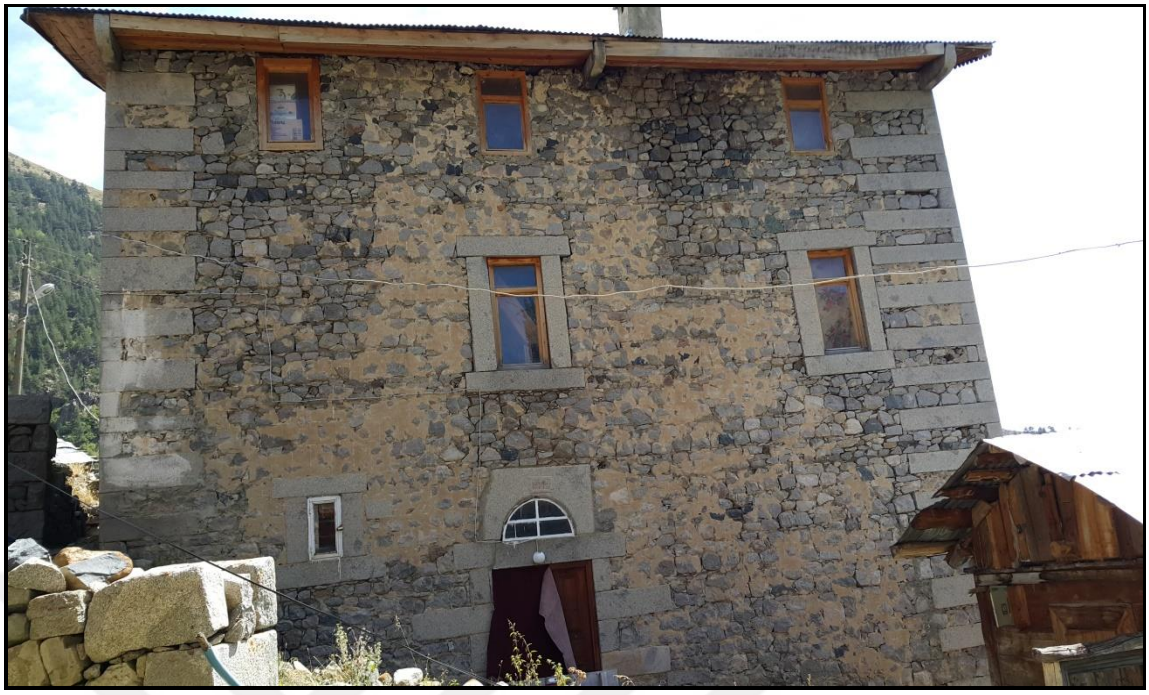
Fotoğraf 3.237. Necati Yurtseven Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.238. Necati Yurtseven Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.239. Necati Yurtseven Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.240. Necati Yurtseven Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.241. Necati Yurtseven Evi Kitabe

Fotoğraf 3.242. Necati Yurtseven Evi Ara Katta Bulunan Oda Pencereleri

Fotoğraf 3.243. Necati Yurtseven Evi Ahşap Kilit

Fotoğraf 3.244. Necati Yurtseven Evi Ahır ve Merek

Fotoğraf 3.245. Necati Yurtseven Evi Un Ambarı

3.8.4. Doğan Çalışır Evi

Çizim No: 3.46, 3.47

Fotoğraf No: 3.246-3.256

İnceleme Tarihi: 04.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 11.07.2012 gün ve 364 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Çavuşlar Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde yazlık ev olarak kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin doğu giriş kapısı üzerinde yer alan kitabenin transkripsiyonu aşağıdaki gibidir. Ermeni bir aileye ait olduğu anlaşılan evin Ermenice kitabesinin sonunda hem Arapça harflerle 1318, hem de Latin harflerle 1902 tarihi yazılmıştır. Ayrıca evin güney cephesine yapıdan ayrı olarak yapılan fırının üzerinde 1911 tarihi yazılıdır. Ev yapıldıktan 9 yıl sonra fırın bölümü eklenmiştir (Fotoğraf 3.246, 3.247).

ՋԱՆԻՒՔ ԹԱՆԴՔԵԼԵԱՆ Կ..ՔՐԻՍ- ՏԻԱՆԵԱՆ ՊԵՏՐՈՍԻՆ ԿԱՌՈՒՑ- ԱՒ ՏՈՒՆՍ Ի ՎԱՅԵԼՈՒԻՄՆ ՆՈՐԻՆ ՈՐԴԻՈՅՆ ՄԵԼԳՈՆԻ ԵԻ ԲԱՂՏԱ- ՍԱՐԱՅ 1902 - ١٣١٨	**Çabaları Tantkelyan Kris dianyan Bedrosun inşa edil di evim yakışan onun oğlu Melkon ve Bağda sara 1902-1318**

Tantkelyan Krisdianyan Bedros'un çabaları sayesinde oğullarım Melkon ve Bağdasar'a yakışan evim inşa edildi. 1902 / 1318[166]

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında kiler, üst katında tandır evi ve bir üst katında yaşam alanları bulunan dış sofalı üç katlı plan düzenine sahiptir. Kuzey – güney doğrultulu uzanan yapının üç yönden kapısı bulunmaktadır. Yapı eğimli arazide kurulduğu için farklı yönlerden bakılınca kat sayılarında değişiklik görülmektedir. Çatı katı da dâhil edilince güney cepheden dört, doğu ve batı cepheden üç ve kuzey cepheden iki katlı olarak görünmektedir (Çizim 3.46, 3.47), (Fotoğraf 3.248, 3.249). Evin batı cephesine çok yakın mesafede başka bir ev inşa edilmiştir. Bu sebeple bu cephesi kör cephedir.

[166] Kitabenin transkripsiyonunu yapan Mimar/Restoratör Zakarya Mildanoğlu'na teşekkür ederim.

Evin güney cephesinin batı ucunda zemin katta bulunan doğu – batı uzantılı, uzun dikdörtgen planlı kilere ulaştıran kapı bulunmaktadır. Bu birim oldukça sade ve ihtiyaca binaen yapılmıştır. Hemen ön tarafına ise fırın inşa edilmiştir. Bu kat hem kiler görevi üstlenmekte hem de arazi eğiminden dolayı evin birinci katına zemin oluşturmaktadır.

Evin doğu cephesinde tam ortada bulunan kapısı orjinalde ahşap çift kanatlı bir kapı iken sonradan değiştirilmiştir. Üst kısmı kesme taş malzemeden düz bir lento ile sınırlandırılmış ve üzeri boşaltma kemeri ile hareketlendirilmiştir. Bu kemerin üzerinde yine düzgün kesme taş üzerine yazılmış kitabe yerleştirilmiştir. Onun üzerinde ki taşta ise güney ve kuzey yönlere bakan ay yıldız motiflerinin kazındığı blok kesme taş yerleştirilmiştir. Bu motiflerin arasında ise ortada ki daha büyük olmak kaydıyla üç daire motifi yapılmıştır (Fotoğraf 3.250).

Kapıdan girilince iç mekân düzenlemesi sofa ve sofanın bir ucuna yerleştirilmiş, kapıları sofaya açılan iki odadan ibaret düzenleme ile karşılaşılır. Sofanın araziye uygunluk için doğu yönündeki ucu ileriye doğru taşırılmış ve asimetrik bir dikdörtgen oluşturulmuştur. Bu taşırılan bölüme ise bir pencere açılmıştır. Sofa, sonradan içte tuğla, dışta beton sıva ile yapılan bir duvarla ikiye bölünmüştür.

Sofanın güney cephesine bakan bölümünde odalar bulunmaktadır. İlk oda kare planlı bir düzenlemeye sahiptir ve doğu yönde bir, güney yönde iki penceresi vardır. Güneydoğu köşesinde üzeri ahşap kapaklı kehriz bulunmaktadır. Girişin sağında ve solunda ise dolap ve yüklükler vardır. Diğer oda ise daha küçük boyutlu ve sadedir. Girişin solunda sadece yüklük görülmektedir.

Yapının bir üst katına ulaşım kuzey cepheden sağlanmaktadır ve kapı eğimden dolayı zemin seviyesindedir. Kapıdan girilince yine çarpık düzenlemeye sahip sofaya ulaşılır. Sofa, doğu cephede açılan pencerelerle aydınlatılmıştır (Fotoğraf 3.251). Yapının çatı katına ulaştıran ahşap basit merdivende sofa da bulunmaktadır. Merdivenlerin bulunduğu batı yöndeki duvarda aynı zamanda gömme dolaplar vardır (Fotoğraf 3.252). Bu kısımda ayrıca, girişin sağında terekler, solunda ise ocak nişi kullanıldığı görülmektedir ki sofanın aynı zamanda bu katın mutfağı olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Bu katta da kapıları sofaya açılan iki oda vardır ve boyutları birbirinden farklıdır. Uzun dikdörtgen planlı küçük boyutlu odada bir dolap bir de yüklük, diğerinde iki

yüklük, iki dolap ve makat bulunmaktadır (Fotoğraf 3.253). Küçük odada güney cephede tek pencere bulunurken büyük odada, iki güney, bir de doğu cephede üç pencere vardır. Odaların zemini ve tavanı düz ahşap kaplama ile kaplanmıştır.

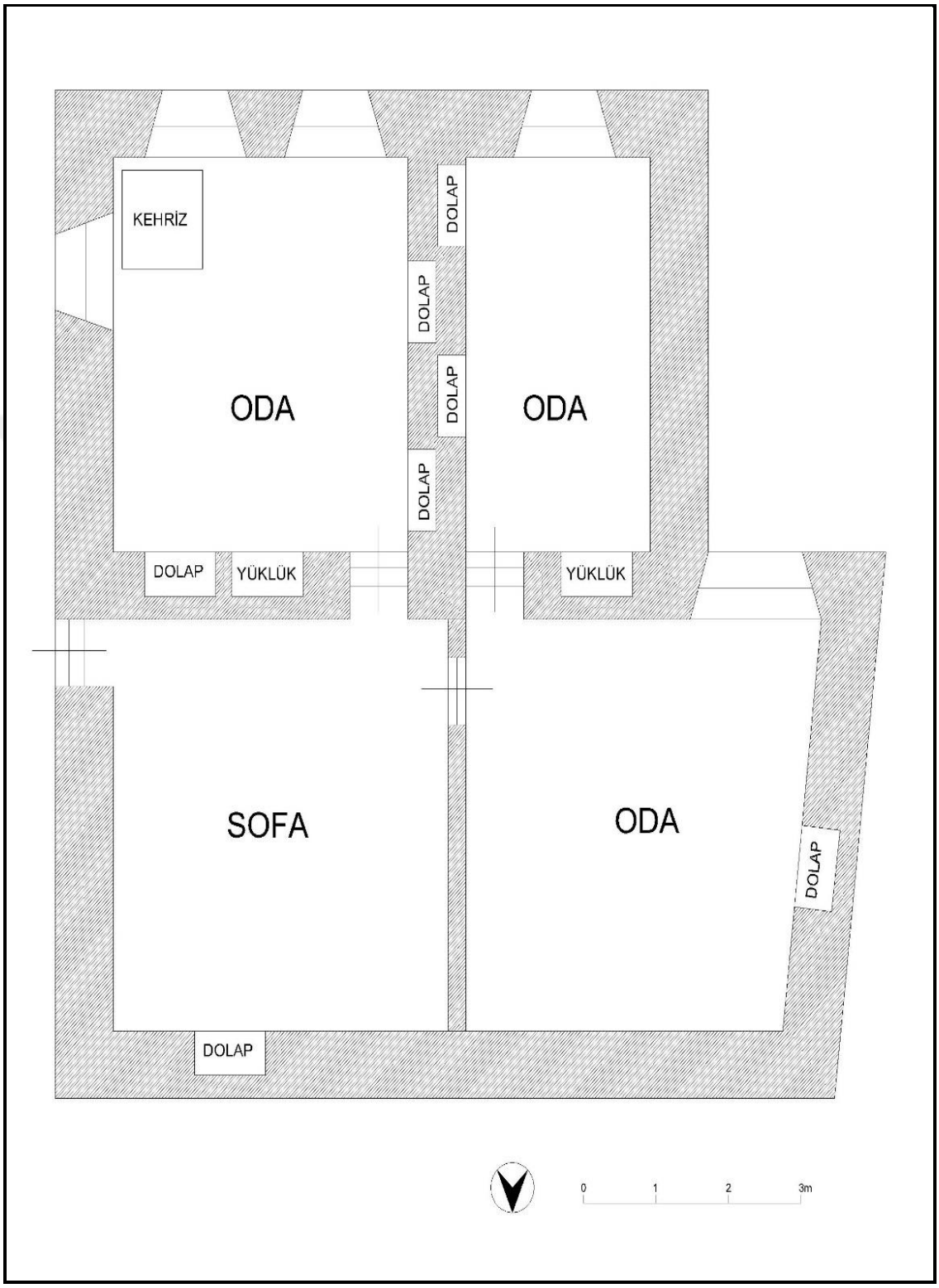
Evin çatı katı tam olarak tamamlanmamıştır. Dış yapı iskeletiyle şekillenmiş bu katta güney cephede iki pencere bulunur. Tam ortasına yerleştirilen kapı ile de dış cephede boydan boya uzanan ahşap balkona ulaşılır. Balkon dışarıya taşırılan dikey ahşap kirişler üzerine yatay olarak uzatılmıştır. İçten tek kanatlı ahşap olan balkon kapısının dış cephede ki açıklığı yuvarlak kemer formundadır ve cephe özellikleriyle bütünlük sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.254).

Evin üst kısmı ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli çatı ile kapatılmıştır. Güney ve kuzey yönde bu eğimli kısımlar taş ile doldurulmuştur. Beden duvarlarının yağmur ve kardan etkilenmemesi için çatı kısmı dışarıya taşırılmıştır.

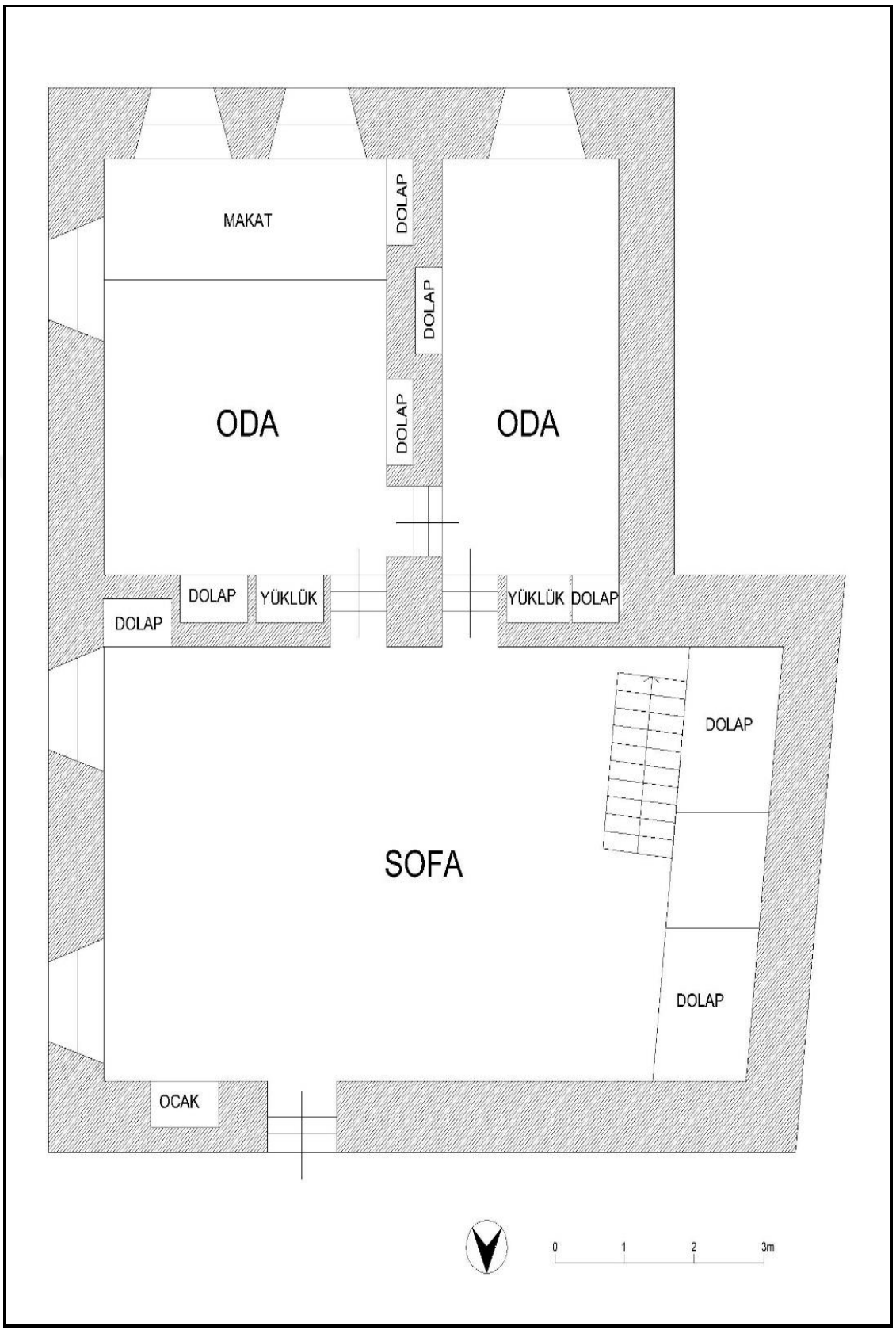
Yapıya ait ahır ve merek uzun dikdörtgen planlı ve doğu – batı uzantılı olarak evin kuzey cephesinin ön tarafında yapılmıştır. Kapalı olan ve güney cephesinde bulunan dört pencere açıklığı ile aydınlatılan alt kısım ahır, eğimli çatı ile örtülen ve kenarları açık olan kısım ise merek olarak kullanılmıştır. İç mekânı oldukça sadedir. Dış cephe duvarları evle bütünlük oluşturacak şekilde ele alınmıştır. Pencere ve beden duvarlarının kenarlarında düzgün kaliteli kesme taş kullanılmıştır. Ayrıca kabartma tekniği ile usta monogramları görülmektedir (Fotoğraf 3.255).

Süsleme Özellikleri: Evin odalarında bulunan yüklük ve dolap kapakları yivli, tavan göbekleri baklava dilimli olarak ele alınmıştır. Dış mekânda ise bölgesel özellik gösterir nitelikte pencere kenarlarının yekpare kesme taşla çevrelenmesi ve kapı üstlerinin yuvarlak kemer formlu yapılması dış cepheye hareketlilik kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Yapı da malzeme olarak kesme taş, hafif yontulmuş moloz taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Doğu ve güney cephelerde bütün yüzeylerde boyutları birbirinden farklı düzgün kaliteli kesme taş, diğer cephelerde ise moloz taş görülmektedir. Taşların birbirine tutturulması Horasan harcı ile sağlanmıştır. Ahşap malzeme ise, iç mekânda kapı - pencere kenarlarında, zemin döşemelerinde ve tavan kaplamasında kullanılmıştır. Dış beden duvarlarının derz dolguları vurgulanarak ele alındığı için cephe de güzel bir görünüm oluşturmuştur. Ayrıca güvenlik açısından bütün pencerelere demir muhafazalar takılmıştır (Fotoğraf 3.256).

Çizim 3.46. Doğan Çalışır Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.47. Doğan Çalışır Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.246. Doğan Çalışır Evi Kitabe

Fotoğraf 3.247. Doğan Çalışır Evi Sonradan Eklenen Fırın ve Kitabesi

Fotoğraf 3.248. Doğan Çalışır Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.249. Doğan Çalışır Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.250. Doğan Çalışır Evi Ana Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.251. Doğan Çalışır Evi Üst Kat Sofa

Fotoğraf 3.252. Doğan Çalışır Evi Çatıya Ulaştıran Merdiven ve Dolaplar

Fotoğraf 3.253. Doğan Çalışır Evi Üst Kat Oda

Fotoğraf 3.254. Doğan Çalışır Evi Balkon

Fotoğraf 3.255. Doğan Çalışır Evi Ahır ve Merek

Fotoğraf 3.256. Doğan Çalışır Evi Pencere Muhafazaları ve Duvar Örgüsü

3.8.5. Namık Aksu Konağı

Çizim No: 3.48

Fotoğraf No: 3.257-3.262

İnceleme Tarihi: 04.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 28.09.2012 gün ve 482 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Altuntaş Mahallesi'nde yer alır. Günümüzde sadece alt katı kullanılmaktadır. Konağa yaklaşık 15 m mesafede Ali Aksu Konağı bulunur ve yörede "Çifte Konaklar" diye adlandırılmaktadırlar. Yüksek, düz bir alanda, araziye hâkim konumda iki kardeşin yaptırdığı konaklardır (Fotoğraf 3.257).

Tarihçesi: Konakta güney giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede 1911 tarihi geçmektedir. Kitabe, kapı kenarlarını sınırlandıran düzgün kesme taştan oluşturulan kemerin kilit taşına kabartma rakamlarla yazılmıştır (Fotoğraf 3.258). Konağın yapıldığı yıllarda bölgede yaşanan siyasi olaylar sebebiyle konak tamamlanamamıştır. Zemin kat ve birinci kat tamamlanmış, diğer katlar olduğu şekliyle bırakılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında ahır, üst katında mutfak ve odaları olan bir düzenlemeye sahiptir. Yapı tamamlanacak olsaydı muhtemelen bir üst katına da kapıları sofaya açılan dört oda yapılacaktı. Tasarlandığı şekliyle yapı iç sofalı, üç katlı plan tipinde ele alınmıştır. Çatı katının da dâhil edilmesi söz konusu olursa dört katlı bir düzenleme ortaya çıkmaktadır (Çizim 3.48), (Fotoğraf 3.259, 3.260).

Doğu – batı uzantılı konağın zemin katı, iç sofalı plan düzenlemesine sahiptir ve güney yönde cephenin tam ortasında açılan kapı ile ulaşılmaktadır. Giriş kapısı basık yuvarlak kemerlidir. Bu kapının üst kısmında ise konağın birinci katına götüren ahşap harici merdiven ve ana giriş kapısı bulunmaktadır. (Fotoğraf 3.261). Oldukça sade bir düzenleme ile ele alınan zemin katın, doğu tarafında iki oda, batı tarafında bir oda vardır. Burada bir odaya yer verilmesinin sebebi üst katta güneybatı köşeye denk gelen mutfak zemininin tamamen doldurulmasından kaynaklanmaktadır. Yapıldıktan sonra hiç kullanılmayan zemin kat günümüzde ahır olarak kullanılmaktadır.

Konağın ana giriş kapısı yuvarlak kemerlidir. Tepe noktasında ki kilit taşı kitabe olarak değerlendirilmiştir. Kemerin köşelerine ise pencere ve havalandırma görevi gören içleri boşaltılmış iki yuvarlak taş yerleştirilmiştir. Bu kapıdan konağın sofasına ulaşılmaktadır. Sofaya kuzey cephede yer verilen bir diğer kapı ile de ulaşım sağlanmaktadır. Bu kapı asıl giriş kapısı olan güney kapıya göre daha sadedir. Bu katın düzenlemesi ortada ki uzun dikdörtgen planlı sofaya açılan oda ve mutfaktan ibarettir.

Sofaya sağ taraftan açılan ilk kapı ile evin mutfağına ulaşılır. Yan tarafında üst kata götüren merdivenlere yer verilmiştir. Bu merdivenlerin yanında ise kareye yakın ölçülere sahip oda bulunmaktadır. Kuzey cephede açılan iki penceresi ve bu pencerelerin ön tarafında boydan boya makatı vardır. Odanın doğu duvarında ahşap dolap görülmektedir. Batı duvarında ise tam ortada ocak bulunmaktadır. Ocağın baca çıkışı ise ikinci kat seviyesinde beden duvarlarından dışarıya verilmiştir. Dış bedende bu bacanın çıkış noktası dikdörtgen formlu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıkanma olmaması adına oluşturulan bu yapı, ahşap malzemelerin birbirine harç ile tutturulması sonucu oluşan bağdadi teknik ile yapılmıştır (Fotoğraf 3.262). Sofanın solundaki kapılarla evin odalarına ulaşılır. Boyutları birbirinden farklı olan odalar konağın doğu cephesine denk gelmektedir. Büyük oda da makat görülürken diğerinde bulunmamaktadır. İki cephede açılan pencerelerle aydınlatılmaktadır. Odaların zemininde ve tavan kaplamasında ahşap kullanılmıştır.

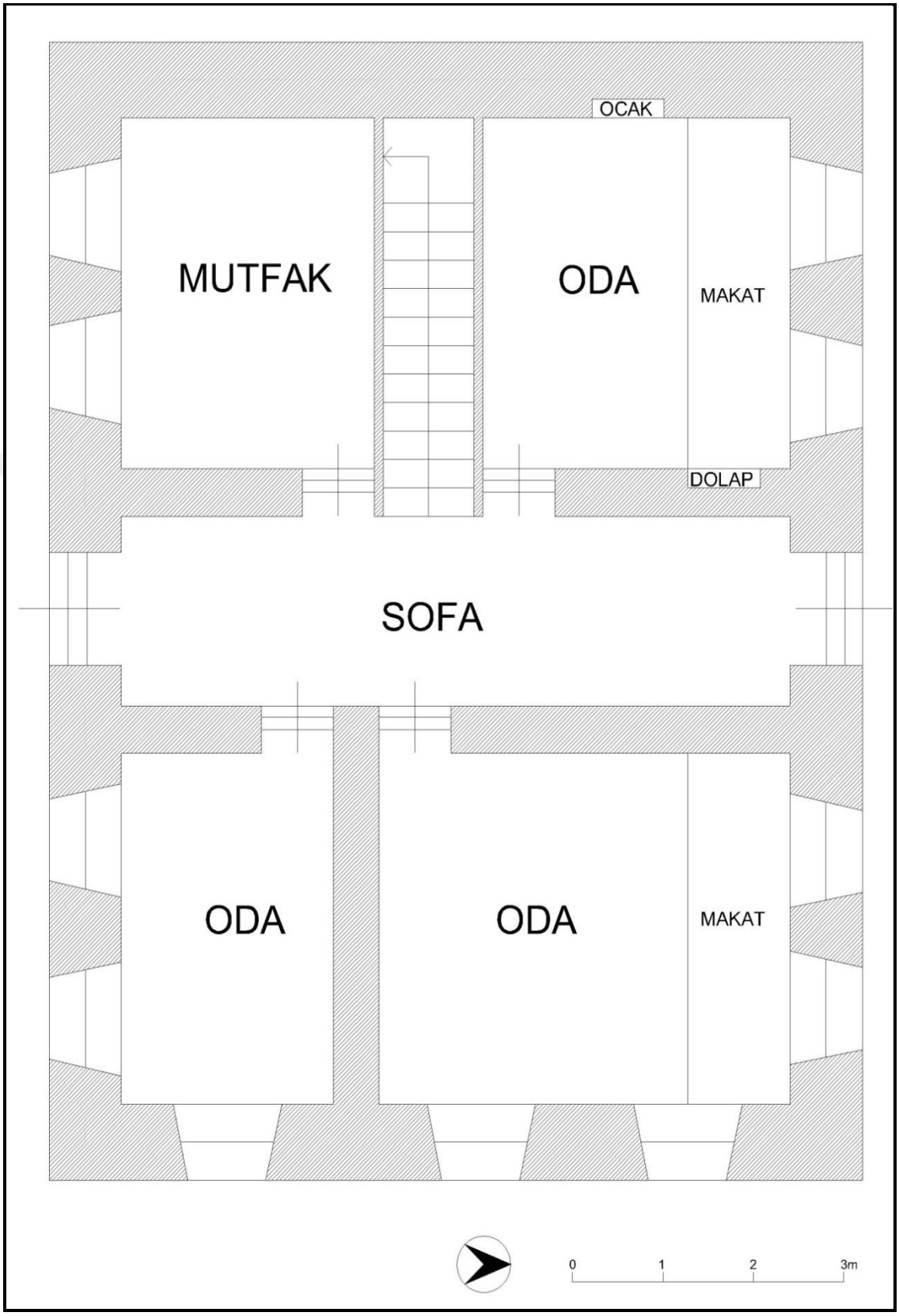
Yapının üst katı tamamlanamamış ve o haliyle bırakılmıştır. Sadece güney cephe yönünde ana giriş kapısının tam üstüne denk gelen yerde balkon yapılmış, fakat sonradan yıkılmıştır.

İç mekân düzenlenişi açısından oldukça sade olan yapının dış beden duvarlarında ahşap hatılların ve pencerelerin oluşturduğu simetri dikkat çekmektedir. Yatay hatıllar cepheyi dokuz yatay kuşağa bölmüştür. Konağın kapı ve pencereleri ise simetrik düzendedir. Sadece çatı katında bulunan pencere boyutlarının daha küçük olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca beden duvarları batı cephe de çatı seviyesine kadar taş ile örüldüğü için cephede bir bütünlük oluşmuştur. Doğu cephe de ise çatı alınlığının alt kısmına ahşap korkuluklar yapılarak bir teras yapılmıştır.

Konağın üstü ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli çatı ile kapatılmıştır. Beden duvarlarının yağmur ve kardan etkilenmemesi için çatı dışarıya taşırılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Konakta sadece birinci katta bulunan odalardan birinin tavan göbeği, onikigen olarak ele alınmıştır. Tezyinat olarak bunun dışında herhangi bir bezeme yoktur.

Malzeme ve Teknik: Yapı da malzeme olarak kesme taş, moloz taş ve ahşap kullanılmıştır. Giriş kapısında ve köşelerde kesme taş diğer alanlarda moloz taş görülmektedir. Taşlar birbirine Horasan harcı ile tutturulmuştur. Ahşap, iç mekânda kapı - pencere kenarlarında, zemin döşemelerinde ve tavan kaplamasında uygulanmıştır.

Çizim 3.48. Namık Aksu Konağı Alt Kat Planı

Fotoğraf 3.257. Namık Aksu – Ali Aksu Konaklarının Genel Görüntüsü

Fotoğraf 3.258. Namık Aksu Konağı Kitabe

Fotoğraf 3.259. Namık Aksu Konağı Güney Cephe

Fotoğraf 3.260. Namık Aksu Konağı Batı Cephe

Fotoğraf 3.261. Namık Aksu Konağı Ahır Kapısı ve Ana Giriş Kapısına Götüren Merdiven

Fotoğraf 3.262. Namık Aksu Konağı Ocak Bacası

3.8.6. Ali Aksu Konağı

Çizim No: 3.49, 3.50

Fotoğraf No: 3.263-3.273

İnceleme Tarihi: 04.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 28.09.2012 gün ve 483 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Altuntaş Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmamaktadır. 1986'da restore edilerek yerli ve yabancı turistlerin ağırlandığı bir konak haline dönüştürülmüştür. Son iki yıldır bu uygulama da yapılmamaktadır. Konağa yaklaşık 15 m mesafede bulunan Namık Aksu Konağı ile beraber yörede "Çifte Konaklar" diye adlandırılmaktadır. Yüksek, düz bir alanda, araziye hâkim konumda iki kardeşin yaptırdığı konaklardan biridir.

Tarihçesi: Konakta kuzey giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede 1911 tarihi geçmektedir. Kitabe, kapı kenarlarını sınırlandıran düzgün kesme taştan oluşturulan kemerin kilit taşına kabartma rakamlarla yazılmıştır (Fotoğraf 3.263). Konağın yapıldığı yıllarda bölgede yaşanan siyasi olaylar sebebiyle konak tamamlanamamıştır. Zemin kat ve birinci kat tamamlanmış, diğer katlar olduğu şekliyle bırakılmıştır. 1986 onarımında yapının ikinci katı da tamamlanarak turizme açılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında ahır, üst katında, mutfak ve odaları olan bir düzenlemeye sahiptir. Yapı tamamlandığı dönemde üst katına da bir sofa, üç oda ve tuvalet - banyo eklenmiştir. Konak, aldığı son plan şekliyle iç sofalı, üç katlı plan düzenindedir. Çatı katı da dâhil edilirse dört katlı bir düzenleme ortaya çıkmaktadır (Çizim 3.49, 3.50), (Fotoğraf 3.264-3.266).

Doğu – batı uzantılı konağın zemin katı, iç sofalı plan düzenlemesine sahiptir ve kuzey yönde cephenin tam ortasında açılan kapı ile ulaşılmaktadır. Giriş kapısı basık yuvarlak kemer formundadır. Bu kapının üst kısmında ise konağın birinci katına götüren merdiven ve ana giriş kapısı bulunmaktadır. Oldukça sade bir düzenleme gösteren zemin katın, doğu tarafında iki oda batı tarafında bir oda bulunmaktadır. Burada bir odaya yer verilmesinin sebebi üst katta kuzeybatı köşeye denk gelen

mutfağın zemininin tamamen doldurulmasıdır. Yapıldıktan sonra hiç kullanılmayan zemin kat günümüzde odunluk ve ambar olarak kullanılmaktadır.

Konağın ana giriş kapısı yuvarlak kemerlidir. Kemerin köşelerine ise pencere ve havalandırma görevi gören içleri boşaltılmış iki yuvarlak taş yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.267). Bu kapıdan girilince konağın sofasına ulaşılır. Sofaya güney cephede yer verilen bir diğer kapı ile de ulaşılmaktadır. Bu kapı asıl giriş kapısı olan kuzey kapıya göre daha sadedir. Bu katın düzenlemesi ortada ki uzun dikdörtgen planlı sofaya açılan odalar ve mutfak ile oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.268).

Sofaya sağ taraftan açılan ilk kapı ile evin mutfağına ulaşılır. Yan tarafında üst kata götüren merdivenler bulunur (Fotoğraf 3.269). Bu merdivenlerin yanında ise kareye yakın ölçülere sahip oda yer almaktadır. Güney cephede iki penceresi ve makatı bulunmaktadır. Odanın doğu duvarında ahşap dolap vardır. Batı duvarında ise tam ortada ocak görülmektedir. Ocağın baca çıkışı ise ikinci kat seviyesinde beden duvarlarından dışarıya verilmiştir. Dış bedende bu bacanın çıkış noktası dikdörtgen formlu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıkanma olmaması adına oluşturulan bu bacanın etrafı Bağdadi teknik ile örülmüştür. Fakat günümüzde bu bölüm yoktur, sadece beden duvarında ki izi görünmektedir. Sofanın sol tarafında açılan kapılarla ulaşılan bölümler evin odalarıdır. Boyutları birbirinden farklı olan odalar konağın doğu cephesine yaslanmaktadır. Büyük boyutlu olan oda da makat görülürken diğerinde bulunmamaktadır. İki cephede açılan pencerelerle aydınlatılmaktadırlar. Odaların zemininde ve tavan kaplamasında ahşap malzeme kullanılmıştır. (Fotoğraf 3.270).

Yapının üst katı 1986 yılında yapılan restorasyon ile tamamlanmıştır. Alt kattan çıkılan merdivenler ile evin geniş sofasına ulaşılır. Sofaya açılan üç oda bulunur (Fotoğraf 3.271). Ayrıca balkona ulaştıran kapıya ve çatıya giden merdivenlere de sofada yer verilmiştir. Merdivenler ile aynı yönde bulunan kapı ile de evin tuvalet ve banyosuna ulaşılır (Fotoğraf 3.272). Sofaya yatay olarak uzatılmış oda güney cephe de açılan iki pencere ile aydınlatılmıştır. Sofaya açılan diğer iki oda ise yapının doğu cephesine denk gelmektedir. Boyutları birbirinden farklı olan bu odalar doğu, kuzey ve güney cephelerde açılan pencerelere sahiptir. Zeminleri ve tavanları ahşap olan odaların tavan döşemelerinde ahşap çıtalarla kenar çerçevesi oluşturulmuştur. Tavan göbekleri ise oyma tekniği ile oluşturulan geometrik bezemelere sahip on bir kollu yıldız

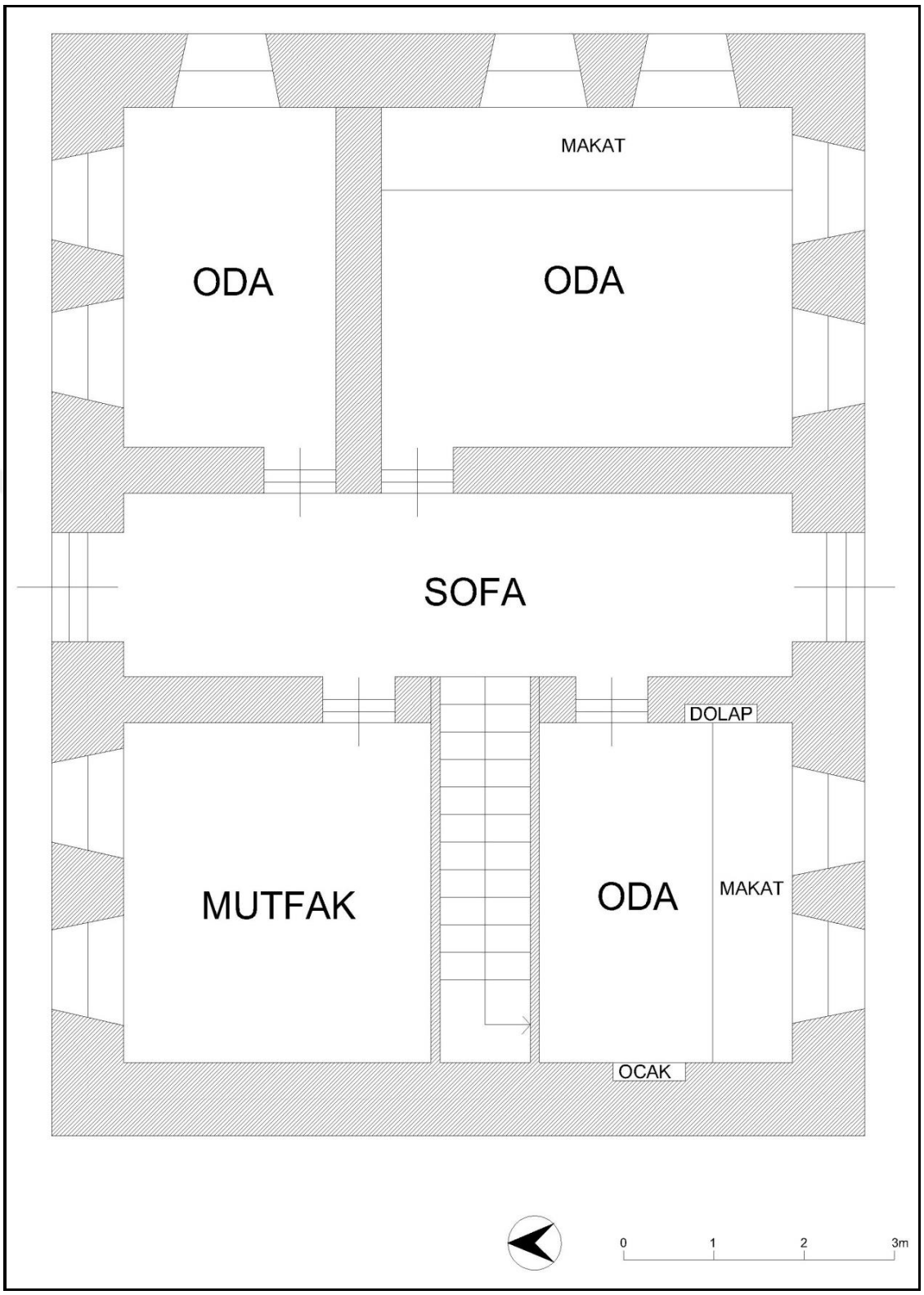
formundadır (Fotoğraf 3.273). Bu katın bütün odaları ve sofalarında bulunan duvarlar yapılan onarım sürecinde lambri ile kaplanmıştır.

Orijinal dönemde ki haliyle iç mekân düzenlenişi açısından oldukça sade ele alınan yapının dış beden duvarlarında ahşap hatılların ve pencerelerin oluşturduğu simetri dikkat çekmektedir. Yatay hatıllar cepheyi dokuz yatay kuşağa bölmüştür. Konağın kapı ve pencereleri simetriktir. Sadece çatı katında bulunan pencere boyutları daha küçüktür. Ayrıca beden duvarları batı cephe de çatı seviyesine kadar taş ile örüldüğü için konağın cephesinde bir bütünlük oluşmuştur. Doğu cephe de ise çatı alınlığının altı ahşap parmaklıklarla çevrelenerek teras yapılmıştır.

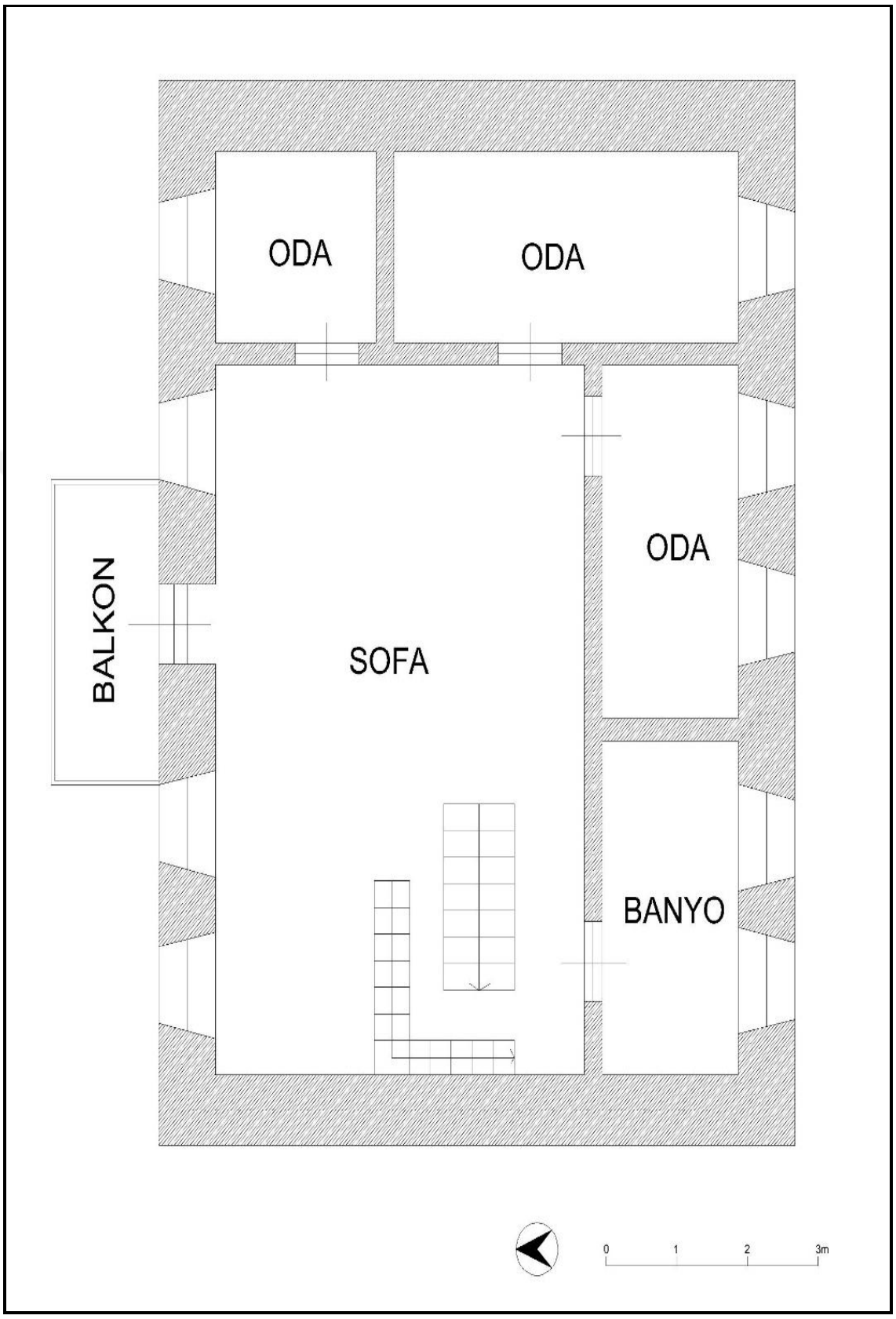
Konağın üst kısmı ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli kırma çatı ile kapatılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Konakta sadece ikinci katta bulunan odaların tavan göbeği, on bir kollu yıldız formunda ele alınmıştır. Bunun dışında herhangi bir süsleme yoktur.

Malzeme ve Teknik: Yapı da malzeme olarak kesme taş, moloz taş ve ahşap kullanılmıştır. Giriş kapısında ve köşelerde kesme taş diğer alanlarda moloz taş görülmektedir. Taşların birbirine tutturulması Horasan harcı ile sağlanmıştır. Ahşap malzeme ise, iç mekânda kapı - pencere kenarlarında, zemin döşemelerinde ve tavan kaplamasında kullanılmıştır.

Çizim 3.49. Ali Aksu Konağı Alt Kat Planı

Çizim 3.50. Ali Aksu Konağı Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.263. Ali Aksu Konağı Ana Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Kitabe

Fotoğraf 3.264. Ali Aksu Konağı Güney ve Doğu Cephe

Fotoğraf 3.265. Ali Aksu Konağı Kuzey Cephe

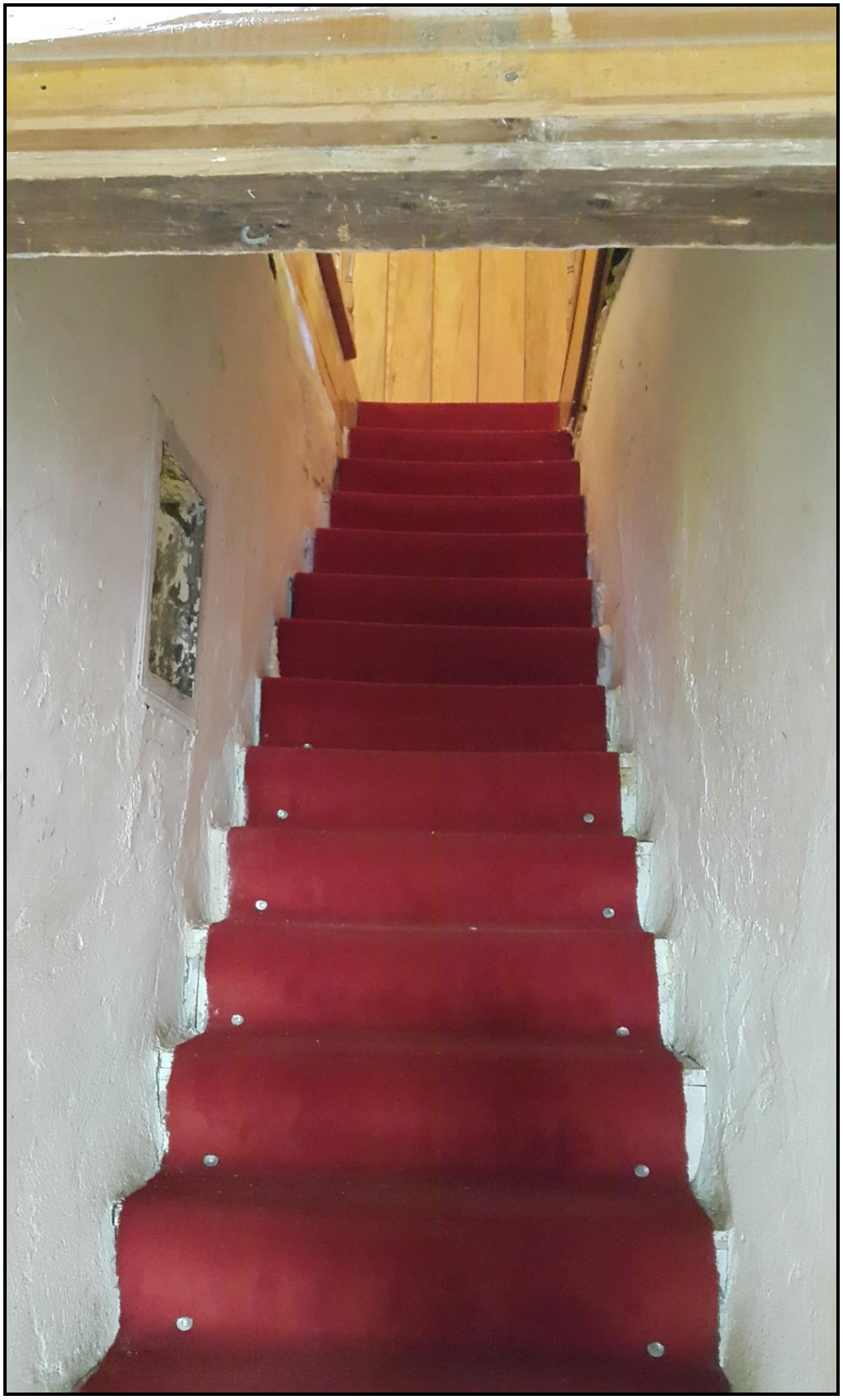
Fotoğraf 3.266. Ali Aksu Konağı Batı Cephe

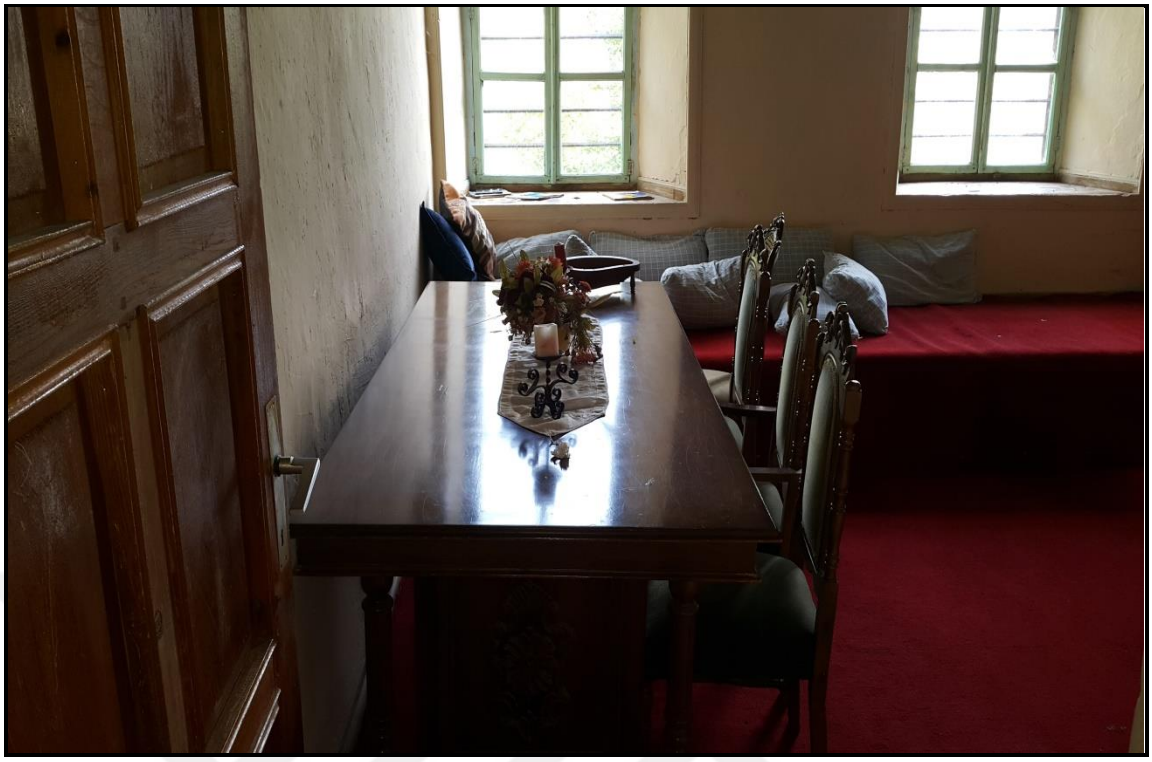
Fotoğraf 3.267. Ali Aksu Konağı Kitabeli Ana Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.268. Ali Aksu Konağı Alt Kat Sofa

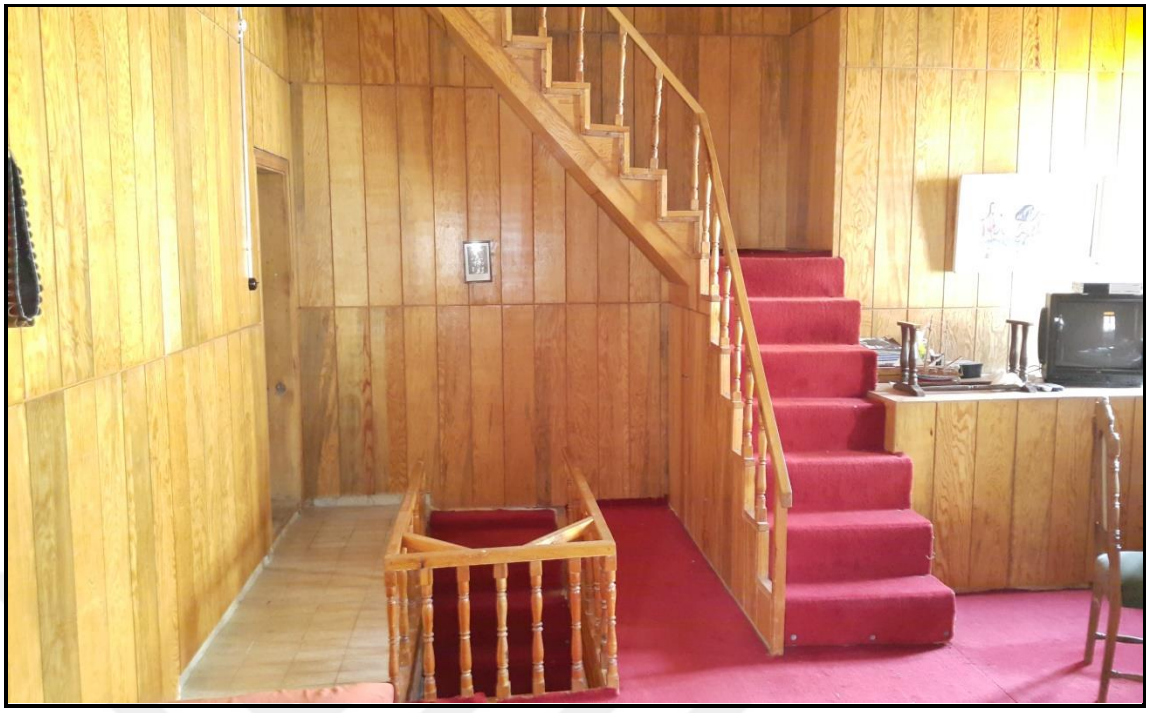
Fotoğraf 3.269. Ali Aksu Konağı Üst Kata Götüren Merdiven

Fotoğraf 3.270. Ali Aksu Konağı Alt Kat Odalarından

Fotoğraf 3.271. Ali Aksu Konağı Üst Kat Sofadan

Fotoğraf 3.272. Ali Aksu Konağı Üst Kat Sofada Bulunan Çatıya Ulaştıran Merdiven

Fotoğraf 3.273. Ali Aksu Konağı Tavan Göbeği

3.8.7. Ethem Bayram Evi

Çizim No: 3.51, 3.52

Fotoğraf No: 3.274-3.285

İnceleme Tarihi: 06.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Altuntaş Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Yapının üzerinde yapım yılını veren herhangi bir kitabe yoktur. Fakat Altuntaş Mahallesi'nde ki evlerin yapım yılı genel itibariyle XIX. yüzyıl sonu XX. yüzyıl başlarıdır. Hane sahibinin verdiği bilgilere göre, bu ev bölgede yaşayan Ermeni ustalara yaptırılmıştır. Mimari ayrıntılara bakılınca plan olarak diğer evlerle aynı olsa da kullanılan üslup açısından oldukça farklıdır. Bu bilgiler ışığında yapı, bölgede Ermenilerin yaşadığı 20. yüzyılın ilk yıllarına tarihlendirilebilir. Yapının üst katı sonradan tamamen onarılmış ve ana giriş kapısının ön tarafına bir geçiş mekânı yapılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında kiler, odunluk vb. amaçlarla kullanılan bir dolgu katının üzerinde yükselen iki katlı, iç sofalı bir düzenleme gösterir. Doğu – batı uzantılı ev, zemindeki kot farkından dolayı farklı yönlerden bakılınca kat sayılarında değişiklik görülmektedir. Doğu ve batı yönde tek katlı görünen ev, güney cepheden 3 katlı olarak görünmektedir. Yapının kuzey cephesi is arka kısımda yamaca yaslanmıştır (Çizim 3.51, 3.52), (Fotoğraf 3.274, 3.275).

Batı cephe kenarında bulunan kapı ile evin zemin katına girilir (Fotoğraf 3.276). 3.00 x 6.70 m ölçülere sahip olan ve farklı amaçlara yönelik olarak kullanılan bu mekân, uzun dikdörtgen planlıdır ve güney cephede iki mazgal penceresi bulunur. Zemini düzleştirilmiş toprak olan bu birimin üst kısmı sonra ki onarımlarda düz satıhlı ahşap kaplama ile kapatılmıştır.

Evin birinci katına ulaştıran kapılar kot farkından dolayı, batı ve doğu yönlerde zemin seviyesindedir. Ana giriş kapısı olan doğu kapının ön tarafında ahşap direkler üzerine oturtulan ahşap un ambarı bulunmaktadır. Burası aynı zamanda alt katın giriş kapısının ön tarafına denk gelmektedir. Bu un ambarının ön tarafına bir çevirme

yapılmış ve ahşap kapı eklenmiştir. Oluşturulan bu geçiş mekânı ile soğuk engellenmeye çalışılmıştır (Fotoğraf 3.277). Doğu cephede sofaya ulaştıran ana kapı yuvarlak kemer formludur ve tek kanatlıdır. Bu kapının alternatifi olarak yapılan batı giriş kapısı da aynı şekilde sofaya ulaştırmaktadır ve aynı mimari üslup ile ele alınmıştır (Fotoğraf 3.278, 3.279).

Evin sofası, 1.20 x 7.70 m ölçülerle uzun dikdörtgen planlıdır (Fotoğraf 3.280). Sofaya açılan iki oda ve bir mutfak bulunur. Sonradan buraya bir de banyo eklenmiştir. Üst kata ulaştıran merdivenler de sofadadır (Fotoğraf 3.281). Odalar sofanın güney cephesine yerleştirilmiştir. Boyutları birbirinden farklı olan odaların güney cephe yönünde pencereleri vardır. Odaların pencere kenarları da kapılarda olduğu gibi yuvarlatılarak ele alınmıştır (Fotoğraf 3.282). Kuzey cephe yönünde ise mutfak ve merdiven bulunmaktadır. Sofanın zemini de üst örtüsü de ahşap iken, yapılan onarım sürecinde zemini değiştirilmiştir.

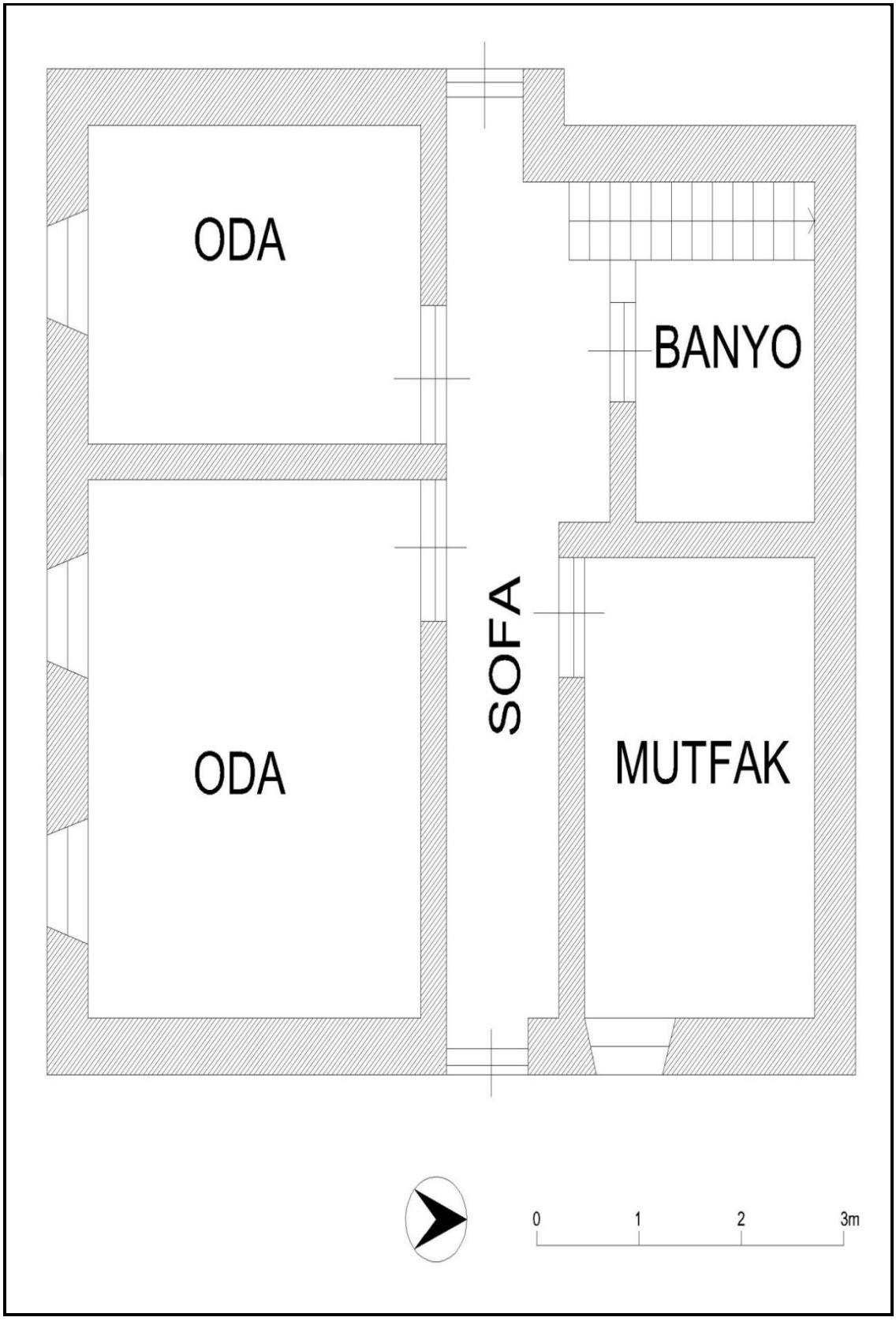
Merdivenlerden çıkılınca üst katın sofasına ulaşılmaktadır. Sofanın kuzey cephesinde bir penceresi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.283). Sofaya açılan iki odanın boyutları birbirinden farklıdır. Birisi 4.10 x 4.60 m boyutlarda iken, diğeri 2.55 x 4.60 m ölçüye sahiptir. Güney cephede açılan pencerelerin ön taraflarında ki duvarlarda boydan boya makatlar bulunmaktadır. Odalar da yüklük ve dolap vardır. Pencereler dikdörtgen formludur (Fotoğraf 3.284, 3.285).

Evin üst kısmı ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli çatı ile kapatılmıştır. Beden duvarlarının yağmur ve kardan etkilenmemesi için çatı kısmı dışarıya taşırılmıştır.

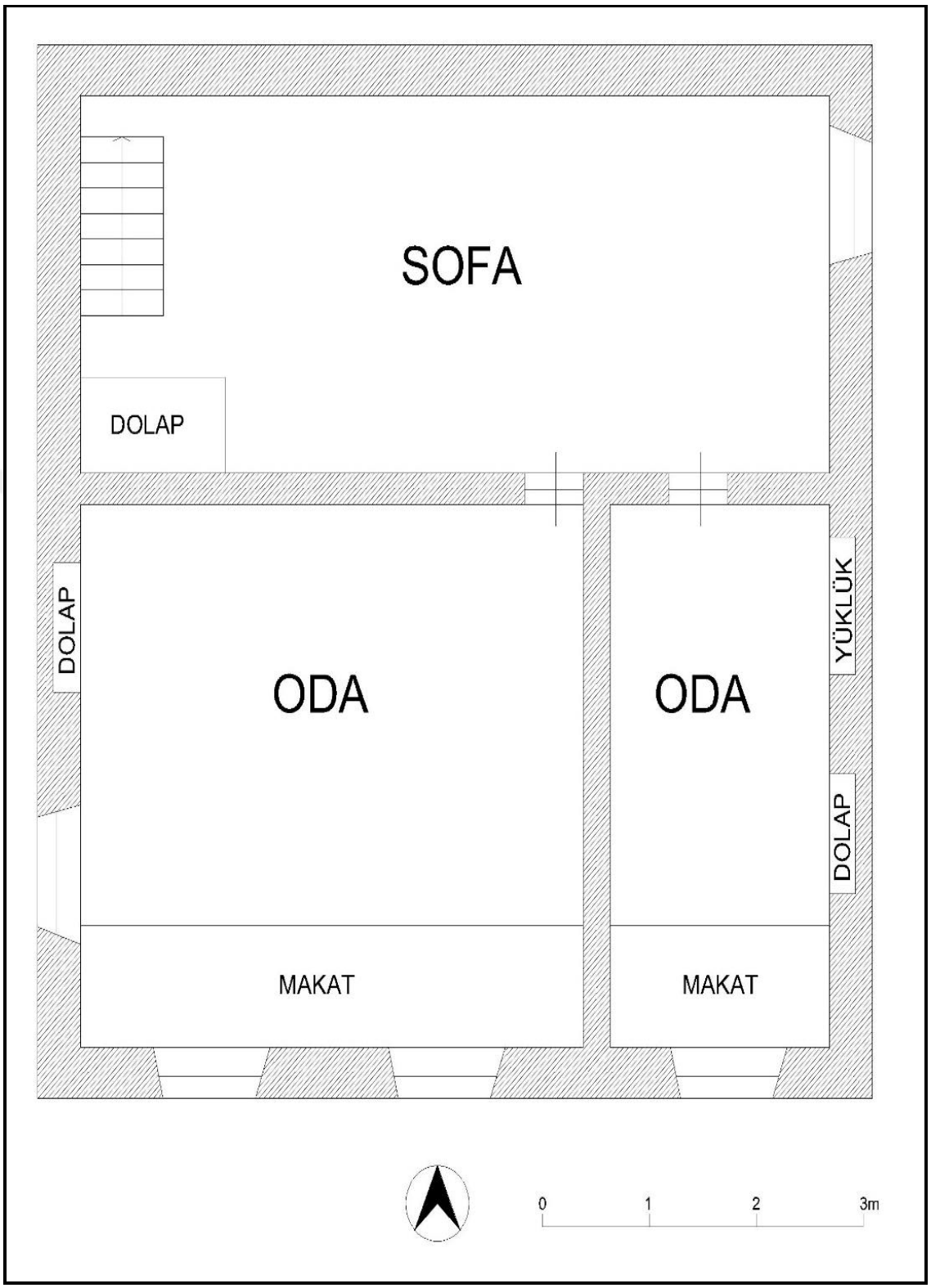
Süsleme Özellikleri: Ev iç mekân düzenlenişi açısından oldukça sadedir. Sadece ahşap tavan göbekleri baklava dilimi şeklinde yapılmıştır. Dış beden duvarlarında ise güney cephe haricinde sadelik ön plandadır. Güney cephe en önemli cephe olduğu için daha özenli ele alınmıştır. Simetrik düzende ele alınan iki katlı pencere sistemi vardır ve bu pencerelerin kenarları yuvarlak kemer ile sınırlandırılmıştır. Sadece ikinci katta orta pencerenin kenarı sivri kemerlidir. Ayrıca beden duvarlarında beyaz derz dolgunun vurgulanmış olması da cephede hareketlilik oluşturmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Yapı da malzeme olarak kesme taş, moloz taş ve ahşap kullanılmıştır. Güney cephenin bütününde boyutları birbirinden farklı kesme taş diğer

cephelerde moloz taş uygulanmıştır. Ahşap malzeme ise, iç mekânda kapı-pencere kenarlarında, makat, dolap, zemin döşemelerinde ve tavan kaplamasında görülmektedir.

Çizim 3.51. Ethem Bayram Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.52. Ethem Bayram Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.274. Ethem Bayram Evi Güney Cephe

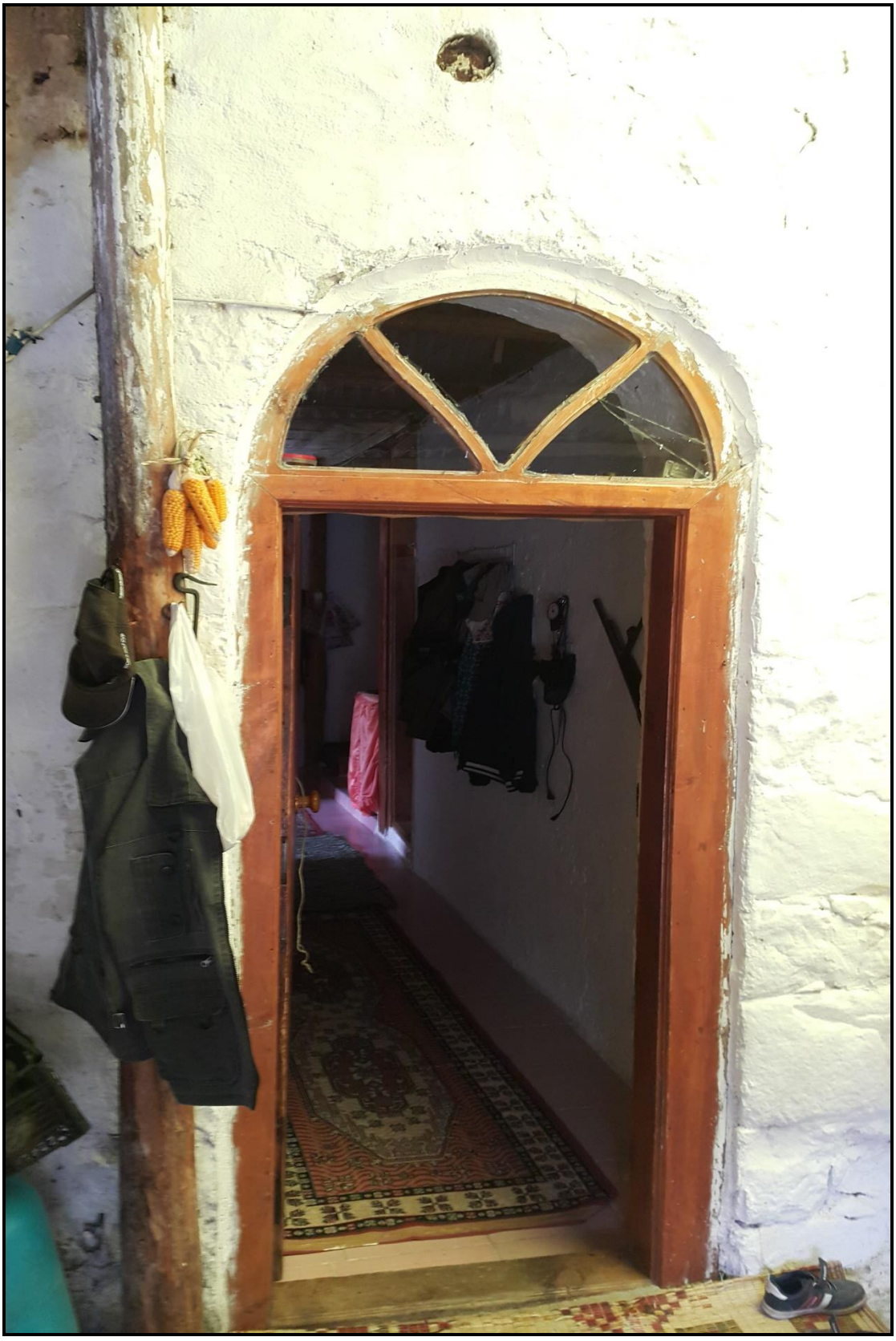
Fotoğraf 3.275. Ethem Bayram Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.276. Ethem Bayram Evi Zemin Kat Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.277. Ethem Bayram Evi Doğu Cephede Un Ambarı ve Yapılan Ekleme

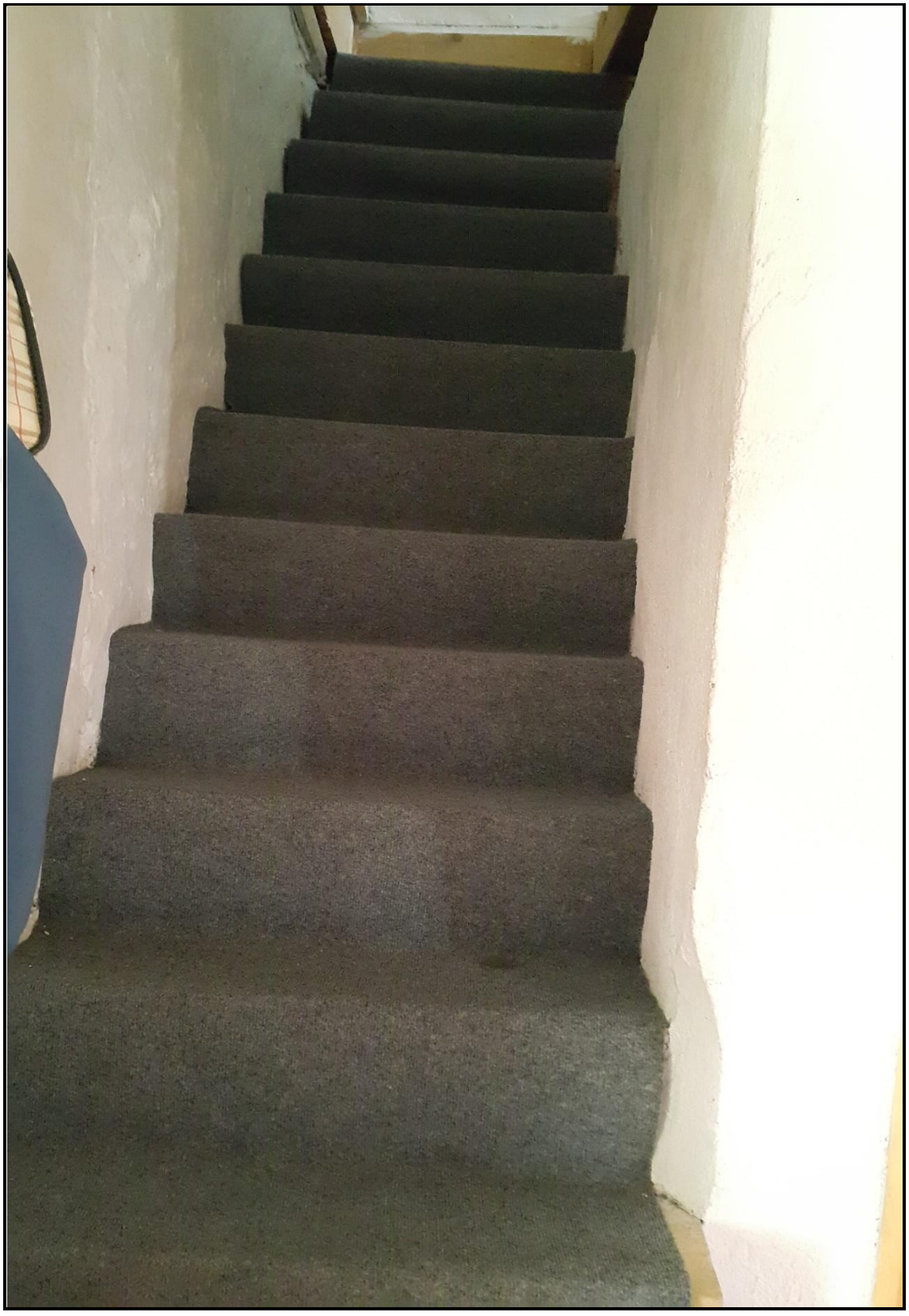
Fotoğraf 3.278. Ethem Bayram Evi Doğu Cephe Kapısı

Fotoğraf 3.279. Ethem Bayram Evi Batı Cephe Kapısı

Fotoğraf 3.280. Ethem Bayram Evi Alt Kat Sofa

Fotoğraf 3.281. Ethem Bayram Evi Üst Kata Götüren Merdiven

Fotoğraf 3.282. Ethem Bayram Evi Alt Kat Odalarından

Fotoğraf 3.283. Ethem Bayram Evi Üst Kat Sofa

Fotoğraf 3.284. Ethem Bayram Evi Üst Kat Odalarından

Fotoğraf 3.285. Ethem Bayram Evi Üst Kat Odalarında Kullanılan Yüklük ve Dolaplar

3.8.8. Şevket Totoş Evi

Çizim No: 3.53, 3.54

Fotoğraf No: 3.286-3.295

İnceleme Tarihi: 06.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Altuntaş Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Evin güney cephesi köşe taşlarının birinin üzerinde bulunan kitabede Hicri 1318, Miladi 1900 tarihi geçmektedir (Fotoğraf 3.286).

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında tandırevinin, üst katında sofa kenarına eklenmiş iki odanın bulunduğu dış sofalı, iki katlı plan düzeninde yapılmıştır. Düzleştirilmiş bir arazi üzerinde doğu – batı eksenli olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.53, 3.54), (Fotoğraf 3.287, 3.288, 3.289).

Yapının alt katına giriş doğu cephe ortasında açılan tek kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Kapı arkasında kale güvenlik sistemini hatırlatan ahşap kilit bulunmaktadır (Fotoğraf 3.290). Kapıdan girilince 4.80 x 8.30 m ölçülere sahip tandırevine geçilir. Tandırbaşında ocak, dolap ve nişler mevcuttur (Fotoğraf 3.291). Ayrıca buraya açılan iki kapı ile kiler ve odaya ulaşılmaktadır. Kiler, odaya nazaran daha küçük boyutludur ve kuzey yönde açılan iki mazgal pencere ile aydınlatılmaktadır. Hemen yanında 3.75 x 4.10 m ölçülere sahip oda bulunmaktadır. Oda, yapının giriş cephesi yönünde açılan iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Bu katta sadece odanın zemini ahşaptır. Diğer birimlerde düzleştirilmiş toprak zemin kullanılmıştır. Üst kısımlarında ise mertekli ahşap örtü kullanılmıştır.

Tandırevinden ahşap merdivenlerle üst kata ulaşılır. Üst katta sofa ve sofanın kuzey cephesine konumlandırılmış iki oda bulunur. Odalar birbirinden farklı boyutlarda olsa da iç kısımlarında makat ve dolapları ile aynı düzende ele alınmıştır. Odalarda iki cephede ikişer tane açılan dört pencere kullanılmış ve bu pencerelerin ön tarafında L şeklinde makatlar yapılmıştır. Makatların köşelerinde ise kehrizler bulunmaktadır (Fotoğraf 3.292). Odaların zemini ve tavan kaplamaları ahşaptır.

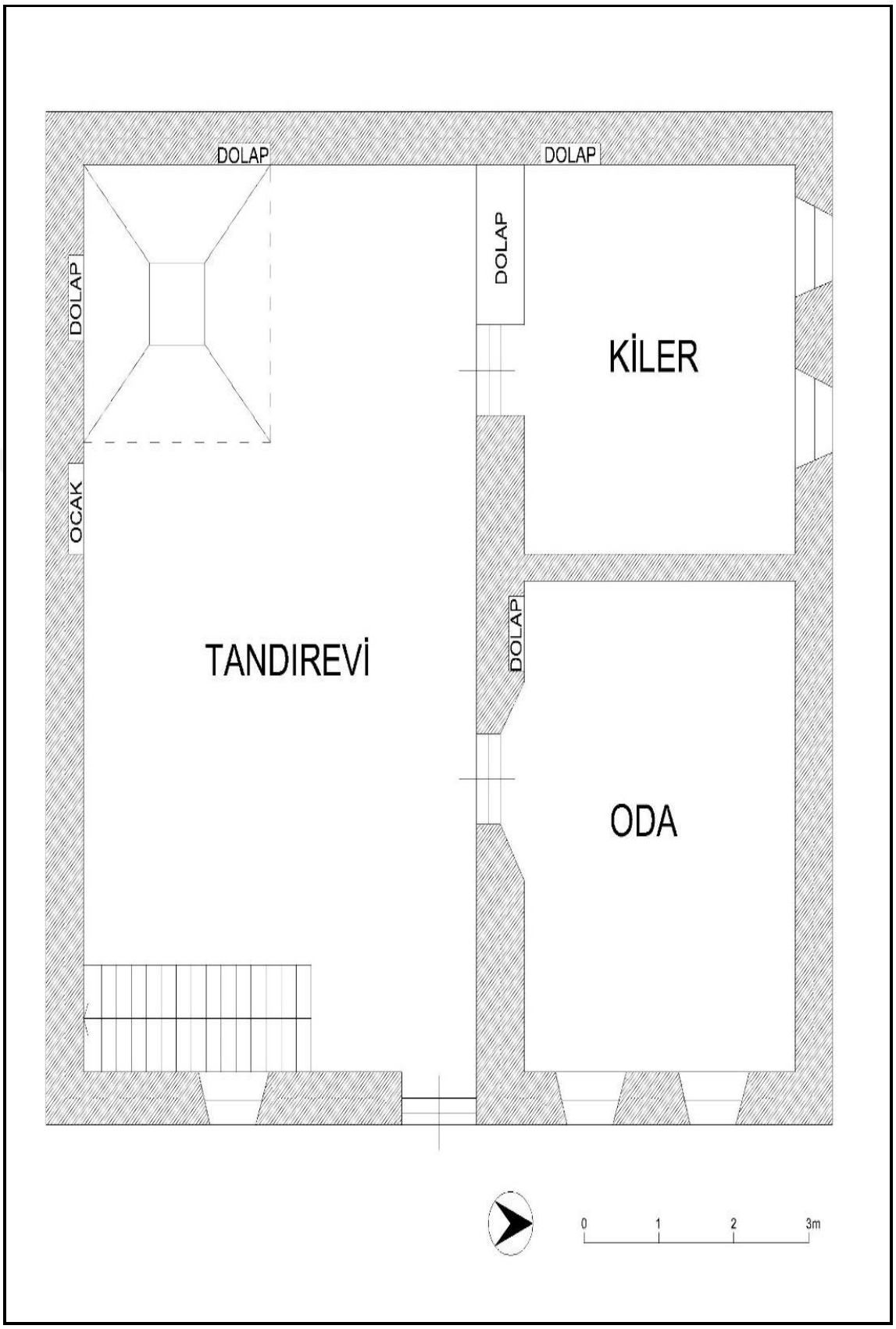
Sofadan ulaşılan diğer bir birim yapının orijinal tuvaletidir. Günümüzde kullanılmayan ve yıkılmış olan tuvalet dış cepheye doğru çıkıntı yapmış durumdadır ve tamamen ahşaptır. Kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla yerden yükseltilen ahşap direkler üzerine oturtulmuştur. Bu kapının hemen yanında ise alt katta bulunan tandırın baca kısmı bulunur. Burası 1.60 x 1.60 m ölçülerle prizmal kare şekilde yapı içine taşıntı yapmıştır ve etrafı Bağdadi duvar tekniği ile örülmüştür (Fotoğraf 3.293).

Sofada bulunan diğer bir kapı ise yapının ana cephesindeki giriş kapısının üzerine denk gelen balkona ulaştıran kapıdır. Bu kapı zeminden yüksek olduğu için ön tarafına 3 basamaklı ahşap bir merdiven yapılmıştır (Fotoğraf 3.294). Balkon oldukça sade ve tamamen ahşaptır (Fotoğraf 3.295).

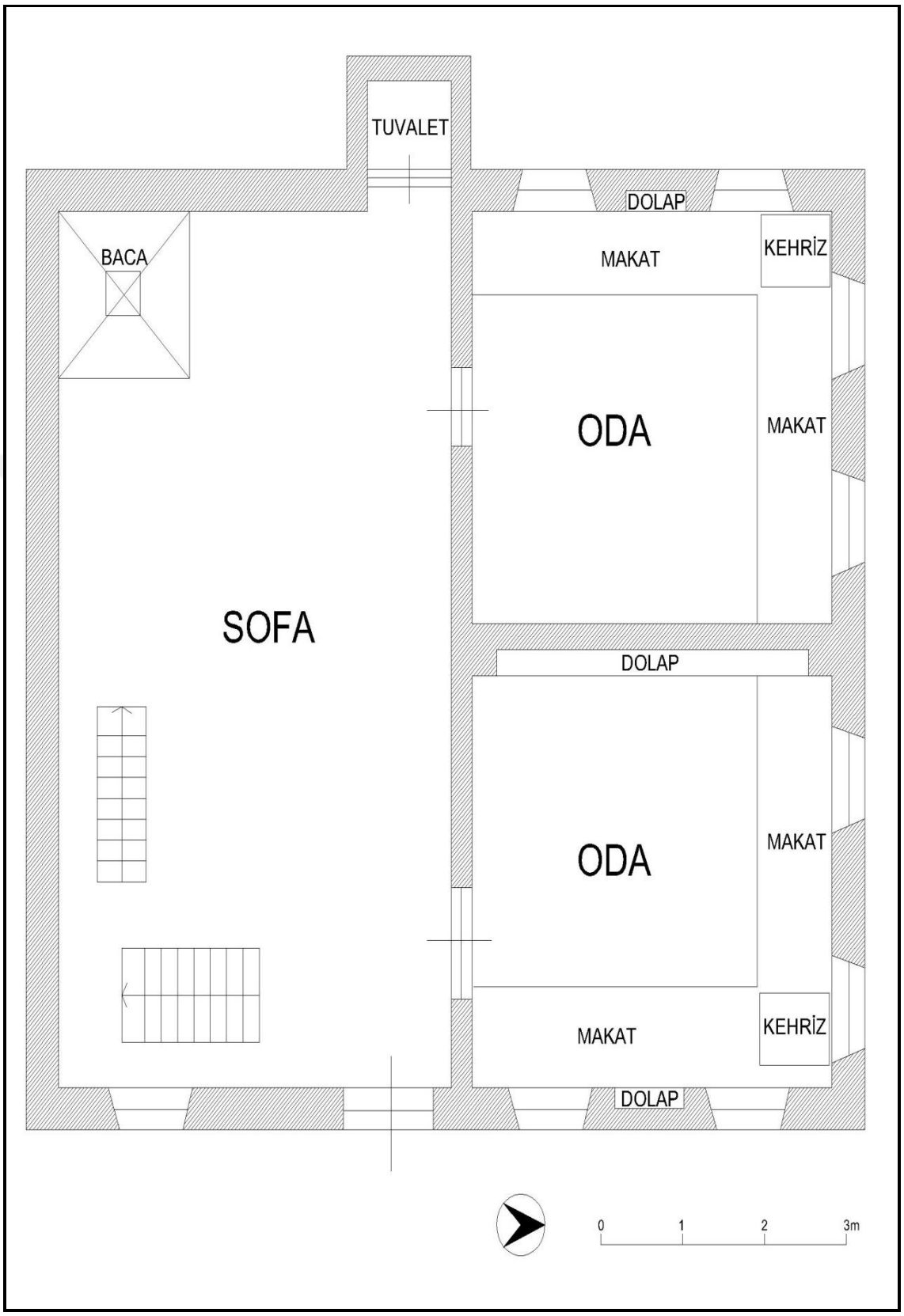
Evin üst örtüsü ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli çatıdır. Balkon üzerine denk gelen kısımda ahşap parmaklıklar kullanılmıştır ve bu da cephe de hareketli bir görünüm oluşturmaktadır.

Süsleme Özellikleri: Evde herhangi bir süsleme yoktur.

Malzeme ve Teknik: Evde kullanılan malzemeler kesme taş, moloz taş ve ahşaptır. Beden duvarlarında moloz taş, köşelerde kesme taş mevcuttur. Ahşap malzeme ise, iç mekânda kapı - pencere kenarlarında, makat, dolap, zemin döşemelerinde ve tavan kaplamasında kullanılmıştır.

Çizim 3.53. Şevket Totoş Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.54. Şevket Totoş Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.286. Şevket Totoş Evi Kitabe

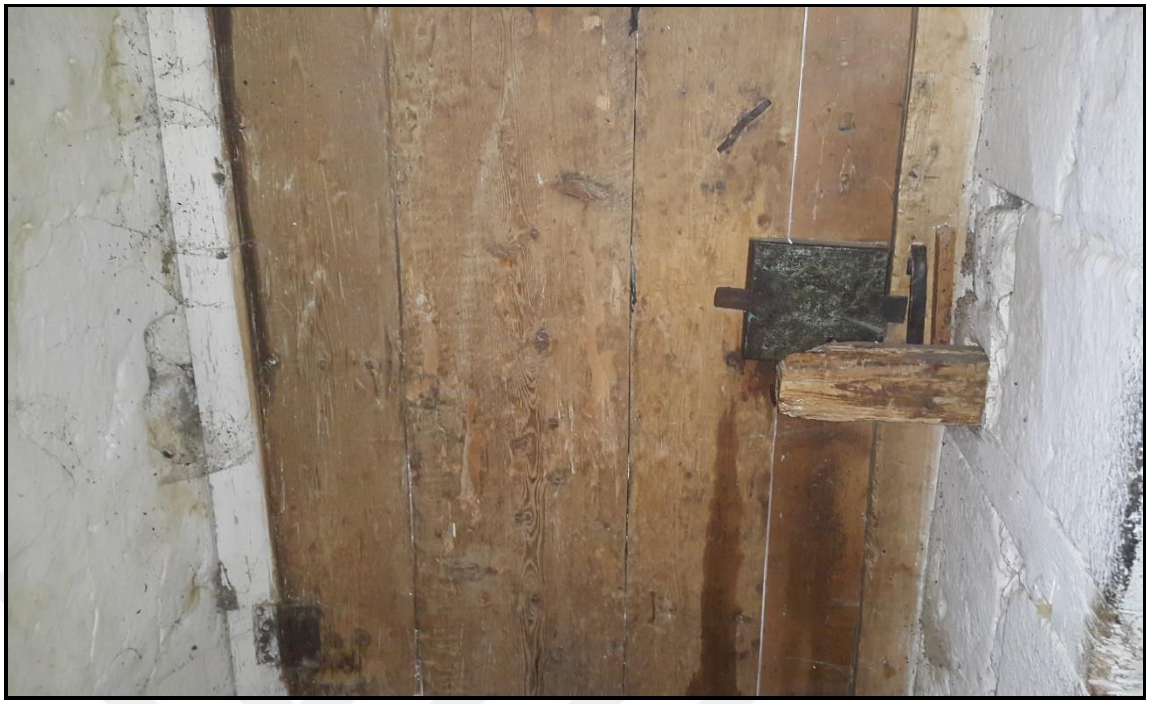
Fotoğraf 3.287. Şevket Totoş Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.288. Şevket Totoş Evi Batı ve Güney Cephe

Fotoğraf 3.289. Şevket Totoş Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.290. Şevket Totoş Evi Kapı Kilidi

Fotoğraf 3.291. Şevket Totoş Evi Tandırbaşı

Fotoğraf 3.292. Şevket Totoş Evi Kehriz

Fotoğraf 3.293. Şevket Totoş Evi Sofada Bulunan Baca ve Tuvalet Kapısı

Fotoğraf 3.294. Şevket Totoş Evi Sofada Bulunan Balkon Kapısı

Fotoğraf 3.295. Şevket Totoş Evi Balkon

3.8.9. Hasan Alkan Evi

Çizim No: 3.55, 3.56

Fotoğraf No: 3.296-3.306

İnceleme Tarihi: 06.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Taşbaşı Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Evin güney cephesinde bulunan giriş kapısının üzerinde düz lento taşında yapım yılı, Hicri 1319, Miladi 1901 olarak kazınmıştır (Fotoğraf 3.296).

Plan ve Mimari Özellikleri: Konak, alt katında tandırevi, üst katında sofa kenarına eklenmiş iki oda ile dış sofalı, iki katlı plan düzeninde yapılmıştır. Konak, eğimli bir arazi üzerinde kuzey–güney eksenli olarak konumlandırılmıştır (Çizim 3.55, 3.56), (Fotoğraf 3.297, 3.298).

Yapının alt katına giriş güney cephede doğu uca kaydırılmış şekilde açılan tek kanatlı kapı ile sağlanmaktadır. Kapı arkasında güvenlik sebebiyle duvar içine gömülü ahşap kilit sistemi uygulanmıştır (Fotoğraf 3.299). Kapıdan tandırevine ulaşılır. Tandırevi biri kapı üzerinde diğeri de hemen yanında açılan mazgal pencereler ile aydınlatılmıştır. Pencerelerden birisi dış cepheye mazgal şekilde yansısa da iç mekânda ışıktan daha fazla yararlanmak adına şevli tutulmuştur (Fotoğraf 3.300). Tandırbaşının tavanı zemin seviyesine yaklaştırılmıştır ve yapılan yaşmak bölümü ile ayrı tutulmaya çalışılmıştır (Fotoğraf 3.301). Tandırın bulunduğu bölümde üst seviye de iki pencere açılmıştır ve duman bu kısımdan beden duvarlarının dışına atılmıştır. Tandırevinin zemini düzleştirilmiş toprak malzemedir.

Evin doğu bölümüne kiler ve bir oda yerleştirilmiştir. Her ikisine de ulaşım tandırevinden sağlanmaktadır. Kiler kapısının yan tarafı duvar içine gömülü ambar olarak değerlendirilmiştir ve ön tarafında yöresel ismi tecir olan kapak uygulaması yapılmıştır (Fotoğraf 3.302). Ambara malzemenin boşaltılması kiler biriminde dışa taşıntı yapan dolaptan sağlanmaktadır. Bu bölümde bulunan oda, 3.30 x 3.80 m

boyutlardadır. Güney cepheye bakan iki penceresi bulunmaktadır. Zemin döşemesi ve tavan kaplaması ahşap malzeme ile yapılmıştır.

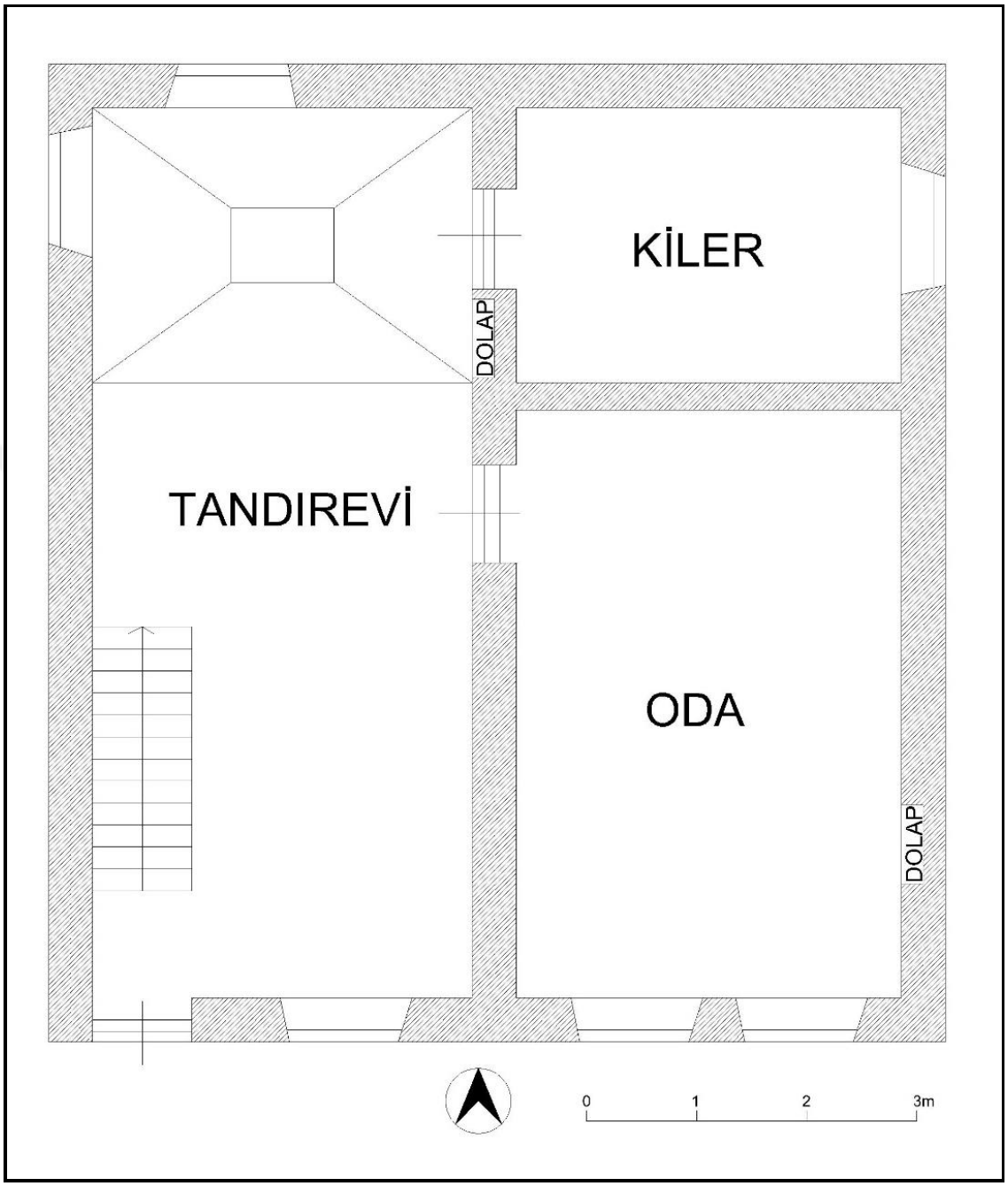
Tandırevinde bulunan ahşap merdivenlerle üst kata ulaşılır. Ulaşılan sofanın güney cepheye bakan iki penceresi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.303). Çatıya götüren merdivenler sofadadır. Ayrıca dolap ve niş uygulandığı görülmektedir. Sofanın taban ve tavanı ahşap malzeme ile yapılmıştır. Sofanın doğu cephesine konumlandırılmış iki odanın birisinin içine girilemediği için mimari ayrıntıları hakkında bilgi edinilememiştir fakat dış cepheden iki adet güney, iki adet de doğu cephesinde penceresi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hane sahibinin verdiği bilgilere göre iç mekânda pencere önüne denk gelen kısımlarda L şeklinde makat mevcuttur. Küçük boyutlu olan diğer odada ise sadece doğu cephede pencere açıklığı bulunur. 2.55 x 4.00 m boyutlarda ki oda uzun dikdörtgen planlıdır. Zemininde ve tavanında ahşap malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf 3.304).

Sofada bulunan diğer bir kapı ise yapının orjinal asma tuvaletine açılmaktadır. Beden duvarlarından dışarı taşıntı yapan tuvalet kalan izlerden anlaşıldığı kadarıyla yerden yükseltilen ahşap direkler üzerine oturtulmuştur. Etrafı ahşaplarla çevrilmiş olan tuvaletin sofaya açılan kapısı, çatıya ulaştıran ahşap merdivenin hemen yanında bulunmaktadır (Fotoğraf 3.305).

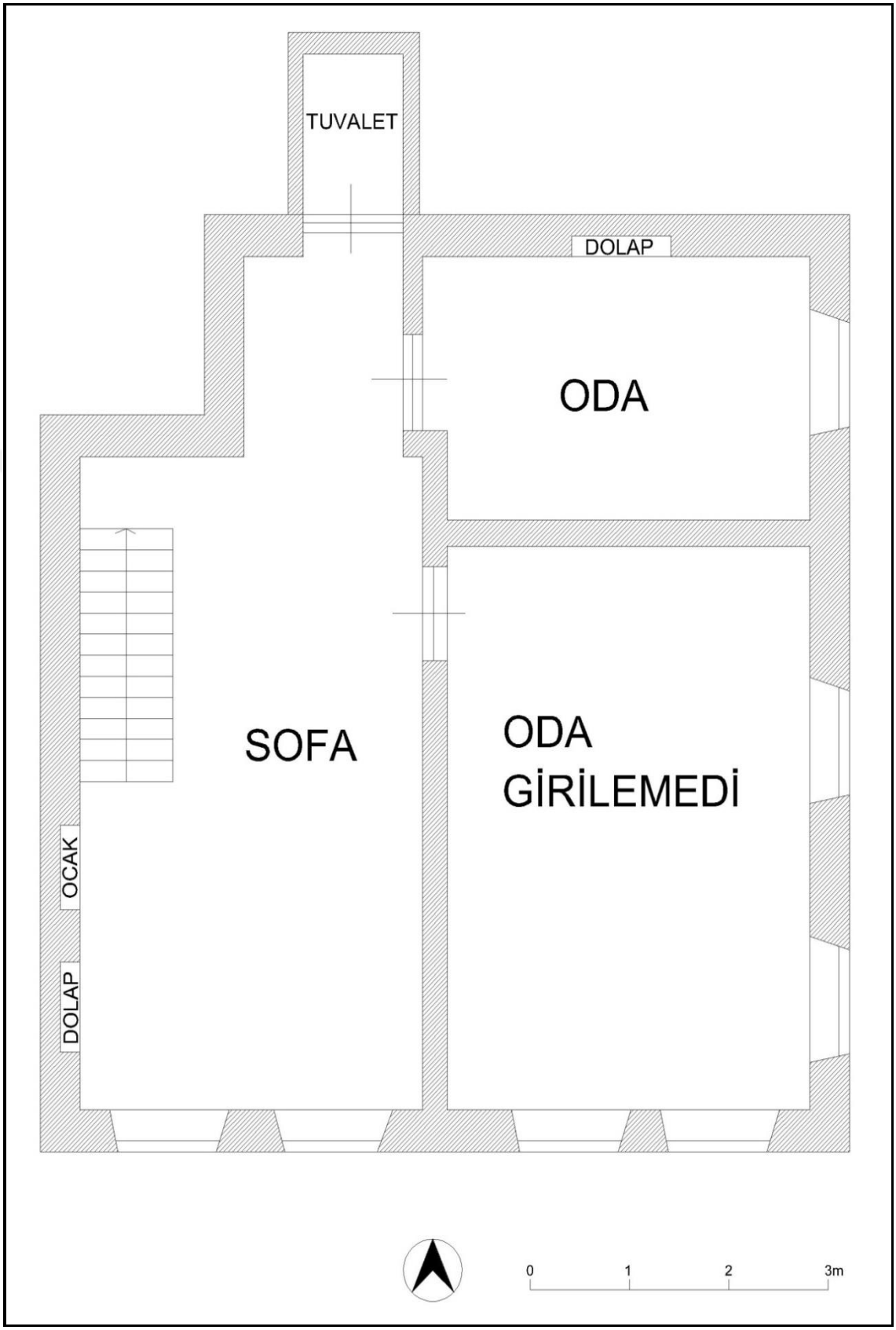
Evin üst kısmı ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli kırma çatı ile kapatılmıştır. Çatı seviyesinde ki beden duvarları güney, batı ve doğu yönde taş ile örülmemiştir ve ahşap parmaklıklar yapılmıştır. Hem havalandırma için hem de ışıklandırma için bu tarzda yapılmış olmalıdır. Ayrıca beden duvarlarının yağmur ve kardan etkilenmemesi için çatı kısmı dışarıya taşırılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Konakta üst kat odada bulunan ahşap tavan göbeği çok kollu yıldız formunda ele alınmıştır (Fotoğraf 3.306). Bunun dışında herhangi bir bezemeye rastlanılmamıştır.

Malzeme ve Teknik: Yapı da malzeme olarak kesme taş, moloz taş ve ahşap mevcuttur. Beden duvarlarında moloz taş, köşelerde kesme taş kullanılmıştır. Ahşap malzeme ise, iç mekânda kapı - pencere kenarlarında, makat, dolap uygulamalarında, zemin döşemelerinde ve tavan kaplamasında görülmektedir.

Çizim 3.55. Hasan Alkan Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.56. Hasan Alkan Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.296. Hasan Alkan Evi Yapım Yılını Veren Lento Taşı

Fotoğraf 3.297. Hasan Alkan Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.298. Hasan Alkan Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.299. Hasan Alkan Evi Ahşap Kilit

Fotoğraf 3.300. Hasan Alkan Evi Sofayı Aydınlatan Pencereler

Fotoğraf 3.301. Hasan Alkan Evi Tandırbaşı

Fotoğraf 3.302. Hasan Alkan Evi Tecir

Fotoğraf 3.303. Hasan Alkan Evi Üst Kat Sofa

Fotoğraf 3.304. Hasan Alkan Evi Üst Kat Oda

Fotoğraf 3.305. Hasan Alkan Evi Tuvalet

Fotoğraf 3.306. Hasan Alkan Evi Ahşap Tavan Göbeği

3.8.10. Zihni Kumbasar Evi

Çizim No: 3.57, 3.58

Fotoğraf No: 3.307-3.316

İnceleme Tarihi: 06.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 13.02.1986 gün ve 1873 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Sırakonaklar'a bağlı Cicibağ Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanmaktadır.

Tarihçesi: Evde yapım yılını veren herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Fakat hane sahibine ait Osmanlı dönemi tapusunda Hicri 1325, Miladi 1910 tarihinin olduğunu bilinmektedir. Yapının iç kısımlarında ki bazı bölümler 1984 ve 2010 yıllarında onarılmıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında odunluk ve kilerin, üst katında sofa ve etrafına yerleştirilmiş odalar ve mutfak, en üst katında ise sofa ve iki odanın bulunduğu üç katlı, iç sofalı bir düzenleme göstermektedir. (Çizim 3.57, 3.58) (Fotoğraf 3.307).

Doğu – batı uzantılı evin zemin katında bulunan odunluk ve kilerin girişi batı cephenin kuzey ucundadır. Tek kanatlı ahşap kapının üst kısmı tek parça kesme taş lento ile sınırlandırılmıştır (Fotoğraf 3.308). Oldukça sade bir düzenleme gösteren bu birimler aynı zamanda eve zemin oluşturmuştur. Ana giriş kapısı kuzey cephenin ortasındadır ve bu kapıya ulaşım orjinalde harici ahşap merdiven ile sağlanmakta iken 1984 onarımında beton merdivenlerle değiştirilmiştir.

Evin ana giriş kapısı çift kanatlı ahşap kapı iken, 2010 yılı onarımında demir kapı ile değiştirilmiştir. Dikdörtgen formlu kapının üzerinde ölçüleri kareye yakın ve her kenarında yekpare düzgün kaliteli kesme taş ile pervazları bulunan pencereye yer verilmiştir. Bu pencere sofayı aydınlatmak için yapılmıştır ve güvenlik amacıyla demir muhafaza kullanılmıştır (Fotoğraf 3.309). Kapıdan girilince her iki yanına diğer birimlerin yerleştirildiği uzun dikdörtgen formlu, 2.70 x 9.70 m boyutlu sofaya ulaşılır. Zemini ve tavan döşemesi düz ahşaptır. Kapının tam karşısında üst kata götüren

merdivenler bulunur. Merdivenlerin yan tarafına sonra ki dönemlerde tuvalet ve banyo yapılmıştır (Fotoğraf 3.310).

Sofanın sağında ve solunda açılan ilk kapılarla odalara ulaşılmaktadır. Batı cepheye denk gelen oda 3.15 x 4.55 m ölçülere sahiptir ve kuzey cephede açılmış iki penceresi vardır. Tam karşısında bulunan diğer oda evin başodasıdır. 4.50 x 4.00 m ölçülere sahip odanın pencere önünde makat bulunmaktadır (Fotoğraf 3.311). Bu katta bulunan bütün pencerelerin üst kısımları, ışığın kolay yayılımı için yuvarlak formludur. Odaların zemin döşemesi ve tavanı ahşaptandır.

Sofaya açılan diğer iki kapı ile evin mutfak ve erzak odasına ulaşılır. Batı cepheye denk gelen kısımda yiyeceklerin konulduğu, batı yönde tek pencereye sahip oda yapılmıştır. Bu odanın karşısında ise evin mutfağı bulunmaktadır. İlk yapıldığı dönemde burası tandırevi düzenlemesine sahipti. Fakat son onarımlarda tandır kapatılmıştır ve tabanı seramik ile kaplanmıştır. Günümüzde sadece mutfak işlevini sürdüren bu birimin sadece doğu cephede açılan bir mazgal penceresi vardır (Fotoğraf 3.312). Mutfakta aynı zamanda doğu cepheye açılan bir kapı bulunur ki bahçeye kolay ulaşılmasını sağlar. Evin alt katının seviyesi toprakaltı seviyede olduğu için bu kapıya altı basamaklı merdiven ile ulaşılır. Evin orjinal tuvaleti bahçenin içinde bulunduğundan tuvalete erişimin kolay olması adına da bu kapıya ihtiyaç duyulmuş olmalıdır.

Sofada bulunan ahşap merdivenlerle ulaşılan üst kat, oldukça sade bir düzenlemeye sahiptir. Bu katta sofa ve sofaya açılan iki oda bulunmaktadır. Sofa 5,20 x 10 m ölçülerle yatay dikdörtgen planlıdır. Alt katta bulunan iki odanın hacmi bu katta sofaya verildiği için oldukça büyük boyutludur. Doğu ve batı cephe yönünde iki penceresi bulunan sofanın güneydoğu köşesi tandırın bacasıdır (Fotoğraf 3.313). Sofaya açılan dört kapıdan ikisi bahçeye direk ulaştıran kapılardır. Bunlardan birisi güney cephe de doğu uca doğru kaydırılmışken, diğeri doğu cephe ortasına yakın bir alana denk gelmektedir.

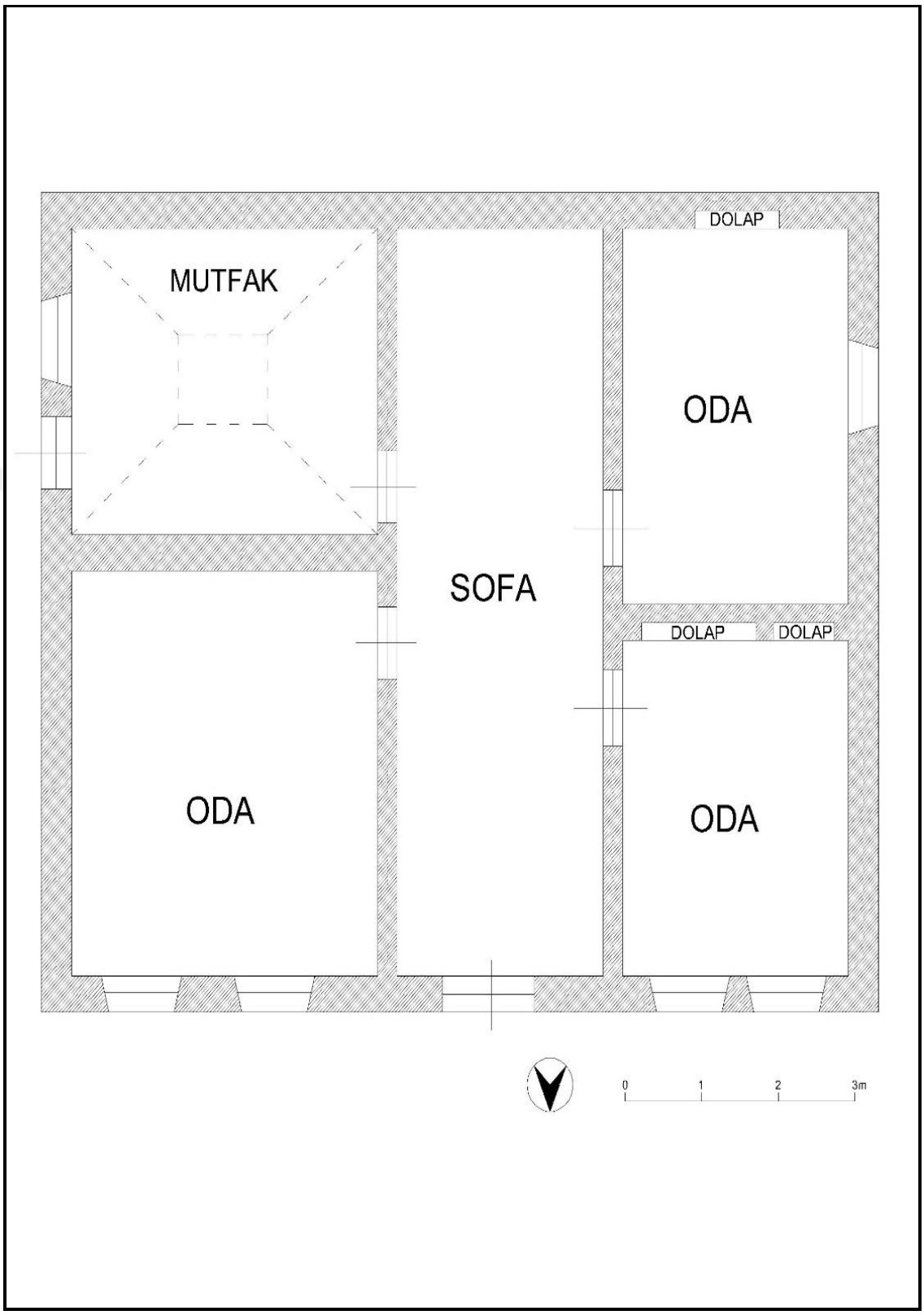
Üst katta bulunan odalar, yapının ana cephesi olan kuzey cephesine denk gelmektedir. Bunlardan birisi kilitli olduğu için içerisine girilememiştir ve mimari detayları bilinmemektedir. Diğeri ise yatay dikdörtgen planlı olarak ele alınmıştır ve ölçüleri 6 x 4.50 m'dir. Hem kuzey hem de doğu cephede bulunan toplam dört penceresi vardır. Ayrıca ana cephede giriş kapısının üzerine denk gelen ahşap balkona

çıkış kapısı da bu odadandır. Odanın zemini ve tavan kaplaması ahşaptır (Fotoğraf 3.314).

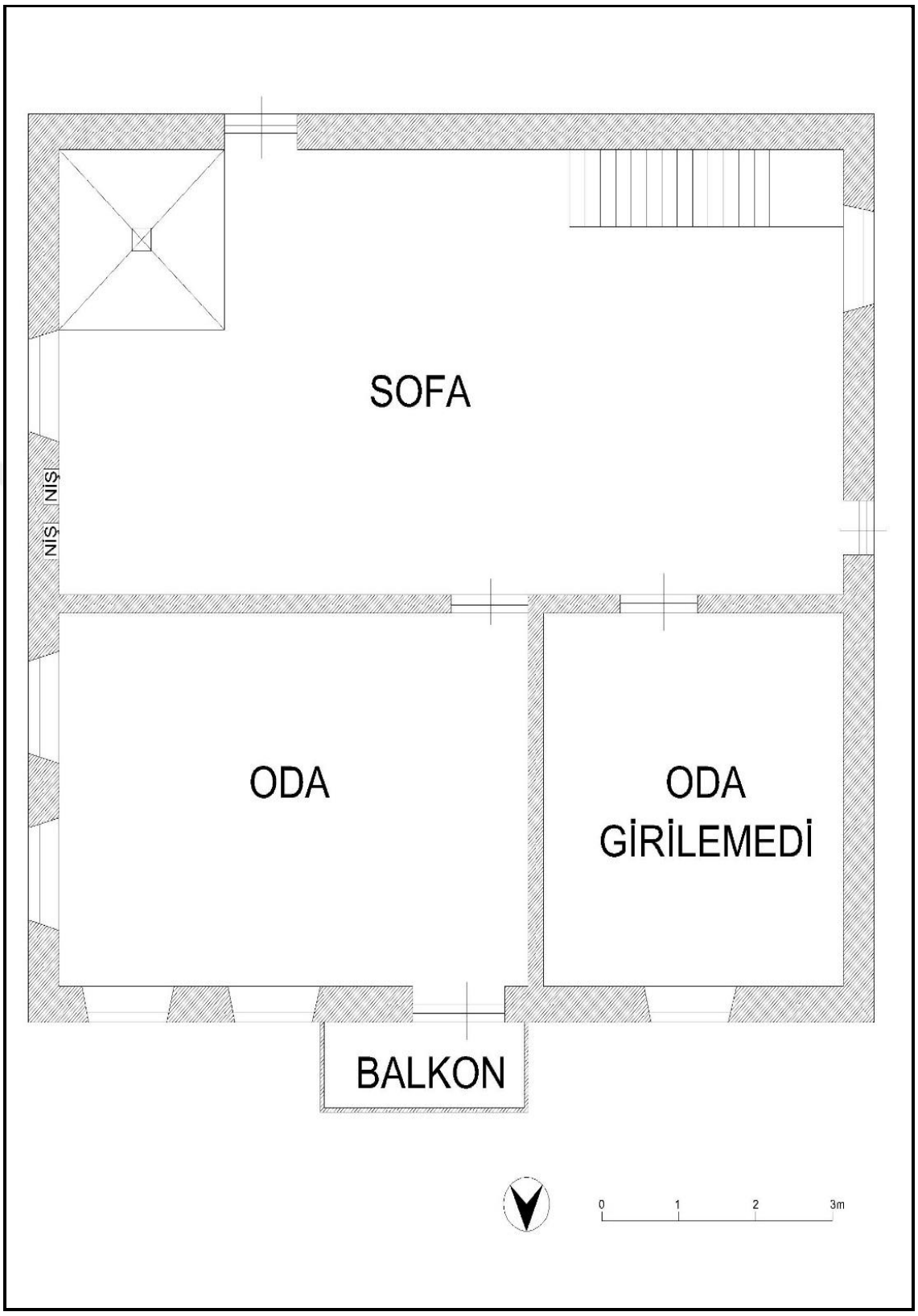
Evin üst kısmı ahşap kirişlerle taşınan iki yana eğimli çatı ile kapatılmıştır. Beden duvarlarının yağmur ve kardan etkilenmemesi için çatı dışarıya taşırılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde iç mekânda ikinci katta bulunan odanın yıldız formunda ele alınan tavan göbeği ile dış cephenin hareketliliği dışında herhangi bir süsleme yoktur (Fotoğraf 3.315). Dış beden duvarlarında özellikle kuzey cephesinde hareketlilik söz konusudur. Zemin ve birinci kat seviyesinde ahşap malzeme hiç kullanılmamıştır. Pencere ve kapı kenarlarında yekpare blokların kullanılması cepheye plastik bir etki katmıştır. İkinci kat seviyesinde ise pencere kenarlarında ahşap kullanılmıştır. Bu katta kullanılan ahşap malzeme de hem balkon hem de çatı ile uyum sağlaması açısından önemlidir. Çatıda kuzey cephe alınlığının alt kısmına denk gelen yer ahşap parmaklıklarla çevrelenerek teras oluşturulmuştur. Yapının cephesine hareketlilik katan ahşap balkon, cephede tam anlamıyla simetriyi sağlayacak boyutlarda ve konumdadır. Balkon, ahşap direkler üzerine oturtulmuştur ve bölgesel özellikler yansıtmaktadır. Korkulukları çıtaların farklı yönde çakılması suretiyle örülmüştür (Fotoğraf 3.316). Sonradan üzeri eğimli sac ile kapatılmıştır.

Malzeme ve Teknik: Yapı da malzeme olarak kesme taş, moloz taş ve ahşap kullanılmıştır. Taşlar birbirine Horasan harcı ile tutturulmuştur. Ahşap malzeme ise, iç mekânda kapı - pencere kenarlarında, zemin döşemelerinde ve tavanda görülmektedir.

Çizim 3.57. Zihni Kumbasar Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.58. Zihni Kumbasar Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.307. Zihni Kumbasar Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.308. Zihni Kumbasar Evi Zemin Kata Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.309. Zihni Kumbasar Evi Ana Giriş Kapısı Üzerindeki Pencere

Fotoğraf 3.310. Zihni Kumbasar Evi Alt Kat Sofa

Fotoğraf 3.311. Zihni Kumbasar Evi Alt Kat Odalarından

Fotoğraf 3.312. Zihni Kumbasar Evi Mutfak

Fotoğraf 3.313. Zihni Kumbasar Evi Tandır Bacası

Fotoğraf 3.314. Zihni Kumbasar Evi Üst Kat Oda

Fotoğraf 3.315. Zihni Kumbasar Evi Tavan Göbeği

Fotoğraf 3.316. Zihni Kumbasar Evi Balkon

3.9. YEDİGÖL MAHALLESİ

3.9.1. Reşit Doğan Evi

Çizim No: 3.59, 3.60

Fotoğraf No: 3.317-3.327

İnceleme Tarihi: 01.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Yedigöl'e bağlı Kuşdili Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde oldukça harap durumdadır ve kullanılmamaktadır.

Tarihçesi: Evin kuzeydoğu cephesinin köşe taşında Hicri 1375, Miladi 1959 tarihi geçmektedir. Edinilen bilgiye göre konak yapıldıktan yaklaşık 170 yıl sonra yangın geçirmiş ve yenilenmiştir. Bu kitabede yapılan onarım esnasında yerleştirilmiştir. Yapıya ait yapım yılını veren asıl kitabe ise aynı dönemde yangın geçiren ve Reşit Doğan'ın oğullarından biri olan Bahri Doğan Evi'nın giriş kapısı üzerine yerleştirilmiştir. Bu kitabe de ise Hicri 1200, Miladi 1789 tarihi geçmektedir (Fotoğraf 3.317, 3.318).

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında ahır ve merek, üst katında iki odanın bulunduğu sofasız, iki katlı plan tipindedir. Kuzey – güney doğrultulu uzanan Evin giriş kapıları doğu cephededir (Çizim 3.59, 3.60), (Fotoğraf 3.319-3.322). Aynı cephede açılan kapılarla ulaşılan merek ve ahır, oldukça sade düzende ele alınmıştır. Her ikisinin de ölçüleri 5.00 x 4.00 m'dir. Merek, evin kuzey cephesine denk gelen kısımdadır ve bu yönde açılan iki mazgal penceresi vardır. Güney cepheye denk gelen birim ise ahırdır. Ahırında güney cephede açılan iki mazgal penceresi bulunur, fakat sonradan cephe yönüne bitişik olarak başka bir birim yapıldığı için pencereler kapatılmıştır. Zeminleri düzleştirilmiş toprak olan ahır ve mereğin üst kısımları mertekli örtü ile kapatılmıştır.

Evin üst katında bulunan iki odaya ulaşım ise doğu cepheye tam ortadan yerleştirilen harici ahşap merdivenle sağlanmıştır. Bu merdiven, evin odalarının ön tarafına boydan boya yerleştirilmiş ahşap balkona ulaştırmaktadır. Merdivenlerin yönü güney cepheye doğru olduğu için güneydeki odaya bu şekilde direk ulaşılır. Evin kuzey

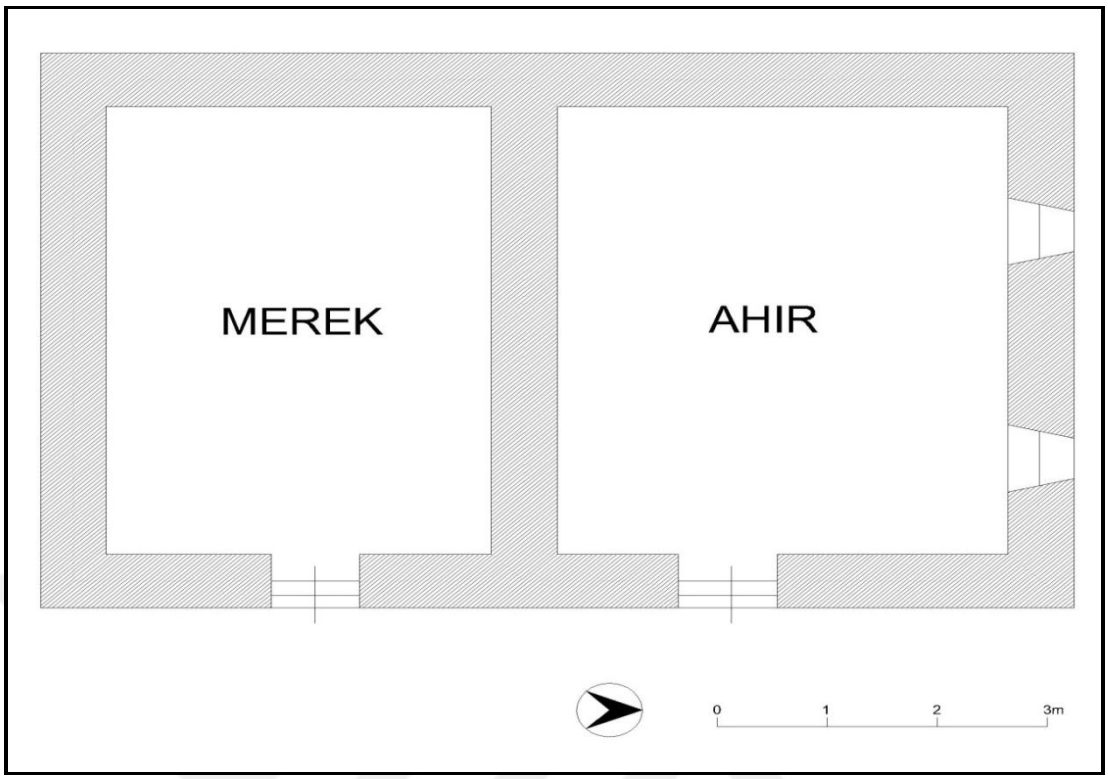
cephesinde kalan odasına geçebilmek için balkona merdivenin ulaştığı noktada ahşap bir kapak yapılmıştır ve bu kapak kapatılıp üzerinden geçilmektedir (Fotoğraf 3.323). Evin üst katında güney cephe yönünde bulunan oda, 3.50 x 5.00 m boyutlarındadır. Doğu cephede balkona bakan iki penceresi bulunmaktadır. Güney ve batı cephe duvarlarında farklı boyutlarda dolapları olan odanın zemini ve tavanı ahşaptır (Fotoğraf 3.324). Kuzey cepheye kalan diğer oda da aynı boyutlardadır. Aynı şekilde balkona bakan iki penceresi vardır. Kuzey duvarında 60 cm genişliğe, 30 cm derinliğe sahip iki dolap, güney cephe duvarı içine gömülü olarak 1.20 m genişliğe, 1 m derinliğe sahip yüklük bulunur. Yüklüğün alternatifi olarak güneybatı köşesinde duvar içine gömülü olarak gusülhane yapılmıştır ve yüklük ile aynı ölçülere sahiptir. Yüklük ve gusülhanenin arasında kalan duvarda ocak bulunmaktadır. Ayrıca odanın batı ve güney duvarlarının ön tarafında L şeklinde makat mevcuttur. Zemin döşemesi ve tavan kaplaması ahşap olan odanın gusülhane bölümüne denk gelen dış duvarı yıkılmıştır (Fotoğraf 3.325, 3.326).

Evin orjinal tuvaleti ve tandırı yapı bünyesinden ayrı olarak yapılmıştır. Fakat yangından sonra yenilenmedikleri için günümüzde bu birimler bulunmamaktadır.

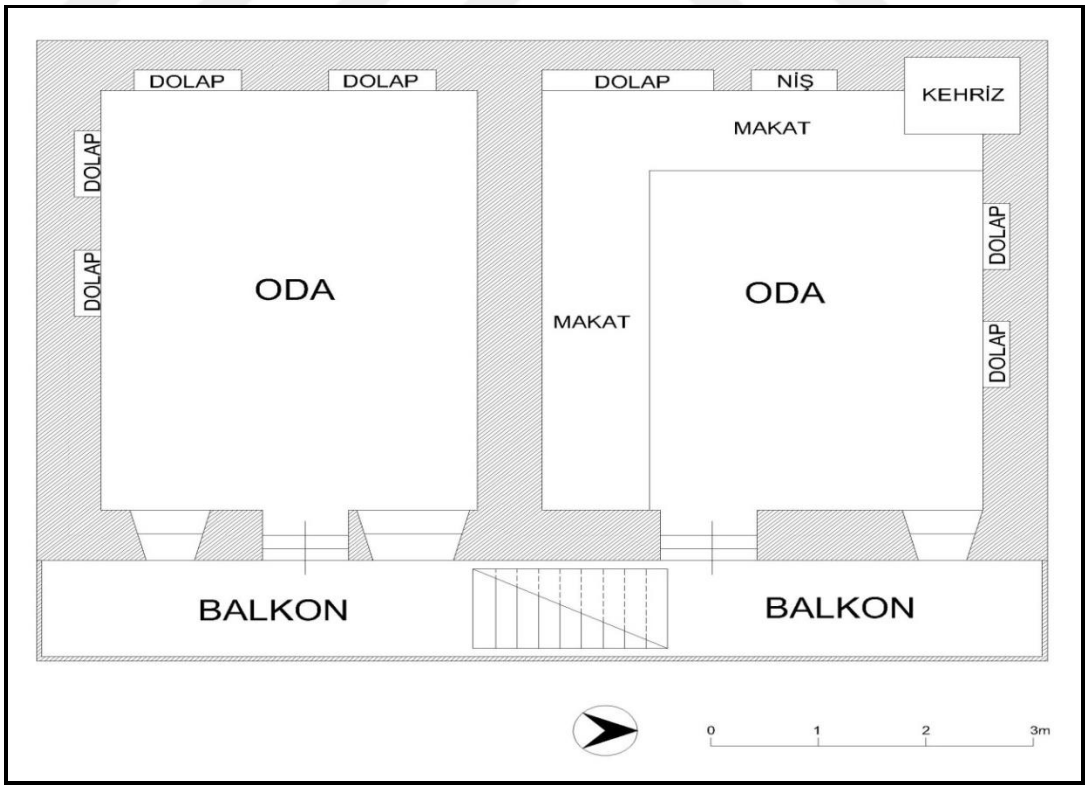
Konak, iki yana eğimli çatı ile örtülüp sac ile kaplanmıştır. Batı yönde saçak kısmının üçgen bölümü tamamen taş ile örülmüşken, doğu kısmının orjinal hali hakkında bilgi yoktur. Günümüzde bu bölüm yıkılmış durumdadır.

Süsleme Özellikleri: Konakta üst katta bulunan kuzey odanın ocak alınlığı kırık hatlı sivri kemer formunda ele alınmıştır (Fotoğraf 3.327). Bunun dışında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Ayrıca cephede ahşap hatılların binayı yatay olarak 6 eşit parçaya bölmüş olması da cepheye hareketlilik katmıştır.

Malzeme ve Teknik: Evin beden duvarlarında ahşap hatıllarla birbirine bağlanan moloz taş, köşelerde ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç mekânların zeminlerinde bazı bölümlerde düz toprak bazı bölümlerde ise ahşap kullanılırken; kapı, pencere, dolaplar ve iç mekânların tavanlarında ahşap görülmektedir. Beden duvarlarının taşları birbirine Horasan harcı ile tutturulmuştur ve boşluk kısımlarına küçük taş parçaları yerleştirilmiştir. Yapının yangın geçirdiği ve onarıldığı belli olmaktadır. Onarım esnasında konağa ait olmayan üzeri kabartmalı devşirme taşlar da köşe taşı olarak kullanılmıştır.

Çizim 3.59. Reşit Doğan Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.60. Reşit Doğan Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.317. Reşit Doğan Evi Orijinal Kitabe

Fotoğraf 3.318. Reşit Doğan Evi Onarım Kitabesi

Fotoğraf 3.319. Reşit Doğan Evi Doğu ve Güney Cephe

Fotoğraf 3.320. Reşit Doğan Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.321. Reşit Doğan Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.322. Reşit Doğan Evi Ahır ve Merek Giriş Kapıları

Fotoğraf 3.323. Reşit Doğan Evi Odalara Geçişi Sağlayan Balkon ve Merdiven

Fotoğraf 3.324. Reşit Doğan Evi Üst Kat Güney Odadan

Fotoğraf 3.325. Reşit Doğan Evi Üst Kat Kuzey Odadan

Fotoğraf 3.326. Reşit Doğan Evi Üst Kat Kuzey Odadan

Fotoğraf 3.327. Reşit Doğan Evi Üst Kat Kuzey Odada Bulunan Ocak

3.9.2. Bahri Doğan Evi

Çizim No: 3.61, 3.62

Fotoğraf No: 3.328-3.339

İnceleme Tarihi: 02.09.2015

Tescil Durumu: Erzurum KTVKK'nın 20.03.209 gün ve 1235 karar numarası ile tescilli

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Yedigöl'e bağlı Kuşdili Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde bir kısmı kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Ev günümüzde birbirine bitişik üç farklı evin birleşmesinden oluşmaktadır. Bunlardan ilkinde onarım esnasında evin ana giriş kapısının üzerine yerleştirilen, 20 m yakınında bulunan baba evi Reşit Doğan'ın yapım yılını veren kitabe vardır. Orta kısımda bulunan evin giriş kapısının üzerinde ki kitabede bu eve ait yapım yılını veren kitabe mevcuttur. Kitabe de yapım yılı olarak Hicri 1278, Miladi 1865 tarihi bulunmaktadır. Baba evi olan Reşit Doğan Evi'nden 76 yıl sonra yapılmış olan bu ev, 1959 yılında çıkan köy yangınından etkilenmiş ve hem kendi malzemeleri hem de çevrede bulunan diğer malzemeler ile yenilenmiştir. Bu onarım taşların dizisinde ki farklılıklardan da anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.328).

Plan ve Mimari Özellikleri: Ev, ilk yapıldığında iki kardeşin kullanımı için iki ayrı ev olarak yapılmıştır. Bunlardan birisi giriş kapısı güneye açılan alt katta sadece tandırevi üst katı da çatı katı olarak değerlendirilen yapıdır. Bu eve 5 m mesafede ise aynı hizada giriş kapısı doğuya bakan yine alt kısmı tandırevi, üst kısmı oda olarak değerlendirilen diğer ev yapılmıştır. Sonradan bu iki evin arası örülerek kapatılmış ve üçüncü kardeşin kullanımı için yine alt katında tandırevi üst katı çatı olan ev yapılmıştır. Evler yapılırken üst katlarda odaların yapılması planlanmıştır, fakat birisinin dışında hiç birisine oda yapılamamıştır. Sadece giriş kapısı farklı yönde olan üçüncü evin üst katına oda yapılabilmiştir, fakat günümüzde üst katı yıkılmıştır, sadece beden duvarları ayaktadır. Sonradan örülerek oluşturulan ikinci evin üstüne ise son dönem onarımlarında bir oda eklenmiştir. Üst katlarına oda yapılmayan evlerin alt katları bütün yaşam alanlarına cevap verecek niteliktedir (Çizim 3.61, 3.62) (Fotoğraf 3.329, 3.330, 3.331, 3.332).

Günümüzde sadece birinci evin alt katı kullanılmaktadır ve diğerleri boştur. Bu ev orjinalde tandırevinden ibaret iken sonradan buraya duvar örülerek bir oda yapılmıştır. Bu odanın yarısına kadar ise oldukça geniş boyutta yüksekliği fazla olmayan bir makat eklenmiştir. Bu makat, günümüzde içinde yaşayan ailenin aynı zaman da yatak olarak kullandığı alandır (Fotoğraf 3.333). Bu odanın eklenmesiyle doğal olarak ana giriş kapısı genişliğinde bir koridor ortaya çıkmıştır. Koridor devam edilince de günümüzde sadece mutfak olarak kullanılan alana ulaşılmaktadır. Orjinalde burası tandırbaşıdır fakat sonradan tandır kapatılmıştır. İlk yapılığı dönemde tandırbaşı, tandırevinden bir yaşmak kemeri ile ayrılmıştır. Tandır bacası, beden duvarlarının dört yönden daraltılması suretiyle oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.334). Bu evin kullanımı için sonradan yapılan tuvalet, batı cepheye bitişik olarak tuğla malzeme ile yapılmıştır.

Hemen yanında aynı yıl iki evin arasındaki boşluğa duvar yapılarak ortaya çıkarılan ikinci ev bulunur. Bu evin girişi de güney cephededir. Ana giriş kapısı orjinal olmayan evin alt katı diğer evin alt katı ile tamamen aynıdır. Yapım yılını veren kitabe de bu kapının üzerindeki taşta yer almaktadır. Sadece sonradan üst katına duvarlar örülerek bir oda yapılmıştır. Üst katta bulunan odanın içine girilemediği için mimari ayrıntıları hakkında bilgi elde edinilememiştir. Bu eve ayrıca kuzey cephede de üst kat seviyesinde bir kapı açılmıştır.

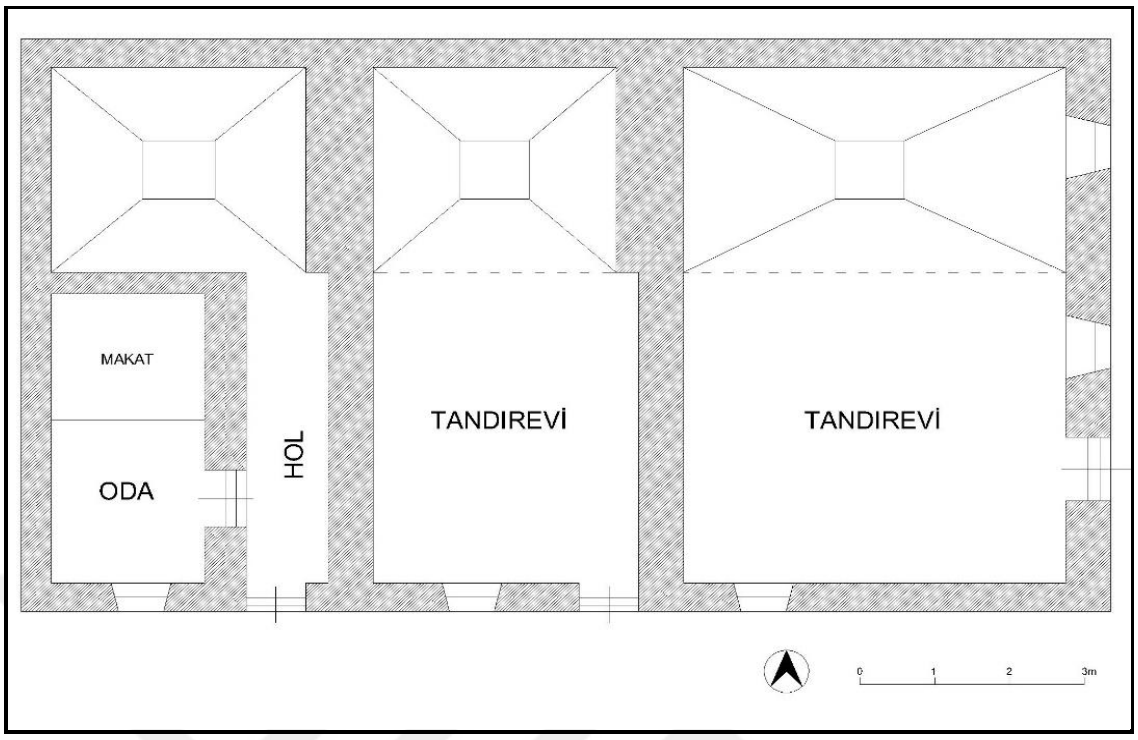
Giriş kapısı doğu yöne bakan üçüncü evin ana giriş kapısında devşirme malzeme kullanıldığı görülmektedir. Her iki yanında kesme taştan oluşturulan kapı kenarlıkları bulunur ve üst kısmı yine kesme taş malzemeli yuvarlak kemer ile sınırlandırılmıştır. Bu kemerin üst kısmında yine aynı formda cepheden dışa taşıntı yapan bir kemer daha bulunmaktadır. Bu ikinci kemerin üst kısmında iki kenarda dört yönüne kesme taş malzemeden pervazın ortasının boş bırakılması ile pencere açıklıkları kullanılmıştır, bu pencereler hem aydınlatma hem de havalandırma amacıyla yapılmıştır. Sonradan bir çeşmeye ait devşirme kitabeler getirilerek bu pencere boşlukları kapatılmıştır (Fotoğraf 3.335, 3.336). Kapıdan girilince diğer evlerde olduğu gibi tandırevine ulaşılır. Bu evin diğerlerinden farkı giriş kapısının farklı yönde açılmasıdır ve üst katına ilk yapıldığı dönemde bir oda eklenmiş olmasıdır. Bu yapılan oda sonradan yıkılmıştır ve günümüzde bu ev merek olarak kullanılmaktadır.

Evlerin üst katlarına ulaşım güney cepheye yerleştirilen ve iki evin cephesi boyunca uzatılan balkona dayandırılan harici ahşap merdivenlerle sağlanmıştır. Sonradan ikinci evin merdiven kısmı kaldırılmış ve diğer merdiven buranın ulaşımı için de kullanılmıştır (Fotoğraf 3.337). Kaldırılan merdivenin yerine de cepheye birleşik olarak tuvalet birimi yapılmıştır. Üçüncü evin üst kat merdiven ve balkonu da tamamen yıkıktır. Kapı açıklığı da sonradan ahşap malzeme ile kapatılmaya çalışılmıştır. Yapının bu katları çatı katıdır ve tandır bacaları da buradan dışarıya doğru uzanmaktadır. Bacaların kenarı ve üst katta bulunan birimlerin duvarlarında Bağdadi duvar tekniği kullanılmıştır (Fotoğraf 3.338).

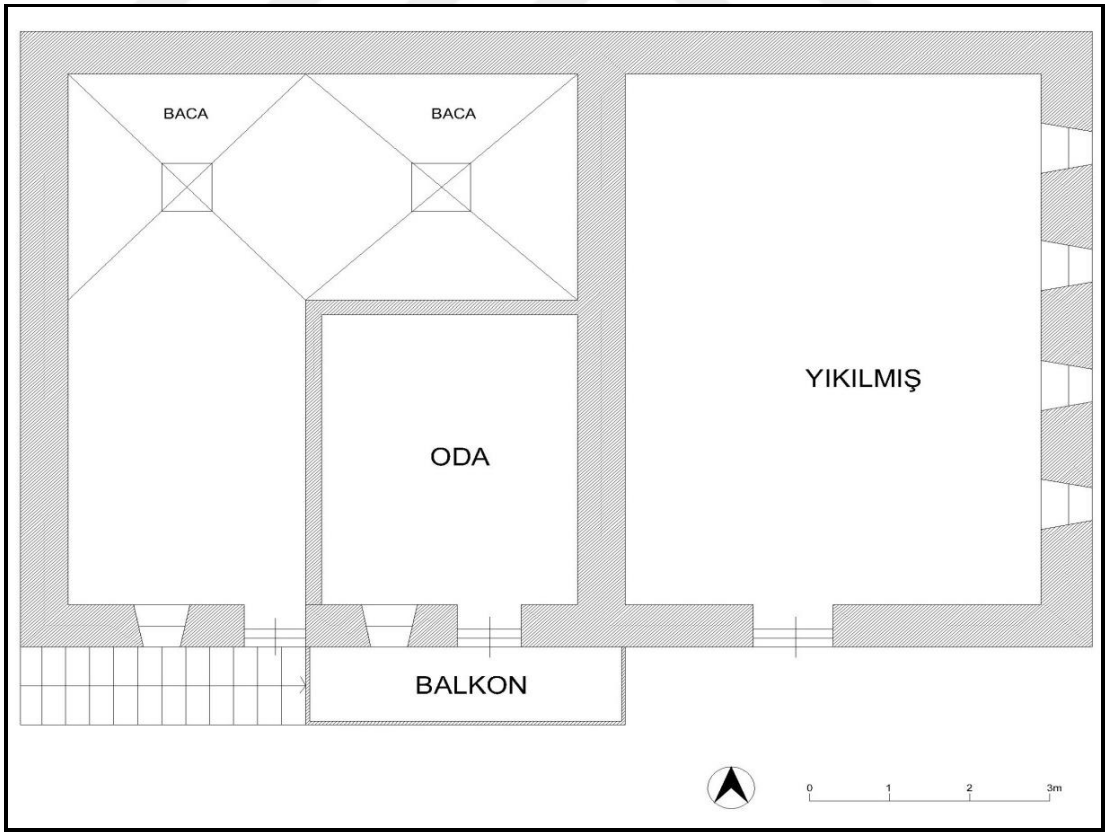
Ev, iki yana eğimli çatı ile örtülüp sac ile kaplanmıştır. Üçgen alınlık bölümleri ahşapla kapatılmıştır (Fotoğraf 3.339).

Süsleme Özellikleri: Evde üçüncü evin giriş kapısı ve dış cephede ki hareketliliğin dışında herhangi bir süslemeye rastlanmamıştır.

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında moloz taş, köşelerde ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç mekânların zeminlerinde bazı bölümlerde düz toprak bazı bölümlerde ise ahşap kullanıldığı görülmektedir. Kapı, pencere ve iç mekânların tavan kaplamalarında ahşap malzeme mevcuttur. Beden duvarlarının taşları birbirine Horasan harcı ile tutturulmuştur ve boşluk kısımlarına küçük taş parçaları yerleştirilmiştir. Yapının yangın geçirdiği ve onarıldığı belli olmaktadır. Onarım esnasında eve ait olmayan üzerinde farklı işaretler ve süslemeler barındıran kazınmış ve üzeri kabartmalı taşlar da kullanılmıştır.

Çizim 3.61. Bahri Doğan Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.62. Bahri Doğan Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.328. Bahri Doğan Evi Kitabe

Fotoğraf 3.329. Bahri Doğan Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.330. Bahri Doğan Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.331. Bahri Doğan Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.332. Bahri Doğan Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.333. Bahri Doğan Evi Odada Bulunan Seki

Fotoğraf 3.334. Bahri Doğan Evi Tandır Bacası

Fotoğraf 3.335. Bahri Doğan Evi Üçüncü Ev Giriş Kapısı Kitabeleri

Fotoğraf 3.336. Bahri Doğan Evi Üçüncü Evin Doğu Cephedeki Kapısı

Fotoğraf 3.337. Bahri Doğan Evi Üst Kata Götüren Merdiven

Fotoğraf 3.338. Bahri Doğan Evi Üst Katlar ve Tandır Bacası

Fotoğraf 3.339. Bahri Doğan Evi Çatı Örgüsü

3.9.3. İbrahim Danış Evi

Çizim No: 3.63, 3.64

Fotoğraf No: 3.340-3.353

İnceleme Tarihi: 02.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Yedigöl'e bağlı Kuşdili Mahallesi'nde bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin doğu cephesinde bulunan alt kat giriş kapısının üzerinde yapım yılını veren kitabesi vardır. Kitabe üzerindeki yazılar tahribat sebebiyle tam olarak okunamamaktadır, ama tarih kısmı bellidir. Hicri 1230, Miladi 1818 yılı geçmektedir. Yapıldıktan 140 yıl sonra çıkan köy yangınından etkilenerek İbrahim Danış'ın torunu olan Şahin Danış tarafından onarılmıştır. Bu onarım yapılırken hem kendi taşları hem de yeni taşlar kullanılmıştır. Günümüzde Şahin Danış'ın oğlu olan 70 yaşındaki Paşabey Danış tarafından kullanılmaktadır (Fotoğraf 3.340).

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı alt katında tandırevi, üst katında sofa ve tek odadan ibaret dış sofalı iki katlı plan tipinde yapılmıştır (Çizim 3.63, 3.64) (Fotoğraf 3.341-3.344). Doğu – batı uzantılı yapının tandırevine giriş doğu cephedendir. Giriş kapısı çift kanatlı ahşap malzemeden yapılmıştır ve üzerindeki top başlı çiviler ve tokmaklar orjinaldir. Sonradan gri renkli metal boya ile boyanmıştır. Erkeklerin ve kadınların ayrı ayrı kullanımına ayrılmış, kalın ve ince sesler çıkaran iki farklı tipte tokmak bulunmaktadır. Kalın ses çıkaran tokmak erkek misafirlerin, ince ses çıkaran tokmak ise hane halkı ve kadın misafirle tarafından kullanılmaktadır. (Fotoğraf 3.345). Giriş kapısının üzerinde hem aydınlatma hem de havalandırma için pencere vardır. Dört yönden kesme taş pervazların sınırladığı pencerenin ortasında güvenlik sebebiyle demir muhafaza yapılmıştır. Pencerenin tam üstüne ise dikey dikdörtgen şekilli kitabe taşı yerleştirilmiştir.

Kapı ile evin tandırevine ulaşılır. Uzun dikdörtgen planlı bu mekânın sağ tarafta kalan kısmına iki yönden bağdadi teknik ile duvar örülerek oda oluşturulmuştur. Odanın giriş kapısının bir tarafı dolap olarak değerlendirilmişken diğer tarafı ahşap malzeme ile yerden 30 cm yükseltilerek makat yapılmıştır. Zemin ve tavanı ahşap malzemelidir. Bu

oda oluşturulurken kapı genişliğinde bir koridor oluşmuştur. Koridor devam edilince ulaşılan tandırevinde tek pencere açılmıştır. Kuzey yöne açılan pencerenin olduğu duvarda terekler mevcuttur.

Tandırbaşı, çekirge taşlarına oturan yaşmak kemeri ile sınırlandırılmıştır. Dört yönden daraltılarak oluşturulan kepenk kısmı üst katta oldukça kalın tutulan duvar içinden çatı seviyesine aktarılmıştır. Tandırbaşında dumanın kolayca dışarı çıkması adına bir de pencere açıklığı bulunmaktadır. Ayrıca ocak, dolap ve niş kullanıldığı da tespit edilmiştir (Fotoğraf 3.346).

Evin üst katına güney cepheden ulaşılmaktadır. Orjinalde ahşap balkon ve bu balkona kadar yükselen harici ahşap merdiven varken sonradan merdivenler beton ile yenilenmiştir. Tek kanatlı ahşap kapıdan girilince sofaya ulaşılır (Fotoğraf 3.347). Sofa tek pencere ile aydınlatılan kare bir alandan ibarettir. Kuzeybatı köşeye denk gelen kısımda duvar içine gömülü olan gusülhane bulunur ve dışarıdan bir kapak yapılmıştır. Alternatifi olan güneybatı köşede ise yine duvar içine gömülü olan yüklük bulunmaktadır. Fakat burası sonradan değiştirilerek tuvalet, banyo mekânı eklenmiştir. Gusülhane ve yüklüğün arasına denk gelen oldukça kalın tutulan duvarın içinden ise tandır bacası geçmektedir. Burada bir de ocak mevcuttur.

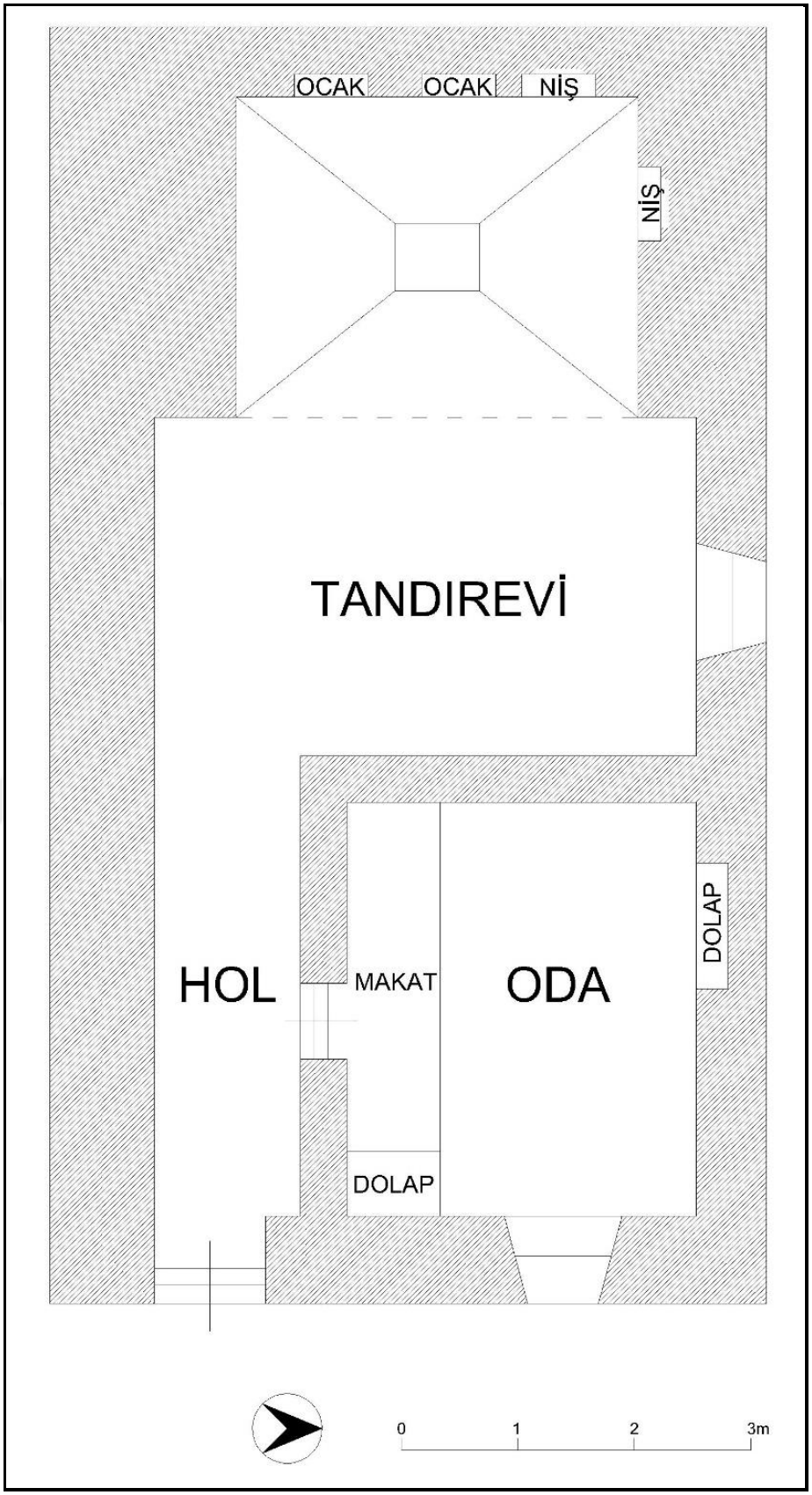
Yapının doğu cephesine denk gelen bölümde odaya yer verilmiştir. Oldukça küçük boyutlu olan odanın doğu cephe yönünde iki penceresi vardır. Pencerelerin ön tarafına makat yapılmıştır ve bu makat orjinalde boydan boya yapılmışken, sonraki onarımlarda bir kısmı kaldırılmıştır. Makatın üzerindeki duvar bölümleri ahşap ile kaplanmıştır ve bunun yapılma amacı duvara yaslanan kişinin soğuktan etkilenmemesi içindir (Fotoğraf 3.348). Aynı şekilde kapının sol tarafında da makat mevcuttur (Fotoğraf 3.349). Duvarlarda çiçeklik ve askılıklar mevcuttur (Fotoğraf 3.350). Odanın zemini ve tavanı ahşaptır. Son onarımlarda odanın ve sofanın tavanı kontrplak ile kaplanmıştır.

Evin orjinal tuvaleti yapı bünyesinden ayrı olarak yapılmıştır. İki büyük taşın arasının boş bırakılması suretiyle oluşturulan tuvaletin gideri ise toprak altına verilmiştir (Fotoğraf 3.351). Orjinal un ambarı da evin doğu cephesine yakın olacak şekilde dışarı da konumlandırılmıştır. Yağmur ve kar sularından etkilenmemesi adına kenarları sac kaplama yapılmıştır. Üst örtüsü de iki yana eğimli kırma çatıdır (Fotoğraf 3.352).

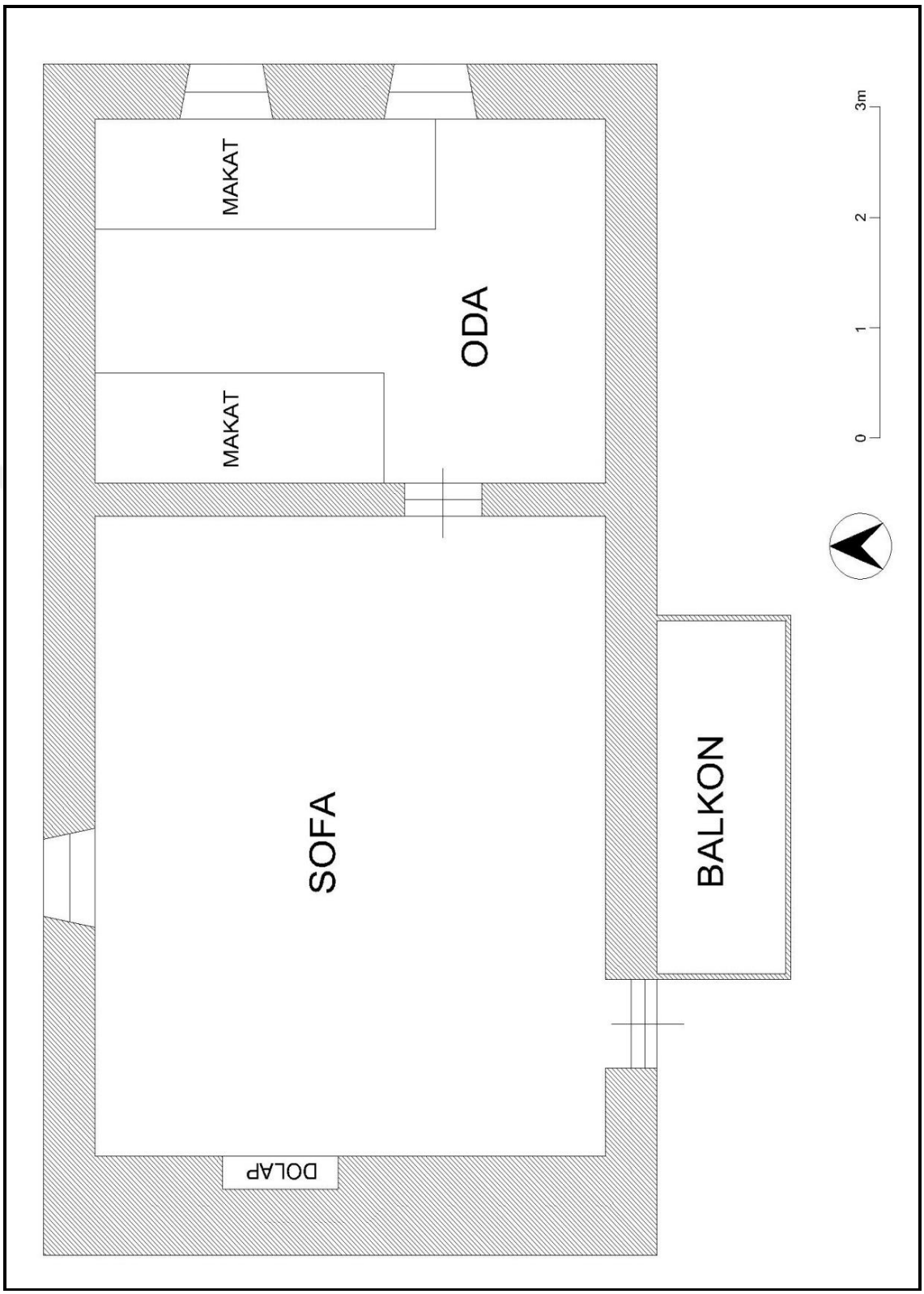
Ev, iki yana eğimli kırma çatı ile örtülüp sac ile kaplanmıştır (Fotoğraf 3.353).

Süsleme Özellikleri: Evde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında moloz taş, köşelerde ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç mekân zeminlerinin bazı bölümleri toprak bazı bölümlerde ise ahşaptır. Kapı, pencere, dolaplar ve iç mekânların tavan kaplamalarında ahşap kullanıldığı görülmektedir. Beden duvarlarının taşları birbirine Horasan harcı ile tutturulmuştur ve boşluk kısımlarına küçük taş parçaları yerleştirilmiştir. Bu yapıda ahşap hatıl kullanılmamış bu işlevi tek sıra halinde dizilen düzgün olmayan taş sırası görmüştür. Ayrıca iç beden duvarları Bağdadi teknik ile örülmüştür.

Çizim 3.63. İbrahim Danış Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.64. İbrahim Danış Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.340. İbrahim Danış Evi Kitabe

Fotoğraf 3.341. İbrahim Danış Evi Doğu Cephe

Fotoğraf 3.342. İbrahim Danış Evi Batı Cephe

Fotoğraf 3.343. İbrahim Danış Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.344. İbrahim Danış Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.345. İbrahim Danış Evi Alt Kat Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.346. İbrahim Danış Evi Tandırevi

Fotoğraf 3.347. İbrahim Danış Evi Sofa

Fotoğraf 3.348. İbrahim Danış Evi Üst Kat Odada Bulunan Makat ve Ahşap Duvar Kaplaması

Fotoğraf 3.349. İbrahim Danış Evi Üst Kat Odada Kapı Yanında Bulunan Makat

Fotoğraf 3.350. İbrahim Danış Evi Üst Kat Odada Bulunan Raf ve Çiçeklikler

Fotoğraf 3.351. İbrahim Danış Evi Orijinal Tuvalet

Fotoğraf 3.352. İbrahim Danış Evi Un Ambarı

Fotoğraf 3.353. İbrahim Danış Evi Üst Örtü

3.9.4. Şahin - Rüstem Danış Evi

Çizim No: 3.65, 3.66

Fotoğraf No: 3.354-3.362

İnceleme Tarihi: 02.09.2015

Tescil Durumu: Tescilsiz

Yeri ve Kullanım Durumu: İspir Yedigöl'e bağlı Kuşdili Mahallesi Köklüce mezrasında bulunur. Günümüzde kullanılmaktadır.

Tarihçesi: Evin ana cephesinde iki pencere arasına yerleştirilmiş 20 x 100 cm ölçülere sahip dikdörtgen boyutlu düzgün kesme taş üzerine yazılmış kitabesinde Hicri 1321, Miladi 1906 tarihi geçmektedir (Fotoğraf 3.354). İlk yapıldığı dönemde iki kardeş olan Şahin ve Rüstem Danış tarafından köy mezrasında yazlık ev olarak kullanılmıştır. Evin batı bölümü Rüstem Danış'a, doğu bölümü ise Şahin Danış'a aittir. Şahin Danış Evi'nin üst katı yapıldıktan sonra hiç kullanılmamıştır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Ortadaki duvar ortak kullanılmak suretiyle iki ayrı ev yapılmıştır. Alt katlarda tandırevleri, üst katlarında ise birer oda bulunmaktadır. Bu haliyle her iki evde sofasız, iki katlı plan tipinde ele alınmıştır (Çizim 3.65, 3.66) (Fotoğraf 3.355, 3.356). Kuzey – güney doğrultulu olarak konumlandırılan yapının kuzey cephesi, arazinin eğiminden dolayı yamaca yaslandırılmıştır (Fotoğraf 3.357). Evin Rüstem Danış'a ait olan bölümüne girilemediği için mimari ayrıntıları hakkında bilgi elde edinilememiştir. Fakat hane sahibinin verdiği bilgilere göre birbirinin aynısı olacak şekilde simetrik düzende ele alınmıştır. Bu durum dış cephe özelliklerinden de anlaşılmaktadır.

Şahin Danış Evi'nin alt katında tandırevi bulunmaktadır. Bu mekâna üzerinde burma desenli kapı çekeceği bulunan tek kanatlı ahşap kapı ile ulaşılır (Fotoğraf 3.358). 4.60 x 7.40 m ölçülere sahip tandırevi, güney cephede bulunan kapının her iki yanında açılan pencerelerle aydınlatılmaktadır. Tandırbaşı, çekirge taşlarına oturtulan yaşmak kemeri ile birbirinden ayrılmıştır. Tandır sonradan kapatılmıştır (Fotoğraf 3.359).

Evin üst katına ulaşım doğu cephede ikinci kat seviyesinde açılan kapı ile sağlanmaktadır. Ahşap malzemeden yapılan tek kanatlı bu kapının ön tarafına orjinalde

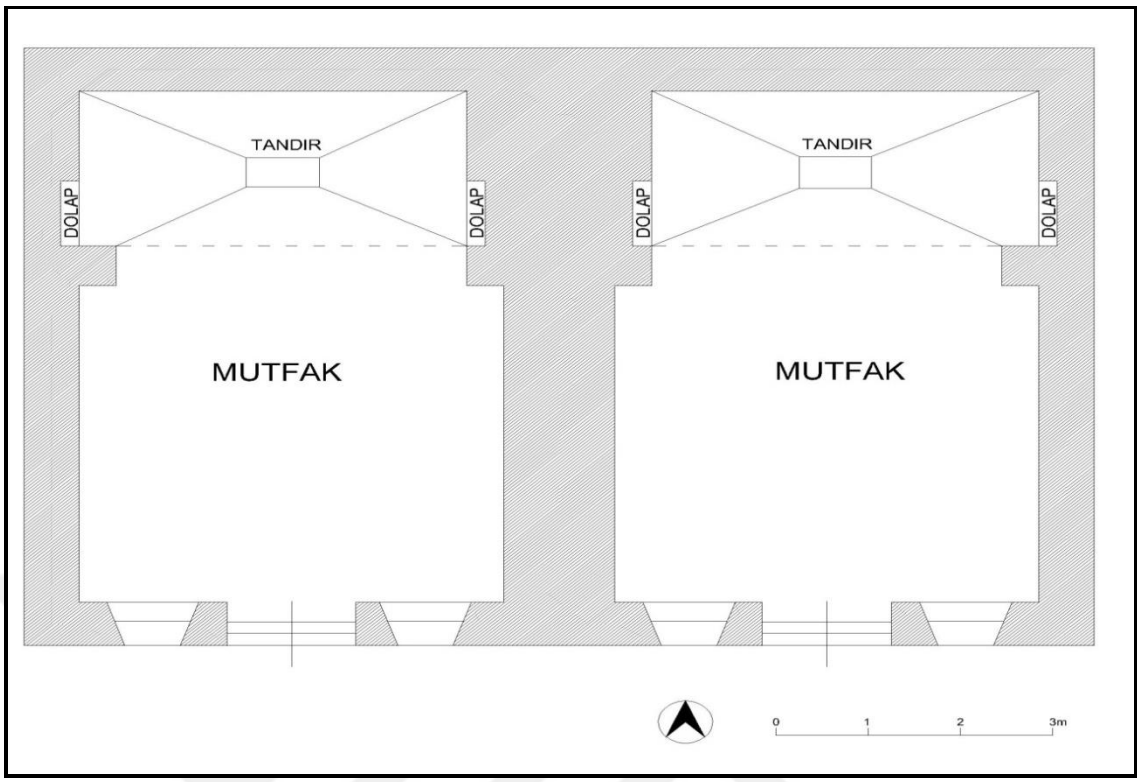
harici ahşap merdiven yapılmışsa da günümüzde bulunmamaktadır. Bu katın üzeri kapatılmadığı için aynı zamanda çatı katı olarak görünmektedir. Hiç kullanılmadığı için iç kısmı oldukça bakımsızdır. Tandır bacası bu kata kademelendirilmiş duvar örgüsü ile yansımıştır. Tepe noktasında ise kapak bulunmaktadır (Fotoğraf 3.360).

Bu katın güney cepheye yakın olan kısmı sonradan Bağdadi duvar tekniği ile örülerek odaya dönüştürülmüştür. 4.00 x 4.10 m ölçülere sahip bu oda, güney cephe yönünde bulunan iki pencere ile aydınlatılmaktadır. Pencere önündeki duvar ve doğu cephe duvarının ön tarafında L şeklinde makat mevcuttur. Bu makatın köşesinde ise 1 x 1 m ölçülere sahip kehriz bulunur (Fotoğraf 3.361). Örülen duvarın bir bölümü yüklük olarak değerlendirilmiştir. Duvar çok ince olduğu için bu yüklüğün arka kısmı dışarıda ki boşluğa çıkıntı olarak yansımıştır. Odanın duvarlarında çiçeklik ve askı kullanıldığı görülmektedir. Zemini ve tavanı ahşap düz malzeme ile kaplanmıştır.

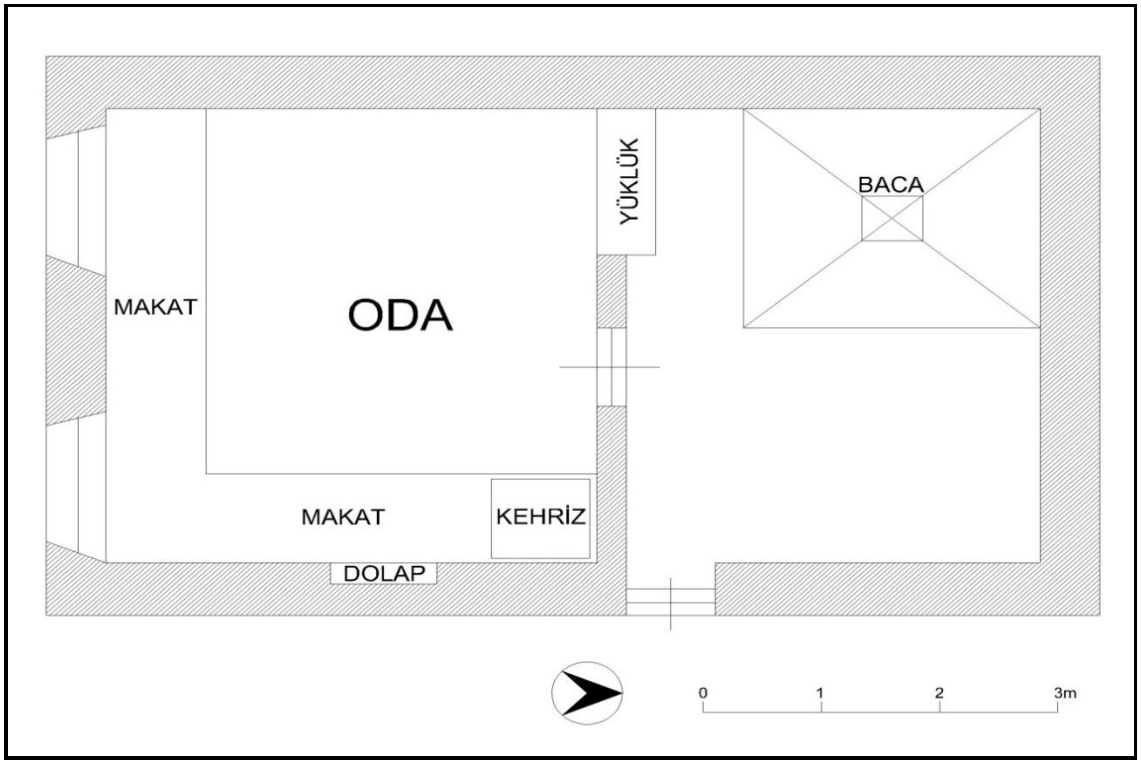
Ev, iki yana eğimli beşik çatı ile örtülüp sac ile kaplanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Evde iç mekânda sadece üst katta bulunan odanın duvarlarında ki tereklerin saçak kısımlarında delikişi süsleme görülmektedir (Fotoğraf 3.362). Sade iç yapıya karşın dış cephe oldukça hareketlidir. Ana cephe olan güney cephe, hem simetrik görüntüsü ile hem de kullanılan malzeme açısından ön plana çıkmaktadır. Kapı ve pencere kenarlarında tek parçadan oluşan kesme taş malzeme kullanılmıştır. Alt kat pencereleri ve kapılarının üst kısımlarında yüzeysel yuvarlak kemerler mevcuttur. Bu da cepheye oldukça zengin bir görünüm katmaktadır.

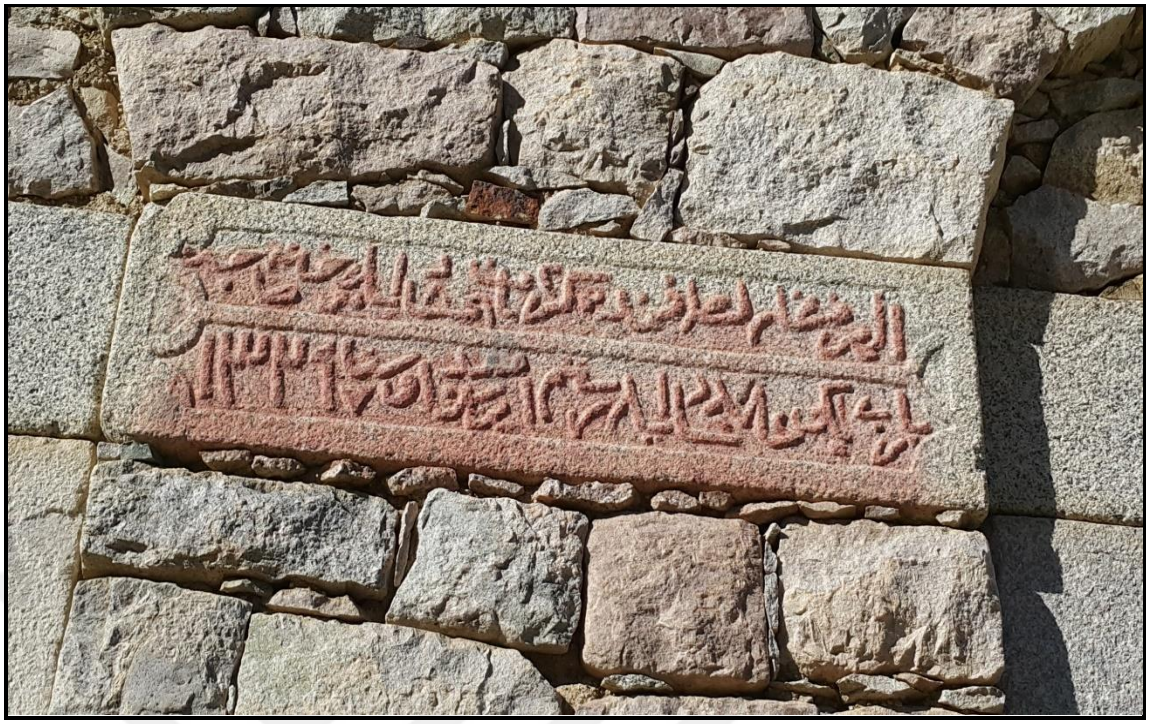
Malzeme ve Teknik: Yapının beden duvarlarında moloz taş, köşelerde ise düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç mekânların zeminlerinde bazı bölümlerde düz toprak kullanılırken bazı bölümlerde ise ahşap görülmektedir. Ayrıca iç duvarlar bağdadi teknik ile ele alınmıştır.

Çizim 3.65. Rüstem - Şahin Danış Evi Alt Kat Planı

Çizim 3.66. Rüstem - Şahin Danış Evi Üst Kat Planı

Fotoğraf 3.354. Şahin - Rüstem Danış Evi Kitabe

Fotoğraf 3.355. Şahin - Rüstem Danış Evi Güney Cephe

Fotoğraf 3.356. Şahin - Rüstem Danış Evi Güney ve Doğu Cephe

Fotoğraf 3.357. Şahin - Rüstem Danış Evi Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.358. Şahin Danış Evi Alt Kat Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.359. Şahin Danış Evi Tandırbaşı

Fotoğraf 3.360. Şahin Danış Evi Tandır Bacası Üzerinde Bulunan Kapak

Fotoğraf 3.361. Şahin Danış Evi Makatta Bulunan Kehriz

Fotoğraf 3.362. Şahin Danış Evi Üst Kat Odada Bulunan Terek Saçağı

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEGERLENDİRME

4.1. PLAN TİPLERİ VE KAT SAYILARI

Bir kültür süreci olan konut, yasadığı topraklara ait maddi ve manevi birikimin taşıyıcısıdır[167]. Her yöre kendi doğa koşullarına, sosyal ihtiyaçlarına ve insan ilişkilerine uygun olarak kendi yapı tarzını oluşturmuştur[168].

Safranbolu, İstanbul, Adalar, Kula, Bursa, Beypazarı, Kars, Kütahya, Alanya, Kayseri, Erzurum, Amasya, Avanos, Mardin, Foça, Bergama, Edremit, Gelibolu, Ayvacık, Balkanlar gibi çok farklı bölgelerde ve yerleşimlerdeki bu konutlar, geleneksel konut mimarisinin plan, cephe, malzeme ve teknik, süsleme nitelikleri açısından birbirleriyle benzerlikleri ya da kimi farklılıklarıyla, sonuçta tüm ayrılma ya da birleşme noktalarında yine Osmanlı'nın kimliği ile ilgili özellikleri bünyelerinde taşırlar. Geniş bir coğrafyaya yayılan Osmanlı Dönemi konutlarına yönelik tipolojik çalışmalar "geleneksel konut" kavramıyla hangi ortak özellikleri taşıdığı ve neyi tanımladığını ortaya koymayı da amaçlamıştır. Kavram konusuna yaklaşımlar ve bu konudaki tanımlamalar çeşitleme gösterse de, geleneksel konutların sofa-oda ilişkisine dayanan plan seması, kavramın dayandığı temel nokta olmuş, cephe düzeninde ve malzeme boyutunda ise bölgesel ve kültürel kimliğin yansımasıyla geleneksel konut anlayışının çeşitlendiği belirtilmiştir[169].

Bu çeşitlilik etkilerini, hem kentsel, hem de kırsal alanlarda göstermişlerdir. Jeolojik, sosyolojik ve iklimsel verilerden etkilenerek ortaya çıkan kentsel çevre planlaması ve mimari mekânların karakteristikleri, Türkiye'de bölgelere göre değişiklik arzetmiştir[170].

---

[167] Deniz İncedayı, *Adadan Odaya Yaşamdan Yapıya Konut Çevresi*, İstanbul 2004, 9.
[168] Feridun Hacıhasanzade, *Her Yönüyle Her Köyüyle Coğrafi, Tarihi, Ekonomik Açıdan Bayburt*, Nef Yayınları, İstanbul 2007, 116.
[169] Gül, Asatekin, "Türk Evi Sözcüğünün Düşündürdükleri" *Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri*, Ankara 2001, 192.
[170] Sabit Oymael-Hatice Kıran Çakır-Özlem Sallı Bideci,"Geleneksel Mimari Uygulamaların Yorumlanması", *Uluslararası İleri Teknolojiler Sempozyumu* (16-18 Mayıs), Elazığ 2011, 75-80.

Erzurum'un İspir İlçesi'nde yapılan evlerde insanoğlunun evinin biçimlenmesinde rol oynayan etkenler (iklim, topografik özellikler, gelenek ve görenekler, dini inançlar, sosyal çevre ve ekonomik koşullar) çerçevesinde mimariye kazandırılmıştır. Bu evleri, özellikli kılıp Anadolu Türk Evleri içinde özel bir yere alan ise İspir'in zengin geçmişi, sosyo-ekonomik yapısı, hem karasal hem de Karadeniz'e has ılıman iklimin geçiş noktasında olması, kültürel zenginlikleri, yapı malzemesi ve hayat biçimleridir. Sedad Hakkı Eldem, evleri plan tiplerine ayırırken sofalı ya da sofasız olma durumlarını göz önünde bulundurarak 4 ana plan tipi (Sofasız, İç Sofalı, Dış Sofalı, Orta Sofalı) belirlemiştir. 4 ana plan tipinin bulunduğu Geleneksel Anadolu Evleri içinde önemli bir yere sahip olan İspir evlerinde, Türk evinin en gelişmiş plan tipi olarak kabul edilen orta sofalı plan tipine hiç rastlanmamıştır. En zengin plan kompozisyonlarına imkân veren ve genellikle İstanbul'da tatbik edilen orta sofalı plan tipi daha çok büyük konak ve saraylarda kullanılmıştır[171].

İspir'in plan tipinin yaygın olduğu Batı Anadolu'ya uzak olması ve ilçede ki iklim özelliklerinin bu plan tipine uygun olmaması araştırma sahası içinde yapılan evlerde bu tipin tercih edilmemesinin sebepleri olarak gösterilebilir. Diğer 3 plan tipine uygun olan evlerin yapıldığı İspir'de kat sayılarını ise sadece arazi durumu ve ekonomik koşullar belirlemiştir. Değişen kat sayısı ile doğru orantılı olarak farklılaşan plan tipleri de farklı tipolojilerin oluşmasına sebep olmuştur. Böyle bir ayrım yapılması durumunda kataloğa alınan İspir evlerini 8 ayrı grupta incelemek mümkündür (Tablo 4.1). Bu bağlamda İspir'de bulunan ve kataloğa alınan evlerin %20'si sofasız, % 40'ı iç sofalı ve % 40'ı dış sofalı plan tipindedir. Ayrıca, bu evlerin, %10'u tek katlı, %63'ü iki katlı iken %27'si de üç katlıdır (Grafik 4.1).

Bu değerlendirme çerçevesinde İspir'de bulunan evler, sofasız, iç sofalı ve dış sofalı olmak üzere üç ana gruba ayrılır. Üç ana gruba ayrılan İspir evlerinin plan tiplerine, kat sayıları da dahil edilince aşağıdaki şekilde alt gruplar ortaya çıkmaktadır.

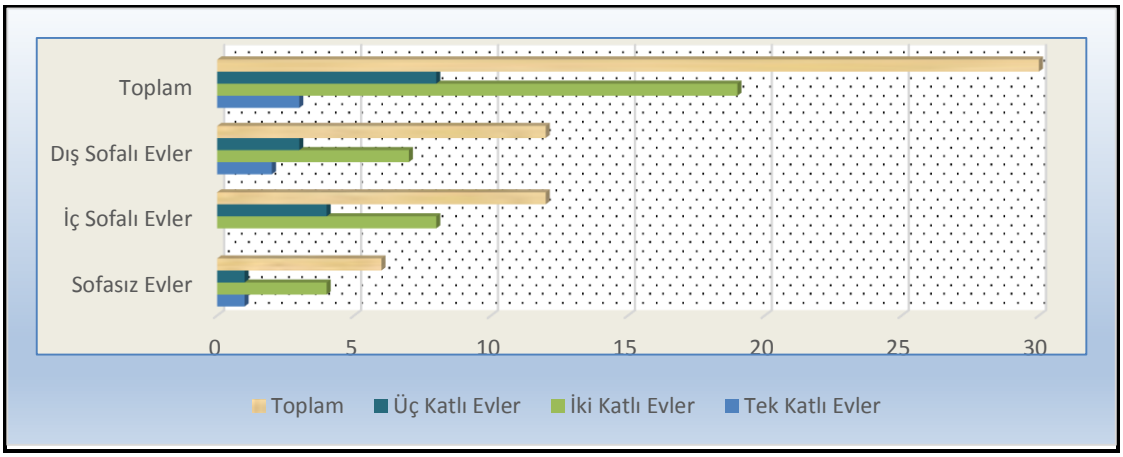
- Sofasız, tek katlı tip,
- Sofasız, iki katlı tip,
- Sofasız, üç katlı tip,
- Dış sofalı, tek katlı tip,

[171] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, 127-148.

- Dış sofalı, iki katlı tip,
- Dış Sofalı, üç katlı tip,
- İç sofalı, iki katlı tip,
- İç sofalı, üç katlı tip,

Tablo 4.1. Plan Tiplerine ve Kat Sayılarına Göre Evlerin Dağılımı

	Tek Katlı Evler	İki Katlı Evler	Üç Katlı Evler
Sofasız Evler	Kahraman Çalık Evi	Ahmet Erdoğan Evi Reşit Doğan Evi Bahri Doğan Evleri Şahin - Rüstem Danış Evleri	Fazıl Erdoğan Evi
İç Sofalı Evler		Hamza Cimilli Evi Süheyla Cimilli Evi Eşref Erdem Evi Yaşar Aksu Evi İbrahim Erdoğan Evi Arif Küçük Evi Numan Paşa Konağı Ethem Bayram Evi	Şükrü Yavuz Evi Namık Aksu Konağı Ali Aksu Konağı Zihni Kumbasar Evi
Dış Sofalı Evler	Muharrem Erdoğan Evi Süleyman Karakaya Evi	Mustafa Bektaş - Mehmet Efeoğlu Evleri Mustafa Korkmaz Evi Şamil Polat Evi Mehmet Yurtseven Evi Şevket Totoş Evi Hasan Alkan Evi İbrahim Danış Evi	Nazım Yurtsever Evi Necati Yurtseven Evi Doğan Çalışır Evi

Grafik 4.1. Plan Tiplerine ve Kat Sayılarına Göre Evlerin Dağılımı

Celal Esad Arseven, yöresel malzeme ve iklimsel veriler etkisiyle oluşan bölgesel farkları esas alarak Anadolu ev mimarisini sekiz grupta toplarken:

1. Orta Anadolu (Kayseri, Niğde, Kırşehir, Konya) Evleri,
2. Kuzey Anadolu (Karadeniz kıyıları, Vezirköprü, Çorum, Ankara, Bolu) Evleri,
3. Doğu Anadolu (Erzurum ve civarı) Evleri,
4. Güney Anadolu (Antalya, Muğla) Evleri,
5. Güneydoğu Anadolu (Mardin, Gaziantep, Urfa, Hatay, Diyarbakır) Evleri,
6. Batı Anadolu (Kütahya, Bursa, İzmir, Aydın) Evleri,
7. İstanbul (İzmit, Gebze) Evleri,
8. Rumeli (Edirne, Tekirdağ) Evleri[172].

Doğan Kuban, bölgesel gelenekler içinde değişiklikler gösteren ev mimarisini yüzeysel bir inceleme ile Anadolu'yu yedi bölgeye ayırarak incelemiştir:

1. Güneydoğu Anadolu'nun Kuzey Suriye ile ortak kültürünün ifadesi taş ev mimarisi,
2. Erzurum'un kuzeydoğu Anadolu'nun Güney Kafkasya ve Dağıstan ile akraba olan ahşap hatıllı taş mimarisi,
3. Doğu Karadeniz bölgesinin karakteristik ahşap iskeletli ev mimarisi,
4. Ege ve Akdeniz bölgesinin düz damlı taş mimarisi,
5. Orta Anadolu'nun (Niğde ve Kayseri) Kuzey Suriye ile buluşan taş mimarisi,
6. Orta Anadolu'nun daha çok köy ve küçük kentlerinde görülen ve kökü Yeni Taş Çağına kadar uzanan kerpiç mimarisi,
7. Esas yayılma alanı Anadolu'nun kıyıları ile orta yayla arasında bir ikinci çember gibi dolanan ve Sivas dolaylarından batıya ve İç Ege'den Torosların kuzey yamaçlarına kadar uzanan ve yer yer diğer bölgelerde ve Balkanlarda görülen Hımış yapı tekniği ile inşa edilmiş ev mimarisidir.[173]

[172] Celal Esad Arseven, "Türk Sanat Tarihi", *VII. Fasikül,* İstanbul 1962, 536.
[173] Doğan Kuban, *Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler*, 45.

Celal Esad Arseven ve Doğan Kuban'ın bu gruplandırmaları çerçevesinde İspir evleri, 2 ve 3 numarada gruplandırılan bölgeler içinde geçiş özelliği gösterir niteliklere sahip evlerin özelliklerini taşımaktadır. İklim özellikleri ve sosyal yaşam noktasında kısmen Erzurum evlerinin özelliklerine sahip olan İspir evleri, topografik özellikler göz önünde bulundurulduğunda Doğu Karadeniz etkilerinin altındadır.

4.1.1. Sofasız Tek Katlı Evler

"Türk evi" plan tipinin ilk aşaması, sofasız tek odalı (ilkel Türk evi) evdir. Bu planda çadır düzeni, olduğu gibi sabit eve kopya edilmiştir. Bu plan tipinde Türk evinin karakteristiği olan sofa henüz gelişmemiştir ve aynı durum göçebe çadırında da görülür[174]. Ana giriş kapısından girilince geniş mekânlara ulaşılan, herhangi bir geçiş birimi olmayan evler, sofasız evler grubundadır. Tek katlı sofasız evlerde, sofa vazifesini avlular üstlenmiştir[175].

Kataloğa alınan evlerden sadece Duruköy Mahallesi'nde bulunan **Kahraman Çalık Evi** (XVIII. yüzyıl başı) sofasız tek katlı plan tipindedir. Daha çok dar gelirli ailelerin tercih ettiği bu plan tipi Anadolu'da her bölgede kullanılsa da daha çok Güney ve Doğu Anadolu'da erken tarihli evlerde uygulanmıştır. Ayrıca bu evlerin Irak ve bilhassa Suriye ev tipleri ile yakınlıkları da söz konusudur[176].

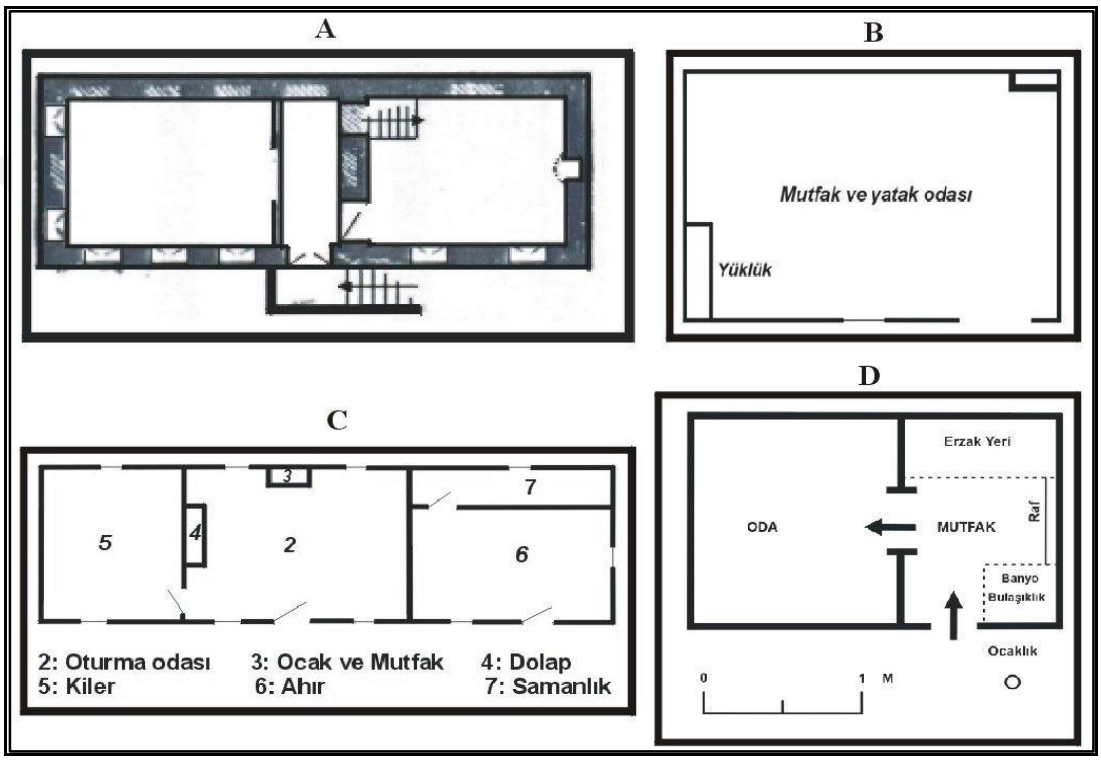
Sofasız evlerde Doğu Anadolu dışındaki örneklerde (Gaziantep, Sakarya ve Balıkesir evlerinde olduğu gibi[177]) ana giriş kapıları ile odalara ya da mutfak birimlerine ulaşılırken; (Karşılaştırma Çizimi 4.1) Erzurum ve ilçe evlerinde tandırevine ulaşılır. Tandırevinin varlığından dolayı sofasız plan tipi, Erzurum ve ilçelerinde iç avlulu-tandırevli plan tipine dönüşmüştür. Trabzon – Hopa arasındaki şeritte bu plan tipi, sıkıştırılmış toprak zeminli ve çok işlevli bir aşhane mekânı ve onun çevresinde ya da yanında sıralanan odalar ile karşımıza çıkmaktadır[178].

---

[174] Abdullah Köse, "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri", Afyon Kocatepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi* 5/2, Afyon 2005, 158-191.
[175] Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 27.
[176] Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 27.
[177] Köse, "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri", 166.
[178] Duygu Göçmen, *Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerileri: Artvin İli-Balıklı Mahallesi-Zurabat Evi Örneği,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010, 12.

Bu tipe, Erzurum'un dışında Bayburt[179], Kars, Ağrı, Iğdır, Erzincan, Malatya[180], Elâzığ[181], Muş, Bitlis[182] ve Van evlerinde de rastlanmaktadır[183].

Doğu Anadolu'da özellikle kırsal kesimlerde yapılan erken tarihli örneklerde evlerin esas katı tandırevinin bulunduğu zemin kattır. Günlük işlerin tamamının aynı mekânda karşılandığı Bayburt geleneksel evlerinin esas katı da Erzurum geleneksel evlerinde olduğu gibi uzun süren soğuk kış mevsimi nedeni ile avlu ve tandır evinin yer aldığı, evin sokak ile doğrudan ilişkisini sağlayan giriş katıdır[184].

Karşılaştırma Çizimi 4.1. Türkiye'de Sofasız Ev Planı Örnekleri (A. Köse'den)
A) Gaziantep (Eldem, 1955:25) **B)** Karasu, Sakarya (Dönmez, 1962: 188)
C) Orta Sakarya Vadisi (Tunçdilek, 1960:45) **D)** İvrindi-Balıkesir (Köse, 1997:246)

---

[179] Filiz Yüksel, *Geleneksel Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992; Hatice Uçar, *Bayburt ve Bayburt Evlerinin Mimarlık Tarihindeki Yeri,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.

[180] İsmail Aytaç, *Geleneksel Malatya Evleri Envanteri*, Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Malatya 2015.

[181] Ayşe Yünkül, *Elazığ Evleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2005; Servet Karakaş, *Elazığ Geleneksel Konut Kültürü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2008.

[182] Yüksel Sayan – Şehabettin Öztürk, *Bitlis Evleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2001, 27.

[183] Köşklü, "Eski Erzurum Mutfağında Tandır: Yapılısı, Kullanımı ve Doğu Anadolu'daki Yeri Üzerine"**,** 159.

[184] Hatice Uçar, "Geleneksel Bayburt Evlerinin Plan Tipolojisi ve Mekânların Örgütlenme Biçimleri", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 20*, Erzurum 2008, 147-160.

4.1.2. Sofasız İki Katlı Evler

Sofasız olan tek katlı evlerin yanısıra İspir'de sofası olmayan iki katlı evler de yapılmıştır. İspir için bu plan tipi, dönemsel özellikten ziyade arazinin şartlarına göre uygulanmıştır. Geniş yayılım alanı bulamayan hane sahipleri haremlik ya da kışlık olan mekânları alt kata, selamlık ya da yazlık olan mekânları üst kata yapmışlardır.

Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunan **Ahmet Erdoğan** (1899), Yedigöl Mahallesi'nde bulunan **Reşit Doğan** (1789), **Bahri Doğan** (1865) **ve Şahin - Rüstem Danış Evleri** (1906) sofasız plan grubundadır ve iki katlı olarak düzenlenmiştir. **Ahmet Erdoğan, Bahri Doğan** ve **Şahin-Rüstem Danış Evleri'**nin alt katları tandırevi üst katları odalardır. İspir'de alt katı ahır – merek gibi servis mekânlarına ayrılan, tandırı evin dışında konumlandırılan örneklere de rastlanmıştır ki kataloğa alınan **Reşit Doğan Evi**, sofasız iki katlı evler grubunda bu düzenlemeyi yansıtan tek örnektir.

Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz evlerinde sıklıkla karşılaşılan alt katların ahır ve merek, üst katların yaşam alanı olduğu evlerde altta bulunan birimlerin üst katları ısıtması amacı güdülmüştür. Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu evleri arasındaki en önemli fark iklim sebebiyle evlerde kullanılan malzemenin değişmesidir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.1).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.1. Samsun/Alaçam Muhsin Bolat Evi (S. Bolat'dan)

4.1.3. Sofasız Üç Katlı Evler

Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunan 1902 tarihli **Fazıl Erdoğan Evi** plan olarak sofasız evler grubundadır. Herhangi bir geçiş mekânı olmayan bu evlerde kapıdan girilince büyük boyutlu mekânlara ya da odalara ulaşılır.

Bu evlerin üç katlılığı, evlerden uzakta konumlandırılan ahır, merek gibi müştemilat birimlerinin ya da tandırevi gibi servis mekânlarının fevkani tarzda yapı bünyesine alınması sebebiyle ortaya çıkmıştır.

Tek ya da iki katlı olan sofasız evlerde ya tandırevi ya da ahır – merek birimleri yapı bünyesinin dışındadır. Bu sebeple evler üçüncü kata ihtiyaç duyulmadan yapılmıştır. Sofasız evler grubunun üç katlı olan tek örneği **Fazıl Erdoğan Evi**'nde ise ahır, merek, tandırevi(mutfak) ve selamlık birimleri farklı katlarda konumlandırıldığı için üç katlı bir düzenleme ortaya çıkmıştır.

4.1.4. Dış Sofalı Tek Katlı Evler

Türk evi plan tipinin gelişim aşamalarının ikincisinde, sadece oda ve önündeki sınırları belirlenmemiş açık alandan (avlu) oluşan ilk aşama tipinden farklı olarak sofa birimi ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin farklı ekolojik ortamlarında gelişen çeşitli ev planlarının hepsinde var olan ve Türk evi plan tipinin ayırıcı özelliklerinden biri olan sofa, göçebelikten yerleşik düzene geçiş süreci içinde yaratılan bir çevresel adaptasyon ürünüdür ve geleneksel göçebe Türk kültürü temelinden beslenmiştir. Sofasız, ilkel Türk evi planının bir sonraki gelişme aşaması olan dış sofalı plan tipinde, oda ya da odaların önüne üzeri kapalı ve çevresi açık bir sofa eklenmiştir. Burası yemek pişirilen, yiyeceklerin ve mutfak eşyalarının saklandığı yerdir[185].

Dış sofanın ilk örneklerinde sofa açık tutulmuştur. XVII. ve XVIII. yüzyılda da sofa direkliği camekânla kapatılmıştır. XIX. yüzyılda da ise bu kapatma biçimi pencereler şeklinde yapılmaya başlamıştır[186]. İklimin soğuk olması sebebiyle Doğu Anadolu'da ve İspir'de yapılan dış sofalı evlerde sofa her zaman kapalıdır.

Kökeni Orta Asya göçebe Türkleri'ne bağlanan yurdun (çadırın) işlevselliği tamamen bu plan tipinde de karşımıza çıkmaktadır. Doğu Anadolu'da erken tarihli

[185] Köse, "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri", 175.
[186] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, 22.

örneklerde (İspir Güllübağ Mahallesi'nde karşılaşılmıştır) sadece tandırevi mevcuttur. Sonraki yıllarda ise değişen sosyal çevre etkisiyle tandırevi evin arka bölümüne yapılmış, ön tarafına ise bir sofa (avlu) ve bu sofaya açılan bir oda yapılmıştır. Ayrıca evler; ahır, merek, kiler gibi müştemilat birimleri ile ilişkilendirilmiştir.

İspir Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunan **Muharrem Erdoğan Evi** (1889) ile Sandıklı Mahallesi'nde bulunan **Süleyman Karakaya Evi** (XVIII. yüzyıl sonu - XIX. yüzyıl başı) dış sofalı plan tipindedir ve tek katlı düzenlemeye sahiptir. Eldem, dış sofalı evleri oda sayılarına göre alt gruplara ayırmıştır ki; Muharrem Erdoğan ve Süleyman Karakaya evleri dış sofalı tek odalı gruba dâhil edilmektedir. Bu tipte yapılan evlerin Doğu Anadolu dışındaki örneklerinde bir oda ve önünde sofa veya sergah bulunmakta iken Doğu Anadolu örneklerinde bir de tandırevi bulunmaktadır.

Hane halkının bütün ihtiyaçlarını giderecek fonksiyonlara sahip olan dış sofalı ve tek katlı bu tipin en yakın örnekleri Erzurum şehir merkezi ve diğer ilçeleri, Rize[187], Artvin[188], Bayburt[189] ve Gümüşhane[190] evlerinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Ödemiş'te, Ankara'da, Bursa'da, Konya'da, Gebze'de ve Yenişehir'de bu planın örneklerini görmek mümkündür[191].Çok fonksiyonlu olan bu tipe en yakın örnek Erzurum Mirza Mehmet Mahallesi Musa Bey Sokak No:14'de bulunan **Ali Bayram Evi** (1890)'dir (Karşılaştırma Çizimi 4.2, Karşılaştırma Fotoğrafı 4.2). Tandırevi, başoda, avlu, bahçe, ahır gibi birimlerle klasik Erzurum evlerinin özelliklerini yansıtan Ali Bayram Evi, günümüzde kısmen ayaktadır[192].

---

[187] Tülay İnanç, *Geleneksel Kırsal Mimari Kimliğin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi, Rize Çağlayan Köyü Evleri Örneği,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010; Haşim Karpuz, *Rize İl Merkezi ve İlçelerindeki Tarihi Eserler*, Rize, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997; Cengiz Eruzun, *Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi, Rize*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

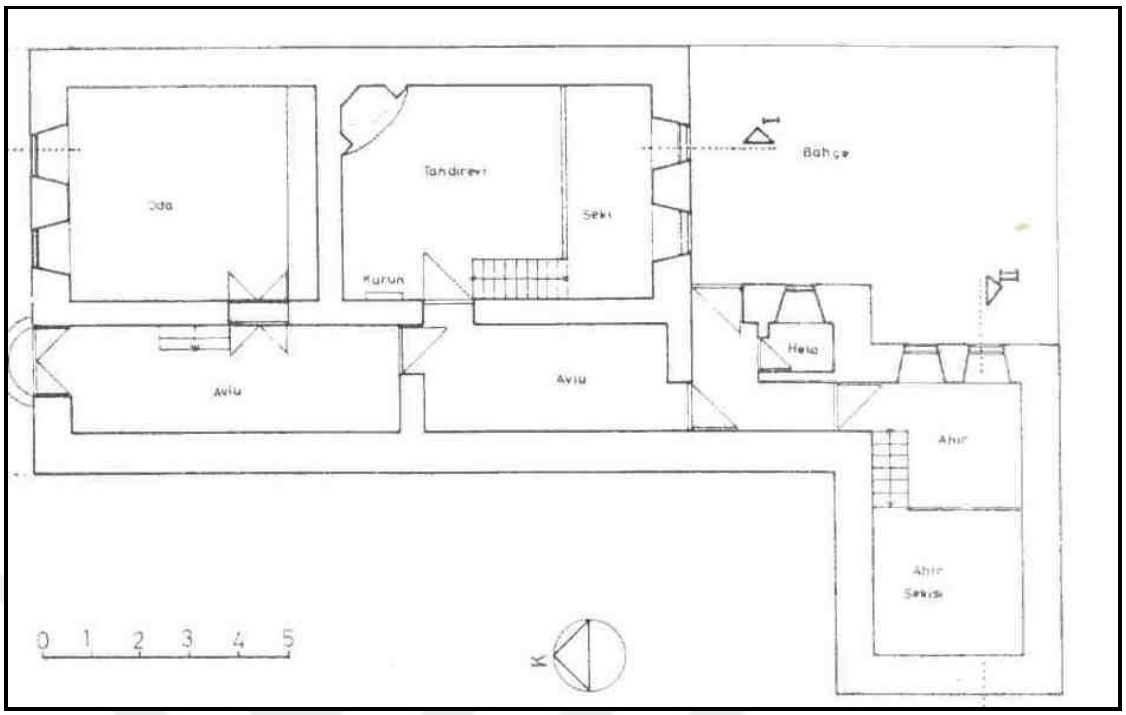
[188] Zehra Kantar, *Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekân Organizasyonu-Artvin İli Köyleri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 1998; Duygu Göçmen, *Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerileri: Artvin İli-Balıklı Mahallesi-Zurabet Evi Örneği,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010.

[189] Filiz Yüksel, *Geleneksel Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992; Hatice Uçar, *Bayburt ve Bayburt Evlerinin Mimarlık Tarihindeki Yeri,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.

[190] Volkan Şenel, *Gümüşhane Evleri*, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon 2002; Haşim Karpuz "Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu*, 13–17 Haziran 1990, Ankara 1991; Nilüfer Kara, *Eski Gümüşhane Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

[191] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, 31-36.

[192] Haşim Karpuz, 1989, 62.

Karşılaştırma Çizimi 4.2. Erzurum Ali Bayram Evi Planı (H. Karpuz'dan)

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.2. Erzurum Ali Bayram Evi (Z. Köşklü'den)

4.1.5. Dış Sofalı İki Katlı Evler

İspir'de dış sofalı plan tipinde yapılan evlerin bazıları iki katlı olarak düzenlenmiştir. Bu plan tipine sahip evler; XIX. yüzyıl sonu-XX. yüzyıl başında yapılan İspir ilçe merkezindeki **Mustafa Bektaş - Mehmet Efeoğlu** ve **Mustafa Korkmaz Evi**, Devedağı Mahallesi'nde bulunan **Şamil Polat Evi** (1785), Sırakonaklar Mahallesi'nde bulunan **Mehmet Yurtseven** (XX. yüzyıl başı)**, Şevket Totoş** (1900)**, Hasan Alkan Evleri** (1901) ve Yedigöl Mahallesi'nde bulunan **İbrahim Danış Evi** (1818)'dir.

İspir'de dış sofalı plan tipi ve iki katlı düzenleme, XVIII. yüzyıl ortalarından XX. yüzyıl ortalarına kadar yaklaşık iki yüzyıl boyunca sevilerek kullanılan bir plan tipi olmuştur. Bu evlerin alt katları da sofasız iki katlı evlerde olduğu gibi tandırevi ya da müştemilat birimleri olarak değerlendirilmiştir. İspir'de oldukça yaygın bir kullanım alanı bulan dış sofalı plan tipinde ki evlerin alt katları günlük işler ve harem odaları için, üst katları ise selamlık ya da yatak odası olarak kullanılmıştır.

Anadolu'nun bütün bölgelerinde kullanılan dış sofalı plan tipi iklime göre değişiklikler arz etmektedir. Yazları sıcak, kışları ılık olan Akdeniz, Ege, Batı Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu'nun bir kesiminde evin ilk ulaşılan birimi olan dış sofalar kenarları açık havadar mekânlar olarak tasarlanmışken, soğuk iklimlerde kapalı avlu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Erzurum, Gümüşhane[193], Bayburt[194], Rize[195] ve Artvin[196] ile konutların işleyişleri ve düzenlemeleri bakımından yakın benzerlik gösteren İspir evlerinde dış sofalar, bu illerde olduğu gibi geçiş mekânları olarak

---

[193] Volkan Şenel, *Gümüşhane Evleri*, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon 2002; Haşim Karpuz "Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu*, 13–17 Haziran 1990, Ankara 1991; Nilüfer Kara, *Eski Gümüşhane Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

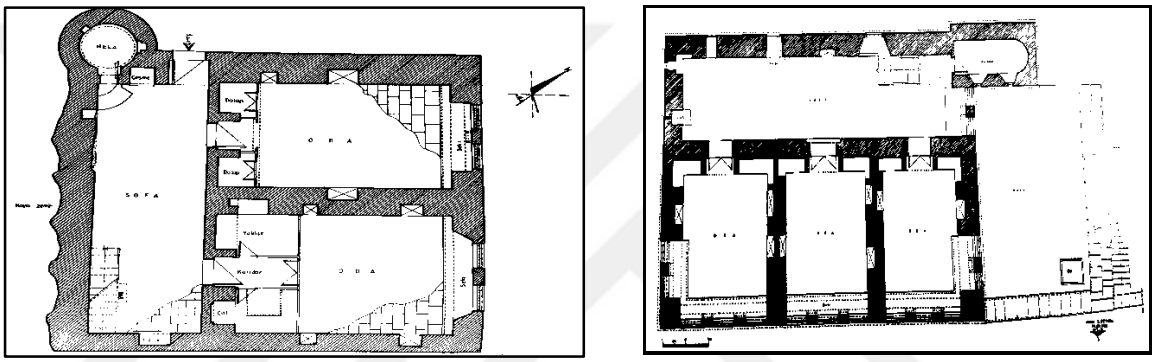
[194] Filiz Yüksel, *Geleneksel Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992; Hatice Uçar, *Bayburt ve Bayburt Evlerinin Mimarlık Tarihindeki Yeri,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.

[195] Tülay İnanç, *Geleneksel Kırsal Mimari Kimliğin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi, Rize Çağlayan Köyü Evleri Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010; Haşim Karpuz, *Rize İl Merkezi ve İlçelerindeki Tarihi Eserler,* Rize, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997; Cengiz Eruzun, *Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi*, Rize, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

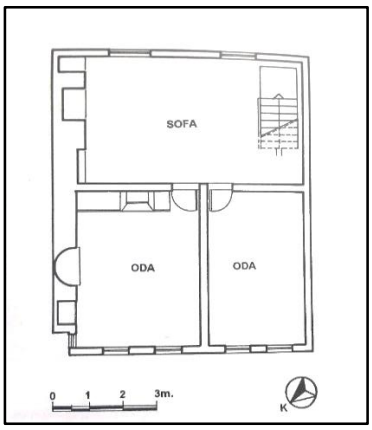
[196] Zehra Kantar, *Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekan Organizasyonu-Artvin İli Köyleri*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 1998; Duygu Göçmen, *Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerileri: Artvin İli-Balıklı Mahallesi-Zurabet Evi Örneği,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010.

değerlendirilmiştir. Ayrıca bu plan tipinin Antalya'da, Kula[197]'da, İstanbul'da, Mudanya'da, Bursa'da, İzmit'te, Sapanca'da, Gebze'de, Manisa'da, Bergama'da, Tarsus'da, Akşehir'de, Diyarbakır'da, Tire'de, Bergama'da, İzmir'de, Ödemiş'de, Tekirdağ'da ve Kütahya[198]'da da örnekleri mevcuttur[199].

Yukarıda bahsedilen illerin yanı sıra Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinde etrafı kapalı geçiş mekânı ya da avlu olarak değerlendirilen sofalar ve bu sofaya açılan iki, üç ya da çok odalı plan tipine Uşak[200] ve Bitlis'te de rastlanmaktadır (Karşılaştırma Çizimi 4.3-4.5). Bitlis'de yapılan erken örneklerde de evlerin zemin katları, ahır, kiler ve hizmet birimlerine, üst katlar ikamete ayrılmıştır[201].

Karşılaştırma Çizimi 4.3.-4.4. Bitlis İsa Kalkan Evi, Bitlis Abdulmecid Eren Evi (Ş. Öztürk'den)

Karşılaştırma Çizimi 4.5. Uşak İsmail Göker Evi (A. İnce'den)

[197] Rüstem Bozer, *Kula Evlerinden Seçkin Bir Örnek Hacı Recepler Evi*, Bilim Birlik Başarı Dergisi 49, İzmir, 1987,s.25–28
[198] Lami Eser, *Kütahya Evleri*, İstanbul 1955,74.
[199] Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, 37-50.
[200] Yüksel Sayan, *Uşak Evleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
[201] Yüksel Sayan – Şehabettin Öztürk, 27.

4.1.6. Dış Sofalı Üç Katlı Evler

İspir Sırakonaklar Mahallesi'nde bulunan **Nazım Yurtsever** (1919), **Necati Yurtseven** (1908) ve **Doğan Çalışır Evi** (1902) dış sofalı grupta ele alınmışlardır. İspir'de ilk ulaşılan mekânın sofa olduğu dış sofalı evler, Anadolu'da Erzurum, Bitlis[202], Gümüşhane, Artvin, Rize, Bayburt örneklerinde olduğu gibi sofaya açılan bir, iki ya da üç odalı düzenlemelerle karşımıza çıkar.

İspir'de üç katlı evler sadece Çamlıkaya ve Sırakonaklar Mahallelerinde yapılmıştır. Bunun en önemli sebebi araziye uygunluk olması adına fevkani tarzda en altta ahır, merek, kiler/depo gibi müştemilat yapılarına yer verilmesidir. Bu özellik Anadolu genelinde XIX. yüzyıl ortalarında ev planlarına dâhil edilmiştir. Alt katları ahır, samanlık, bodrum olarak değerlendirilen evler Rize, Artvin, Gümüşhane, Bayburt, Bitlis ve Erzurum kır yerleşmelerinde olduğu gibi Anadolu'nun farklı bölgelerinde geçim kaynağı hayvancılık olan ailelerin evlerinde uygulanmıştır.

Arazinin kot farkı sebebiyle yapılan bu bodrumlar, Anadolu'nun hangi bölgesinde yer alırsa alsın taş malzeme ile yapılmışlardır. Hem servis mekânı olarak kullanıldıkları hem de zemin seviyesinde oldukları için duvarları kalın ve sağırdır.

Arazi yapısı bakımından Doğu Karadeniz özelliği gösteren evlerin benzerlerine doğal olarak Karadeniz evlerinde rastlamaktayız. Kot farkından dolayı oluşan kat farklılıklarının en güzel örnekleri ile Ordu'da[203], Trabzon'da[204] ve Rize'de[205] karşılaşmak mümkündür. (Karşılaştırma Çizimi 4.6, Karşılaştırma Fotoğrafı 4.3)

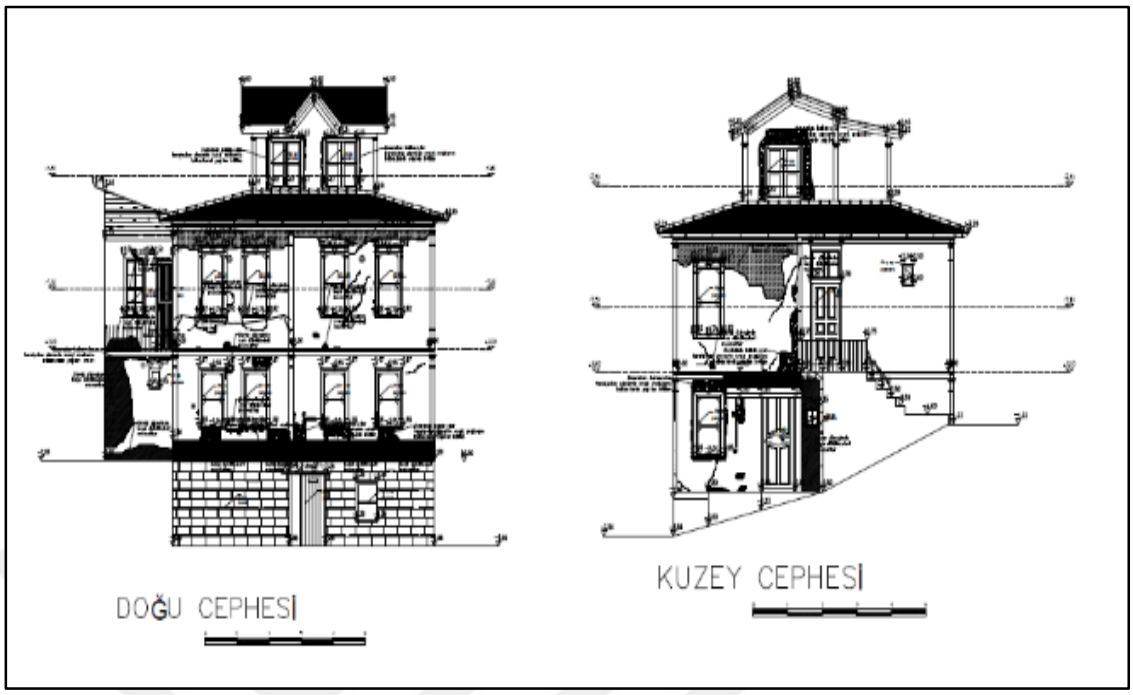
---

[202] Yüksel Sayan – Şehabettin Öztürk, 27.

[203] Şafak Şahin, *Ordu Geleneksel Evleri Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, Trabzon 2010.

[204] Hasim Karpuz, *Trabzon Evleri*, *Bilim Birlik Başarı Dergisi*, İzmir 1981; Mahmut Akok, "Trabzon'un Eski Evleri", Arkitekt, C.XX, Sayı 323–325, İstanbul 1951, 108.

[205] Tülay İnanç, *Geleneksel Kırsal Mimari Kimliğin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi, Rize Çağlayan Köyü Evleri Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010.

Karşılaştırma Çizim 4.6. Ordu Zeynep Konyalı Evi (Ş. Şahin'den)

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.3. Rize Evlerinden Örnek

4.1.7. İç Sofalı İki Katlı Evler

İç sofalı plan tipi, ortada sofanın, her iki yanında da servis mekânları veya odaların bulunduğu plan tipidir. Karnıyarık plan tipi olarak da bilinmektedir. İspir'de bulunan iç sofalı evlerin; sekizi iki katlı olarak düzenlenmiştir. İspir ilçe merkezinde bulunan ve XIX. yüzyıl sonu- XX. yüzyıl başlarına tarihlendirilen **Hamza Cimilli, Süheyla Cimilli** ve **Eşref Erdem Evi**, Aksu Mahallesi'nde bulunan **Yaşar Aksu Evi** (1887), Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunan **İbrahim Erdoğan Evi** (XIX. yüzyıl sonu), Devedağı Mahallesi'nde bulunan **Arif Küçük Evi** (1790), Numan Paşa Mahallesi'nde bulunan **Numan Paşa Konağı** (XVIII. yüzyıl ortaları) ve Sırakonaklar Mahallesi'nde bulunan **Ethem Bayram Evi** (XIX. yüzyıl sonu-XX. yüzyıl başları) iç sofalı plan tipindedir.

İspir'de bulunan iç sofalı evler, diğer bütün plan tipleri ile kıyaslandığında daha büyüktür. Boyut olarak diğerlerine nazaran daha büyük oldukları için bu evlerin alt katında sofanın bir kenarı tandırevi ve kiler olarak değerlendirilmişken, diğer tarafında iki oda yapılmıştır. Üst katlarına ise her iki taraftan sofaya açılan ikişer oda ya da bir taraftan açılan iki oda bir taraftan açılan tek oda ile üç odalı bir düzenleme oluşturulmuştur. Daha çok ekonomik durumu iyi olan ailelerin kullandığı bu plan tipine Doğu Anadolu'da sebep olan en büyük etken, kışları ağır, yazları serin geçen karasal iklimdir. Alt katların ısınmasına tandır yardımcı olurken, üst katlarda sofaya kurulan soba ya da duvar ocakları ile ısınma gerçekleştirilmiştir. Sofaya açılan oda kapıları açık bırakılarak her odanın ısınması sağlanmıştır.

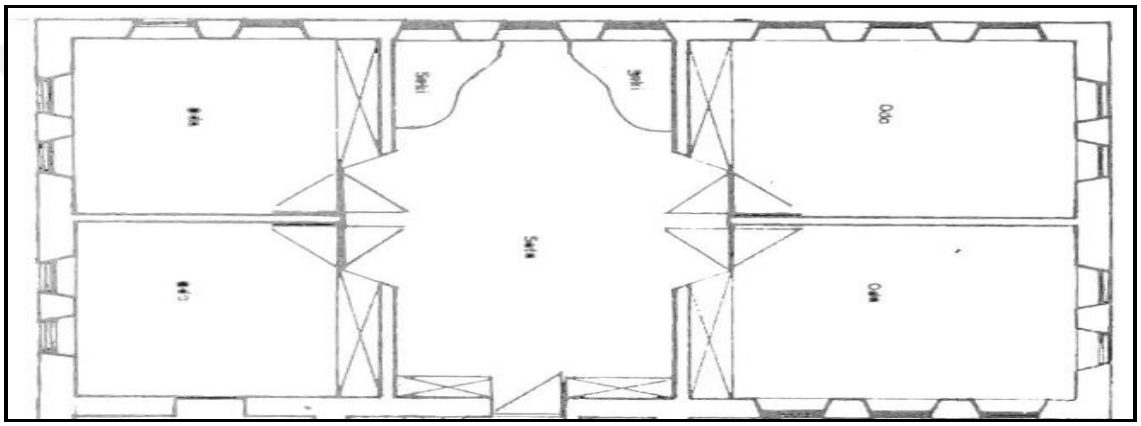
Bu tip Anadolu'da Malatya[206], Konya, Kayseri[207], Divriği[208], Uşak[209], Aksaray[210], Sakarya[211], Edirne, Merzifon, Tire, Gebze, Amasya, Safranbolu[212], Bolu[213],

---

[206] İsmail Aytaç, *Geleneksel Malatya Evleri Envanteri*, Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Malatya 2015.
[207] Vacit İmamoğlu, *Geleneksel Kayseri Evleri*, Halkbank Kültür Yayınları, Ankara 1992,
[208] Seda Şenol, *Anadolu Türk Konut Mimarisinde Divriği Evleri*, Sivas Valiliği İl Kültür Turizm Yayınları, Sivas 2007.
[209] Yüksel Sayan, *Uşak Evleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.
[210] Zekai Erdal, *Aksaray ve İlçelerindeki Evler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2003.
[211] Yusuf Çetin, "Sakarya ve Çevresinden Ev Örnekleri", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi 19*, Erzurum 2007, 67-103.
[212]Fatma Pamuk, *Safranbolu Evlerinde Ahşap Ve Metal Süslemeler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2010.

Üsküdar, Edirne, Kula, Afyonkarahisar, İstanbul, İzmit, Ankara, Ereğli, Elazığ[214], Gaziantep[215], Mardin[216], Harran[217], Tekirdağ[218], Isparta[219], Birgi[220], Ahlat[221] ve Kadıköy evlerinde kullanılmıştır[222].

Bu plan tipinde İspir'e en yakın örnek elbette Erzurum şehir merkezi örnekleridir. Erzurum Abdülhamid Bey Konağı'nda rastladığımız bu plan tipi Erzurum'da da sevilerek kullanılan bir tip olmuştur (Karşılaştırma Çizimi 4.7), (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.4). Orta ve Batı Anadolu'da ise Elazığ ve Aksaray örnekleri ile birebir örtüşen İspir evlerinde bu plan tipi genelde üst katlarda kullanılmıştır (Karşılaştırma Çizimi 4.8, 4.9).

Karşılaştırma Çizimi 4.7. Abdulhamid Bey Konağı (H. Karpuz'dan)

---

213 Ebru Eroğlu, *Bolu İl Merkezinde Bulunan Eski Evler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.

214 Ayşe Yünkül, *Elazığ Evleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2005; Servet Karakaş, *Elazığ Geleneksel Konut Kültürü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2008.

215 Elif Nevra Kılıç, *Geleneksel Gaziantep Evlerinin İç Mekân Süslemelerinin Araştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2007; Selin Sedef Erbaş, *Gaziantep Evlerinin iç Mekan Tasarımı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.

216 F. Meral Halifeoğlu- Neslihan Dalkılıç, "Mardin-Savur Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri", *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi 11/1,* Bursa 2006, 93-111.

217 Mine Baran, "Halk Mimarisinin Halkbilimi Bağlamında Değerlendirilmesine Harran Evleri Örneği", *Milli Folklor Dergisi 18/72*, Ankara 2006, 141-147; Günkut, Akın, "Geleneksel Harran Evleri", *Yurt Ansiklopedisi* 10, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1984.

218 Ömer Gümüş, *Geleneksel Tekirdağ Evlerinin İç Mekân Analizi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2007.

219 Doğan Demirci, *Isparta Evleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi),Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2010.

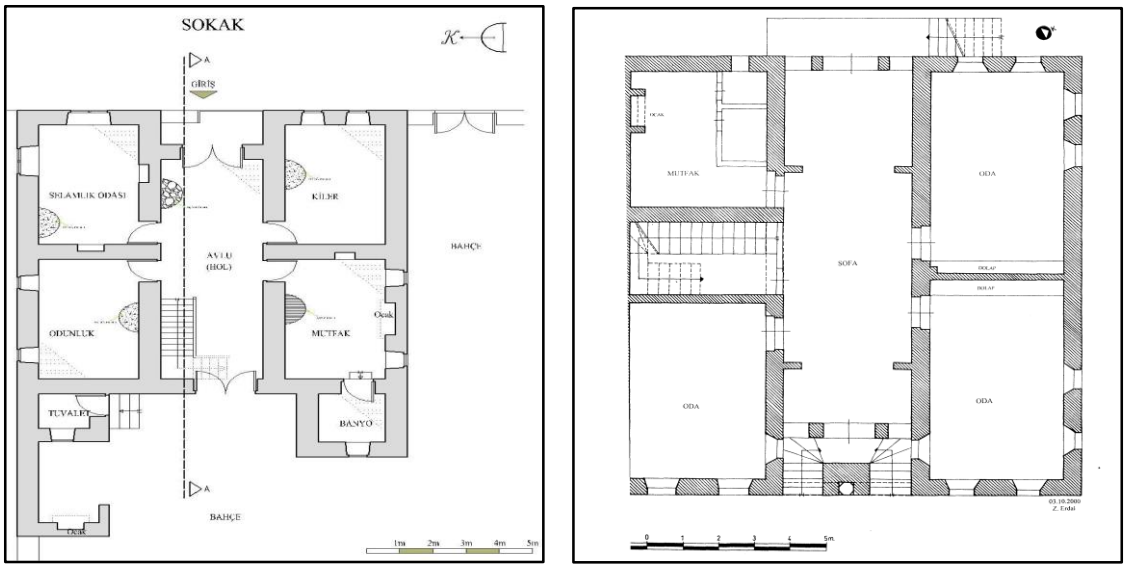
220 Filiz Diri, *Birgi Geleneksel Evlerinde Kullanılan Yapım Teknikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2010.

221 Ülkü Can Karakuş, *Geleneksel Ahlat Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2008.

222 Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, 91-126.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.4. Erzurum Abdulhamid Bey Konağı (Z. Köşklü'den)

Karşılaştırma Çizimi 4.8.-4.9. Elazığ Ömer Arığ Evi (S. Karakaş'dan), Aksaray Hacı Ünsal Evi (Z. Erdal'dan)

4.1.8. İç Sofalı Üç Katlı Evler

Çamlıkaya Mahallesi'nde bulunan **Şükrü Yavuz Evi** (XX. yy. başı), Sırakonaklar Mahallesi'nde bulunan **Namık Aksu Konağı** (1911), **Ali Aksu Konağı** (1911) ve **Zihni Kumbasar Evi** (1910) iç sofalı plan tipinde yapılmıştır. Üç katlı düzenlenen bu evlerde alt katlar fevkani tarzda müştemilat birimleri, giriş katta tandırevi ve üst katlarında ikamet alanları bulunmaktadır.

Dış sofalı plan tipi gibi iç sofalı plan tipi de, İspir'de XVIII. yüzyıl ile XX. yüzyıl başları arasında kullanılan plan tipi olmuştur. Belli bir plan tipolojisine uymayan ev biçimlemesinin olduğu Divriği'de dış ticaret ile uğraşan tüccarların, Konya'da zenginler ve çelebilerin, Artvin ve Tokat'ta devlet yönetiminde yer almış kişilere ait olan geç tarihli örneklerden de anlaşıldığı üzere bu plan tipi ekonomik durumu iyi olan ailelerin kullandığı bir tip olmuştur[223].

Anadolu'da ki birkaç katlı evlerde ana kat yukarıdadır. Yani burası diğer katlardan daha değerli tutulmuştur. Türk evinin değişmeyen özelliği üst katlarda görülür. Türk evi konusundaki bütün yazılı metinlerde en üstte yer alan katın ana kat olduğu işaret edilmekte, bu ana katın da belirli bir plan şeması olduğu benimsenmektedir[224]. İspir ilçe merkezi ve mahallelerinde bulunan evlerde ise gündelik hayatın büyük bir bölümü alt katlarda geçerken üst katlar genellikle misafir ağırlama ve gece kullanılan birimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2. PLANI OLUŞTURAN ELEMANLAR

Türk Evi'nde planı oluşturan elemanlar, ihtiyaçlara göre ortaya çıkmıştır. Planın şekillenmesinde iklim ve doğal şartların etkisinden başka, İslam esaslarının ve geleneklerinin de rolü büyüktür. Bu da Anadolu'da iklimi ve bölgesi ne olursa olsun klasikleşen Türk evini önemli ölçüde birbirine yaklaştıran ortak bir plan motifini meydana getirmiştir[225]. İspir evlerinin de diğer kentlerdeki Türk konutlarıyla plan

---

[223] Hatice Uçar, *Bayburt ve Bayburt Evlerinin Mimarlık Tarihindeki Yeri,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.
[224] Ayşe İnce, *Eski Mut Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2013, 188.
[225] Seyfi Başkan, "Geleneksel Anadolu Türk Evleri", *Türk Sanatı Üzerine Denemeler,* İstanbul 1990, 33; Doğan Kuban, "Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler", *Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler*, İstanbul 1982, 197.

benzerliğinin olmasının en önemli sebebi budur. Geleneksel İspir evlerinde iklime, sosyal yaşama, geçim kaynağına ve ekonomik şartlara göre farklılıkların olduğu bu elemanlar, iç mimari ve dış mimari elemanlar olarak iki farklı grupta ele alınmaktadır.

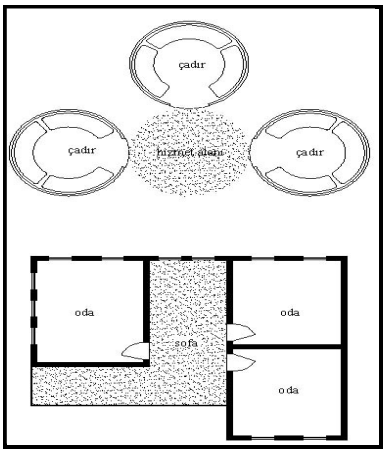
4.2.1. İç Mimari Elemanları

Geleneksel İspir Evleri değerlendirilirken odalar, sofalar, tandırevi ve kiler/ambarlar iç mimariyi oluşturan öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.1.1. Odalar

Oda, Türk evinin çekirdeğidir. Evin gelişiminin bağlı olduğu temel birim olan oda, Türk evi içinde ayrı ve müstakil bir ev veya hanedir. Tuncer Baykara'ya göre; "Türk evi, yekpare, tek parçalı bir hacimdir". Bu yönüyle göçebe çadırı ile oda arasında morfolojik benzerlik vardır. Oda bir anlamda çadırın görevini yüklenmiştir. Göçebe çadırında olduğu gibi oda, insanlara uygun yasama koşullarını sağlar ve odalar arasında işlevsel farklılık görülmez.

Bütün odalar yatma, oturma, yemek pişirme ve yeme, çalışma ve hatta yıkanma gibi değişik işlevlerin birlikte sürdürülebileceği şekilde donatılmıştır[226]. Orta Asya çadırlarının işlevleri Türk evinde odalara yüklenmişken; sofa, çadırların önündeki ortak alanların görevini üstlenmiştir (Karşılaştırma Çizimi 4.10).

Karşılaştırma Çizimi 4.10. Çadır ile Oda-Sofa İlişkisi (Ö.Küçükerman ve Ş. İlgün'den)

[226] Köse, "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri", 158-191.

Her ihtiyacın bir odada giderilebilmesinin en önemli sebeplerinden birisi de Doğu Anadolu'da ki Türk aile yapısıdır. Erzurum ve ilçelerinde oldukça yaygın olan evlenen çocukların aileleri ile beraber yaşama geleneği, her odanın dizaynının çekirdek bir ailenin yaşamasına imkân verecek şekilde tasarlanması gerekliliğini doğurmuştur.

Anadolu'da bulunan evlerde oda sayıları, ailelerin ekonomik durumlarına, demografik yapılarına ve sosyal statülerine göre değişiklik göstermektedir. Evlerde bulunan oda sayıları fazlalaştıkça odaların kullanım amaçları da farklılaşmaktadır. Tek odalı evlerde insanların bütün ihtiyaçları bir odada giderilirken iki ya da daha fazla odası bulunan evlerde odalar "oturma odası", "yatak odası", misafirlerin ağırlandığı "başoda", kadınların vakit geçirdiği "harem odası" gibi değişik kişilerin farklı amaçlarla kullandıkları odalar şeklinde düzenlenmiştir.

İspir'de bulunan evlerin oda sayıları ve oda düzenlenişi farklılıklar arz etmektedir. Kataloğa alınan evler 1, 2, 3 ya da 4 odalı olarak yapılmışlardır. Evlerin oda sayılarında alt kat ile üst kat arasında da herhangi bir sayı uyumu aranmamıştır. Tamamen ihtiyaca yönelik olarak konumlandırılan odaların iç mekânlarında bulunan yapı elemanları bulundukları kata göre değişiklik göstermektedir. Günlük aktivitelerin çoğunlukla tandırevinde karşılandığı küçük boyutlu evlerde çoğunlukla odalar sadedir. Süheyla Cimilli Evi alt kat, Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi alt kat, Mustafa Korkmaz Evi alt kat, Ahmet Erdoğan Evi alt kat, Şamil Polat Evi alt kat, Necati Yurtseven Evi üst kat, Şevket Totoş Evi alt kat ve Hasan Alkan Evi alt katlarda bulunan tek odalarda herhangi bir yapı elemanı bulunmamaktadır (Tablo 4.2).

Süleyman Karakaya Evi alt kat, Muharrem Erdoğan Evi alt kat, Yaşar Aksu Evi alt kat, Şükrü Yavuz Evi alt kat, Necati Yurtseven Evi alt kat, Bahri Doğan Evi alt ve üst kat, İbrahim Danış Evi alt ve üst kat, Şahin-Rüstem Danış Evi üst katlarda bulunan tek odalarda ise kehriz, gusülhane, makat, yüklük ya da ocak gibi yapı elemanlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu evlerde bulunan odalar işlevselliği yüksek olan odalara en güzel örnektir, çünkü evlerin yaşam alanı olarak değerlendirilecek başka bir kapalı mekânı yoktur. Tek katlı olan bu evlerde odalar daha çok yatak odası ve zaman zaman misafirlerin de ağırlandığı oturma odası olarak kullanılagelmiştir. Yeme-içme ya da günlük diğer aktiviteler çoğunlukla tandırevlerinde karşılanmıştır (Tablo 4.2).

Tablo 4.2. Tek Odalı Evlerde Bulunan İç Yapı Elemanları

		1.Oda				
		Kehriz	Gusülhane	Makat	Yüklük	Ocak
Muharrem Erdoğan	Alt Kat	X		X		X
Kahraman Çalık	Alt Kat					
Süleyman Karakaya	Alt Kat		X		X	
Süheyla Cimilli	Alt Kat					
Mustafa Bektaş	Alt Kat					
Mustafa Korkmaz	Alt Kat					
Yaşar Aksu	Alt Kat	X		X		
Ahmet Erdoğan	Alt Kat					
Şükrü Yavuz	Alt Kat	X		X		
Şamil Polat	Alt Kat					
Necati Yurtseven	Alt Kat			X	X	
	Üst Kat					
Şevket Totoş	Alt Kat					
Hasan Alkan	Alt Kat					
Bahri Doğan	Alt Kat			X		
	Üst Kat			X		
İbrahim Danış	Alt Kat			X		
	Üst Kat			X		
Şahin-Rüstem Danış	Üst Kat	X		X	X	

İspir'de bulunan 2 odalı evlerden, Hamza Cimilli Evi alt kat, Fazıl Erdoğan Evi alt kat, Nazım Yurtsever Evi alt kat, Ethem Bayram Evi alt kat ve Zihni Kumbasar Evi üst katlarında bulunan odaların içinde herhangi bir yapı elemanı kullanılmamıştır ya da değişen ihtiyaçlar doğrultusunda kaldırılmıştır (Tablo 4.3). Eşref Erdem Evi alt kat, Ahmet Erdoğan Evi üst kat, Fazıl Erdoğan Evi üst kat, Arif Küçük Evi alt ve üst kat, Numan Paşa Konağı alt ve üst kat, Nazım Yurtseven Evi üst kat, Doğan Çalışır Evi alt ve üst kat, Ethem Bayram Evi üst kat, Şevket Totoş Evi üst kat, Hasan Alkan Evi üst kat, Zihni Kumbasar Evi alt kat ve Reşit Doğan Evi üst katlarda bulunan odalarda ise farklı yapı elemanlarının kullanıldığı görülmektedir. Tablodan da anlaşıldığı üzere İspir'de genelde üst katlarda bulunan odalar yaşam alanı olarak kullanıldığı için üst katlarda ki odalar günlük bütün ihtiyaçlara cevap verecek düzene sahiptir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. İki Odalı Evlerde Bulunan İç Yapı Elemanları

		1.Oda					2.Oda				
		K	G	M	Y	O	K	G	M	Y	O
Hamza Cimilli	Alt Kat										
Eşref Erdem	Alt Kat						X				
Ahmet Erdoğan	Üst Kat		X	X	X						
Fazıl Erdoğan	Alt Kat										
	Üst Kat	X		X							
Arif Küçük	Alt Kat	X									
	Üst Kat		X								
Numan Paşa Konağı	Alt Kat			X					X		X
	Üst Kat			X		X	X		X		
Nazım Yurtsever	Alt Kat										
Mehmet Yurtseven	Üst Kat			X							
Doğan Çalışır	Alt Kat				X		X			X	
	Üst Kat				X				X	X	
Ethem Bayram	Alt Kat										
	Üst Kat			X	X				X	X	
Şevket Totoş	Üst Kat	X		X	X		X		X	X	
Hasan Alkan	Üst Kat	X					X				
Zihni Kumbasar	Alt Kat			X							
	Üst Kat										
Reşit Doğan	Üst Kat				X				X	X	X

(K=Kehriz, G= Gusülhane, M= Makat, Y= Yüklük, O= Ocak)

İspir'de üç odası bulunan katlar, Süheyla Cimilli üst kat, Mustafa Korkmaz üst kat, Yaşar Aksu üst kat, Şükrü Yavuz üst kat, Şamil Polat üst kat, Nazım Yurtsever Evi üst kat, Namık Aksu Evi alt kat ve Ali Aksu Evi alt ve üst katlardır. Bu evlerden sadece Mustafa Korkmaz Evi'nin odalarında herhangi bir yapı elemanı bulunmazken diğer evlerde bulunmaktadır (Tablo 4.4).

Tablo 4.4. Üç Odalı Evlerde Bulunan İç Yapı Elemanları

		1.Oda					2.Oda					3.Oda				
		K	G	M	Y	O	K	G	M	Y	O	K	G	M	Y	O
Süheyla Cimilli	Üst Kat	X														
Mustafa Korkmaz	Üst Kat															
Yaşar Aksu	Üst Kat	X			X	X			X	X						X
Şükrü Yavuz	Üst Kat			X												
Şamil Polat	Üst Kat		X		X	X		X	X	X	X		X	X	X	
Nazım Yurtsever	Üst Kat				X					X						
Namık Aksu	Alt Kat								X					X		X
Ali Aksu	Alt Kat								X					X		X
	Üst Kat			X					X							

(K=Kehriz, G= Gusülhane, M= Makat, Y= Yüklük, O= Ocak)

İspir'de dört odası bulunan evlerin sayısı oldukça azdır. İç sofalı iki yüzlü plan tipinde olan Hamza Cimilli, Eşref Erdem, Mehmet Efeoğlu ve İbrahim Erdoğan evlerinin üst katlarında sofanın her iki yanına yerleştirilen ikişer oda ile toplam 4 oda sayısına ulaşan katlarda bulunan odaların düzenlemeleri klasik Türk evinde bulunan oda düzenlemesine yakındır. İçlerinde kehriz, makat, gusülhane, yüklük gibi yapı elemanlarının bulunduğu odaların işlevleri farklıdır. Bazıları yatak odası olarak düzenlenmişken bazıları sadece misafirler için dizayn edilmiştir. Bazıları ise oturma odası olarak kullanılmaktadır (Tablo 4.5).

Tablo 4.5. Dört Odalı Evlerde Bulunan İç Yapı Elemanları

		1.Oda					2.Oda					3.Oda					4.Oda				
		K	G	M	Y	O	K	G	M	Y	O	K	G	M	Y	O	K	G	M	Y	O
Hamza Cimilli	Üst Kat			X					X			X				X					
Eşref Erdem	Üst Kat							X													
Mehmet Efeoğlu	Üst Kat			X								X			X					X	
İbrahim Erdoğan	Üst Kat			X							X		X		X				X		

(K=Kehriz, G= Gusülhane, M= Makat, Y= Yüklük, O= Ocak

İspir'de bulunan evlerin odalarında kullanılan yapı elemanlarının dışında nadiren de olsa Süheyla Cimilli Evi'nde olduğu gibi çiçeklik ya da bir ya da iki duvar da insan

elinin yetişeceği seviyede alt kısmı askılık olarak kullanılan sergenler yapılmıştır ki bu uygulama Anadolu'nun her yöresinde karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte Anadolu evlerinin odalarında İspir Evleri'nde olduğu gibi günlük hayatı idame ettirici ve kolaylaştırıcı kimi mimari ögeler yer alır. Bunlardan en önemlisi ocak ve yüklük dolabıdır. Ocak ısınma ve pişirme amacıyla kullanılırken yüklük dolabı yatak, yorgan gibi malzemelerin muhafaza edilmesini sağlar. Ocaklar davlumbazlı olarak inşa edilmişlerdir. Tavanın hemen altında duvarı dolanan ahşap raflar bir kısım mutfak malzemesinin bulundurulduğu yerdir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.5). Sedirler oturma ve hatta yatma ihtiyacını karşılar. Yörede her oda bir ailenin günlük yaşamını geçirmesini sağlayacak şekilde düşünülmüş ve donatılmıştır. Zira bu evler büyük ailelerin yaşamasına mahsus konut örnekleridir[227].

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.5. Ormana Yöresinden Oda İçinde Raf Uygulaması (M. Davulcu'dan)

[227] Mahmut Davulcu, "Ormana Yöresi Geleneksel Konut Mimarisi ve Yapıcılık Geleneği", *Kalemişi Dergisi 3-5,* 47-96.

İspir'de bulunan evlerin odaları hem işlevsel olarak hem de kullanılan yapı malzemelerinin konumlandırılışı açısından Anadolu'da ki diğer evlerle yakın benzerlikler gösterir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.6-4.9).

Karşılaştırma Foto 4.6.-4.7. Bitlis A. Eren Evinden Oda (Y. Sayan'dan), Mardin Savur'dan Oda (Halifeoğlu ve Dalkılıç'dan)

Karşılaştırma Foto 4.8.-4.9. Harran'dan Evinde Oda (M. Baran'dan), Ankara Çubuk'dan Oda (M. Al'dan)

4.2.1.2. Sofalar

Türkiye'nin farklı bölgelerinde sergah, hanay, sergi, sayvan, çardak, divanhane, hayat gibi adlarla tanımlanan sofa, geleneksel Türk evi planının iki temel unsurundan biridir. Kökeni çadıra (ev/oda/hane) dayandırılan ve tek parçalık bir bütünden oluşan Türk evinin (oda) önünde bir hizmet alanı olması gerekir ve bu işlevi ortak yasama mekânı olan sofa üstlenmiştir. Gündelik hayat evin kapısı önündeki mekânda geçer ve geleneksel kırsal evlerde bu alan çoğunlukla hayat adını taşır. Aile bireylerinin günlük hayatı paylaştıkları oturma ve toplantı yeri olan sofa, geleneksel Türk aile düzeni içinde

dışa dönüklüğün sembolleştirildiği alandır. Dışa açık hayat tarzından dolayı ev içinde en fazla zaman geçirilen ve kullanılan alandır.

Sofa, iç mekân ile dış mekân arasındaki bir geçiş alanıdır. Aynı zamanda odalar arasındaki ilişkilerin sağlandığı ortak alandır. Ancak burası sadece bir ulaşım geçidi veya belirli bir işlevi olan mekân değildir; bir anlamda ekonomik aktivitelerin merkezidir ve özellikle yazın serinlik ve havadarlığından dolayı ana kullanım alanını oluşturur. Ev (oda/hane) ailenin özel alanı iken sofa, genel/ortak alanıdır[228].

Mimaride bir yapının önünde veya ortasında yer alan çevresi sınırlanmış alanlar olan sofalar (avlular), İspir evlerinde merkeze alınmış iç sofa ve direk ulaşılan dış sofa olarak karşımıza çıkmaktadır. İç sofalı evler; **Hamza Cimilli, Süheyla Cimilli, Eşref Erdem, Yaşar Aksu, İbrahim Erdoğan, Arif Küçük, Ethem Bayram, Şükrü Yavuz, Namık Aksu, Ali Aksu** ve **Zihni Kumbasar** Evi ile **Numan Paşa Konağı**'dır. Bu evlerde kullanılan iç sofalar genel de geçiş mekânı görevi üstlenmişlerdir.

İki katlı olan evlerin giriş katında bulunan sofalar aynı zamanda dış kapıların da açıldığı ilk ulaşılan birimlerdir. Bu sofalara, tandırevine, odalara ve kilerlere ulaştıran kapılar açıldığı gibi üst kata götüren merdivenlerde yerleştirilmiştir. Üst katlarda bulunan iç sofalar ise, bütün oda kapılarının açıldığı orta mekânlardır. Aynı zamanda evlerin ikinci kat seviyesinde bulunan balkonlara da bu sofalardan ulaşılmaktadır. Eğer evin içeriden çatı ile bağlantısı mevcut ise, çatıya ulaştıran merdivenler de bu sofada konumlandırılmıştır.

Anadolu'da, Türk evinde iç sofalar bazı bölgelerde aynı zamanda günlük işler için de kullanılırken, İspir evlerinde genellikle geçiş özelliği yansıtmaktadır. Araştırma alanındaki iç sofalı evlerden sadece **Zihni Kumbasar Evi**'nde sofanın yaz dönemlerinde oturma alanı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Değişen ve gelişen şartlar çerçevesinde bazen ev birimlerinin işlevi değişebilmektedir. Buna en güzel örnek ise tandırların kullanılmamaya başladığı dönemden sonra **İbrahim Erdoğan** ve **Arif Küçük** evinde sofanın mutfağa dönüştürülmesidir. Ayrıca kataloğa alınan bazı evlerde bu sofalarda soğuk iklim sebebiyle duvar içinde ocak kullanıldığı görülmektedir. Ocakların kullanımının zor olduğu zamanlarda ise bazen soba da kurulabilmektedir.

[228] Köse, "Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri", 165.

İspir'de bulunan dış sofalı evler ise; **Muharrem Erdoğan, Süleyman Karakaya, Mustafa Bektaş - Mehmet Efeoğlu, Mustafa Korkmaz, Şamil Polat, Mehmet Yurtseven, Şevket Totoş, Hasan Alkan, İbrahim Danış, Nazım Yurtsever, Necati Yurtseven ve Doğan Çalışır Evi**'dir. **Muharrem Erdoğan** ve **Süleyman Karakaya Evleri** tek katlıdırlar ve giriş kapısı direk sofaya açılmaktadır, fakat burada ki sofalar tamamen hol niteliğinde olan geçiş mekânlarıdır. Diğer evlerdeki sofalar da ana giriş kapılarının açıldığı mekânlar olarak değerlendirilmiştir ve iç sofalı evlerde olduğu gibi bütün kapıların açıldığı birimlerdir. Aralarındaki tek fark ise dış sofalı evlerde sofanın sadece bir tarafında odalar ya da diğer mekânlar dizilmişken, iç sofalı evlerde sofanın her iki yanında birimlerin dizilimi söz konusudur. Yine soğuk iklim sebebiyle dış sofalarda kapalı olarak ele alınmışlardır ve değişen şartlar ile işlevleri değişen örnekler mevcuttur. Örneğin; **Mustafa Korkmaz, Mehmet Yurtseven** ve **Necati Yurtseven** Evleri'nin sofaları son dönemlerde mutfağa dönüştürülmüştür.

İspir'de bulunan büyük boyutlu dış sofalı evlerin sofaları genel de oturma alanı olarak dizayn edilmiştir. **Şevket Totoş, Nazım Yurtsever** ve **Doğan Çalışır** evlerinin kareye yakın dış sofaları oturma alanı olarak değerlendirilen evlere örnektir. İç sofalı evlerde olduğu gibi, dış sofalı evlerde de balkona ve çatıya ulaşım sofadan sağlanmaktadır. Ayrıca **Mustafa Bektaş - Mehmet Efeoğlu Evi**'nde olduğu gibi sofada ısınma amaçlı ocakların kullanıldığı da görülmektedir. Bu evin sofasında gusülhaneye de yer verilmiştir ki; bu, İspir'de çok görülen bir kullanım değildir. Aynı durum Ahlat evlerinde karşımıza çıkmaktadır. Yörede "çol" ya da "çal" adı verilen yıkanma biriminin sofada bulunması Ahlat'ta oldukça yaygındır[229].

4.2.1.3. Tandırevleri

Erzurum, Gümüşhane ve Bayburt'ta "tandırevi, yer evi[230]", Karadeniz yöresinde "aşhane[231]" olarak adlandırılan, büyük boyutlu kare ya da kareye yakın dikdörtgen planlı bu mekânlarda, günlük yeme-içme, yıkanma, oturma, sohbet etme gibi

[229] Karakuş, 47.
[230] Uçar, *Bayburt ve Bayburt Evlerinin Mimarlık Tarihindeki Yeri,* 152; Filiz Yüksel, *Geleneksel Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992.
[231] İnanç, 69; Haşim Karpuz, "Trabzon Köy Evlerinin Bölmeleri", *Türk Folkloru Araştırmaları 1981/2,* Ankara 1982, 40–41.

aktivitelerin yanısıra geceleri de yatılmaktadır. Rize evlerinde aşhane, ailenin toplanma yeridir. Sorunlar burada görüşülür, nasihatler burada verilir. Ortada yanan ocak, aile bireylerinin yaşlarına göre oturacakları yerleri de belirler. Ocak üzerindeki kalın bir kirişten asılan zincir(keremul), değişik büyüklüklerdeki tencere ve kazanları taşımak içindir ve adeta kutsal sayılır. Günlük yaşantı ve pişirme eylemleri için gerekli her türlü araç, gereç ve malzeme burada depolanmaktadır. Farklı her yiyecek maddesi ya da gereç için ayrı ve uygun özellikte depolama birimleri, raflar ve kapalı dolaplar yapılmıştır[232].

Kars, Ağrı, Iğdır, Erzincan, Bayburt, Sivas, Malatya, Elazığ, Muş, Bitlis, ve Van evlerinde mutfak evin içinde veya evin dışında avluda, içerisinde tandırı ile Erzurum tandırevinin fonksiyonel özelliğini yansıtırlar[233].

Erzurum ve ilçelerinde haremlik konumunda olan, günlük bütün ihtiyaçlara cevap veren bu mekânların en güzel örnekleri Erzurum evlerinde karşımıza çıkmaktadır. İspir ilçe merkezi ve köylerinde bulunan evlerde de Erzurum evlerinde olduğu gibi tandırevi, evlerin mekân örgütlenmesini sağlayan ana unsurdur. Kataloğa alınan ali Aksu ve Namık Aksu evleri haricindeki bütün evlerde tandırevi bulunmaktadır. Fakat zaman içerisinde işlevselliğini yitirdiği için günümüzde kullanılan tandırevi sayısı oldukça azdır.

İspir'de bulunan evler, çoğunlukla iki veya üç katlı olduğu için tandırevi bütün örneklerde zemin kattadır. Tek katlı grupta yer alan **Kahraman Çalık, Muharrem Erdoğan** ve **Süleyman Karakaya Evleri** sadece tandırevi ve bağlı birimlerden ibarettir ve toprak seviyesine kurulan evlerdir. İki katlı olan, **Ahmet Erdoğan, Bahri Doğan, Şahin-Rüstem Danış, Hamza Cimilli, Süheyla Cimilli, Eşref Erdem, Yaşar Aksu, İbrahim Erdoğan, Arif Küçük, Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu, Şevket Totoş, Hasan Alkan, İbrahim Danış** evlerinde zemin kat tandırevi, üst katlar ise tek ya da çok sayılı odaları olan tipte yapılmışlardır.

Üç katlı olan **Fazıl Erdoğan, Şükrü Yavuz, Zihni Kumbasar, Nazım Yurtsever, Necati Yurtseven** ve **Doğan Çalışır** Evlerinde en alt kat müştemilat birimleri olarak değerlendirilmiştir. Bu katlar genelde uzun dikdörtgen planlıdır ve

[232] İnanç, 69.
[233] Zerrin Köşklü – Şerife Tali, 99.

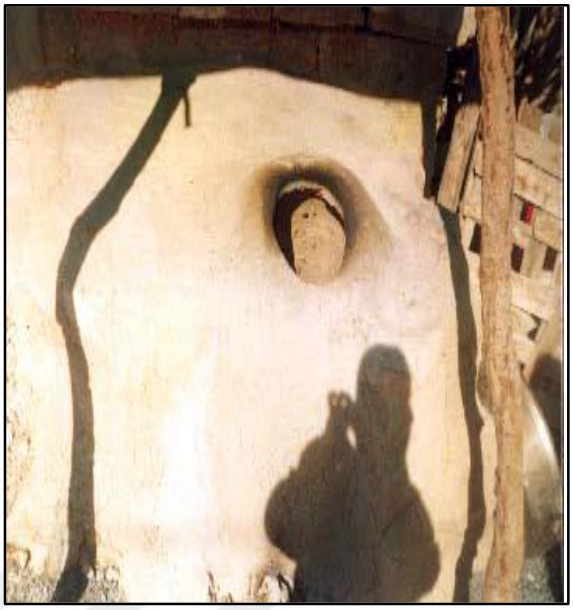
arazinin yapısı sebebiyle evin sadece bir bölümünün altına denk gelmektedir ki özellikle odaların alt kısımlarına yapılmıştır. Tandırbaşının bulunduğu alanın altı direk zemine temas etmektedir. Bu sebeple bu evlerin tandırevi genelde iç kısımlardadır ve arazinin yamacına denk gelen yerdedir.

Mustafa Korkmaz, Reşit Doğan, Ethem Bayram ve **Mehmet Yurtseven** evlerinde tandırevi yapı bünyesinden ayrı olarak yapılmıştır ve günümüzde bu birimler yoktur. **Şamil Polat Evi**'nde yapının hemen yanında tandırevine açılan kapı ile bağlantılı olan tandırbaşı, üzeri ahşap ile örtülü basit bir mekân iken işlevini kaybedince yıkılarak yerine yeni bir ev yapılmıştır. Sırakonaklardaki "Çifte Konaklar" adıyla bilinen ve bünyesinde ya da haricinde konumlandırılan tandırevi olmayan **Namık Aksu** ve **Ali Aksu** evlerinde ısınma ve pişirme gibi ihtiyaçlar ocak ile giderilmiştir. Kataloğa alınan evlerden **Bahri Doğan, Hamza Cimilli, Yaşar Aksu, Arif Küçük, Zihni Kumbasar, Necati Yurtseven** ve **Doğan Çalışır** evlerinin tandırlarının içleri doldurularak kapatılmıştır. Bu birimler ise farklı amaçlarla kullanılmaya devam etmektedir. Anadolu'da tandırevi kültürü olan bütün yörelerde değişen olgulardan birisi İspir evlerinde de olduğu gibi tandırın konumlandırıldığı yerdir. Elazığ, Harran, Tarsus ve Kırşehir/Mucur örneklerinde olduğu gibi ev bünyesinin dışında ve genelde bahçede konumlandırılan örnekler mevcuttur (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.10-4.13).

Karşılaştırma Foto 4.10.-4.11. Harran'dan Tandırlık (M.Baran'dan), Elazığ Sandalcı Evinden Tandır (S. Karakaş'dan)

Karşılaştırma Foto 4.12.-4.13. Kırşehir/Mucur A. Gafa (S. Özcan'dan), Mersin Tarsus E. Bozdağ Evi[234] (H. Bozdağ'dan)

İspir konutlarındaki tandırevlerinin tasarlanma biçimi birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Genelde kare ya da yatay dikdörtgen planlıdırlar. Duvarlarda uygun alanlarda terekler, dolaplar, tecirler konumlandırılmıştır. İspir evlerinde bulunan terekler, Erzurum evlerindeki terekler ile yapısal açıdan çok benzerdir, fakat onlara göre daha sade ele alınmışlardır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.14-4.16).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.14.-4.15.-4.16. Erzurum Abdulhamid Bey, Hanağası ve Muhsin Efe Evlerinden Terek Örnekleri (Z. Köşklü'den)

[234] Harun Bozdağ, "*Evin arkasında bulunan tandır adlı yapı Siirt'ten gelen komşuları tarafından yapılmıştır. Tandırın tavan kısmında bir delik bulunmaktadır. Bu delik soba ağzı şeklindedir ve soba ağzı işlevi görmektedir. Tandırda yakılacak malzeme bu delikten atılmaktadır. Duvarları tamamen ısınan tandırın duvarlarına yapıştırılmakta ve pişirilmektedir.", Türkiye'de 2003 Yılında Yaşayan Geleneksel Mimari*, Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları 10, Ankara 2007, 48.

Tandır kaşı duvarların iç mekâna doğru taşırılmasıyla oluşturulan çekirge taşlarına oturmuştur. Erzurum evlerinde bu kaşlar ahşap örnekleri çok sınırlı olsa da genelde taş malzeme ile yapılmış iken İspir'deki evlerin tamamında ahşaptır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.17, 4.18). Ahşap yaşmak kemerine sahip tandırkaşına daha çok Bayburt evlerinde rastlanılmaktadır[235].

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.17.-4.18. Erzurum Avni Bey ve Mehdi Efendi Mahallesinde Bulunan Evin Ahşap Tandırkaşı Örnekleri (Z. Köşklü'den)

İspir evlerinde tandırbaşı, ya bir basamak yükseltilmiş ya da etrafı ahşap ya da beton malzeme ile sınırlandırılmıştır ki bu durum Erzurum evlerinde de klasik bir özelliktir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.19).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.19. Erzurum Hanağası Evi Tandırbaşı (Z. Köşklü'den)

[235] Filiz Yüksel, 64.

Tandır bacası, duvarların dört yönden yukarıya doğru daraltılması ile yapılmıştır ve tepe noktasında ölçüleri genelde 80 x 80 cm, yöresel ismi aşgana olan kepenk kapakları bulunmaktadır. Bu kapağın açılıp kapanması ise aşağıya sarkıtılan zincirle sağlanmaktadır. Bu tandır bacasına Erzurum'un farklı yörelerinde "domuzluk", Bayburt'un farklı yörelerinde ise "hepen" adı verilmektedir. (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.20).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.20. Erzurum Muhsin Efe Evi Domuzluk (Z. Köşklü'den)

İspir'de sadece **Eşref Erdem Evi**'nin tandır bacasında bir değişiklik söz konusudur. Bu evde baca oluşturulurken duvarlar daraltılmamış, ahşap kalın kerestelerle daraltma sağlanmıştır. Aynı uygulama Bayburt evlerinde ki üst örtüde de mevcuttur (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.21).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.21. Bayburt Kırsalından Örtü Biçimi (H. Özkan'dan)

İspir'de ki evlerin tandırevlerinin üstörtüleri ya kırlangıç örtü ya da mertekli örtüdür. Kırlangıç örtülerin en iyi örnekleri ile Erzurum şehir merkezi ve diğer ilçelerde ki evler ile Gümüşhane ve Bayburt evlerinde karşılaşmaktayız. Bayburt'ta kırlangıç örtüye yöresel olarak "kırman örtü" ifadesi kullanılmaktadır[236] (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.22-4.27) Oldukça farklı şekillerde yapılan bu örtü büyük mekânları kapatmak ve ışığın yukarıdan alınmasına olanak sağlaması açısından Doğu Anadolu'da oldukça fazla tercih edilen bir örtü biçimidir. Ayrıca bu örtü biçiminin kullanılmasında iklimin de oldukça fazla payı vardır. Soğuğun etkisini azaltmak adına evlerde pencere açıklığı yerine tepe pencereleri kullanılmıştır.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.22-4.23. Erzurum Bahaddin Ceylan Evi ve Fikri Evin Evi Kırlangıç Örtü (Z. Köşklü'den)

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.24-4.25. Erzurum Hanağası Evi ve Muhsin Efe Evi Kırlangıç Örtü (Z. Köşklü'den)

[236] Feridun Hacıhasanzade,117.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.26-4.27. Gümüşhane Özbeyli Köyü ve Bayburt'tan Kırlangıç Örtü Örnekleri (H. Özkan'dan)

İspir'de yöresel olarak "mertekli örtü" ifadesi ile bilinen kirişler ve merteklerden oluşan üst örtüye ise Anadolu'nun bütün kırsal yörelerinde rastlamak mümkündür (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.28, 4.29). İspir'de tandırın dışarıda konumlandırıldığı ve kırlangıç örtünün kullanılmadığı evlerde bu örtü sisteminin kullanıldığı da tespit edilmiştir.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.28-4.29. Eskişehir/Sivrihisar ve Afyon Sandıklı'dan Mertekli Örtü Örnekleri (H. Kocakelle ve H. Özgürler'den)

İspir'de bulunan tandırevlerinin genel dizaynı Bayburt, Gümüşhane ve Erzurum Evleri ile yakın ilişki içerisindedir. Yapı elemanlarının konumlandırılma şekilleri, konumlandırıldıkları yer, kullanılan malzeme, üst örtü şekilleri birebir örtüşmektedir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.30, 4.31).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.30-4.31. Bayburt Tandırevlerinden Örnekler (H. Özkan'dan)

4.2.1.4. Kilerler ve Ambarlar

Geleneksel İspir evlerinde kilerler yapı bünyesinin uygunluğuna göre konumlandırılmıştır. Sadece tandırevi ve bağlı birimlerden oluşan tek katlı evlerde bağlantısı tandırevi ile olan küçük boyutlu oda olarak tasarlanmışlardır. Odanın yapılamadığı durumlarda ise tandırevinin bir köşesi erzakların saklandığı yer olmuştur. Soğuk iklim sebebiyle yiyeceklerin soğuktan korunması adına tandırevinin zemininde kuyular açılarak depolar oluşturulmuştur. İki ya da çok katlı olan evlerde ise alt katta bulunan odalardan biri erzak odası olarak değerlendirilmiştir. Hatta kilerlere yöresel olarak "erzak odası" adı verilmiştir.

Yörede tecir ismi ile bilinen erzak dolapları, kiler olarak yaratılmış özel bir alan varsa kilerde yoksa tandırevinin uygun alanlarında konumlandırılmışlardır. Boyutları içinde saklanacak malzemeye göre değişen tecirler, üstü kapaklı olan erzak dolaplarıdır. İçine doldurulan malzemenin nemden etkilenmemesi adına her kullanımda üst kapakları açılmamakta ve ön tarafında bulunan gözlerden malzeme boşaltılmaktadır.

Evlere ait ambarlar ise genelde çatı katında konumlandırılmıştır. Bir zamanlar evlerin yanında veya önünde tahıl, un, mısır gibi gıda maddelerinin saklandığı, bunun

yanı sıra çok çeşitli gıdaları kuru bir ortamda saklama, kemirgenlerden koruma işlevini de yerine getiren ambarlar, Doğu Anadolu'da ve Doğu Karadeniz'de ahşap malzeme ile yapılmışlardır

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde "Nayla, Sarender, Serender" gibi isimlerle bilinen ambarlar, Doğu Karadeniz'de dışarıda konumlandırılmışken (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.32), İspir evlerinde farklı yerlerde konumlandırılmışlardır. Fakat Doğu Karadeniz'de ürün kurutma işinin seranderlerde yapıldığı yörelerde bile, evin içinde ayrı bir ambar mekânı bulunmaktadır. Zeminden oldukça yüksek eşikli ve sıkıca kapanan kapısı ile bu mekân, içindeki farklı boyutta bölmelerle evin içinde bir depo işlevi görür[237]

İspir'de çoğunlukla çatıda karşımıza çıkan ambarlar, bazı evlerde dışarıda, bazı evlerde kilerde bazı evlerde de evin herhangi bir noktasında konumlandırılmıştır. Örneğin; **Arif Küçük Evi**'nde üst katta sofa ile ayvanın birleşme noktasında konumlandırılan ambar, **İbrahim Danış, Yaşar Aksu, Necati Yurtseven** evlerinde tandırevine yakın olacak şekilde dışarıda bulunmaktadır. Diğer bütün evlerde ise çatıda konumlandırılmıştır.

Dışarıda bulunan ambarların hava koşullarından etkilenmemesi için üstü beşik çatı ile kapatılıp sacla kaplanmıştır. Ambarı bulunan diğer evlerde ise çatıya yerleştirilmiştir. Çatıya yerleştirilen ambarların en güzel örneğini yansıtan **Şamil Polat Evi**'nin en yakın örneği Artvin Camikapı yerleşmelerinde karşımıza çıkmaktadır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.33).

[237] Duygu Göçmen, 12.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.32. Gümüşhane/Torul Yücebelen Köyü'nden Ambar(Serender) Örneği

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.33. Artvin Camikapı Mevkii Evlerinden Çatıdaki Ambar Örneği

4.2.2. Dış Mimari Elemanları

Geleneksel İspir Evleri'nde bahçeler, ahırlar ve merekler müştemilat olarak değerlendirilmesi gereken birimlerdir.

4.2.2.1. Bahçeler

İspir, sebze ve meyvecilik yetiştiriciliğine uygun iklim ve bitki örtüsüne sahip olduğu için arazinin uygun olduğu evler genelde bir bahçe içerisine alınmıştır. Bu bahçe duvarları hem sınırların belirlenebilmesi hem de ev halkının mahremiyetini sağlamak için insan boyundan daha yüksek yapılmıştır. İspir'de arazi durumu uygun ise mülk sahipleri evlerini, genelde bir bahçe duvarı ile çevrelemişlerdir. Oldukça kalın olan bu duvarlar, çift kanatlı bir kapı ile sokağa bağlanmıştır. İlçe merkezindeki evlerin bahçe kapıları hava sirkülasyonundan olumsuz etkilenmemesi adına genelde evin ana giriş kapısı yönünde değildir. Günümüzde İspir ilçe merkezinde bulunan evlerden sadece bazılarının bahçesinin olduğu tespit edilmiştir. Sokak dokusunun değişmesi ve evlerin kullanılmamaya başlaması ile birlikte bahçeler yok olmuştur. Kataloğa alınan evlerden bahçesi bulunan ve verilen özelliklere uygun olan tek örnek **Hamza Cimilli Evi**'dir.

Köylerde bulunan evlerin ise birçoğunun bahçesi vardır ve günümüzde yetiştiricilik yapılmaktadır. Bahçe sınırları köylerde bulunan evlerde genelde tel örgü ile belirlenmiştir ki; bunun içinde en güzel örnek **İbrahim Danış Evi**'dir. Kataloğa alınan evlerden Çamlıkaya'ya bağlı Ağagil Mahallesi'nde bulunan **Muharrem Erdoğan, İbrahim Erdoğan, Ahmet Erdoğan** ve **Fazıl Erdoğan** evleri, sınırları hendeklerle belirlenmiş kademeli taraçalar üzerinde aynı bahçe içerisinde konumlandırılmıştır. Kataloğa alınan **Yaşar Aksu, Arif Küçük, Ethem Bayram, Şükrü Yavuz, Zihni Kumbasar, Şamil Polat, Mehmet Yurtseven, Şevket Totoş, Hasan Alkan, Nazım Yurtsever, Necati Yurtseven, Namık Aksu, Ali Aksu** evleri ve **Numan Paşa Konağı'**nda ise bahçe sınırlarını keskin bir şekilde belirleyen bahçe duvarları ya da tel örgüler yoktur. Fakat bu evler etrafında yetiştiriciliğin yapıldığı yeşillik bir arazi üzerine konumlandırılmıştır ve sınırlar "sinor" adı verilen taşlarla belirlenmiştir.

Bununla birlikte hem ilçe merkezinde hem de köylerde bahçesi hiç olmayan evlerde bulunmaktadır. Bu evler; **Reşit Doğan, Bahri Doğan, Kahraman Çalık, Süheyla Cimilli, Eşref Erdem, Süleyman Karakaya, Mustafa Korkmaz, Mustafa Bektaş - Mehmet Efeoğlu, Doğan Çalışır** ve **Şahin-Rüstem Danış** evleridir. Bu evler için bahçe ya hiç yapılmamış ya da sonra ki dönemlerde sokak dokusuna uydurulmuştur.

4.2.2.2. Ahırlar

İspir'de, sebze ve meyve yetiştiriciliğinin yanı sıra hayvancılık da yapılmaktadır. Hayvanların barınması için yapılan ahırlar, plan olarak dikdörtgendir ve oldukça basit düzende ele alınmıştır. Üst örtüleri ahşap mertekli örtüdür ve dış cepheye düz toprak dam olarak yansımaktadır. Bu örtü, ahır içinde yer verilen ahşap direklerle ve beden duvarları ile taşınmaktadır. İç mekânda, bir yönde hayvanların yem yedikleri müsürlüğe, bir yönde su içtikleri ahşap suluklara yer verilen ahırlarda hayvanları bağlamak için yapılan ahşap dikmelerde bulunmaktadır. Barınan hayvanların soğuk iklimden olumsuz etkilenmemesi için pencere açıklığı çok fazla kullanılmamıştır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde özellikle Erzurum, Bayburt[238], Kars, Ağrı, Iğdır ve Erzincan illerinin kırsal kesimlerinde geçim kaynağı hayvancılık olduğu için ahır kullanımı oldukça yaygındır. Bu ahırlar ya evin hemen yakınında ya da evin zemin katında konumlandırılmıştır. Ahırın, evin zemin katında konumlandırılmasında ki en önemli sebep; ahırın doğal ısısının üst katta bulunan odayı ısıtmasıdır. Hatta ev zemininde olan ahırların üst katta bulunan yaşam alanı ile de bir merdiven ile bağlantılı olan örnekleri mevcuttur. Burada ki amaç da ev sahibinin ahıra her istediğinde kolayca ulaşabilmesidir.

İspir'de de ahırlar ya yapı bünyesinde ya da yapıya oldukça yakın olarak dışarıda konumlandırılmıştır. Yapı bünyesinin dışında olan ahırlar, eve en fazla 10 m mesafededir. **Yaşar Aksu, Necati Yurtseven, Doğan Çalışır, Şahin-Rüstem Danış, Namık Aksu** ve **Ali Aksu** evlerinin ahırları bu şekilde yapılmışlardır. **Hamza Cimilli Evi**'ne ait ahır ile evin arka duvarı ortaktır girişleri ise farklı cephelerdedir. **Eşref Erdem Evi'**nin ahırı bir kot aşağıda bulunmakta ve üst örtüsü evin önüne denk gelmektedir**. Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi**'nin ahırı ise yapıdan 5 m uzakta bulunmaktadır, fakat araya örülen bahçe duvarı ile yapıyla kaynaştırılmaya çalışılmıştır.

İki ya da üç katlı evlerde ise tandırevi yapı bünyesinden uzakta ise alt katların bir bölümü ahır olarak değerlendirilmiştir. **Mehmet Yurtseven** ve **Reşit Doğan Evi** bu uygulamaya en güzel örnektir. **Fazıl Erdoğan, İbrahim Erdoğan, Şükrü Yavuz** ve

[238] Filiz Yüksel, *Geleneksel Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992; Hatice Uçar, *Bayburt ve Bayburt Evlerinin Mimarlık Tarihindeki Yeri,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.

Nazım Yurtsever evlerinde ise ahırlar yapı bünyesine alınmışlardır ve evin zemin katında bodrum olarak değerlendirilmiştir. Kataloğa alınan **Kahraman Çalık, Bahri Doğan, Ethem Bayram, Arif Küçük ve Şamil Polat** evlerinin ahırları zaman içinde yok olmuştur. **Numan Paşa Konağı**'nın günümüzde odunluk olan birimi geçmiş dönemlerde ahır olarak kullanılmıştır. Hayvancılığın azalması ile beraber işlevlerini yitiren ahırlar, bu konakta olduğu gibi farklı amaçlarla (odunluk, depo) günümüzde hala kullanılmaktadır.

Kataloğa alınan **Ahmet Erdoğan, Süheyla Cimilli, Zihni Kumbasar, Muharrem Erdoğan, Süleyman Karakaya, Mustafa Korkmaz, Şevket Totoş, Hasan Alkan** ve **İbrahim Danış** evlerinde ise ait ahır bulunmamaktadır.

4.2.2.3. Merekler

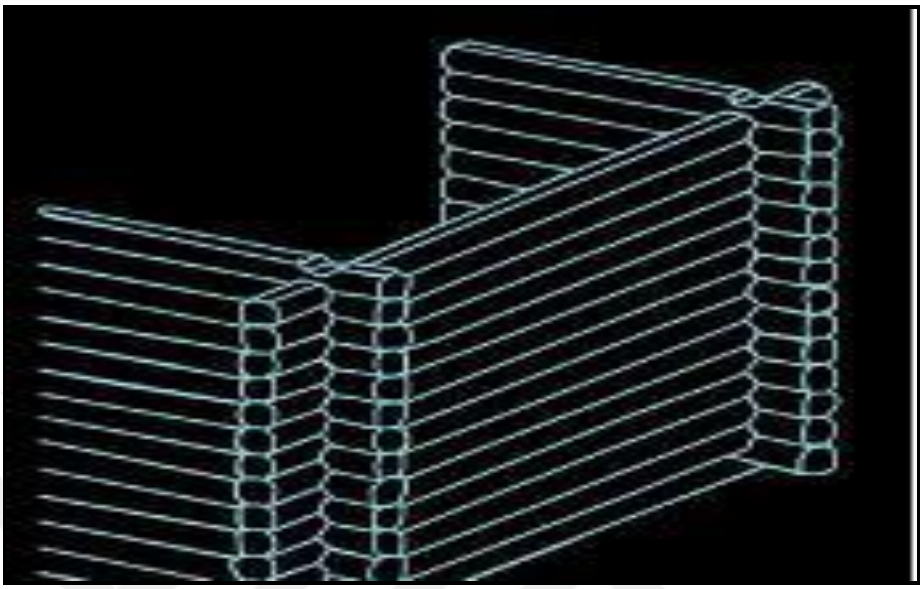
Hayvanların yiyeceği ot, saman ve yemlerin saklandığı birimler olan merekler, hayvancılıkla uğraşılan evlerde karşımıza çıkmaktadır. Tıpkı ahırlarda olduğu gibi, evlerde farklı yerlerde konumlandırılan merekler, eğer yapı bünyesinde ise arazinin durumuna göre şekillenmiştir. Kare ya da dikdörtgen planlı olan merekler genelde ahırın yanında bulunmaktadır. Evin bodrumunda yapılan mereklerin üst örtüsü ahırlarda olduğu gibi içten mertekli örtü, dıştan düz dam örtüdür. Merek yapımı için uygun arazinin bulunamadığı durumlarda evlerin çatı katı samanların istiflendiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ahmet Erdoğan, Şahin-Rüstem Danış, Süheyla Cimilli, Zihni Kumbasar, Muharrem Erdoğan, Süleyman Karakaya, Mustafa Korkmaz, Şevket Totoş, Hasan Alkan ve **İbrahim Danış** evlerinde ahır olmadığı için merekte yapılmamıştır.

Hamza Cimilli ve Doğan Çalışır Evi'nde merek, ahırın bir üst katına yapılmıştır. **Fazıl Erdoğan Evi**'nde ahır ile merek yan yanadır. Diğer evlerin ise çatı katı merek olarak kullanılmıştır.

Yapı bünyesinde ya da ayrı olan merekler Erzurum kır yerleşmelerinde daha yoğundur. Fakat İspir'de bulunan bazı evlerin ahır ve merek birimleri, Doğu Karadeniz örnekleriyle benzemektedir. Altta bulunan ahırın etrafı taş malzeme ile sağır örüldükten sonra, üst katı ahşap yığma ile yapılan merekler, İspir'de yoğun olmamakla beraber Doğu Karadeniz etkileşimi olarak görülebilmektedir (Karşılaştırma Çizimi 4.11).

Kataloğa alınan **Şahin-Rüstem Danış Evi** bu uygulamaya en güzel örnektir. Bu teknik ile Doğu Karadeniz yayla evlerinde de karşılaşılmaktadır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.34, 4.35).

Karşılaştırma Çizimi 4.11. Ahşap Yığma Teknik

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.34. İspir Şahin-Rüstem Danış Evi Önünde Bulunan Doğu Karadeniz Etkili Ahır ve Merek

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.35. Artvin Yayla Evleri (N. Özhan'dan)

4.3. YAPI ELEMANLARI

Evlerin mimariye kazandırılması için olması gereken mimari öğeler bölgesel farklılıklarla beraber karşımıza çıkmaktadır. Bu öğeler, dış yapı elemanları ve iç yapı elemanları olarak iki farklı grupta ele alınmaktadır.

4.3.1. Dış Yapı Elemanları

Dış duvarlar, üst örtüler, dış kapılar, pencereler ve balkonlar evin dış yapı elemanlarını oluşturmaktadır.

4.3.1.1. Dış Duvarlar

İspir, yüksekliği sebebiyle ağır kışların yaşandığı bir ilçedir. Bu sebeple evlerin dış duvarları oldukça kalındır. Çalışması yapılan evlerde 75, 80, 90,100 hatta 120 cm duvar kalınlıklarıyla karşılaşılmıştır. Tek katlı erken tarihli örnekler olan **Kahraman Çalık** ve **Süleyman Karakaya** Evleri 120 cm'lik duvar kalınlığına sahiptir. Kalın duvar uygulaması Erzurum, Bayburt, Kars, Elazığ, Ağrı, Malatya, Iğdır ve Van

evlerinde de bulunan bir özelliktir. İspir'de bulunan evlerin çoğunda moloz taş örgü kullanılmıştır. İspir'in deprem kuşağında yer alması sebebiyle duvar içlerinde esneklik sağlanması adına ahşap hatıllar vardır. Duvarların köşelerinde düzgün kaliteli kesme taşlar mevcuttur. Bu durum moloz taş ile yapılan diğer Anadolu evlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Taşların birbirine tutturulması ilçe merkezinde ve ekonomik durumu iyi olan ailelerin evlerinde Horasan harcı ile yapılmıştır. Erken tarihli örneklerde ve bazı dar gelirli ailelerin evlerinde taş aralarında çamur kullanılmıştır. Duvarların yüzeyleri sıvanmamış, derz dolguları vurgulanmıştır.

İspir'de bu genel özelliklere aykırı olan bazı evlerde tespit edilmiştir. Örneğin; **İbrahim Danış Evi**'nde ahşap hatıl kullanılmamış ve hatıl görevini küçük taş sıraları gidermiştir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.36).

Ayrıca XX. yüzyıl başlarında yapılan evlerde dış duvarlarda taş kullanımı oldukça farklıdır. Hane sahiplerinin verdiği bilgilere göre Rusya'dan getirilen blok taşlar yapı bünyesine aktarılmıştır ve bu taş işçiliği genelde azınlık Ermenilerin usta olarak çalıştırıldığı evlerde görülmektedir. **Necati Yurtseven Evi'**nde boyu 5 m olan blok taşlar görülmektedir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.37).

Ethem Bayram ve **Doğan Çalışır** evlerinin de dış duvarları farklıdır. Ethem Bayram Evi'nde dıştan sıva yapılıp derzler vurgulanmıştır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.38). Doğan Çalışır Evinde ise kalın olan dış duvarların ön tarafında kesme taş kullanılmıştır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.39).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.36. İspir İbrahim Danış Evi

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.37. İspir Necati Yurtseven Evi

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.38. İspir Ethem Bayram Evi

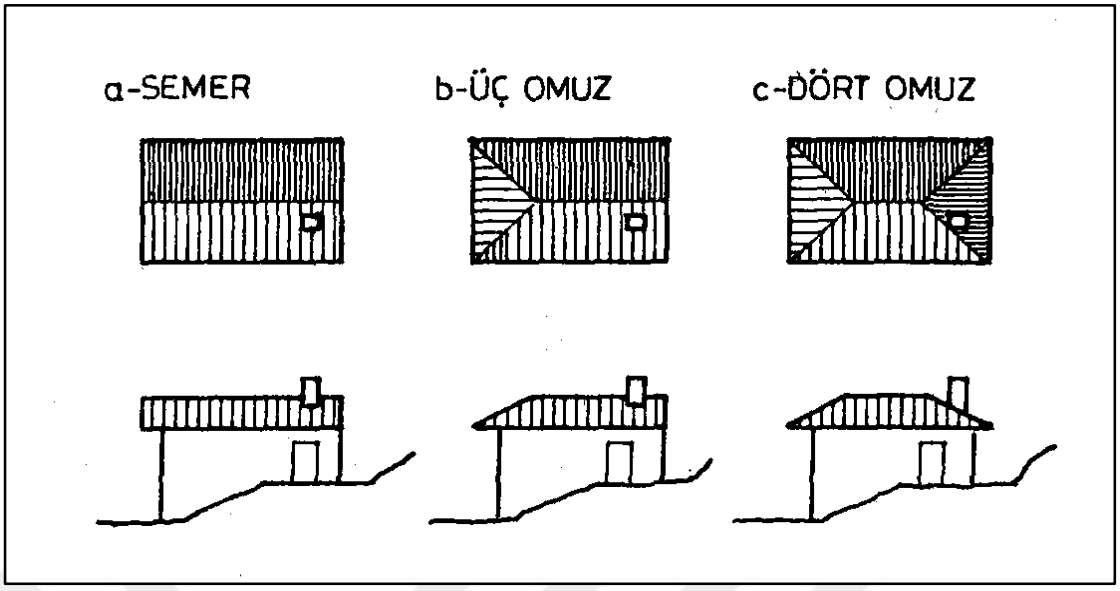
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.39. İspir Doğan Çalışır Evi

4.3.1.2. Üst Örtüler

Evler, yapıyı atmosferik yağışlardan koruyan ahşap konstrüksiyonlu ve eğimli birer çatıya sahiptir. Çatılar sudan arınım özelliği açısından üç çeşittir (Karşılaştırma Çizimi 4.12) ve aşağıdaki gibi adlandırılmaktadır:

1. Semer (iki yöne eğimli),
2. Üç omuz (üç yöne eğimli; bir mahya ve iki eğik mahyalı),
3. Dört omuz (Dört yöne eğimli; bir mahya hattı veya noktası ile dört eğik mahyalı[239]

[239] Mustafa Reşat Sümerkan, *Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 1990.

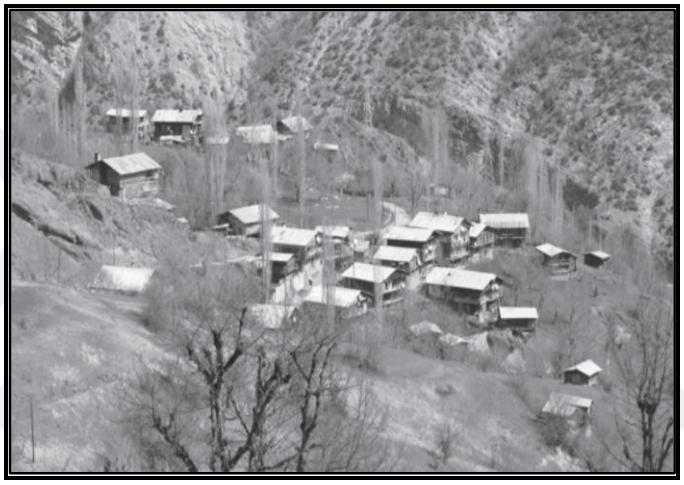

Karşılaştırma Çizimi 4.12. Evlerde Çatı Çeşitleri (M.R. Sümerkan'dan)

Bu çatı çeşitlerinin dışında Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan evlerde bir de düz dam örtü ile karşılaşılmaktadır ki; İspir'de erken tarihli tek katlı evlerde genellikle bu örtü sistemi kullanılmıştır. Toprak damdan oluşan bu örtüde taş duvarların üzerinde hatıl görevi gören kavak veya karaağaçtan yapılmış, 20-30 cm çapında ahşap kirişler (kont) bulunmaktadır. Bu kirişlerin uçlarına zift malzeme sürülerek su almaları engellenir. Böylece uzun ömürlü olması sağlanır. Üzerine 5 cm. çapındaki yörede "ned" adı verilen mertekler dizilir. Bunların arası ot, bez parçaları ve kamışlarla sıkıştırılır. Üzerine 'acar' adı verilen malzeme yerleştirilir. Bitim malzemesi topraktır ve toprak loğ taşı adı verilen silindir şeklindeki taşlarla sıkıştırılır. Sıkıştırılan toprağa yaklaşık %2 oranda dışa doğru eğim verilerek yağmur ve kar sularının akması sağlanır. Suyun akışı taş çörtenlerle sağlanır. Özellikle Güneybatı Anadolu da bu şekilde yapılan çatı örnekleriyle karşılaşılmaktadır[240]. Düz damlarda yağmur ve kar sularının eksilttiği toprak, düzenli olarak takviye edilip sıkıştırılmadıkça işlevselliğini kaybetmektedir. Eski İspir Evleri'nin çoğunda bu bakım düzenli olarak yapılmadığından su kolaylıkla içeriye sızarak üst örtüye zarar vermiştir. Hem bakımının zor olması hem de ailelerin genişlemesi sebebiyle **Kahraman Çalık** ve **Süleyman Karakaya** örneklerinde olduğu gibi bazı evlerde bu dam kaldırılarak üst katlar eklenmiştir.

[240] Cengiz Bektaş, "Güneybatı Anadolu Yöresinde Halk Yapı Sanatı", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri,* Ankara 1991, 55.

İki ya da üç katlı evlerin üst örtüleri ise genellikle ahşap dikmeler ile taşınan iki yana eğimli beşik (semer) çatıdır. Kataloğa alınan Kahraman Çalık ve Süleyman Karakaya Evi dışında ki evlerin tamamının çatısı beşik çatıdır. Bu çatılar, olumsuz hava koşullarından beden duvarlarının etkilenmemesi için genelde dışa taşırılmışlardır ve bölge iklimine en uygun olan malzeme olan sac ile kaplanmışlardır. Yağışın bol olduğu Doğu Karadeniz Bölgesinde de en fazla kullanılan çatı örtü malzemesi sac-eternittir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.40). Söz konusu örtü malzemesi, yöredeki ailelerin ekonomik seviyelerindeki iyileşmeye ve kullanım süresinin diğer örtü malzemelerine göre daha uzun olmasına bağlı olarak, günümüzde çok daha yaygınlaşmıştır[241].

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.40. Şavşat Köy Meskenlerinin Çatıları (H. Doğanay-F.Orhan'dan)

Yağış oranının doğu kesimine göre daha az olduğu Batı Karadeniz evlerinde dört omuz çatı olarak adlandırılan kırma çatı kullanılmaktadır ve bu çatılar alaturka kiremit, marsilya kiremit ve sac ile örtülmüştür. Batı Karadeniz evlerinde çatılardan şehirde olanların kiremit, şehir dışında olanların ise tahta örtülü olduğu belirtilmektedir[242]. Safranbolu evlerinde ise çatı örtüsü olarak ahşap pedavra ve kiremit kullanımı görülmektedir[243]. Bazı Karadeniz evlerinde çıralı ağaçlardan kalın kalın tahtalar elde

[241] Hayati Doğanay-Fatih Orhan, "Şavşat'ta Geleneksel Köy Meskenleri ve Başlıca Sorunları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2014, 18(1), 273-297.
[242] Metin Sözen, Cengiz Eruzun, "Batı Karadeniz Evleri", *Anadolu'da Ev ve İnsan*, Emlak Bankası Yayını, İstanbul 1996.
[243] Ramazan Özen, Saadettin M. Onat, "Rehabilitasyon Uygulamaları İçin Tavsiyeler", Ahşap Kültürü Anadolu'nun Ahşap Evleri, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, 71.

edilmesiyle oluşturulan "hartama" örtüye rastlanır[244]. Beypazarı evlerinde çatılar kiremit veya çinko levhalar ile kaplıdır[245]. Safranbolu evlerinde ise üç ana tip çatı bulunmaktadır[246]. Bunlar kırma çatı, üç omuz çatı ve semer çatıdır. Kerpiç malzemenin kullanıldığı evlerde ise düz çatı, eğimli hafif kerpiç çatı, kamış veya sap örtülü çatı biçimleri dikkate değerdir[247]. Sivas evlerinde yaygın olarak beşik ve kırma çatı tercih edilmektedir[248]. Bunun dışında Orta Anadolu evlerinde örtü sistemi düz dam ve çatı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır[249]. Aynı durum tüm Doğu Anadolu Bölgesi içinde geçerlidir.

Anadolu'da bugün iki, üç ve dört yöne eğimli çatılar ile düz toprak damlı çatılar yapılmakta ve yapıyı örtmektedir. İç ve dağlık yörelerde eğimli çatılar, makas uygulama kolaylığı ve çatı arasını kullanma olanağı nedeniyle daha çok iki yöne eğimli yapılmakta, kırma çatılar kasaba ve kentlerde daha sık görülmektedir. Çatı örtüleri kasaba ve kentlere yakın köylerle, kiremit fırınlarına sahip köyler ve çevresinde genellikle oluklu kiremittir. Orman köyleri ve yüksek köylerde 1950'lere kadar hartama kullanılmıştır. Bu tarihten sonra teneke ve oluklu sacın piyasada bolca bulunabilmesi, Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifleri aracılığıyla tüketiciye uygun koşullarla sac dağıtılması sonucu, çatı örtüleri oluklu saca dönüşmüştür[250].

4.3.1.3. Dış Kapılar

Cephelerde dikkat çeken unsurlardan biri evlerin, ailenin iç dünyasının dışarıyla bağlantı kurduğu giriş kapıları oluşturmaktadır. Yaygın olarak kullanılan lentolu girişlerde dikdörtgen içerisine yerleştirilen kapı, üstüne konulan çeşitli formlardaki pencerelerle girişlere farklı ifadeler kazandırılmıştır[251]. İspir'de ana giriş kapıları tek ya da çift kanatlı olarak ahşaptan yapılmışlardır ve çoğunlukla cephenin tam ortasında simetrik düzende yerleştirilmişlerdir. Bazı evlerde lento ahşaptır bazılarında ise düzgün kesme taştır. Alt kısımlarında ahşap ya da betondan eşik yapılmıştır. Klasik kapı

[244] İhsan Büyükçolak-R. Kırıkçı, *Bizim Evlerimiz,* Katibim Yayıncılık, İstanbul 1993, 18.
[245] Işık Aksulu, "Beypazarının Ahşap Evleri", *Ahşap Kültürü-Anadolu'nun Ahşap Evleri*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, 91-112.
[246] Ramazan Özen, Saadettin M. Onat, 71.
[247] Eyüp Kömürcüoğlu, *Yapı Malzemesi Olarak Kerpiç ve Kerpiç İnşaat Sistemleri*, İstanbul 1962, 99.
[248] N. Burhan Bilget, *Sivas Evleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
[249] Ruhi Kafesçioğlu, *Orta Anadolu'da Köy Evlerinin Yapısı*, İstanbul 1949, 46.
[250] Mustafa Reşat Sümerkan, 204.
[251] Sahure Çınar, "Cephe Bezemeleriyle Öne Çıkan Bir Grup Erzurum Evi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5/22, 367-390.

düzenlemesinin yanısıra özellikli ele alınmış kapılar da mevcuttur. Urfa, İzmit gibi şehirlerde evlerde tek kanatlı kapıların varlığı bilinmektedir. Beypazarı[252], Ürgüp, Erzurum[253], Safranbolu, İstanbul, Bursa, Avanos, Urfa, Uşak, Tekirdağ[254] evlerinde çift kanatlı kapılar ile ana girişlerde karşılaşılmaktadır.

İspir'de bulunan çok katlı evlerde üst kata ulaşımı sağlamak adına her ne kadar içeriden merdiven yapılmışsa da arazi durumuna göre bazılarında farklı cepheden dışarıya açılan kapılarda kullanılmıştır. **Ahmet Erdoğan** ve **Şahin-Rüstem Danış** Evleri buna en güzel örnektir. Bazılarının ise aynı cephe de üst kat seviyesinde kapısı bulunmaktadır. **Reşit Doğan** ve **Bahri Doğan** Evlerinde olduğu gibi alt ana giriş kapısının üst tarafına denk gelecek şekilde beden duvarlarına paralel harici ahşap merdivenler yapılmıştır ve üst kat giriş kapısına ulaşım sağlanmıştır. Ama evlerin genelinde özellikli olan ana kapılar evlerin alt katında bulunan ana giriş kapılarıdır.

İspir'de dış kapıların yer aldığı alt kat duvar cepheleri genelde sağır tutulurken, kapının gerisindeki sofayı aydınlatmak amacıyla cümle kapılarının yukarısına çoğunlukla aydınlatma penceresi yerleştirilmiştir. Bu açıklıklar Anadolu genelinde kimi zaman demir şebekeli kimi zaman oval, kimi zaman yuvarlak, kimi zaman da dikdörtgen açıklıklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.41-4.55).

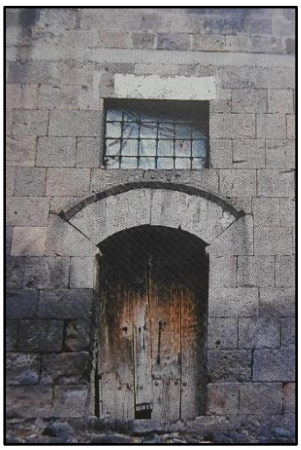

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.41-4.42-4.43. Erzurum Nusret Gedik Evi (Z. Köşklü'den), Çankırı /Çerkeş Ahmet Sopacıoğlu Evi(S.Türkoğlu'ndan), Ayvalık (B.Akın'dan) Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri

[252] Işık Aksulu, 97.
[253] Seher Keçe Türker, *Geçmişin Aralığından Geleceğe Süzülen Işık Gelinler ve Takıları,* İstanbul 2007, 62-82.
[254] Türker, 62-78.

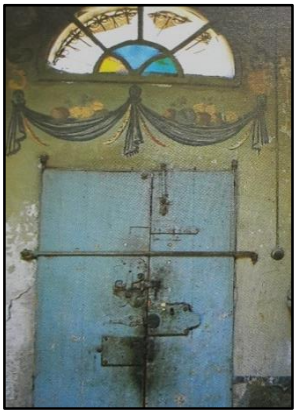

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.44-4.45-4.46. Elazığ Ömer Arığ Evi (S. Karakaş'dan), Gümüşhane Mehmet Aksoy Evi (V. Şenel'den), Bitlis Hacı Muzaffer Evi (Y.Sayan'dan) Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.47-4.48-4.49. Kayseri/Germir (Ş. Tali'den), Ayvalık'dan Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.50-4.51-4.52. Kayseri/İmamoğlu Evi (V.İmamoğlu'dan), Tekirdağ (Ö. Gümüş'den) ve Gaziantep'den (S.S.Erbaş'dan) Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.53-4.54-4.55. Birgi (F. Diri'den), Bergama (B. Kırlar'dan) ve Malatya'dan (B.Bingöl'den) Kapı Üstü Aydınlatma Penceresi Örnekleri

İspir'de bulunan özellikli kapıların üzerinde top başlı çiviler kullanılmıştır. Erzurum[255] ve İstanbul[256] evlerinde kapıların üzerine çakılan kalın çiviler yaygındır. Hatta bu şekilde olan kapılara İstanbul'da kabaralı kapı denilmektedir. Erzurum ve İspir'de bu çivilerin çakılma şekli "Z" şeklidedir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.56).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.56. Erzurum Hanağası Evi Top Başlı Çivilerin Çakıldığı Giriş Kapısı (Z. Köşklü'den)

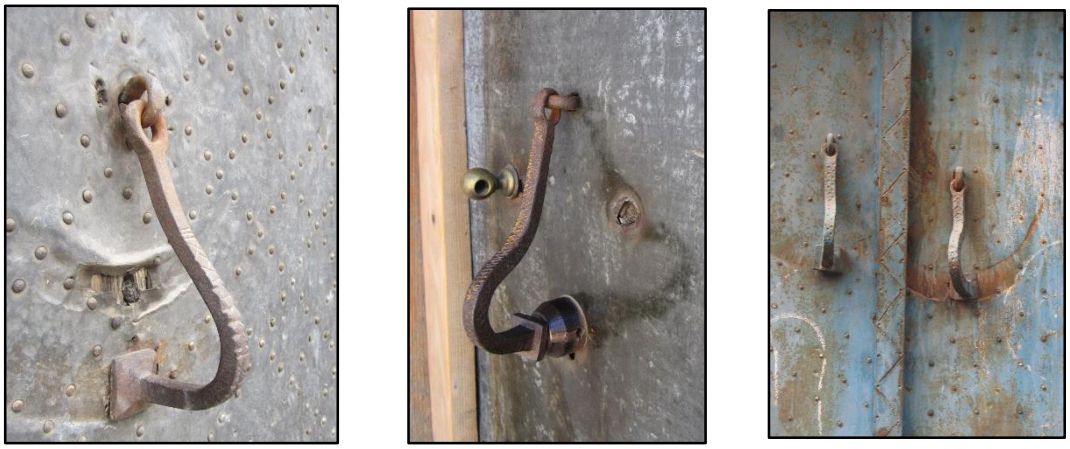
[255] Haşim Karpuz, *Türk Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*, 78; Seher Keçe Türker, 63.
[256] Seher Keçe Türker, 65.

İspir'de bulunan evlerin kapılarına ait diğer önemli bir unsur ise kapı çekeceği ve tokmaklardır. Çekecekler, Anadolu'nun her yöresinde karşılaşabileceğimiz tarzda burma desenli halkadır ve döküm tekniğinde demir malzeme ile yapılmışlardır. Tokmak olarak ise üç farklı tokmak şekli kullanılmıştır. Sadece **Şükrü Yavuz Evi**'nin ana giriş kapısı üzerinde bulunan kartal figürlü kapı tokmağı ilk gruptur. En yakın örneğini Trabzon Meydan Sokak'da bulduğumuz kapı tokmağı örneği ile İspir'de başka herhangi bir evde karşılaşılmamıştır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.57, 4.58).

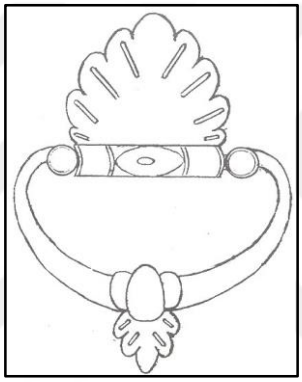
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.57-4.58. İspir Şükrü Yavuz Evi ve Trabzon Meydan Sokak'da Bulunan Evin (Z. Köşklü'den) Kartal Figürlü Kapı Tokmakları

Kullanılan diğer kapı tokmağı örneği bir ucu yarım "S" şeklinde kıvrımlı olup kapı üzerinde bulunan metal çiviye vurulması suretiyle ses çıkaran kapı tokmağıdır ki; bu tokmaklar da demir malzemeden döküm tekniği ile yapılmıştır. Bu tip ile Erzurum evlerinde sıklıkla karşılaşılmaktadır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.59-4.61).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.59-4.60-4.61. Erzurum Evlerinden Kapı Tokmakları

İspir'de tespit edilen ve diğer türlere göre daha yaygın kullanım alanı bulan tokmak türü, alttan başlayıp iki yandan yukarı çıkan ve uçları dışa doğru volüt yapan yürek formlu bir halka ile stilize çiçek formlu, kapıya çivilerle sabitleştirilmiş göbek adı verilen parçalardan meydana gelmektedir. Kataloğa alınan **Muharrem Erdoğan Evi**'nde en güzel örneğine rastladığımız volütlü tokmağın ağzı yukarı doğru olan bir "C" şeklindedir. Aynaları kapı çivisinden yukarı doğru dik duran bir yaprak biçimindedir ve içerisi ajur tekniği ile yukarı doğru giderek yükselen dikey oylumlarla süslenmiştir. Yatay oval biçimli bu kapı tokmakları döküm tekniği ile yapılmış olup malzemesi demirdir (Karşılaştırma Çizimi 4.13). Bu tokmak örnekleri ile ise Anadolu'nun farklı bölgelerinde karşılaşılmaktadır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.62-4.73).

Karşılaştırma Çizimi 4.13. Oval Kapı Tokmağı Çizimi (Ö. Gümüş'den)

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.62-4.63-4.64. Nevşehir Göreme (Z. Köşklü'den), Uşak (Y.Sayan'dan) ve Sakarya'dan (Y.Çetin'den) Oval Kapı Tokmakları

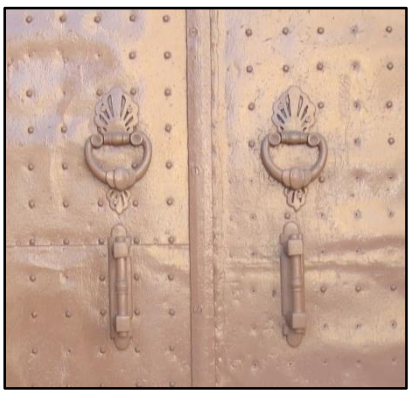

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.65-4.66-4.67. Isparta (D. Demirci'den), Ankara Beypazarı (R. Girgin'den) Oval Kapı Tokmakları

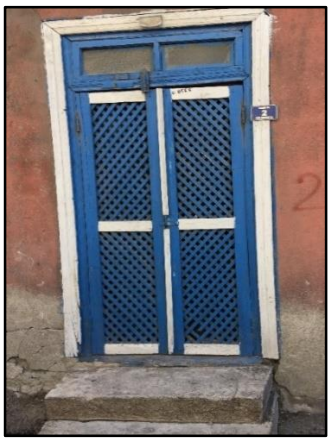
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.68-4.69-4.70. Bolu (E. Eroğlu'ndan), Malatya (İ. Aytaç'dan) Bursa Cumalı Kızık'dan (Z. Köşklü'den) Oval Kapı Tokmakları

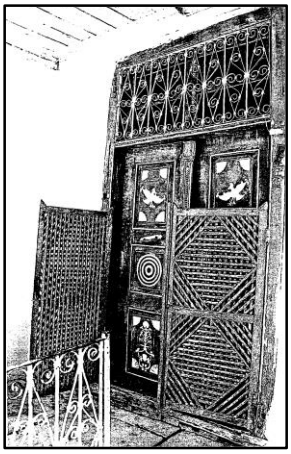

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.71-4.72-4.73. Erzurum ve Sinop'dan (Z. Köşklü'den) Oval Kapı Tokmakları

Anadolu kapılarına baktığımız zaman oldukça farklı uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Safranbolu evlerinde şakşak ve mandal düzeneği bulunmaktadır. İstanbul evlerinde kapılarda şakşak adı verilen kapı tokmakları, oymalı iri pullar şeklinde çekecekler, "frenk" adı verilen kilitler, "kos" adı verilen zemberek kapı kolları görülmektedir. Bursa evlerinde kapılarda demir ve pirinçten halkalar bulunmaktadır. Ayrıca Divriği evlerinde kapılarda tokmaklar ve çekecekler, Avanos evlerinde sürgüler ve mandallı kapı kolları görülmektedir. Urfa evlerinde el biçiminde, yaprak biçiminde, ucu palmetli, halka biçiminde olan kapı tokmakları bulunmaktadır. Uşak evlerinde yine çekecek ve kapı tokmakları ile karşılaşılmaktadır. Mardin evlerinde beyaz horoz şeklinde, Bitlis evlerinde yılanbaşlı kapı tokmakları dikkat çekici örnekler arasındadır[257].

Geleneksel Erzurum evlerinde yoğun olarak kullanılan "tırhıç" İspir evlerinde fazla kullanılmamıştır, ya da sonradan kapılardan sökülmüştür. Erzurum'da şehir merkezinde ve ilçelerde ki evlerde oldukça yaygın kullanım alanı bulan tırhıçların sayısız örnekleri mevcuttur. Kapı açık iken evin içinin görünmemesi için kapıların üzerine dış söve kenarından monte edilen ahşap kafesler şeklinde ki tırhıca İspir'de sadece **Süleyman Karakaya Evi**'nde rastlanmıştır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.74-4.76).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.74-4.75-4.76. Erzurum (Z. Köşklü'den) ve Elazığ (A. Yünkül'den) Evlerinden Tırhıçlar

[257] Seher Keçe Türker, 63-88.

İspir'de giriş kapılarının ya da dışa açılan balkon ve bahçe kapılarının arkasında ahşap ya da metal kilit sistemi kullanılmıştır. Metal kilit sistemi ile Erzurum il merkezindeki evlerde yoğun olmakla beraber tüm Anadolu'da kullanılmıştır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.77,4.78). Fakat ahşap kilit sistemi ile İspir'de karşılaşılmışsa da Erzurum'da İspir'den başka bir yerde görülmemektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ki evlerde kullanılan bu kilit sistemi çapı 10 cm olan dikdörtgen prizma şeklindedir ve duvar içine gömülüdür, çekilerek karşı duvarda bulunan yerine geçirilir ve bu şekilde kapının dışardan açılmasını engelleyerek güvenlik sağlar (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.79,4.80).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.77-4.78 Kırıkkale (Ö. Özbey'den) ve Kilis (R. Savaşçıoğlu'ndan) Evlerinden Metal Kapı Kilitleri

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.79-4.80 Trabzon Beşikdüzü (F. Turt'dan) ve İspir Evlerinden Ahşap Kapı Kilitleri

4.3.1.4. Pencereler

Bir odada pencereler ne kadar fazla ise odanın o derece kıymetli olduğunu gösterir[258]. Geleneksel İspir Evleri'nde pencerelerin türü ve sayısı bulundukları kata göre değişiklik göstermektedir. Zemin katlarda hem güvenlik sebebiyle hem de mahremiyet duygusu ile dışarıdan mazgal olan içeriye şevli yansıyan pencereler kullanılmıştır ve sayıları oldukça azdır.

Üst katlarda ise dikdörtgen formlu, içe doğru açılan kanat pencerelere rastlanmaktadır. Pencere sövelerinde ya ahşap ya da kesme taş kullanılmıştır. XX. yüzyıl başında yapılan evlerde yuvarlak ya da sivri kemer ile pencerelerin hareketlendirildiği görülmektedir. Bu pencerelerin hepsinde olmasa da **Doğan Çalışır** Evi'nin pencerelerinde olduğu gibi metal geçmelerle birbirine bağlanan metal korkulukların olduğu evler mevcuttur.

Ayrıca kapı üzerinde dört yönden kesme taş malzeme ile sınırlandırılıp ortası boş bırakılan ve genelde sofanın aydınlanması ve havalanması için bırakılan boşluklarda pencere görevi görmektedir. Anadolu'nun daha çok doğu ve güney bölgelerinde pencereler içeriye şevli yansıtılarak ışıktan daha fazla yararlanma amaçlanmıştır ki; bu durum İspir evlerinde de aynıdır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.81,4.82).

Türk mimarisinde pencerelerde sivri ve yuvarlak kemerler kullanılmakla beraber süsleme amaçlı olarak Bursa kemerinin, kapılarda da yay kemerin tercih edildiği görülmektedir[259]. Erzurum, Göynük[260], Avanos[261], Elazığ[262] ve Kilis evlerinde ise dikdörtgen pencereler oldukça fazladır. Bitlis[263] evlerinde ise bölgesel özellik olarak dikdörtgen pencerelerin kemerlerle hareketlendirildiği görülmektedir. İspir evlerinde olduğu gibi Kula[264] evlerinde de simetri aranmıştır.

---

[258] Sedat Hakkı Eldem, "17. ve 18. Asırlarda Türk Odası", *Güzel Sanatlar Dergisi 5*.Ankara 1944, 16.
[259] Pelin Tolga, Türk Mimarisinde Süsleme Sanatı, Ankara 1982, 8.
[260] Ayten Erdem, "Geleneksel Göynük Evleri ve Koruma Sorunları" , *Ahşap Kültürü -Anadolu'nun Ahşap Evleri,* Ankara 2001, 141.
[261] Mehmet Ali Esmer, *Avanos'un Eski Türk Evleri*, Ankara 1992, 41.
[262] Ayşe Yünkül, *Elazığ Evleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2005; Servet Karakaş, *Elazığ Geleneksel Konut Kültürü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2008.
[263] Yüksel Sayan, Şahabettin Öztürk, 33.
[264] Nihal Uluengin, *Osmanlı-Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi*, İstanbul 1998, 122.

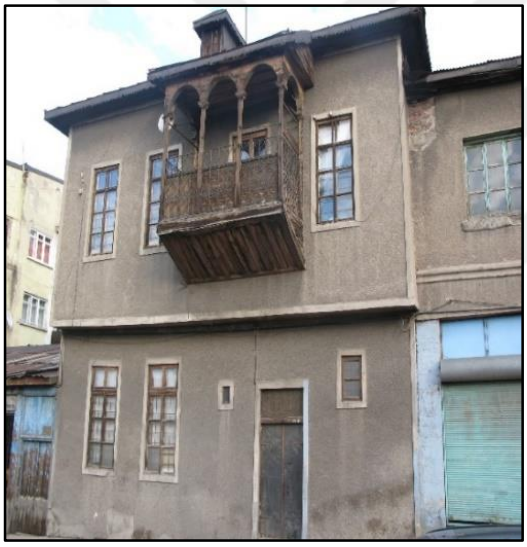
Karşılaştırma Fotoğrafı 4.81. Elazığ Sara Hatun Evi Şevli Pencere Örneği (S. Karakaş'dan)

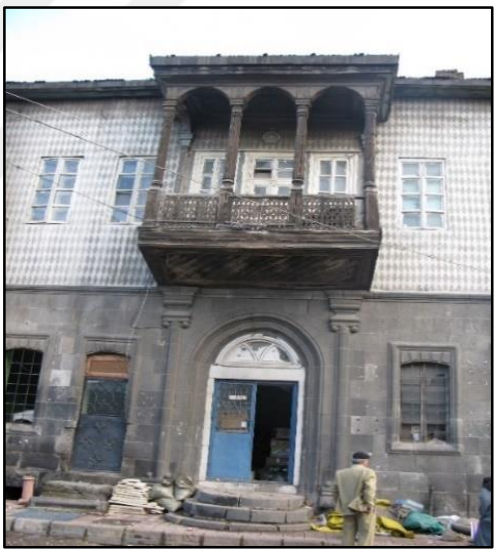

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.82. Kilis Salihoğlu Evi Şevli Pencere Örneği (S. Karakaş'dan)

4.3.1.5. Balkonlar

İspir evlerinde bulunan balkonlar çoğunlukla ana giriş kapısının üzerinde ikinci kat seviyesine denk gelecek şekilde simetrik olarak cephenin tam ortasına yerleştirilmiştir. **Hamza Cimilli, Süheyla Cimilli, Eşref Erdem, Yaşar Aksu, Şevket Totoş, Fazıl Erdoğan, Namık Aksu, Ali Aksu** ve **Zihni Kumbasar** evlerinin balkonları simetrik düzene örnektir. Sonradan beton malzeme ile yenilenen örneklerle karşılaşılsa da orjinalde tamamen ahşap malzemeden yapılmışlardır. Balkonlara ulaşım genelde üst kat sofadan sağlanmaktadır, fakat **Eşref Erdem Evi'**nde olduğu gibi dışarıdan ahşap harici merdivenle de ulaşılan örnekler de mevcuttur. Cephe ortasında, simetrik düzende ele alınmış balkonlar ile Erzurum şehir merkezi evlerinde de rastlanmaktadır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.83, 4.84).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.83-4.84. Erzurum Evlerinden Balkon Örnekleri (Z. Köşklü'den)

Doğan Çalışır ve **Şükrü Yavuz** Evlerinin balkonları çatı katı seviyesindedir ve cephenin uzunluğundadır. **Şamil Polat Evi'**nin balkonu da cephe uzunluğunda ele alınmıştır, fakat ikinci kat seviyesindedir ve Eşref Erdem Evi'nde olduğu gibi merdivenle dışarıdan da ulaşım sağlanmaktadır. **Nazım Yurtsever** evinin balkonu ise güneşi gören cephe olması sebebiyle güneydoğu köşede konumlandırılmıştır. **Reşit Doğan** ve **Bahri Doğan** Evlerinin balkonu ise oldukça farklıdır. Ana giriş kapısının

üzerine cephe boyunca uzatılmıştır ve merdivenlerle ulaşım sağlanmıştır. Üst katlara ulaşım alanı sadece bu balkonlardır.

İspir evlerinde bulunan balkonların mimarisi ve malzemesi birbiri ile aynıdır. Beden duvarları örülürken dışarıya doğru uzatılan ahşap kirişler üzerine oturan balkonlar, ahşap dikmelerin oluşturduğu kemer formu ile dış mimariye yansıtılmıştır. Malzemesi ahşap olan balkonlar bazı evlerde süslemenin en yoğun olduğu birimlerdendir. Üst kısımları ya üçgen alınlıklı ya da düz çatılıdır. İklimin sert olması sebebiyle tamamının üzeri sac ile kaplanarak korunmaya çalışılmıştır.

Aynı özelliklere sahip balkonlara ahşabın oldukça yoğun kullanıldığı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde rastlanmaktadır. Üst kat sofalardan ya da herhangi bir odadan ulaşılan balkonlar iklim sebebiyle Doğu Karadeniz'de de üçgen alınlıklı ya da düz çatı ile kapatılmıştır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.85).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.85. Artvin/Yusufeli Ersis Köyü Evlerinde Balkon

4.3.2. İç Yapı Elemanları

İç duvarlar, merdivenler, ocaklar, makatlar ve sekiler, kehriz ve gusülhaneler ile yüklük ve dolaplar evin iç yapı elemanlarıdır.

4.3.2.1. İç Duvarlar

Geleneksel İspir evlerinde oldukça kalın tutulan dış duvarların aksine iç duvarlar oldukça incedir. Taşıyıcı olan beden duvarlarının iç kısımları sıvanmış, bölme duvarları

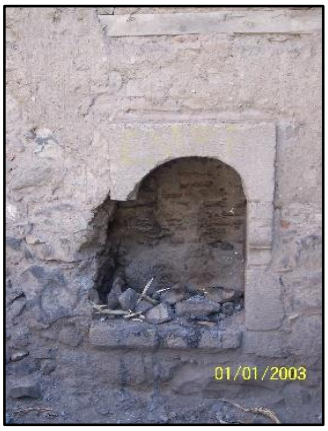
ise tuğlayla örülmüştür. Tuğla olan duvarlarda bağlayıcı olarak kireç harç kullanılmıştır. Sonradan odaya dönüştürülmelerde ya da kardeş kullanımı için evler bölünmek istendiğinde Bağdadi sistemle ara bölmeler yapılmıştır. Bağdadi çıtaların arasında izolasyonu sağlamak üzere saman, ot ya da ince ağaç parçaları doldurulmuştur. Dolgu tamamlandıktan sonra iç ve dış yüzeyler kerpiç sıva veya tahtalarla kaplanmıştır.

4.3.2.2. Merdivenler

Geleneksel İspir Evleri'nde katlar arasında bağlantıyı sağlayan merdivenler, ahşaptan yapılmıştır. L biçimli, dönel ya da düz olan merdivenlerin kenarlarında korkuluklarda kullanılmıştır.

4.3.2.3. Ocaklar ve Nişler

Pişirme ve ısınma amacıyla duvarların iç kısımlarına yerleştirilen ocaklar, evlerin mutfak olarak kullanılan tandırevlerinde, sofalarında ve odalarında bulunmaktadır. Dışarıya çıkıntılı, üzeri alınlıklı yapılan ocaklarda taş malzeme kullanılmıştır. Kullanılan malzeme ve süsleme özellikleri açısından Erzurum, Elazığ ve Harput evlerinin yanısıra doğu ve güney yöre evlerinde benzer örnekler mevcuttur. Başodalardaki ve sekilerde ki ocaklara "kahve ocağı" adı verilmektedir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.86-4.90). Ocakların yanında çoğunlukla yemek yapımına yardımcı malzemeler konulması için küçük nişler yapılmıştır. Orjinalliğini koruyan bütün İspir evlerinde ocak ile karşılaşılmıştır.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.86-4.87-4.88. Erzurum Evlerinden Kahve Ocağı Örnekleri (Z. Köşklü'den)

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.89-4.90. Elazığ ve Harput'dan Kahve Ocağı Örnekleri (S. Karakaş'dan)

4.3.2.4. Makatlar ve Sekiler

Makatlar oturma ve yatma gibi ihtiyaçlara cevap veren yapı elemanlarıdır. İspir evlerinde makat kullanımı oldukça yaygındır. Makatlar, genelde odaya giriş kapısının karşısında ve sokağa bakan yönde pencerelerin önünde bulunmaktadır. Yerden 40 – 50 cm yükseklikte yapılan makatlar, eğer evin iki yönde penceresi var ise L şeklindedir. Malzemesi ahşap olan makatların bazılarının ön yüzleri kapaklı dolap şeklinde tasarlanmıştır. Türk Evi'nin vazgeçilmez öğelerinden olan makatlar her bölge de kullanılan mimari öğeler olmuştur. Malzeme bölgelere göre değişiklik arz etmektedir. Örneğin; Bitlis evlerinde taş malzeme ile yapılan makatlar bulunmaktadır ki en güzel örnek İnönü Mahallesi Müftüler Sokak'da bulunan Müftüler Evi'dir[265]. Afyon'da ise "seki" ya da "köşkü" denen ahşap makatlar ile karşılaşılmaktadır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.91, 4.92).

Sekiler ise genelde tandırevinde bulunur. Birkaç basamakla ulaşılan kenarları korkuluklu bu sekiler, yeme-içme ve yatma amacıyla kullanılmaktadır. Bazıların alt kısımları ise **Mehmet Efeoğlu** Evinde olduğu gibi kiler olarak değerlendirilmiştir. Tandırevlerinde bulunan sekiler, İspir'de her evde karşımıza çıkmasa da Erzurum evlerinin tandırevinde vazgeçilmez özellik taşıyan mimari parçalardır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.93, 4.94).

[265] Yüksel Sayan – Şehabettin Öztürk, 119.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.91-4.92. Bitlis (Y. Sayan'dan) ve Afyon/Hocalar'dan (A. İlhan'dan) Makat Örnekleri

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.93-4.94. Erzurum Hanağası ve Fikri Evin Evi Seki Örnekleri (Z. Köşklü'den)

4.3.2.5. Kehrizler ve Gusülhaneler

Eskiden her mekânın içinde banyo (gusülhane) dolapları/hacimleri vardı. Amacı köklü bir insan temizliğine hizmet etmek olmayan bu banyolar (gusülhane dolapları), dışarıya (pis-su tesisatına) duvar delinerek bağlanmıştır. Banyo dolapları; eski konutlarda aile yapısının büyük olmasının getirdiği bir zorunluluktur. Çok banyolu çözümlere 16. ve 17. yüzyıllarda da rastlanmaktadır[266].

Geleneksel İspir evlerinde temizlik için iki ayrı yapı elemanı kullanılmıştır. Bunlardan biri makatın bir köşesinde ya da oda, sofa, tandırevinin zemininde bir köşeye yapılan kehrizlerdir.

Kehrizler üzeri ahşap kapakla kapatılıp açılabilen, giderleri ya beden duvarlarından dışarıya ya da plastik borularla duvar içinden evin dışına aktarılan,

[266] Sabit Oymael-Hatice Kıran Çakır-Özlem Sallı Bideci, 79.

boyutları 80 x 80 ile 120 x 120 cm arasında değişen basit yıkanma birimleridir. Zeminleri ya ahşap ya da betondur.

Tabanında suyun kolayca akmasını sağlayacak oluklar/arklar oluşturulmuştur. Bazı kehrizler ise **Hamza Cimilli Evi**'nde olduğu gibi tekne biçimindedir. Anadolu'nun değişik yörelerinde, kehliz, mil, suluk, çaytaşı gibi isimlerle bilinmektedir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.95-4.98).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.95-4.96. Erzurum Şakir Paşa ve Menzilci Haşim Bey Evi kehriz örnekleri (Z. Köşklü'den)

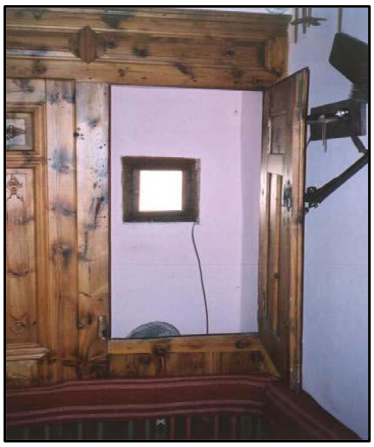
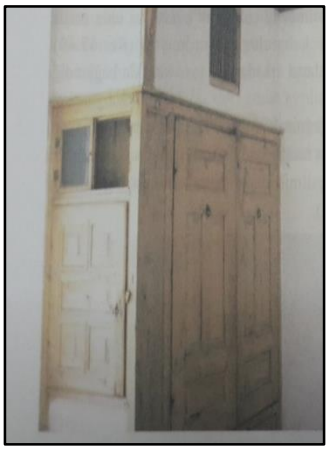

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.97-4.98. Kahramanmaraş/Göksun'dan suluk (F. Demirdelen'den) ve Artvin'den mil örnekleri

Gusülhaneler ise kehrizlerin daha gelişmiş örnekleridir. Basit bir İspir evi gusülhanesinde yıkanma eylemi, ibrik, güğüm, kazan, hamam tası gibi birkaç banyo malzemesi ile gerçekleştirilir. Ocaklıklarda ısıtılan su, gusülhanelerde kazanlar içinde soğuk suyla karıştırılarak ılıştırılır ve kullanılırdı. Bazı örneklerde su ısıtma sistemi, duvar içerisine yerleştirilmiş küçük bakır bir kazanın alttan ısıtılmasına olanak sağlayan bir düzenekten ibarettir. Bakır kazanın altında yer alan ve içerisinde ateş yakılarak kazandaki suyu ısıtan haznenin girişi bazı örneklerde gusülhane içinde, bazılarında ise bitişiğindeki odanın ocaklığında yer alabilmektedir[267].

Dışarıdan dolap görünümünde olan gusülhaneler, İspir'de sofada ya da odalarda konumlandırılmışlardır. Sofada olanlar **Mehmet Efeoğlu Evi'nde** olduğu gibi genelde ocakların hemen yakınındadır.

Odalarda olanlar ise giriş kapısının sağında ya da solunda yine kapaklı dolap görünümündedir ve alternatifine yüklük yapılarak bütünlük sağlanmıştır. **Şamil Polat Evi**'nde bulunan kapı kenarı gusülhane ve yüklük bunun en güzel örneğidir. Gusülhanelerde Anadolu'nun farklı bölgelerinde çol, çark, yunmalık, kirelik, hamam gibi isimlerle bilinmektedir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.99-4.106).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.99-4.100.-4.101. Yozgat Gusülhane/Sivas Çark, Ahlat Çol Örneği

[267] Ömer İskender Tuluk, "Erken 20. Yüzyıl Çorum Evlerinde Banyo Teknolojisi", *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi 2010/2,* Ankara 2010, 61-82.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.102-4.103-4.104. Çorum Gusüllük (C. Uğurdağ'dan), Divriği Yunmalık (S. Ünlüdil'den), Sakarya Gusül Dolabı (Y. Çetin'den)

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.105-4.106. Çankırı Hamamlık (F. İlkül'den), Mut Gusülhane (İ, Oral'dan) Örneği

4.3.2.6. Yüklükler ve Dolaplar

Geleneksel İspir Evleri'nin karakteristik özelliklerinden biri de dolap ve yüklük kullanımıdır. Genelde odaların içinde bulunan yüklükler çoğunlukla kapının sağında ya da solunda bulunan gusülhaneye alternatif olarak yapılmıştır. Derinliği 70 cm civarında olan yüklüklerin önlerinde çift kanatlı kapaklar kullanılmıştır. Yüklüklerin konumlandırıldığı diğer bir alan ise makatın üzerinde bulunan duvarlardır. Dış cephe duvarlarının et kalınlığı fazla olduğu için hali hazırdaki derinlik yüklük olarak değerlendirilmiştir. Bu durum Anadolu'da oldukça yaygındır.

Tek kapaklı dolaplar ise derinliği 30 ile 50 cm arasında değişen nişlerden ibarettir. Ön tarafları kapaklı olan dolapların bazılarının içlerinde raflar mevcuttur. Bu

dolaplar ise evin uygun olan her yerine yapılmıştır. Tandırevinde, odalarda ve sofalarda karşımıza çıkan dolapların ön kapakları ahşap süsleme alanı olarak da kullanılmıştır.

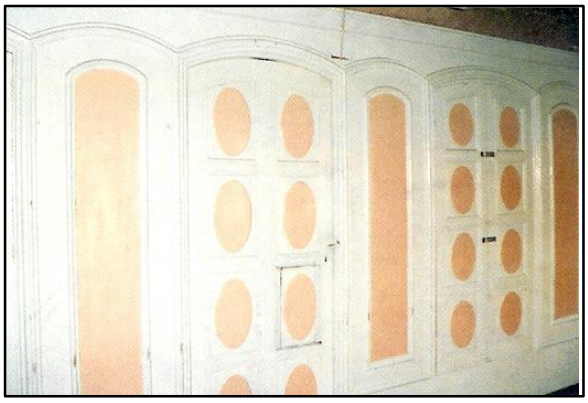
Yüklükler geleneksel Türk evi mimarisinde oldukça yaygın kullanım alanı bulmuş yapı elemanlardır. Odaların işlevsel kullanımına uygun olan yüklükler kapıların yanında kullanılarak bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır. İspir evlerinde karşılaşılmasa da Orta Anadolu evlerinde yüklük ve gusülhanenin ortasında ön tarafı açık olan "çiçeklik " ya da "şerbetlik" adı ile bilinen dekoratif görüntüsü ön planda olan raflarda kullanılmıştır. Ege ve Marmara evlerinde şerbetliklerin için de kalemişi süslemeye de yer verilmiştir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.107-4.116).

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.107-4.108. Erzurum Narmanlı Hafız Efendi ve Fikri Evin Evi Yüklükler (Z. Köşklü'den)

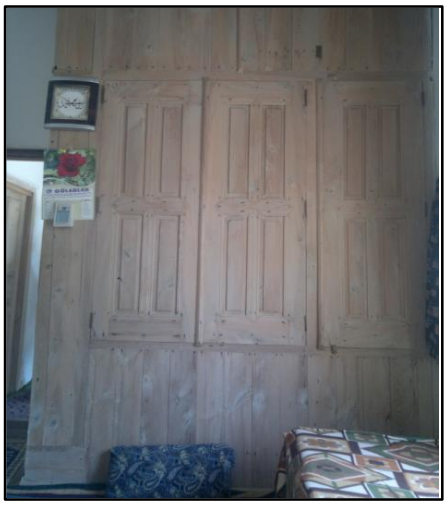

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.109-4.110. Divriği'den (S. Ünlüdil ve S. Şenol'dan) Yüklükler

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.111-4.112. Gaziantep (E.N. Kılıç'dan) ve Bolu'dan Yüklükler

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.113-4.114. Kayseri (Ş. Tali'den) ve Isparta'dan (D. Demirci'den) Yüklükler

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.115-4.116. Mersin/Mut'dan Yüklük Örnekleri (A. İnce'den)

4.4. CEPHE DÜZENLEMESİ

Geleneksel İspir Evleri'ndeki cephe düzenlemeleri, kullanılan malzemeye ya da ev sahiplerinin ekonomik ve kültürel birikimine göre farklılık göstermektedir. Varlıklı ailelerin cephe kaplamalarında düzgün kaliteli kesme taş ve blok taş kullanımı daha yoğundur ve bu cephelere ilk bakışta hareketlilik hissedilmektedir. En güzel örneği Sırakonaklar'da bulunan **Mehmet Yurtseven, Necati Yurtseven, Doğan Çalışır, Ethem Bayram** Evleri ve Yedigöl'de bulunan **Şahin-Rüstem Danış Evi**'dir. Bu evlerin cephelerinde yatay ve dikey kullanılan blok taşlar ve pencere üzerindeki sivri ya da yuvarlak kemerler oldukça dikkat çekicidir. Doğu Anadolu'da aynı yıllarda yapılan evlerde de cepheler İspir evlerinin cephelerine benzemektedir. Artvin'de yapılan bir ev Mehmet Yurtseven Evi'nin cephe düzenlemesi ile birebir aynıdır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.117).

Evin yerleştirildiği arazinin topoğrafyası ile manzaranın etkisi evlerin konumlandırılışında ve ana cephenin seçiminde etkin rol oynamıştır. Geleneksel Bayburt Evlerinde oturma mekânlarının Çoruh Nehri'ni gören cephelerde olduğu gözlemlenmiştir. Yani, oturma mekânlarının yerleştirilmeye çalışıldığı manzaraya hâkim ön cepheler evin en önemli cepheleridir. Bu tasarım programı, Ortaçağ'ın geleneksel mimarlık anlayışının özelliklerinden biridir ve son yüzyıllarda da kullanılmıştır[268]. İspir ilçe merkezindeki geleneksel evlerin balkonlarının bulunduğu ana cepheler Bayburt evlerinde olduğu gibi Çoruh Nehri'ni görecek şekilde konumlandırılmıştır. **Hamza Cimilli, Süheyla Cimilli ve Eşref Erdem** evleri bu esasa göre yerleştirilmişlerdir.

İspir'de bulunan evlerin giriş cephesi, tüm Anadolu evlerinde olduğu gibi diğer cephelere göre daha özenle ele alınmıştır. Farklılık kullanılan malzemeye göre ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ana cephelerde ki kapı- pencere ve balkonlar simetrik düzene göre ele alınmıştır. Dışarıdan bakıldığında yapının kat sayısı, oda biçimleri ve pencere sıraları rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Diğer cephelerde ise simetri gözetilmemiştir. Genel olarak sade bir görünüme sahip cephelerin ön cephe harici diğer cepheleri daha da sadedir.

---

[268] Hatice Uçar, "Geleneksel Bayburt Evlerinin Plan Tipolojisi ve Mekânların Örgütlenme Biçimleri", 147-160.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.117. Artvin Kırsalından Cephe Düzenlemesine Örnek

Kahraman Çalık ve **Süleyman Karakaya** gibi erken tarihli ve tek katlı olan evlerin cepheleri yığma taşla yapılmıştır ve oldukça sadedir. Diğer evler ise kullanılan moloz taşın soğukluğunun ahşap hatıllarla kırıldığı cephe düzenlerine sahiptir. Simetrinin yakalandığı bazı evlerde araziye uygunluk ya da ortak duvar kullanılarak yanına başka bir evin yapılması ile kör cepheler oluşmuştur. Ortak duvar kullanılarak yapılan evlerin dış cephelerinde muazzam bir bütünlük söz konusudur. Dışarıdan bakılınca tek ev gibi görünen, fakat iç mekân birimlerinin birbirleriyle hiç bağlantısı olmayan bu evlerde kapıların ayrı olmasının dışında evleri birbirinden ayıran hiçbir iz yoktur. İspir ilçe merkezinde bulunan **Hamza Cimilli, Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu** Evleri ile Yedigöl'de bulunan **Bahri Doğan Evi** bu uygulamaya örnektir.

Türk Evi özelliklerine sahip evlerde kullanılan çıkma, cumba gibi cephe çıkıntıları İspir evlerinde tercih edilmemiştir. Cephede dışa taşıntı yapan tek eleman, balkonlardır ve İspir evlerinin birçoğunda karşımıza çıkmaktadır.

4.5. SÜSLEME

Geleneksel İspir Evleri'nde iç ve dış süslemenin olduğu örneklerle karşılaşılmıştır.

4.5.1. Dış Süsleme

İspir evlerinde dış süsleme oldukça azdır. **Hamza Cimilli, Kahraman Çalık, Muharrem Erdoğan, Süleyman Karakaya, Süheyla Cimilli, Ahmet Erdoğan, Reşit Doğan, Yaşar Aksu, İbrahim Erdoğan, Fazıl Erdoğan, Zihni Kumbasar, Mustafa Korkmaz, Şevket Totoş** ve **Hasan Alkan** Evleri ile **Numan Paşa Konağı'**nin dış cepheleri oldukça sadedir. Bu evlerde ki tek hareketlilik, varsa kitabe taşlarıdır. Ayrıca cephe düzenindeki simetriklik ve hatıllarla kuşaklara bölünmesi cephelere hareketlilik kazandırmıştır.

Bahri Doğan ve **Şükrü Yavuz** Evlerinin girişlerinde kullanılan taçkapılar cepheye gözleri yönlendiren en önemli ayrıntılardır. Kaval silmelerin, taş konsolların, sütun başlıklarının, yazı kuşaklarının kullanıldığı bu kapılarda geometrik ve bitkisel süslemelere de rastlanır.

Şamil Polat, Arif Küçük, Ali Aksu ve **Namık Aksu** Evlerinde cephe yüzeylerinde ve çatı seviyesinde kullanılan ahşaplar cepheye sıcak bir görüntü kazandırmıştır. İspir ilçe merkezinde bulunan **Mustafa Bektaş-Mehmet Efeoğlu Evi**'nin dış cephesi yine hareketliliği ile dikkat çekicidir.

Ethem Bayram, Mehmet Yurtseven, Necati Yurtseven ve **Şahin-Rüstem Danış** Evlerinde kapı-pencere kenarlarında kullanılan düzgün kesme taşların varlığı, kitabelerin konumu, kapı ve pencere üzerinde kullanılan sivri ve yuvarlak kemerlerin olması gözlerin cepheye çevrilmesini sağlamaktadır. Eski Erzurum Evlerinde de düzün kesme taş ve buna bağlı olarak taş süsleme, en iyi şekilde cephe ve giriş kapıları üzerinde uygulanmıştır. Özellikle Batılılaşma ve Barok üslup etkileri ile şekillenen cephelerde görülen iç içe silmeli söveler, yarım sütünce ve kolonlar, iç bükey ve dış bükey profilli sütünce başlıkları, yarım daire şekilli kemer altı pencereler, 1900'lü yıllardan sonra yapılan evlerde karşımıza çıkmaktadır[269]. Rıza Avcı Evi, Mehmet

[269] Zerrin Köşklü, "Eski Erzurum Evlerinde Taş Süsleme", 123-138.

Damgacı Evi, Müceldili Evi, Korukçukar Evi, Nusret Gedik Evi ve Demirciler Çarşısı 16 numaralı ev İspir'deki evlerin cephe hareketliliğine benzer örneklerdir (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.118). İspir evlerinde XX. yüzyılda yapılan evler Erzurum örnekleri kadar yoğun olmasa da hareketlilik gözlemlenmiştir.

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.118. Erzurum Müceldili Konağı Cephe Düzenlemesi (Z. Köşklü'den)

4.5.2. İç Süsleme

Dış süslemeye oranla iç süsleme, İspir evlerinde daha yoğundur. İçeride taş süsleme sadece ocak alınlıklarında görülürken, yoğunluk ahşap süslemededir. **Numan Paşa Konağı, Yaşar Aksu** ve **Mehmet Efeoğlu** evlerinin ocak alınlıkları taş süslemenin en güzel örnekleridir. Hem geometrik hem de bitkisel motifler kullanılmıştır.

Tavan kaplamalarında, tavan göbeklerinde, yüklük ve gusülhane kapılarında, dolap kapaklarında, tandırevlerinin terek ve dolaplarında, tandırkaşında, odalarda bulunan raf ve çiçekliklerinde karşımıza çıkan ahşap tezyinat oyma, çakma ve kazıma tekniğiyle yapılmıştır.

Tavanlarda çıtaların değişik şekilde çakılması ile baklava, kare, dikdörtgen, sarkıt gibi geometrik motifler elde edilmiştir. **Ahmet Erdoğan** ve **Arif Küçük**

Evlerinin gelin odalarında bulunan tavanlar bu anlamda çok dikkat çekmektedir. Klasik Türk Evi özelliklerini taşıyan ve genel de süslemesi yoğun olan konaklarda karşımıza çıkan ahşap bezemeli tavanlar Anadolu'nun her bölgesinde sevilerek kullanılmıştır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.119-4.122). Hatta yoğun olarak köy camilerinde kullanılarak dini mimariye de aktarılmış olduğunu bilmekteyiz.

Ahmet Erdoğan ve **Şamil Polat** Evlerinin tavan göbekleri oldukça gösterişlidir ve bitkisel bezeme kullanılmıştır. Aynı evlerin yüklük, gusülhane, dolap kapakları da yoğun bir şekilde hem bitkisel hem de geometrik delikişi süslemelerle doldurulmuştur. Bu tavan göbeklerinin yakın örnekleri Divriği ve Erzurum evlerinde karşımıza çıkmaktadır (Karşılaştırma Fotoğrafı 4.123, 4.124). Delikişi süsleme **Yaşar Aksu Evi**'nin oda raflarında ve tandırevi tereklerinde de hayat bulmuştur.

Farklı şehirlerden süsleme örnekleri vermek mümkündür. Konya evlerinin de en çok süslenen bölümleri tavanlardır[270]. Amasya evlerinde süslemeler ahşap, ahşap üzerine kalemişi, alçı ve madeni bezeme olarak dört grupta toplanır ve tavanlar, kapı ve dolap kapakları, çiçeklik ve lambalıklar kapı tokmakları ve pencere korkulukları yoğun bezeli yerler olarak karşımıza çıkmaktadır[271]. Tokat evlerinde süslemede ahşap, sıva ve ahşap üzerine kalemişi ve alçı malzeme kullanılmış ayrıca tavanlar, yüklükler, ocaklar, lambalıklar ve yapı duvarları en çok süslenen yerler olmuştur[272].

Gümüşhane evlerinde dış süsleme kapı tokmaklarında, kapı kanatlarında, pencere alınlıklarında, saçak altlarında yer alırken, iç süslemeler ise sofalar ve odalarda yoğunlaşmıştır[273].

Trabzon evlerinde dış süsleme kapılarda, kitabelerde, kat silmelerinde, konsol ve sütun başlıklarında, pencere kafeslerinde, saçaktaki üçgen alınlıkta ve saçak altlarında yer alırken, yapı içinde sofalarda ve odalarda, şerbetliklerde, dolaplarda, tavanlarda ve kapılarda yer almaktadır[274].

---

[270] Yılmaz Önge, "Konya Evinin Tezyinatı", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1991, 140.
[271] Muzaffer Doğanbaş, *Amasya Evleri*, Ankara 1996, 23-33.
[272] Halit Çal, *Tokat Evleri*, Ankara 1988, 37-44.
[273] Haşim Karpuz, *" Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri",* 155–183.
[274] Haşim Karpuz, "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1991, 115–123.

Kastamonu evlerinde dekoratif öğeler tavanlar, tepe pencereleri, dolap kapakları, ocak yaşmakları ve kapılarda karşımıza çıkmaktadır[275]. Safranbolu evlerinde tavanlarda, duvarlarda, ocaklarda, yapı dışında, ana giriş kapılarında, pencere sövelerinde süslemeler yer almaktadır[276].

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.119-4.120. Safranbolu Gökçüoğlu Evi (F.Pamuk'dan) Divriği Recep Tuhutluoğlu Evi (S. Ünlüdil'den) Tavan Kaplaması

Karşılaştırma Fotoğrafı 4.121-4.122. Erzurum Hanağası Evi ve Abdulhamit Bey Konağı (Z. Köşklü'den) Tavan Kaplaması

[275] Kemal Kutgün Eyüpgiller, "Kastamonu'nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları", *I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri* (21–23 Mayıs 2000), Ankara 2001, 396.
[276] Fatma Pamuk, 224.

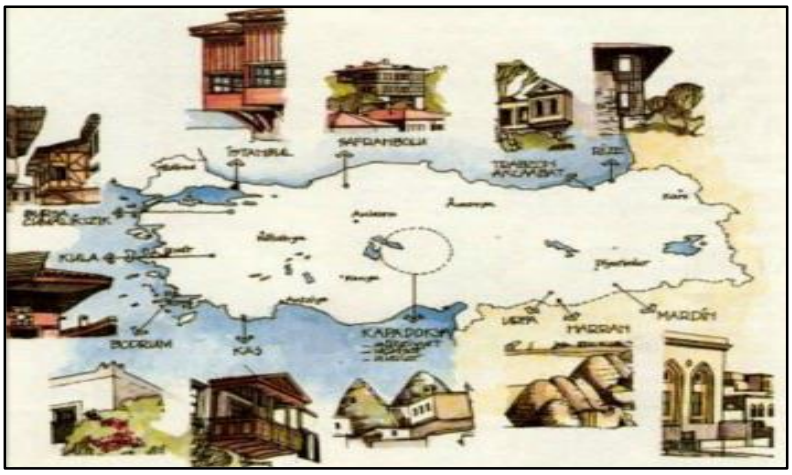

Karşılaştırma Foto. 4.123-4.124. Divriği Uzungil Evi (S. Ünlüdil'den) Erzurum Semih Bey Evi (Z. Köşklü'den) Tavan Göbeği

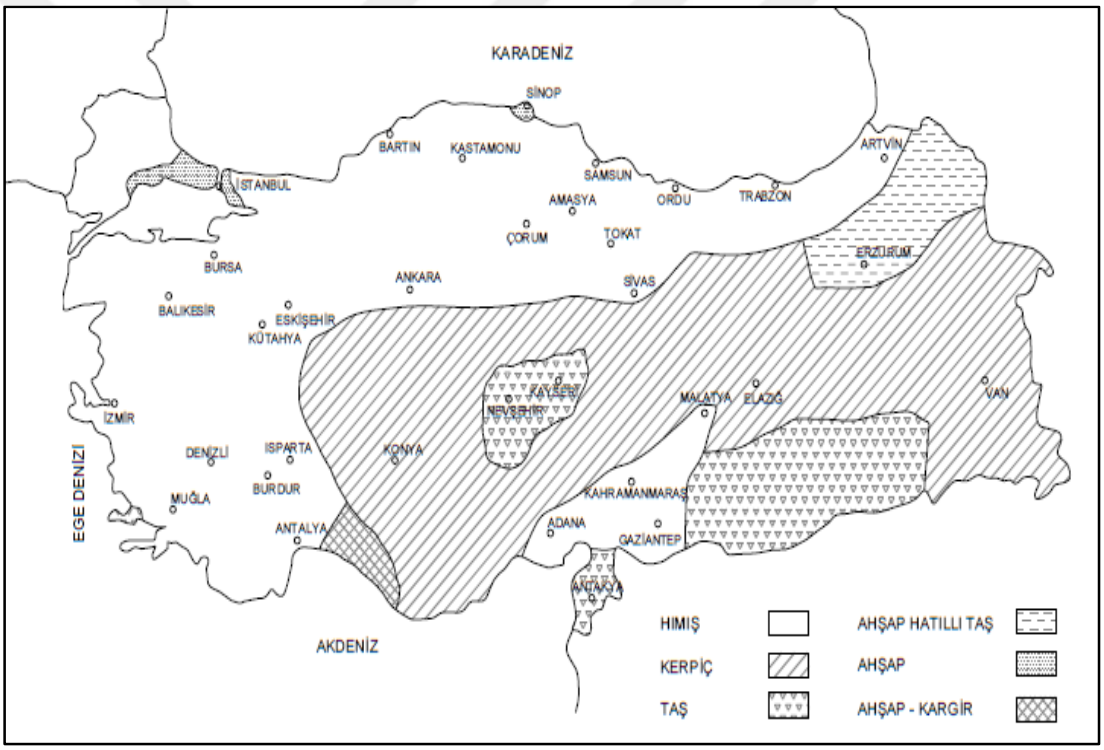
4.6. MALZEME VE TEKNİK

Anadolu evlerinin inşa malzemeleri bölgelere göre değişiklikler göstermektedir. Ege, Marmara ve Karadeniz ile Sivas, Elazığ, Malatya, Burdur ve Antalya sınırları içinde kalan alanda ahşap, kerpiç ve taş malzeme kullanılmıştır. Özellikle ahşap ve taş malzemenin pek fazla bulunmadığı ve temin etmenin güçleştiği Orta Anadolu Bölgesi'nde en fazla kerpiç malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde taş ve kerpiç kullanımıyla birlikte taş malzemenin temininin kolaylığı nedeni ile taş malzemeli yapılar daha fazladır. Marmara Bölgesi ve özellikle Çanakkale civarında ise taş inşa geleneği yaygındır. Üst örtü malzemesi ise Karadeniz Bölgesi'nin köy evlerinde genellikle ahşap iken, orta, doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde genellikle toprak damdır (Harita 4.1, 4.2).

Harita 4.1. Yöresel Malzeme Kullanımı

Her bölgenin kendine özgü tabiat şekilleri ve bünyesinde bulundurduğu özellikler malzeme kullanımında değişikliğe yol açmaktadır. Örneğin Doğu Karadeniz evlerinde ahşap ve taş malzeme kullanılmıştır[277]. Batı Karadeniz de yer alan Mengen ve Pazarköy merkez evlerinde de taş, tuğla, ahşap ve toprak olmak üzere dört malzeme kullanılmaktadır. Erzurum evlerinde taş, Konya evlerinde kerpiç malzeme kullanımının var olduğu görülmektedir[278]. Göynük evlerinde ise taş ve ahşap çatkılı duvarlar kullanılmaktadır[279]. Kayseri evlerinde de taş malzeme tercih edilmektedir[280]. İstanbul Eyüp Üçgen Ada evlerinde de ahşap, mermer, tuğla, demir, cam ve kesme taş malzeme kullanılmaktadır. Özellikle Bolu, Kastamonu, Rize ve Trabzon'da ahşabın bol olması nedeniyle ahşap çok fazla kullanılmıştır[281].

Harita 4.2. Bölgelere Göre Kullanılan Malzemeler (Tanyeli ve Kazmaoğlu'ndan)

[277] Mustafa Reşat Sümerkan, "Doğu Karadeniz 'de Kırsal Kesim Geleneksel Ev Plan Tiplerinin Yöresel Dağılımı", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1991, 176.
[278] Haşim Karpuz, "Erzurum ve Konya Evlerinde Ahşap Malzeme Kullanımı", *Ahşap Kültürü Anadolu'nun Ahşap Evleri,* TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, 113-128.
[279] Ayten Erdem, 141.
[280] Mustafa İncesakal, "Kayseri Evleri", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1991, 176.
[281] Kemal Aran, *Barınaktan Öte Anadolu Kır Yapıları*, İstanbul 2000, 108.

Tokat evlerinde dış cephede çıkmalarda, kapılarda, saçaklarda, merdivenlerde, pencerelerde ve inşa malzemesi olarak ahşap kullanılmaktadır. Yine Tokat'ta yer alan evlerde kerpiç inşa malzemesi olarak kullanılmaktadır. Tokat evlerinde zemin kat taşlığı taş kaplama diğer zeminler ise sıkıştırılmış topraktır[282]. Trabzon evlerinde odaların içinde alçı malzemeden yapılmış şömine, pencere ve şerbetliklerde yer almaktadır[283]. Yine Trabzon evlerinde ocaklarda ve dolaplarda da alçı malzeme kullanımı bulunmaktadır. Ayrıca alaturka kiremit malzemede çatı örtüsünde kullanılmaktadır[284]. Amasya evlerinde alçı, ahşap, kerpiç malzeme kullanılmaktadır[285]. Safranbolu evlerinde alçı, taş ve ahşap malzeme kullanılmaktadır[286].

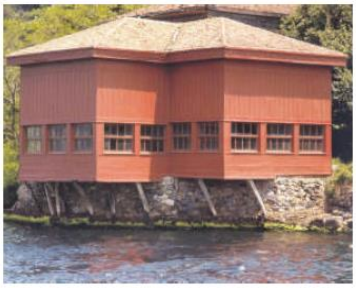
Rize evlerinde ise taş ve ahşap malzeme kullanımı bulunmaktadır[287]. Niksar evlerinde de taş ve ahşap kullanımı vardır[288]. Kastamonu yapılarında tuğla, ahşap, taş ve kerpiç malzeme ile karşılaşılmaktadır[289]. Gümüşhane evlerinde taş, kerpiç ve ahşap malzeme kullanılmakla beraber, sac, kiremit hartama gibi malzemeler damlarda, tuğla ise bacalarda ikinci derecede kullanılan malzemeler olmuştur[290]. Bayburt evlerinde ise taş ve kerpiç malzeme kullanımı yoğundur[291].

Sonuç olarak geleneksel Türk evlerinde malzeme sebebiyle farklılıklar oluşmuş, genel olarak Anadolu'da; İç ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kerpiç duvarlı, düz toprak damlı ev manzaraları, Ege, Akdeniz sahili, Güneydoğu, Orta Anadolu'da Niğde, Kayseri, Nevşehir illerinde ve Doğu Anadolu bölgesinde taş duvarlı ev manzaraları, yağmuru ve ormanı bol olan bölgelerde; Akdeniz bölgesinde Toros dağlarının eteklerinde, Ege bölgesinin iç kesimlerinde, Karadeniz ve Marmara bölgelerinde ahşap yapı manzaraları hâkim olmuştur (Tablo 4.6-4.12).

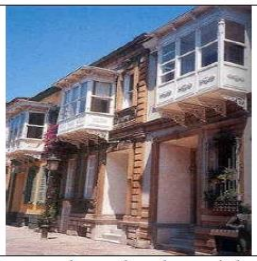
---

[282] Halit Çal, 32.
[283] Mahmut Akok, "Trabzon'un Eski Evleri", 108.
[284] Haşim Karpuz, "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri", 116.
[285] Muzaffer Doğanbaş, 21.
[286] Reha Günay, *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*, İstanbul 1998, 139-321.
[287] Haşim Karpuz, Rize, 72–73.
[288] İshak Umut Kukaracı, Ali Murat Aktemur, "Niksar Konakları", *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Erzurum 2006, 347.
[289] Kemal Kutgün Eyüpgiller, 396.
[290] Haşim Karpuz, "Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri", 156.
[291] Şengül Öymen Gür, "Doğu Karadeniz Konutu", *Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari*, İstanbul 2000, 177.

Tablo 4.6. Marmara Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı (S.B.Altun'dan)

		
İstanbul	Bursa, tuğla dolgulu ahşap iskelet sistem	Edirne, temel ve yükseltilmiş bodrum kat taş, üst kat ahşap iskelet sistem
		
Sakarya, taş temelin üzeri ahşap iskelet sistem	Ayvalık, taş duvarlı evler	

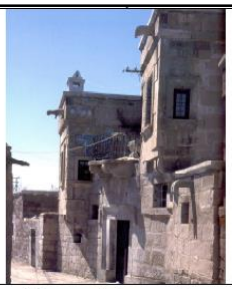
Tablo 4.7. Ege Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı (S.B.Altun'dan)

		
Kula, taş duvar üzeri ahşap iskelet sitem	Kütahya	Muğla
		
Bodrum, taş duvarlı kübik ev	İzmir, taş duvarlı, ahşap iskeletli çıkmalar	Birgi, belli seviyeye kadar taş üzeri ahşap iskelet sistem

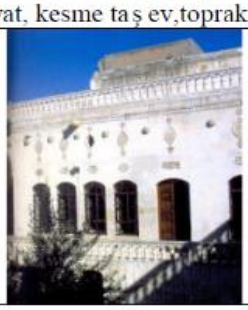
Tablo 4.8. Akdeniz Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı (S.B.Altun'dan)

		
Antalya, alt kat kagir, üst kat ahşap iskelet sistem	Akseki, ahşap hatıl destekli kuru moloz taş duvar	Kahramanmaraş

Tablo 4.9. İç Anadolu Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı (S.B.Altun'dan)

		
Niğde, kesme taş ev	Kayseri, taş evler	Yozgat

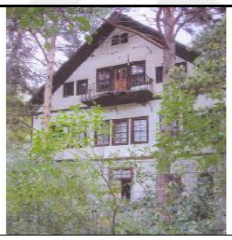
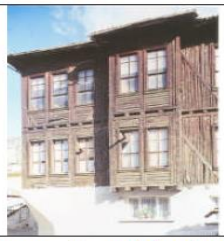
Tablo 4.10. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı (S.B.Altun'dan)

		
Midyat, kesme taş ev,toprak dam	Diyarbakır, kesme taş ev	Gaziantep, kesme taş ev
		
Urfa, kesme taş ev	Harran, kubbe formlu örtülü kagir evler	Urfa

Tablo 4.11. Doğu Anadolu Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı (S.B.Altun'dan)

		
Erzurum, ahşap hatıl destekli kagir yığma sistem	Kemaliye, alt kat taş, üst kat ahşap iskelet sistem	Harput, ahşap hatıllı kagir
		
Malatya, ahşap hatıllı kerpiç, ahşap iskeletli çıkma	Balaban, ahşap destekli kerpiç sistem ve düz toprak dam	Balaban-Malatya,

Tablo 4.12. Karadeniz Bölgesi Evlerinin Malzeme Kullanımı (S.B.Altun'dan)

		
Doğu Karadeniz, üst katın ön cephesi ahşap iskeletli, diğer duvarlar yığma taş	Gümüşhane, dik çatılı ev	Artvin, ahşap yığma ve ahşap iskelet sistem
		
Bolaman-Ordu	Safranbolu	Mudurnu, ahşap dolgulu ahşap iskelet sistem
		
Göynük-Bolu	Trabzon, taş dolgulu ahşap iskelet sistem	

Geleneksel İspir evlerine bakılınca taş, tuğla, toprak, ahşap, ve metal malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

4.6.1. Taş

Taş kullanımı her bölgede karşımıza çıkar. Fakat esas yapı malzemesi teşkil ettiği yöreler; Ege ve Akdeniz kıyıları, İç Anadolu bölgesinin bir kısmı(Niğde, Aksaray, Nevşehir ve Kayseri), Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Karadeniz Bölgesi'nin bazı iç kesimleri ve Kuzey Suriye'dir. Taş malzemenin bu yörelerde kullanımı, diğer geleneksel yapı malzemelerinin kullanımında olduğu gibi, yörede kolay elde edilebilmesi ve kolay işlenebilmesi ile bağıntılıdır[292].

İspir evlerinde moloz taş ve kesme taş bir arada kullanılmıştır. Moloztaş, cephe örgüsünde, kesme taş beden duvarlarının köşelerinde, ocakların alınlıklarında, bazı evlerin kapı-pencere kenarlarında ve lentolarında karşımıza çıkmaktadır. Kesme taşların bir kısmı Rusya'dan getirilmiş, bir kısmı da çevre ilçelerden temin edilmiştir. Cephe örgüsündeki taşların birbirine tutturulması Horasan harcı ya da çamurla sağlanmıştır. Erken tarihli örneklerin cepheleri, düzgün olmayan taşlarla yığma teknikle yapılmıştır. İspir ilçe merkezinde bulunan bazı evlerin yapımında İspir Kalesi'nden getirilen taşlar da kullanılmıştır. Ayrıca **Bahri Doğan, Reşit Doğan, İbrahim Danış** Evlerinde Türk Sanatına uzak motiflerin işlendiği devşirme taşlar ile başka yapılara ait kitabe taşları da kullanılmıştır.

Anadolu geneline bakılacak olursa taş malzeme diğer yapı malzemeleri ile beraber kullanılmıştır. Farklı yörelerde ahşap karkas arasına değişik malzemeler ile yapılan dolgular görülmektedir. Safranbolu evlerinde ahşap çatkı arası kerpiç ya da taş dolgu[293], Tokat evlerinde ahşap çatkı arası kerpiç dolgu[294], Yörük köyü evlerinde alt kat kâgir, üst kat ise ahşap çatkılı[295], Beypazarı evlerinde zemin katlar taş dolgu, üst katlar ise ahşap çatkılı ve kerpiç ya da kereste dolguludur[296]. Safranbolu evlerinde de taş

---

[292] Serpil Başlılar Altun, *Geleneksel Türk Evleri, Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapı Elemanları Ve Yapım Sistemleri,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 2008, 139.
[293] Aysun Özköse, *"Safranbolu'da Yorgun Ahşap Yapı Kültürü"* Ahşap Kültürü - Anadolu'nun Ahşap Evleri, Ankara 2001, 48.
[294] Halit Çal, 32.
[295] Can Hersek-Şakir Merakî, "Yörük Köyü'nün Geleneksel Konutları ve Mimari Özellikleri", *Ahşap Kültürü - Anadolu'nun Ahşap Evleri,* Ankara 2001, 79.
[296] Işık Aksulu, 93.

dolgulu duvarlar sıvasız bırakıldığı görülmektedir[297]. Bunların dışında Bergama evlerinde hımış tekniğinde ve batı etkisini bünyesinde bulunduran iki farklı konut örneğiyle karşılaşılmaktadır[298]. Tokat evlerinde taş zemin üzerine ahşap karkas arası kerpiç dolgu tekniği ile inşa edilmiştir. Yine Tokat evlerinde çıkmalarda ve ara katlarda bağdadi teknik uygulaması görülmektedir[299].

Trabzon evlerinde temel ve alt kat duvarlar taştır. Alt katların iç bölme duvarları ahşap çatkıdır. Ahşap çatkı arası taş dolgu ve ahşap karkas arası kerpiç dolgu yaygın kullanılan tekniklerdir[300]. Kastamonu yapılarında zemin katlar kâgir üst katlar ahşap karkas arası tuğla ve kerpiç dolgu kullanılan tekniklerdir[301]. Rize evlerinde göz dolma, taş yığma ve bağdadi teknik ile karşılaşılmaktadır[302]. Amasya evlerinde temelde taş birinci ve ikinci katlarda ahşap karkas arası kerpiç dolgu kullanılmıştır[303]. Niksar konaklarında zemin katlarda taş, ara ve üst katlarda ise ahşap karkas arası kerpiç dolgu kullanılmıştır[304]. Gümüşhane evlerinde zemin kat duvarları taş, moloz taş ve düzgün yonu taş kullanılmış, üst katlarda ise ahşap karkas arası kerpiç dolgu uygulanmıştır[305]. Safranbolu evlerinde ise kerpiç dolma, ahşap dolma, taş dolma ve taş-kerpiç dolma duvarlar bulunmaktadır[306]. Yörükköyü evlerinde ise zemin katlar kâgir, üst katlar ahşap çatkılıdır[307]. Malatya Yeşilyurt evlerinde de taş, kerpiç, ahşap ve diğer malzemeler birlikte kullanılmıştır[308].

4.6.2. Tuğla

Anadolu mimarisinde en eskiden beri kullanılan malzemelerden biri tuğladır. Kil, killi toprak ve balçığın (kerpicin) belirli oranlarda karıştırılması, bu karışıma su eklenerek kalıplanması ve kuruduktan sonra ateşte pişirilmesi ile elde edilen tuğla, duvar, kubbe, tonoz yapımında, döşeme kaplamalarında, bacalarda ve ahşap iskeletin

---

[297] Şeref Kaya-Burhanettin Uysal-Reşat Sümerkan,"Tarihi Safranbolu Evlerinin İskelet Yapısı", *Ahşap Kültürü - Anadolu'nun Ahşap Evleri*, Ankara, 2001, 59.
[298] Neslihan Sönmez, *Bergama Evlerinin Geleneksel ve Batı Etkili Özellikleri*, İzmir 1998, 39.
[299] Halit Çal, 32.
[300] Mahmut Akok, "Trabzon'un Eski Evleri", 103.
[301] Kemal Kutgün Eyüpgiller, 396.
[302] Haşim Karpuz, Rize, 73.
[303] Muzaffer Doğanbaş, 21.
[304] İsahak Umut Kukaracı-Ali Murat Aktemur, Niksar Konakları, 347.
[305] Haşim Karpuz, "Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri", 156.
[306] Şeref Kaya-Burhanettin Uysal-Reşat Sümerkan, 60.
[307] Can Hersek-Şakir Merakî, 77.
[308] Mehmet Külahçı-Hüseyin Temiz, "Malatya-Yeşilyurt Yöresel Mimari Örnekleri Analiz ve Değerlendirme", *Mimarlık Dergisi 254*, İstanbul 1993, 19.

dolgusunda kullanılmıştır[309]. Diyarbakır[310] ve Ankara[311] gibi kentlerde inşa malzemesi olarak karşımıza çıksa da geleneksel İspir evlerinde tuğla malzeme, sadece ara duvarların örülmesinde ve bacalarda kullanılmıştır.

4.6.3. Toprak

Toprağın kullanımı İspir evlerinde hem dolgu malzemesinin yapımında, hem üst örtüde hem de zeminde karşımıza çıkmaktadır. Tandırevlerinin zemini genelde düzleştirilmiş topraktır. Doğu Karadeniz'de özellikle Tirebolu ve Hopa arasında yer alan aşhaneli evlerde de aşhanenin zemininde sıkıştırılmış toprakla karşılaşılmaktadır. Katı kıvamda sulandırılmış kil, mekânın döşemesine dökülerek tokmaklanır ve yüzeyi düzeltilir. Bu tür döşeme, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz insanının günlük işleri nedeniyle sürekli ee girip çıkması gereğine uygun düşmektedir ve evlerin gündüz kullanılan bölümü genellikle sıkıştırılmış topraktır. Ayrıca sıkıştırılmış toprak, İspir evlerinin damlarında da kullanılmıştır.

4.6.4. Ahşap

Ahşap, doğal yapı malzemeleri içinde elde edilmesi, taşınması ve yapıda uygulanması en kolay malzemedir. Yapıların taşıyıcı sistemlerinde, iç mekânlarında ve üst örüsünde yaygın olarak kullanılmıştır. Bu kolaylığının dışında ahşap, sıcak dokulu bir malzemedir. Sıcağı depolar ve insanın duyguları üzerinde olumlu bir etki yaratır. Bu etki, Türk evinde çeşitlenmiş, ahşap süslenerek bir sanat eseri haline getirilmiştir[312].

İspir evlerinde taştan sonra en çok kullanılan yapı malzemesi ahşaptır. Kapılarda, pencerelerde, makatlarda, sekilerde, dolap ve yüklüklerde, gusülhane ve kehrizlerde, ambarlarda, odaların zemin döşemelerinde ve tavan kaplamalarında, tandırevlerinin ve diğer birimlerinin üst örtülerinde, bağlayıcı unsur olan hatıllarda, iç ve dış merdivenlerde ve çatıyı taşıyan kirişlerde ahşap kullanılmıştır. Çam, kavak, söğüt ve gürgen ağacı en çok kullanılan ahşap çeşitleridir. İspir, Çamlıkaya Ormanı'ndan getirilen çıralı çam dayanıklı olduğundan taşıyıcı kirişlemelerde, pencere ve kapılarda,

---

[309] Serpil Başlılar Altun, 145.
[310] Doğan Erginbaş, *Diyarbakır Evleri*, İstanbul 1953, 17.
[311] Eyüp Kömürcüoğlu, *Ankara Evleri*, İstanbul 1950, 64.
[312] Haşim Karpuz, "Erzurum ve Konya Evlerinde Ahşap Malzeme Kullanımı", 113-128.

taş duvar içindeki ahşap hatıllarda kullanılmıştır.Evlerin ambarlarında ya da Doğu Karadeniz etkili mereklerinde ahşap yığma tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte yapılar, kalasların veya kabaca düzeltilmiş ağaç kütüklerin köşelerde açılan ve boğaz adı verilen kertikler vasıtasıyla birbiri üzerine bindirilmesi yöntemiyle meydana getirilmiştir[313].

Ahşap ana yapı malzemesi olarak; Marmara bölgesi (Çanakkale dışında), Ege'nin bazı kesimleri (Ayvalık ve İzmir kıyışeridi, Manisa, Kütahya, Afyon, Muğla-Kula, Uşak), Akdeniz bölgesi (Antalya, Burdur, Isparta, Adana), İç Anadolu'nun bir kısmı(Çankırı, Amasya, Eskişehir, Sivas, Ankara, Kırıkkale), nadiren Doğu Anadolu bölgesi (Erzincan) ve Karadeniz bölgesi gibi elde edilmesinin kolay olduğu bölgelerde kullanılmıştır.

Ahşabın yerleşik evlerde kullanım alanları aşağıda ki gibidir:

- Selçuklular döneminde evin kiriş, direk gibi unsurları, kapı-pencere söveleri, kapı kanatları, odaların tavan ve döşemeleri çok defa ahşaptan yapılmıştır,
- Osmanlılar döneminde, duvar, çatı, döşeme, çıkma, merdiven ve nadiren temellerde taşıyıcı olarak,
- Korkuluk, kapı ve pencere gibi kısımlarda doğrama elemanı olarak,
- Taş, kerpiç yapım sistemlerinde hatıl ve lento olarak,
- Pencerelerde söve olarak,
- Çatı, tavan, döşeme, merdiven ve duvarlarda kaplama elemanı olarak ve
- Süsleme elemanı olarak kullanıldığı pek çok örnek vardır[314].

4.6.5. Metal

İspir evlerinde kapı ve pencere menteşeleri, çiviler, pencere muhafaza parmaklıkları ve kapı tokmaklarında demir kullanılmıştır. Eritilmiş madenin istenen biçimlerde hazırlanmış kalıplara dökülerek doldurulması ile elde edilen döküm tekniği ise en çok kullanılan tekniktir.

Geleneksel Türk evlerinde maden olarak genellikle, demir, bronz, pirinç ve bakır kullanılırken İspir evlerinde sadece demir malzeme ile karşılaşılmaktadır. Demir, geleneksel evlerde yumuşak demir, kepenk, parmaklık, kol demiri, kuşak, menteşe, kilit

[313] Mahmut Davulcu, "Sakarya Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Konut Mimarisi ve Ustalık Geleneği Üzerine Bir İnceleme", *Kastamonu Eğitim Dergisi 17/2,* Kastamonu 2009, 687-706.
[314] Selma Başlılar Altun, 208.

takımı, kapı kolu, rozet ve halkası, kapı ve pencere avadanlıkları ve çivi olarak kullanılmıştır. Dökme demirden ise kapılar, korkuluklar ve konsol demirleri yapılmıştır[315].

[315] Hüsrev Tayla, *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları*, Cilt I ve II, Birinci Baskı, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul 2007.

4.7. İSPİR'DE TESPİT EDİLEN GELENEKSEL EVLER

Erzurum İspir ilçe merkezi ve bağlı mahallelerde bulunan ve Türk Evi karakterine uygun olan evlerin sayısı oldukça fazladır. Araştırma sahasında yapılan incelemeler sonucunda merkez ilçe ve 101 mahalleye gidilerek evler fotoğraflanıp kayıt altına alınmıştır. Bu mahallelerin 17'sinde geleneksel özelliklere sahip olan toplam 140 ev tespit edilmiştir (Tablo 4.13).

Bu evlerin bir kısmının kullanıldığı, bir kısmının kullanım dışı olduğu bir kısmının da metruk olduğu tespit edilmiştir. İspir'de yaşayan bazı aileler gurbetçi yaşam sürdürdüğü için ilçe dışında yaşamaktadır. Bu sebeple bazı evlerin içine girilememiş, tamamının mimarisi hakkında bilgi edinilemese de hepsinin bölgesel özelliklere uygun olarak inşa edildiği görülmüştür. Bu evlerden 30'u kataloğa alınarak fotoğraflanıp, plan tipleri çıkarılıp çizimleri yapılmıştır ve bu evler ayrıntılıca değerlendirilmiştir.

Tablo 4.13. İspir'de Bulunan Evlerin Mahallelere Göre Dağılımı

İspir İlçe Merkezi	41	Tablo 4.14, 4.15
Aksu Mahallesi	1	Tablo 4.16
Bademli Mahallesi	1	Tablo 4.17
Çatakkaya Mahallesi	3	Tablo 4.18
Devedağı Mahallesi	6	Tablo 4.19
Çamlıkaya Mahallesi	17	Tablo 4.20
Geçitağzı Mahallesi	12	Tablo 4.21
Karakale Mahallesi	8	Tablo 4.22
Duruköy Mahallesi	1	Tablo 4.23
Koçköy Mahallesi	1	Tablo 4.24
Güllübağ Mahallesi	5	Tablo 4.25
Numanpaşa Mahallesi	1	Tablo 4.26
Sandıklı Mahallesi	1	Tablo 4.27
Irmakköy Mahallesi	3	Tablo 4.28
Kavaklı Mahallesi	3	Tablo 4.29
Yeşilyurt Mahallesi	3	Tablo 4.30
Sırakonaklar Mahallesi	28	Tablo 4.31, 4.32
Yedigöl Mahallesi	5	Tablo 4.33

Tablo 4.14. İspir İlçe Merkezinde Bulunan Evler

 Hamza Cimilli Evi	 Süheyla Cimilli Evi	 Eşref Erdem Evi	 Mustafa Bektaş Evi
 Mustafa Korkmaz Evi	 Mahmut Keskin Evi	 Sinan Tosun Evi	 Şefik Arıkan Evi
 Fikriye Ceylan Evi	 Mehmet Ali Adem Evi	 Necati Güven Evi	 Ahmet Bozkuş Evi
 Mecit Efeoğlu Evi	 Mustafa Efeoğlu Evi	 Müslüm Efendi Evi	 Harun Aydın Evi
 Ahmet Efendi Evi	 Yaşar Cimilli Evi	 Mehmet Hiçyılmaz Evi	 Niyazi Ceylan Evi
 Berber Emrah Evi	 Sadık Sağsöz Evi	 Refik Toprak Evi	 Erol Dursun Evi

Tablo 4.15. İspir İlçe Merkezinde Bulunan Evler

Ahmet Çakmakçı Evi

Ömer Yeğin Evi

Abdurrahman Ekşi Evi

Turay Engin Evi

Ali Rıza Çağlayan Evi

Mustafa Tabuoğlu Evi

Ayşe Karavaizoğlu Evi

Muharrem Efeoğlu Evi

Ahmet Karakaya Evi

Rızvan Çelik Evi

Fehim Yakupoğlu Evi

Necati Akıncı Evi

Celal Eren Evi

Havva Günbul Evi

Menduha Karataş Evi

Salih Arıkan Evi

Mustafa Engin Evi

Tablo 4.16-4.17. İspir Aksu ve Bademli Mahallesinde Bulunan Evler

Yaşar Aksu Evi

Tahsin Çelik Evi

Tablo 4.18. İspir Çatakkaya Mahallesinde Bulunan Evler

Yusuf Demir Evi

İsmail Daşçı Evi

Sıtkı Doğan Evi

Tablo 4.19. İspir Devedağı Mahallesinde Bulunan Evler

Arif Küçük Evi

Şamil Polat Evi

Bilal Bey Konağı

Aziz Toprak Evi

Kaledibi Konak

Recep Ağa Konağı

Tablo 4.20. İspir Çamlıkaya Mahallesinde Bulunan Evler

İbrahim Erdoğan Evi

Fazıl Erdoğan Evi

Ahmet Erdoğan Evi

Muharrem Erdoğan Evi

Şükrü Yavuz Evi

Aslan Erdoğan Evi

Mustafa Kartal Evi

Hasan Gözüm Evi

Fevzi Gözüm Evi

Mustafa Ciğer Evi

Mahmut Çınar Evi

Mehmet Okur Evi

Durak Avcı Evi

Cemal Akıncı Evi

Hüseyin Şimşek Evi

H. İbrahim Bıçakçı Evi

İbrahim Özcan Evi

Tablo 4.21. İspir Geçitağzı Mahallesinde Bulunan Evler

Sani Günay Evi

Paşa Ali Günay Evi

Hacı Karaman Evi

Şükrü İlhan Evi

Zihni Orhan Evi

Nazmi Aslan Evi

Zarif Küçükoğlu Evi

Dursun Kılıç Evi

Reşat Yaralı Evi

Refik Yılmaz Evi

Şerafettin Yaralı Evi

Necmi Okur Evi

Tablo 4.22. İspir Geçitağzı Mahallesinde Bulunan Evler

Hüseyin Sandıkçı Evi

Nazım Sandıkçı Evi

Nurettin Yavan Evi

Yusuf Dalkıran Evi

Hüseyin Kantar Evi

Mustafa Duman Evi

Hüseyin Ergin Evi

Hüseyin Dalkıran Evi

Tablo 4.23-4.24. İspir Duruköy ve Koçköy Mahallesinde Bulunan Evler

Kahraman Çalık Evi

Rasim Kaya Evi

Tablo 4.25. İspir Güllübağ Mahallesinde Bulunan Evler

Hakkı Koç Evi

Hakkı Koç Evi

Zekeriya Durmuş Evi

Süleyman Bulut Evi

Mehmet Bulut Evi

Tablo 4.26-4.27. İspir Numanpaşa ve Sandıklı Mahallesinde Bulunan Evler

Numanpaşa Konağı

Süleyman Karakaya Evi

Tablo 4.28. İspir Irmakköy Mahallesinde Bulunan Evler

Bozdede Evi

Halilzade Evi

Osman Katırcı Evi

Tablo 4.29. İspir Kavaklı Mahallesinde Bulunan Evler

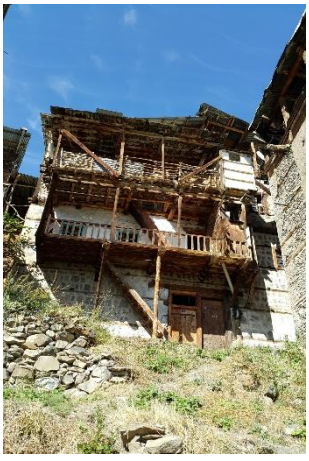

Mustafa Arslan Evi

Üzeyir Yıldırım Evi

Ahmet Koç Evi

Tablo 4.30. İspir Yeşilyurt Mahallesinde Bulunan Evler

Hüseyin Necipoğlu Evi

Ali Yeğin Evi

Hacıbey Konakları

Tablo 4.31. İspir Sırakonaklar Mahallesinde Bulunan Evler

 Mehmet Yurtseven Evi	 Necati Yurtseven Evi	 Doğan Çalışır Evi	 Nazım Yurtsever Evi
 Ali Aksu Evi	 Namık Aksu Evi	 Ethem Bayram Evi	 Şevket Totoş Evi
 Hasan Alkan Evi	 Zihni Kumbasar Evi	 Kazım Yurtseven Evi	 Hasan Yurtseven Evi
 3 Numaralı Ev	 Rıza Demirci Evi	 Nizamettin Andiç Evi	 Taşbaşı Köy Odası
 Mustafa Topal Evi	 Şevket Pamuk Evi	 Mehmet Gözüm Evi	 Ahmet Alkan Evi

Tablo 4.32. İspir Sırakonaklar Mahallesinde Bulunan Evler

Haydar Alkan Evi

Ömer Alkan Evi

Nahit Kumbasar Evi

Kazım Hasretoğlu Evi

Eşref Kumbasar Evi

Atıf Çalışır Evi

Hüseyin Demirci Evi

10 Numaralı Ev

Tablo 4.33. İspir Yedigöl Mahallesinde Bulunan Evler

Reşit Doğan Evi

Bahri Doğan Evi

İbrahim Danış Evi

Şahin-Rüstem Danış Evi

Cihan Doğan Evi

SONUÇ

Orta Asya'nın kültürel ve mimari öğelerinden etkilenen "Türk Evi", Anadolu öncesi Türk meskenlerine bağlanmaktadır. Anadolu'nun Türk öncesi konutları ve yapı tekniklerinin de Türk Evi oluşumuna etki etmesi kaçınılmazdır. Tarihi süreç içerisinde özellikle XVI. yüzyıldan sonra, Osmanlı döneminde belirli bir tasarım ve süsleme bütünlüğüne ulaşarak kendine özgü kimliğine ulaşan Türk Evi, Anadolu'nun farklı bölgelerinde farklı kimliklere bürünmüştür.

Uzun bir geçmişe sahip olan Erzurum ve ilçeleri, geleneksel Türk Evi mimarisinin özelliklerini taşıyan hatta kendine özgü özellikleri bulunan önemli bir yerleşim yeridir. Plan tipleri, malzeme ve yapım teknikleri, cephe özellikleri ve süsleme özellikleri bakımından incelendiğinde İspir'de yer alan evlerin de geleneksel Türk evi özelliklerini taşıdığı açıkça görülmektedir.

Anadolu'da evin oluşturulmasındaki temel etkenlerin başında iklim, arazi yapısı, yerel yapı malzemesi, gelenek-görenekler, inançlar, yapım teknikleri ve sosyal yaşam gelmektedir. Evler, ilk belirleyici özellik olan iklim ve arazi yapısı açısından incelendiğinde çeşitlilik otaya çıkmaktadır. İklim ve yeryüzü şekillerinin etkisiyle oluşan mekânlar bölgelere göre değişiklik göstermektedir.

Akdeniz ikliminin egemen olduğu Ege ve Akdeniz bölgesinde evler açık sofalıdır. İç mekân ile dış mekân bütünleşmiştir. Antalya ve Mersin evleri bu bölgenin klasik özelliklerine sahiptir.

Yarı kurak karasal iklimin etkisi altındaki Orta Anadolu'da evler çoğunlukla iç sofalıdır. Sivas, Ankara, Kayseri, Konya ve Yozgat evlerine bakıldığında benzer plan tiplerine rastlanmakta, malzeme ve yapım teknikleri olarak yöresel özelliklere sahip oldukları görülmektedir.

Marmara ve Karadeniz bölgesinde kış aylarının güneye göre daha soğuk olması, sofanın kapanmasına yol açmıştır. Bu yörede, iç sofalı ve orta sofalı plan tipleri daha yaygındır. İstanbul, Samsun evlerinde bu özellikleri görmek mümkündür.

Doğu Karadeniz Bölgesi, Batı Karadeniz Bölgesi'ne göre daha ılıman olduğu için dış sofalı ve iç sofalı plan tipleri ile karşılaşılmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer

alan Gümüşhane, Artvin ve Rize'de iklim ve yeryüzü şekilleri iç sofalı plan tipinin daha yoğun olmasına sebep olmuştur.

Kışları soğuk ve yağışlı, yazları serin olan Doğu Anadolu Bölgesi'nde sofa oldukça küçülmüş, hatta bazı evlerde sofanın yerini iç avlu almıştır. Tandırevi ve çevresinde gelişimin gözlendiği bu evlere Erzurum, Bayburt, Muş, Ağrı, Kars, Elazığ, Erzincan ve Ağrı'da rastlanmaktadır.

En eski çağlardan yerleşmelere sahne olan İspir'de XX. yüzyıl başlarına kadar geleneksel özellikler gösteren birçok ev inşa edilmiştir. Toplam 101 köy ve köylere bağlı mezralarıyla oldukça geniş bir coğrafyaya sahip olan İspir'de Türk Evi özelliklerine sahip evlerin 53'ü, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü tarafından tescillenmiştir.

Çevre ilçelere göre farklılıkların gözlendiği İspir Evleri, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Evleri arasında geçiş özelliği gösterir niteliktedir. Kuzey köyleri ile güney köyleri arasında bile farklılıkların olduğu İspir evlerinde, Ermenilerin de mimari bağlamda etkileri olmuştur. Hem sofalı, hem sofasız olan tek, iki ya da çok katlı örneklerle karşılaşılan İspir evlerinde malzemenin kullanımı açısından da yöresel farklılıklar mevcuttur.

Çoğunluğunu iki katlı, iç sofalı, iki odalı tipin oluşturduğu İspir evlerinin hem Doğu Anadolu hem de Doğu Karadeniz ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. XX. yüzyıl başlarında yaşanan siyasi etkileşimler ile Rusya'dan gelen malzemelerin taş ustaları tarafından işlenmesiyle farklı cephe görünümleri ortaya çıksa da; İspir'de bulunan geleneksel evler, planların yansıtılması ve mekânların düzenlenişi açısından fonksiyonel "Türk Evi" özelliklerinin tamamını yansıtmaktadır. Anadolu evlerinde görülen odaların işlevselliği, yapı elemanlarının eksiksiz kullanımı ve fonksiyonel dizayn esası ile yerleştirilen iç mimari elemanları Doğu Anadolu, özellikle de tandırevinin kullanımı ile Erzurum evlerine benzemektedir. Arazinin Doğu Karadeniz arazisine benzemesinden dolayı Doğu Anadolu özelliklerinden ayrılan yönüyle evlerin konumlandırılma şekilleri ve kullanılan malzemesi ile de Doğu Karadeniz özelliklerine sahiptir.

Netice olarak, İspir evleri genellikle iki katlı, geniş, taş mimarinin kullanıldığı, büyük ailelerin ikamet ettiği yapılardır. Alt katları günlük işler için, üst katları

manzaraya yönelmiş yaşam alanları olarak kullanılan bu evler, mimarisi ve plânıyla bulunduğu coğrafyanın ve kültürün bir yansımasıdır.

Fakat günümüzde halkın ilgisizliği, yasal yaptırımların yetersizliği, bakım-onarım ve restorasyonlar için yeterli finansmanın sağlanamaması dolayısıyla ev sahiplerinin bu evleri terk etmesi ve zaman içinde yıkılmaya terkedilmesi bu tarihi zenginliğin hızla tükenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle günden güne yok olmakta olan bu yapıların bugünkü mevcut durumlarının tespit edilmesi ve bir şekilde koruma altına alınması gerekmektedir. Son yüzyılların tanığı ve kültürel mirasın nadide örnekleri olan bu evlerin öncelikli olarak ilgililerce korunması ve özgün onarımlarla ayakta tutulmaya çalışılması gerekmektedir.

Ayrıca XXI. yüzyılda zengin bir tarihsel mirasın sahibi olarak var olabilmek için kendi yerel kimliğimizi ve onun sonucunda oluşan geleneksel mimarimizi muhafaza etmemiz, kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu doğrultuda, geleneksel evlerimizi sadece koruma değil, sağlamlaştırma ve yenilemeyi içeren planlama ve projelendirme çalışmaları da yapılmalıdır. Yörede yaşayan halkı tarihsel çevre konusunda bilgilendirmek ve bilinçlendirmek, onların koruma konusuna olumlu katkı ve katılımlarının sağlanması en önemli uygulama aracı olarak kullanılmalıdır. Her zaman ekonomik bir teşvik olan turizm, geleneksel evlerin sürekliliği için ön planda tutulmalıdır. Evlerin yaşatılabilmesi ve sonraki nesillere aktarılabilmesi için hızlı bir şekilde doğru ve profesyonel bir durum analizi yapılması da önemlidir.

SÖZLÜK

Ahır: Geçim kaynağının hayvancılık olduğu bölgelerde hayvanların barınması için kullanılan mekân.

Ahşap Mertekli Örtü: Eski evlerde büyük çaplı kalın kontların üzerine yatay olarak atılan ince ahşap mertekler ile oluşturulup, üzerine ise damın aşağıya su sızdırmaması için "acar" denilen, içinde ot, saman, kumaş parçaları, toprak vb. malzeme bulunan karışımın serildiği örtü biçimi.

Ambar: Un ya da bakliyat, tahıl gibi bozulmaması için korunmaya ihtiyacı olan yiyeceklerin saklandığı ahşap depo.

Aşgana: İspir'de tandır kepengine yöresel olarak verilen isim.

Ayvan: Evlerin teras şeklinde düzenlenerek dışa açıldığı mekân.

Çekirge Taşı: Tandırevlerinde tandırbaşını sınırlandırmak için yaşmak kemerinin ya da tandır kaşı kemerinin üzerine oturtulması için beden duvarlarından içeriye doğru taşırılan ayaklar.

Gusülhane: Eski evlerde dolap içine yerleştirilmiş, evlerin oda, sofa da ya da farklı bölümlerinde bulunabilen yıkanma yeri.

Hatıl: Eski evlerde duvarlar örülürken yatay olarak evlerin kat aralarına ya da pencere alt ve üstlerine yerleştirilen ahşap malzeme.

Kehriz: Eski evlerde odaların bir köşesinde ya da makatların bir ucunda bulunan, üzeri ahşap bir kapak ile açılıp kapanabilen, atık su gideri olan yıkanma yeri.

Kepenk: Duvarların dört yönden daraltılması ile oluşturulan tandır bacasının üzerinde bulunan, aşağıya sarkıtılan zincirle açılıp kapanabilen ahşap kapak.

Kont: Evler arasında katları birbirinden ayıran, bazı durumlarda esneklik sağlanması adına dış cepheye doğru taşırılan büyük ahşap direkler.

Külve: Tandırın hava alarak yanmasını sağlayan delik.

Makat: Eski evlerde genelde pencerelerin ön tarafı olmak kaydıyla duvar önlerine yapılan, yerden 50-70 cm yükseltilmiş ahşap ya da taş malzemeli olan, Anadolu'da yöresel olarak sedir, seki vb. isimlerle bilinen oturma ya da yatma yeri, divan.

Merek: Hayvanların yiyeceklerinin ve otlarının saklandığı mekân, samanlık.

Müsürlük: Ahırlarda hayvanların yiyecekleri için yapılmış tekne biçiminde kurunlar.

Tecir: Genelde tandırevlerine ya da çatıya konumlandırılan ahşap malzemeden yapılan ambar.

Terek: Mutfaklarda (tandırevlerinde) ya da odalarda bulunan üzerine çeşitli malzemelerin konulduğu raf, sergen.

Tırhıç: Kapıların üzerine takılan ahşap kafes.

Yaşmak Kemeri: Tandırevinde bulunan, tandırbaşını sınırlandıran her iki yanda çekirge taşlarına oturtulan kaş.

KAYNAKÇA

Akın, Berrin, *Ayvalık Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale 2007.

Akın, Günkut, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Geleneksel Mimarlığında İki Tarihsel Ev Tipi: Bindirme Kubbeli ve Tüteklikli Evler", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmeler, Habitat II*, İstanbul 1996, 330.

Akın, Günkut, "Geleneksel Harran Evleri", *Yurt Ansiklopedisi 10*, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1984.

Akın, Günkut, "Tüteklikli Örtü Geleneği: Anadolu Cami ve Tarikat Yapılarında Tüteklikli Örtü", *Vakıflar Dergisi XXII,* Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara 1991, 323-354.

Akın, Nur, "Ev" Mad., *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1,* Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1997, 568-569.

Akok, Mahmut, "Trabzon'un Eski Evleri", *Arkitekt*, XX(323–325), İstanbul 1951.

Aksulu, Işık, "Beypazarının Ahşap Evleri", *Ahşap Kültürü-Anadolu'nun Ahşap Evleri*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, 91-112.

Aktemur, Ali Murat-Kukaracı, İshak, Umut *Kültür Varlıkları ile İspir*, T.C. İspir Kaymakamlığı Kültür Yayınları, Erzurum 2004.

Akurgal, Ekrem, "Anadolu Türk Mimarisinde Konut", *Anadolu Uygarlıkları*, C.5, İstanbul 1982, 870-874.

Altun, Serpil Başlılar, *Geleneksel Türk Evleri, Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapı Elemanları ve Yapım Sistemleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 2008.

Aran, Kemal, *Barınaktan Öte Anadolu Kır Yapıları*, İstanbul 2000.

Arseven, Celal Esat, ''Ev'' Mad., *Sanat Ansiklopedisi 1,* MEB Yayınları, İstanbul 1975, 546.

Arseven, Celal Esad, "Türk Sanat Tarihi", *VII. Fasikül*, İstanbul 1962.

Aru, Kemal Ahmet, "Osmanlı-Türk Kentlerinin Genel Karakteristikleri Üzerine Görüşler", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmeler, Habitat II,* İstanbul 1996, 330.

Asatekin, Gül, "Türk Evi Sözcüğünün Düşündürdükleri" *Sanat Tarihinde Terminoloji Sorunları Semineri,* Ankara 2001.

Aytaç, İsmail, *Geleneksel Malatya Evleri Envanteri*, Malatya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Malatya 2015.

Baran, Mine, "Halk Mimarisinin Halkbilimi Bağlamında Değerlendirilmesine Harran Evleri Örneği", *Milli Folklor Dergisi 18/72,* Ankara 2006, 141-147.

Başkan, Seyfi, "Geleneksel Anadolu Türk Evleri", *Türk Sanatı Üzerine Denemeler,* İstanbul 1990, 33.

Baykara, Tuncer, *Türk Kültür Tarihine Bakışlar,* Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Bayrak, Şaban, "XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda İspir'in İdarî Statüsü Ve Bazı Önemli Olaylar", *TTK, TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları) 24,* Ankara 2008.

Bektaş, Cengiz, "Güneybatı Anadolu Yöresinde Halk Yapı Sanatı", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri,* Ankara 1991.

Bilget, N. Burhan, *Sivas Evleri,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

Bingöl, Battal, *Malatya Evleri Kapı Tokmaklarının Resimde İmge Olarak Kullanılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 2011.

Bozer, Rüstem, "Kula Evlerinden Seçkin Bir Örnek Hacı Recepler Evi", *Bilim Birlik Başarı Dergisi 49,* İzmir 1987, 25-28.

Bozkurt, Nebi, "Ev" Mad., *İslam Ansiklopedisi 11,* TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 1995, 502.

Büyükçolak, İhsan-Kırıkçı, R., *Bizim Evlerimiz*, Katibim Yayıncılık, İstanbul 1993.

Cezar, Mustafa, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, İstanbul 1997.

Çağlayan, Mustafa Yılmaz, *Şu Bizim İspir,* İspir Turizm Kültür ve Kalkındırma Derneği, İstanbul 1981.

Çakır, İbrahim Etem, "1642 Tarihli Avarız Defterine Göre İspir Sancağı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C. 2/8, İstanbul 2009, 109-122.

Çal, Halit, *Tokat Evleri*, Ankara 1988.

Çetin, Yusuf, *"Sakarya ve Çevresinden Ev Örnekleri",* Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi 19, Erzurum 2007, 67-103.

Çınar, Sahure, "Cephe Bezemeleriyle Öne Çıkan Bir Grup Erzurum Evi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 5/22,* 367-390.

Çoruhlu, Yaşar, *Erken Devir Türk Sanatı*, Kabalcı Yayınevi, Ekim 2007.

Çoruhlu, Yaşar, "Hun Sanatı", *Türkler,* Ankara 2002, IV, 65.

Davulcu, Mahmut, "Ormana Yöresi Geleneksel Konut Mimarisi ve Yapıcılık Geleneği", *Kalemişi Dergisi 3/5,* Ankara 2015, 47-96.

Davulcu, Mahmut, "Sakarya Yöresi Kırsal Yerleşmelerinde Konut Mimarisi ve Ustalık Geleneği Üzerine Bir İnceleme", *Kastamonu Eğitim Dergisi 17/2,* Kastamonu 2009, 687-706.

Demirci, Doğan, *Isparta Evleri,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi),Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2010.

Diri, Filiz, *Birgi Geleneksel Evlerinde Kullanılan Yapım Teknikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2010.

Diyarbekirli, Nejat, *Hun Sanatı*, MEB Kültür Yayınları, İstanbul 1972.

Doğanay, Hayati - Orhan, Fatih, "Şavşat'ta Geleneksel Köy Meskenleri ve Başlıca Sorunları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18 (1), 2014, 273-297.

Doğanbaş, Muzaffer, *Amasya Evleri*, Ankara 1996.

Eldem, Sedad Hakkı, *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, T.A.Ç. Vakfı Yayınları, C.3, İstanbul 1987.

Eldem, Sedad Hakkı, *Türk Evi Plan Tipleri,* İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul 1954.

Eldem, Sedad Hakkı, "17. ve 18. Asırlarda Türk Odası", *Güzel Sanatlar Dergisi 5,* Ankara 1944, 13- 22.

Erbaş, Selin Sedef, *Gaziantep Evlerinin iç Mekan Tasarımı,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.

Erdal, Zekai, *Aksaray ve İlçelerindeki Evler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2003.

Erdem, Ayten, "Geleneksel Göynük Evleri ve Koruma Sorunları", *Ahşap Kültürü - Anadolu'nun Ahşap Evleri,* Ankara 2001.

Erginbaş, Doğan, *Diyarbakır Evleri*, İstanbul 1953.

Erkan, Fuat, *İspir Sıra Konaklar Köyü Evleri*, (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Erzurum 2001.

Eroğlu, Ebru, *Bolu İl Merkezinde Bulunan Eski Evler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.

Eruzun, Cengiz, *Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi, Rize*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

Eser, Lami, *Kütahya Evleri*, İstanbul 1955.

Esmer, Mehmet Ali, *Avanos'un Eski Türk Evleri*, Ankara 1992.

Eyüpgiller, Kemal Kutgün, "Kastamonu'nun Mimari Mirası ve Koruma Sorunları", *I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri (21–23 Mayıs 2000),* Ankara 2001, 396.

Goodwin, Godfrey (Çeviren: Müfit Günay), *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*, İstanbul 2012.

Göçmen, Duygu, *Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerileri: Artvin İli-Balıklı Mahallesi-Zurabat Evi Örneği,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010.

Gök, Yaşar-Kayserili, Alperen, "Geleneksel Erzurum Evlerinin Kültürel Coğrafya Perspektifinden İncelenmesi", *Doğu Coğrafya Dergisi 18/30,* Erzurum 2014, 175-216.

Göker, Müge, "Türklerde Oturma Elemanlarının Tarihsel Gelişim Süreci", *ZfWT (Zeitschrift für die Welt der Türken) 1/1,* İstanbul 2009, 163-169.

Gümüş, Ömer, *Geleneksel Tekirdağ Evlerinin İç Mekân Analizi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2007.

Günay, Reha, *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*, İstanbul 1998.

Gündoğdu, Fatma, "İspir Ekonomisine Genel Bir Bakış ve Potansiyel Yatırım Alanları", *İspir- Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu: 26-28 Haziran 2008,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, 177-184.

Gür, Şengül Öymen, "Doğu Karadeniz Konutu", *Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari*, İstanbul 2000.

Hacıhasanzade, Feridun, *Her Yönüyle Her Köyüyle Coğrafi, Tarihi, Ekonomik Açıdan Bayburt,* Nef Yayınları, İstanbul 2007.

Halifeoğlu, F. Meral-Dalkılıç, Neslihan, "Mardin-Savur Geleneksel Kent Dokusu ve Evleri", *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi 11/1,* Bursa 2006, 93-111.

Hasol, Doğan, "Ev" Mad., *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1990, 184.

Hersek, Can-Meraki, Şakir, "Yörük Köyü'nün Geleneksel Konutları ve Mimari Özellikleri", *Ahşap Kültürü - Anadolu'nun Ahşap Evleri*, Ankara, 2001.

İmamoğlu, E. Olcay - İmamoğlu, Vacit, *İnsan, Evi ve Çevresi: Ankara'da Bir Toplu Konut Araştırması*, T.C. Başbakanlık Konut Araştırmaları Dizisi 15, Ankara 1996.

İmamoğlu, Vacit, *Geleneksel Kayseri Evleri*, Halkbank Kültür Yayınları, Ankara 1992.

İnanç, Tülay, *Geleneksel Kırsal Mimari Kimliğin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi, Rize Çağlayan Köyü Evleri Örneği*,

(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2010.

İnce, Ayşe, *Eski Mut Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2013, 188.

İncedayı, Deniz, *Adadan Odaya Yaşamdan Yapıya Konut Çevresi*, İstanbul 2004.

İncesakal, Mustafa, "Kayseri Evleri", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1991.

Kafesçioğlu, Ruhi, *Orta Anadolu'da Köy Evlerinin Yapısı*, İstanbul 1949.

Kantar, Zehra, *Kırsal Yerleşmelerde Dış Mekân Organizasyonu-Artvin İli Köyleri,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 1998.

Kara, Nilüfer, *Eski Gümüşhane Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.

Karakaş, Servet, *Elazığ Geleneksel Konut Kültürü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2008.

Karakuş, Ülkü Can, *Geleneksel Ahlat Evleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2008.

Karpuz, Haşim, "Erzurum ve Konya Evlerinde Ahşap Malzeme Kullanımı", *Ahşap Kültürü Anadolu'nun Ahşap Evleri,* TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, 113-128.

Karpuz, Haşim, "Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu,* 13–17 Haziran 1990, Ankara 1991.

Karpuz, Haşim, *Rize İl Merkezi ve İlçelerindeki Tarihi Eserler, Rize,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

Karpuz, Haşim, *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984.

Karpuz, Haşim, "Trabzon Evleri", *Bilim Birlik Başarı Dergisi 30*, İzmir 1981.

Karpuz, Haşim, "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri,* Ankara 1991, 115–123.

Karpuz, Haşim, "Trabzon Köy Evlerinin Bölmeleri", *Türk Folkloru Araştırmaları Dergisi 2,* Ankara 1982, 40–41.

Kaya, Şeref-Uysal, Burhanettin-Sümerkan, Mustafa Reşat, "Tarihi Safranbolu Evlerinin İskelet Yapısı", *Ahşap Kültürü - Anadolu'nun Ahşap Evleri,* Ankara, 2001.

Kayserili, Alperen, *Erzurum Şehrinin Kültürel Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2014.

Kazmaoğlu, Mine-Tanyeli, Uğur, "Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar", *Yapı Dergisi* 33, İstanbul 1979.

Kılıç, Elif Nevra, *Geleneksel Gaziantep Evlerinin İç Mekân Süslemelerinin Araştırılması,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2007.

Kırlar, Burçin, *Geleneksel Bergama Evlerinde Kapılar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2012.

Kırzıoğlu, M. Fahrettin, *Osmanlılar'ın Kafkas Ellerini Fethi (1451-1590),* Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, 115.

Kömürcüoğlu, Eyüp, *Ankara Evleri*, İstanbul 1950.

Kömürcüoğlu, Eyüp, *Yapı Malzemesi Olarak Kerpiç ve Kerpiç İnşaat Sistemleri,* İstanbul 1962, 99.

Köse, Abdullah, *İspir ve Çevresinin Bölgesel Coğrafya Etüdü,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1991.

Köse, Abdullah, *Türkiye'de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri,* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi 5/2, Afyon 2005, 158-191.

Köşklü, Zerrin, "Eski Erzurum Evlerinde Kapı Tokmakları", *IX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu* (21-23 Nisan 2005, Erzurum) Bildiriler, Erzurum 2006, 337-345.

Köşklü, Zerrin, "Eski Erzurum Evlerinde Taş Süsleme", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Erzurum 2005, 5(35), 123-138.

Köşklü, Zerrin, "Eski Erzurum Mutfağında Tandır: Yapılısı, Kullanımı ve Doğu Anadolu'daki Yeri Üzerine"**,** *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi,* 5(2), Eskişehir 2005.

Köşklü, Zerrin-Tali, Şerife, "Geleneksel Erzurum Evlerinde Tandırevi (Mutfak) Ve Mimarisi", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi 11*, Erzurum 2007, 97-111.

Kuban, Doğan, "Türk Evi Geleneği Üzerine Gözlemler", *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler,* İstanbul 1982.

Kukaracı İshak Umut-Aktemur, Ali Murat, "Niksar Konakları", *IX.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* Erzurum 2006.

Küçükerman, Önder *Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul 2007, 35.

Küçükerman, Önder, "Odalar", *Mimarlık Dergisi*, 138, 13/4, İstanbul 1975, 36-40.

Külahçı, Mehmet-Temiz, Hüseyin, "Malatya-Yeşilyurt Yöresel Mimari Örnekleri Analiz ve Değerlendirme", *Mimarlık Dergisi 254*, İstanbul 1993.

Meydan Laurosse, "Konak" Mad. C.9, İstanbul 1971, 429.

Oğuz, M. Öcal-Metin Ezgi-Mormenekşe, Fatih, *Türkiye'de 2003 Yılında Yaşayan Geleneksel Mimari,* Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları 10, Ankara 2007.

Oymael, Sabit-Çakır,Hatice Kıran-Bideci, Özlem Sallı, "Geleneksel Mimari Uygulamaların Yorumlanması", *Uluslararası İleri Teknolojiler Sempozyumu (16-18 Mayıs),* Elazığ 2011, 75-80.

Ögel, Bahattin, *Türk Kültürünün Gelişim Çağları*, Ankara 1987.

Önge, Yılmaz, "Konya Evinin Tezyinatı", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1991.

Özdoğan, Mehmet, "Kulübeden Konuta: Mimarlıkta İlkler", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşmeler, Habitat II,* İstanbul 1996, 19.

Özen, Ramazan-Onat, M. Saadettin, "Rehabilitasyon Uygulamaları İçin Tavsiyeler", *Ahşap Kültürü Anadolu'nun Ahşap Evleri*, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, 71.

Özger, Yunus, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında İspir ve Köylerinin Nüfusu", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü,* S.34, Erzurum 2004, 278.

Özhan, Neslihan, *Anadolu'nun Geleneksel Konutlarında Ahşap Kullanımına Ait Bir Derleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006.

Özkan, Haldun, "Geleneksel Erzurum Evlerinde Kırlangıç Örtünün Kuruluşu Ve Son Kırlangıç Örtü Ustası Sırrı Alacakanat", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitü Dergisi*, Sayı: 28, Erzurum 2012, 19-37.

Özköse, Aysun, "Safranbolu'da Yorgun Ahşap Yapı Kültürü" *Ahşap Kültürü - Anadolu'nun Ahşap Evleri,* Ankara 2001.

Pamuk, Fatma, *Safranbolu Evlerinde Ahşap Ve Metal Süslemeler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2010.

Sayan, Yüksel, *Uşak Evleri,* T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

Sayan, Yüksel-Öztürk, Şehabettin, *Bitlis Evleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2001.

Sönmez, Neslihan, *Bergama Evlerinin Geleneksel ve Batı Etkili Özellikleri*, İzmir 1998.

Sözen, Metin-Eruzun, Cengiz, "Batı Karadeniz Evleri", *Anadolu'da Ev ve İnsan*, Emlak Bankası Yayını, İstanbul 1996.

Sözen, Metin, *Gelenekten Geleceğe Anadolu'da Yaşama Kültürü*, Çekül Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, 23 – 24.

Sümerkan, Mustafa Reşat, *Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), K.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 1990.

Sümerkan, Mustafa Reşat, "Doğu Karadeniz'de Kırsal Kesim Geleneksel Ev Plan Tiplerinin Yöresel Dağılımı", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1991, 176.

Şahin, Şafak, *Ordu Geleneksel Evleri Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü, Trabzon 2010.

Şenel, Volkan, *Gümüşhane Evleri*, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon 2002.

Şenol, Seda, *Anadolu Türk Konut Mimarisinde Divriği Evleri*, Sivas Valiliği İl Kültür Turizm Yayınları, Sivas 2007.

Taşçı, Kemal, *İspir ve Çevresinin Ortaçağ Tarihi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2008.

Tayla, Hüsrev, *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları*, Cilt I ve II, Birinci Baskı, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul 2007.

Tolga, Pelin, *Türk Mimarisinde Süsleme Sanatı*, Ankara 1982.

Toksoy, Ahmet, "Anadolu Üzerine Yapılan Türk Akınları ve İspir Bölgesi", *İspir-Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:* 26- 28 Haziran 2008, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, 16.

Tozlu, Selahattin – Küçükuğurlu, Murat, "Erzurum Evleri (Tarihi Kayıt ve Şahitlere Göre)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 20*, Erzurum 2002, 313-329.

Tuluk, Ömer İskender, "Erken 20. Yüzyıl Çorum Evlerinde Banyo Teknolojisi", *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi 2010/2,* Ankara 2010, 61-82.

Türker, Seher Keçe, *Geçmişin Aralığından Geleceğe Süzülen Işık Gelinler ve Takıları*, İstanbul 2007.

Uçar, Hatice, "Geleneksel Bayburt Evlerinin Plan Tipolojisi Ve Mekânların Örgütlenme Biçimleri", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 20,* Erzurum 2008, 147-160.

Uçar, Hatice, *Bayburt ve Bayburt Evlerinin Mimarlık Tarihindeki Yeri, Atatürk Üniversitesi,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.

Uluengin, Nihal, *Osmanlı-Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi*, İstanbul 1998

Ünal, R. Hüseyin, "Erzurum Mimari-Evler" Mad. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.11, İstanbul 1994, 329-330.

Ünlüdil, Selma, *Geleneksel Divriği Evlerinde Ahşap Süslemeli Tavanlar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005.

Ünsal, Veli, *Eskiçağ' da İspir ve Çevresi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000.

Yavuz, Fahri, "İspir ve Pazaryolu'nun Ekonomik Kalkınması Üzerine Düşünceler", *İspir- Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu*: 26- 28 Haziran 2008, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, 171-176.

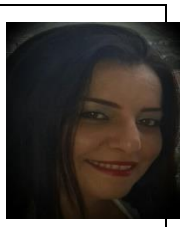
Yılmaz, İbrahim, ''İspir Köy Kültürü: Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım'', *İspir- Pazaryolu Tarih, Kültür ve Ekonomi Sempozyumu:*26- 28 Haziran 2008, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008, 89-94.

Yurttaş, Hüseyin-Özkan, Haldun-Köşklü, Zerrin vd., *Yolların, Suların ve Sanatın Buluştuğu Şehir Erzurum*, Erzurum 2008.

Yüksel, Filiz, *Geleneksel Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992.

Yünkül, Ayşe, *Elazığ Evleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Raziye Çiğdem ÖRNEK
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum 14.11.1982
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	2004-2008 Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	2008-2015 Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslam Sanatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	**Karadeniz Teknik Üniversitesi** Araştırma Görevlisi (10.01.2014/24.07.2015) **Atatürk Üniversitesi** Araştırma Görevlisi (10.08.2015/……..)
İletişim	0530-3539249
E-Posta Adresi	**cigdemornek@gmail.com**
Tarih	25.12.2015